

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE YEREL BASIN YOLUYLA
TÜRKLÜĞÜN İNŞASI: VAN GAZETESİ ÖRNEĞİ (1939-1943)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ergin SARI

VAN-2017

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE YEREL BASIN YOLUYLA
TÜRKLÜĞÜN İNŞASI: VAN GAZETESİ ÖRNEĞİ (1939-1943)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ergin SARI

Danışman
Doç. Dr. M. Zeki DUMAN

VAN-2017

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, jürimiz tarafından **SOSYOLOJİ Anabilim Dalı**'nda **TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç.Dr.M.Zeki DUMAN	İmza:.....
ÜYE (Danışman)	: Doç.Dr.M.Zeki DUMAN	İmza:.....
ÜYE	: Doç.Dr.Bengül GÜNGÖRMEZ	İmza:.....
ÜYE	: Yrd.Doç.Dr.Berat YOLDAŞ	İmza:.....

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../201....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması aőamasında destek ve önerilerini eksik etmeyen, yol gostericiliği ile zorlukları aőmamı sağlayan ve her seferinde beni sabırla karőılayan danıőmanım Sayın **Doç. Dr. M. Zeki DUMAN** hocama ve çalışma fikrinin ortaya çıkması noktasında zihin açıcı yardımlarından dolayı **Doç. Dr. Suat PARİN** hocama çok teşekkür ederim. Kıymetli arőivini ve bir nevi kişisel tarihini benimle paylaşan merhum **Yalçın KİTAPÇI** beyefendiye de ayrıca teşekkür ediyor ve kendisini bu vesileyle rahmetle anıyorum.

Ergin SARI

15.05.2017

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	IV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM: ETNİSİTE, MİLLİYETÇİLİK VE ULUS-DEVLET..... 6

1. Etnik Kimlik / Etnik Grup.....	6
2. Millet / Milliyetçilik.....	9
3. Ulus / Ulusçuluk.....	18
4. İmparatorluk / Ulus-Devlet.....	21

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN VE TÜRKLÜĞÜN İNŞA SÜRECİ.....24

1. Milliyetçilik İdeolojisinin Doğuşu ve Gelişimi.....	24
2. Milliyetçilik Kuramlarında İdeoloji ve Devlet.....	27
3. Milliyetçilik İdeolojisinin Geç-Osmanlı Döneminde Yayılışı.....	30
4. Türk Milliyetçiliğinin Ortaya Çıkışı.....	33
5. İttihat ve Terakkinin Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesindeki Rolü.....	37
6. Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Milliyetçiliğinin Oluşması.....	40
7. Türklüğün İnşa Edilmesinde Tarihin ve Toplumun Kurgulanışı.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE YEREL BASIN YOLUYLA TÜRKLÜĞÜN İNŞASI.....53

1.1. Türklüğün İnşa Edilmesinde Ulusal Basının Rolü.....	53
1. 2. Türklüğün İnşa Edilmesinde Yerel Basının Rolü.....	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....65

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	65
2. Araştırmanın Önemi.....	65
3. Araştırmanın Yöntemi, Evren ve Örneklemi.....	66

BEŞİNCİ BÖLÜM : BULGULAR VE YORUM.....	68
1.1. Van Gazetesinin Kuruluşu ve Genel Yayın Politikası.....	68
1.2. Van Gazetesinin (1939-1943) Yılları Arasında Türklüğün İnşasına Yönelik Politikası.....	73
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	132
KAYNAKÇA.....	138
ÖZET.....	145
ABSTRACT.....	146
VAN GAZETESİ MANŞETLERİ.....	147

GİRİŞ

Modern döneme özgü bir olgu olarak karşımıza çıkan ve ulus devlet modelinin ideolojisi olarak tanımlanan milliyetçilik, dünyanın siyasi ve kültürel çerçevesini yeniden tasarlamış ve üretmiştir. Milliyetçilik bu niteliğiyle milletlerden önce gelen bir niteliğe sahip olsa da, ilk kuramsal tartışmalar “ulus” kavramına bağlı olarak şekillenmiştir. Ulusçuluk kendisini çoğunlukla toplumu bir araya getiren vatan, bayrak, şehitlik, din, dil, kültür, etnisite gibi duygu ve değerlerin üzerine inşa ettiği için zaman içinde siyasal proje olma özelliğinin yerini bu unsurlar almaktadır.

Milliyetçi ideolojiye göre, millî kimlik, diğer kimliklerin temelini oluşturan onlardan daha üst bir kimliktir. Milliyetçiliğin bütüncül yaklaşımı ülkedeki etnik, coğrafi ayrılıkları, oluşmuş veya oluşmaya müsait ekonomik veya tarihî kaynaklı bölgeselleşmeleri ortadan kaldırma, homojenleştirme amacını güder. Hedeflenen husus, coğrafi, kültürel ve siyasî anlamda türdeş bir yapı oluşturmaktır. Bu doğrultuda, etnik yapının kültürel değerlerinin milletleşme sürecinde ön plana çıkarılarak tüm topluma ve ülkeye ortak bir kimlik edindirme amacı büyük önem kazanmaktadır. Kısacası, toplumsal sistemi millet üzerine inşa eden milliyetçilik ideolojisi siyasî ve idarî yapılanmada bu anlayışa göre tasarlanmıştır.

Buna göre; millet, egemenliğin tek sahibi ve kaynağıdır. Bir ülkede tek bir millet ve millî kimlik olmalıdır ve milletin egemenlik gücünü kullanan siyasî yapı da, ülke sınırları dâhilinde tartışılmaz etkinlikte nihai tek bir otoriteden meydana gelmelidir. Milliyetçiliğin ulusal ekonomi oluşturma, özerk bir yasama ve yürütme organı yaratma ve ulusal bir kültür, buna bağlı olarak da ulusal bir kimlik üretme kaygısı başta Batı olmak üzere Osmanlıyı da etkisi altına almıştır. Bu etki önceleri Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi akımları beslese de sonraları Türkçülüğe doğru evrilmiştir.

Türkçülük ilk olarak Tanzimat döneminde dil ve edebiyat alanında kendini göstermiştir. Bu noktada tarihi ve siyasi bir ideoloji olmaktan uzak bir görünüm sergileyen Türkçülük, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarih ve siyaset arenasına

girmiştir. Milli mücadele döneminde etnik unsurları dışlayan bir politika yerine tüm İslami unsurların karşılıklı saygı ve anlayış içinde bir arada yaşadıkları ortak bir kültürel birlikteliğe vurgu yapılırken, ırk farkının gözetilmediği ve Türk etnisitesine yönelik bir söylemin gelişmediği bir politika izlenmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte dinsel temelli milli anlayış yerini hukuki bir tanıma bırakmıştır.

Cumhuriyetin ilanıyla başlayan dönemde devletin kalıcılığını sağlayacak olan unsurun modernleşme olarak değerlendirilmesi ve modernizasyon aşamasını başlatan cumhuriyetçilik, laiklik, sekülerizm, ulus devlet, tek kimlik gibi faktörlerin toplumun tüm kesimleri tarafından kabul görmemesi toplumda dinsel ve etnik çatışmaların olduğu bir dönemin yaşanmasına da yol açmıştır. Türkiye toplumunun, dinsel ve etnik olarak çok kimlikli bir yapıya sahip olması, modernizmin tekdüze yapısıyla uyuşmadığından sonuçları günümüze dek uzanan bir çatışma ortamının varlığını beslemiştir.

Türkiye’de, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar uzanan siyasi ve toplumsal tartışmaların büyük bir kısmının kökeninde ulus-devlet kavramı çerçevesinde bir ulus anlayışının inşası yatmaktadır. Bu anlayış, Türk etnik kimliğinin her düzeyde egemenliğini üst düzeyde kabul eder. Türkçülüğü esas alan bu ulus inşası, Türkleştirme politikaları üzerinden toplumsal alandan iktisadi hayata, eğitimden kültürel yapıya kadar geniş bir yelpazede kendini hissettirmiştir. Kültürel manada heterojen bir toplumsal yapıya sahip olan imparatorluk mirasından bir milliyete dayalı ulus-devlet sürecine geçiş, günümüze kadar süregelen tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Günümüzdeki ulus-devletler kimliklerini birbirinden farklı iki kategoride inşa etme çabasına girmişlerdir (Smith, 2014:39). Ulus devletlerin bir kısmı eskinin etnik kimlikleriyle şekillenirken, bazı ulus-devletler ise ulus kavramını vatandaşlık üzerinden tanımlamışlardır. Batı’daki ulus-devletlerin aksine Türkiye Cumhuriyeti, önce bir ulus-devlet olarak kurulmuş, daha sonra kurulduğu toprak parçası üzerindeki farklı dil ve dine mensup kitleleri bir milliyet etrafında birleştirme çabasına girmiştir. Homojen bir toplum yaratma gayretleri çerçevesinde siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda projeler geliştirilmiştir.

Türk etnisitesine dayalı bu homojenleştirme politikaları; farklı dil, din ve mezhebi Türk ulusçuluğu potasında eritme amacı gütmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında vatandaşlığa dayanan Türklük kavramı ile üstünde yaşanan toprak parçası esas alınarak, bu toprak parçası üzerine kurulan ulus-devlete vatandaşlık bağıyla bağlı her bireyin Türk olduğu varsayılmış, bunun da Türk milli kimliğinin ve vatandaşlığının yegâne temeli olarak kabul edilen ‘aynı toprak parçası üzerinde yaşıyor olma’ çok kısa zamanda alt sınırlara düşmüş ve devlet gitgide Türk etnisitesi ve Türk dilini, kimliğin ayrılmaz parçaları olarak değerlendirmeye başlamıştır (Maksudyan, 2007:7).

Türkleştirme, en basit anlamıyla, Türk olmayan farklı etnik kökene mensup birey veya toplulukların asimilasyon süreçleri için kullanılmış bir terimdir. Bu manada, özellikle erken Cumhuriyet döneminde, ulus-devlet olarak inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisindeki farklı etnik kökene mensup kişi veya toplulukların Türklük potası içerisinde eritme çabaları gösterilmiştir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ortaya çıkan bu siyasi ve toplumsal anlayış, Türk milliyetçiliğinin sistemleştirilmiş bir siyasi ideoloji olduğunu göstermektedir. Türkleştirme politikalarının uygulanabilmesinin ön şartlarını şöyle sıralamak mümkündür:

Türk milliyetçiliğinin bir siyasal ideoloji olarak tarih sahnesine çıkması, bu ideolojinin iktidardaki siyasal seçkinler grubunun büyük çoğunluğu tarafından kabul görmesi ve uluslararası konjonktürün bu politikaların uygulanmasına elverişli olması. Türkçülük ve Türk milliyetçiliğinin temel kategorileri de şöyle sıralanabilir. Ötekileştirme üzerinden sınıflandırılan bu kategoriler ‘biz’ ve ‘diğerleri’ olarak şekillenir. Burada, ‘diğerleri’ gayri İslam toplulukları-azınlıkları ifade ederken; ‘biz’, ‘*Türk etnik kimliğine dâhil olanlar*’ olarak tanımlanır. Buna göre Türkiye sınırları içinde yaşayan ve müslüman olan bütün etnik gruplar aslında Türk’tür (Aktar, 2014: 75-101).

Dolayısıyla, aslında Türk olan ve kimliklerini kaybeden bu etnik unsurlara Türk oldukları hatırlatılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti’ni Türklük üzerinden inşa etmeye çalışan erk, devletin sınırları dâhilindeki farklı etnik kökenlere mensup toplulukları değiştirmek için her alanda kolektif bir çaba sarf etmiştir. Nitekim bu politikaların

temelini oluşturan 1924 Anayasa'sını hazırlayan komisyonun gerekçesinde şu ifadelere yer verilmiştir: “Devletimiz milli bir devlettir. Çok milletli bir devlet değildir. Devlet Türk'ten başka millet tanımaz. Millet dâhilinde eşit hak ve hukuka sahip olması gereken ve başka ırktan gelen kimseler de vardır. Fakat bunlara da ırki durumlarına uygun olarak haklar tanımak veya bu anlama gelecek sözler etmek caiz değildir” (Beşikçi, 2013:74).

Bundan sonraki süreçte de 1924 Anayasası'nın yukarıda zikredilen gerekçesine denk düşecek çok sayıda toplumsal ve iktisadi projenin hayata geçirildiği bilinmektedir. Yeni ulus-devlet, cumhuriyetin resmi ideolojisinin inşa edilmesinde ve toplumun homojenleştirilmesinde belirleyici unsur Türk milliyetçiliği olmuştur. Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi gibi uygulamaya konulan projeler ile yeni bir toplumsal hafıza inşası çalışmaları başlatılmıştır. Örneğin 1932 yılında toplanan Türk Dil Kurultayı ile birlikte ‘arı Türkçe’ arayışları çerçevesinde Türkçenin Osmanlıcanın etkisinden kurtulacağı ifade edilmiştir. Genç Cumhuriyet, bu ve benzeri uygulamalar ile geçmişle olan bağını kesmekle kalmamış, yer yer kendisinden önceki yönetimi de eleştirmiştir.

Yukarıda sözü edilen inşa süreçlerinin ‘ikna politikalarına’ dönüşmesi ve topluma duyurulması konusunda gazeteler önemli bir görev üstlenmişlerdir. Cumhuriyet yönetimine karşı muhalif çizgide haber yapan gazetelerin bir kısmı *Şeyh Said İsyanı*'ndan hemen sonra, diğer bir kısmı ise çok partili hayata geçiş dönemlerinde muhalefete destek verdikleri gerekçesiyle kapatılmıştır. Yeni inşa sürecinde hiçbir muhalif çıkışa müsaade etmeyen cumhuriyet yönetimi bu amaçla basın faaliyetlerini ciddi bir denetim altına almıştır. 1924 Anayasası'nda basın özgürlüğü, Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olarak kabul edilen Kanuni Esasi'nin 12. maddesiyle benzer şekilde tanımlanmıştır.¹

Ancak 4 Mart 1925 yılında çıkarılan *Takrir-i Sükûn* kanununun 1. maddesi ile basın özgürlüğü ciddi manada sınırlandırılmıştır. “İrtica ve isyana ve memleketin nizamı

¹ Kanuni Esasi'nin basın özgürlüğü ile ilgili 12. maddesi “matbuat kanun dairesinde serbesttir” şeklindedir.

içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlâlâle bais bilumum teşkilât ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsât ve neşriyatı Hükümet, Reiscumhurun tasdiki ile resen ve idareten men'e mezundur. İşbu efal erbabını hükümet, İstiklâl Mahkemesine tevdi edebilir” (TBMM Tutanakları, 1341:69). Daha sonraki süreçte ise ülke genelindeki gazetelerin büyük bir çoğunluğu resmi ideolojinin birer propaganda aracı haline gelmişlerdir. Yaygın gazetelerin yanı sıra ‘yerel’ olarak tanımlanan gazeteler de bu amaca hizmet etmişlerdir. 1930’lu yıllarla birlikte bizzat Valilikler tarafından çıkarılan veya desteklenen yerel gazete sayısında artış olmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde etnisite, milliyetçilik ve ulus-devlet başlığı altında genelde kimlik özelde de etnik kimlik sorununun kavramsal ve tarihsel boyutları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde bir yandan Türk milliyetçiliğinin ve Türklüğün inşa süreci ve bu süreçte bir ideoloji olarak ortaya çıkan Türkçülüğün zihinsel ve toplumsal yapısına diğer yandan, İttihat ve Terakkiden başlayıp günümüze kadar gelen Türkçülük ideolojisinin Türk siyasal yaşamındaki etkilerine değinilmiştir. Araştırmanın metodolojisine ait boyutlar üçüncü bölümü oluştururken, dördüncü bölüm, Van şehrinde 1939 yılında yayın hayatına başlayan *Van Gazetesi*’nin 1939 ila 1943 yılları arasındaki 162 sayısı, ‘*Yerel gazeteler yoluyla Türklük, Türk ulusçuluğunun kimlik inşası*’ çerçevesinde incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ETNİSİTE, MİLLİYETÇİLİK VE ULUS DEVLET

1. Etnik Kimlik / Etnik Grup

Planlanmış bir davranış ve rol olan kimlik kavramı, içinde bulunduğu tarihsel, toplumsal ve siyasi olaylara bağlı olarak farklı şekillerde tezahür etmektedir. Siyasi, tarihi ve sosyal olaylarla birlikte kimlik, insan potansiyeline bağlı olarak sabit kalabileceği gibi değişim de gösterebilir. Yani kimlik terimi bireyin sosyal, siyasal ve tarihsel olaylar doğrultusunda inşa edilmiş tanımlanışıdır. Kimlik teriminin siyasal bir boyut kazanmasında, bireyin diğer bireylerle ve toplumla bağını kuran kültürün önemli bir rolü vardır. Kültürel unsurlar içerisinde yer alan dil ve din gibi unsurlar önemli belirleyiciler olmasına rağmen yeterli değildir. Zira toplumsal faktörlerin yanı sıra siyasi ve tarihi faktörlerin de olması gerekir (Güvenç, 2003:3).

Etnik kimlik kavramı, etnisite ve etnik grup kavramlarıyla ilişkili olarak kullanılmaktadır. Etnisite ve etnik grup kavramları tam olarak anlaşılmadığı sürece etnik kimlik kavramının anlaşılabilmesi mümkün değildir. Fenton (2001:14), etnisitenin sosyal bir süreç olarak insanların kolektif ya da bireysel açıdan sosyal yaşamlarında etraflarına çektikleri hareketli sınırlar ve kimlikler şeklinde algılanması gerektiğini ifade eder. Bu sınırlar ise iki insan grubu ya da iki insan grubunun üyeleri birbirleriyle temas kurduklarında veya karşılaştıklarında meydana gelen reaksiyon sonucunda ortaya çıkar ve gruplar arasındaki fiziksel ya da kültürel farklılıkların doğal bir sonucu olmaktan çok grup üyeleri tarafından hissedilen sınırlardır (Somerson, 2004:140).

Marley ve Robins'e (1997: 74) göre, herhangi bir grubun üyeleri kendilerini ortak geçmişlerinin anılarına dayanarak tanımlar ve böylece toplumsal grupların sürekli bir oluşum içinde olabildikleri, sınırlarını sürekli olarak tanımladıkları görüşüne dayanan dinamik bir kimlik fikri geliştirilebilir. Kimlik, içermenin olduğu kadar dışlamanın da ürünüdür. Bundan dolayı etnik grubu öbür etnik gruplar açısından tanımlayan şey,

sınırlar içerisinde yer alan kültürel gerçeklik değil, araya konulmuş olan toplumsal sınırdır.

Barth'a (2001: 15) göre gerçek şeylerle sembolize edilebilseler dahi sosyal sınırlar semboliktir ve sembolik olmanın yanı sıra iç ve dış sistemler arasındaki ilişki sonucunda meydana gelen değişimlere cevap verecek şekilde durumsaldır. Dolayısıyla herhangi bir etnik grup farklı çevresel faktörlerle karşılaştığında değişik yaşama biçimleri ve kalıpları geliştirir. Bu durumda bir etnisitenin tek parçalı bir yapısı olduğundan ziyade zaman ve mekâna bağlı olarak kendi içinde pek çok farklı kimliği barındıran çok parçalı bir görüngü olduğu düşünülebilir. Etnik kimliğin tanımlanmasındaki vurgu, kişinin kendi etnik grubu ile birlikte kişinin kendisini bunun bir üyesi olarak görmesi üzerindedir. Kişinin kendi grubunu tanımlaması için gerekli olanlar dışında başka etnik gruplara ilişkin bilgi etnik kimliğin bir parçası olarak görülmez (Bilgin, 2007: 33). Dolayısıyla kimlik sorgulamaları bir bilinç durumunu ifade eder ve gruplar arasındaki farklılıkları vurgulamaları nedeniyle aynı zamanda politiktir (Somerson, 2004: 142).

Etnik kimlik, bir toplumda yaygın olan kültür unsurlardan farklı özellikler taşımasıyla ortaya çıkan bir kültürel kimlik türüdür. Egemen kültüre olan bağlılığın azalması bireyleri farklı kimlik arayışlarına itmekte; genelden farklı özellikler gösteren bireyler, benzerleriyle yakınlaşarak etnik grupları meydana getirmektedirler. Bu etnik grupların kültürel kimliklerine bağlı olarak bütünden farklı kendilerine özgü adet, gelenek ve göreneklerini yansıtmaları ve bu farklılıkları benimsemeleriyle ortaya çıkan kimlik, etnik kimlik olarak değerlendirilmektedir (Aydın, 1998: 53). Özellikle azınlık ve etnik yapılaşmaların yoğun olduğu toplumlarda bireyler, bir kimlik arayışında olmakta; bu arayış etnik kültürün yanı sıra etnikliği de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda etniklik, etnik kültür ve azınlık olgularının bütünleşmesi yaşanmaktadır.

Etnik kimlik, bazı bilimsel çevrelerce belli bir soya ait kimlik olarak da kullanılmaktadır. Bu bağlamda "etnik kimlik" tanımı her türlü karışıma karşıdır. Bu yüzden milletten farklıdır, sınırları dardır. Genellikle soy, kandaşlık ve ortak dil gibi unsurlara dayanmaktadır. "Etnik kimlik" sabit değildir. Pek çok nedene dayanarak süreç

içerisinde değişmektedir. Tarihsel süreç içinde, kendi dönemlerine damgasını vurmuş sayısız etnik grup, günümüzde kimlik olarak yok olup gitmişlerdir. Etnik kimlik tek başına yeterli ve ezeli bir şey de değildir. Modern devlet yapısıyla anlam kazanmış, varlığını devam ettirmiş ve yeniden biçimlenmiş bir kimliktir (Fenton, 2001: 5).

Etnisite, etnik grup/topluluk ve millet kavramları çoğu zaman birbirlerine yakın anlamlarda kullanılmalarına karşın arada bazı anlam farklılıkları bulunmaktadır. Bu nüanslar, milliyetçilik ve etnik topluluk arasında kalın bir çizgi çekmeyi önlemekte ve aradaki farklılaşmayı gri bir çizgi ile ifade etmeye çalışmaktadır (Eriksen, 2002: 7). Nitekim Smith'e (2002: 42-43) göre etnik bir grup, soyla ilgili mitlerin rolünü ve tarihi anıları vurgulayan, din, dil, gelenek ya da kurumlar gibi birden fazla kültürel farklılığa göre tanımlanan kültürel kolektif bir tiptir. Smith, bu noktadan hareketle etnik kategoriler ile etnik topluluklar arasında ayırım yapmıştır.

Etnik kategoriler, kendi dışında kalanlar tarafından ayrı bir kültürel ve tarihi grup oluşturduğu düşünülen insan nüfuslarıdır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rum veya Ermeni cemaati bu kategoriye bir örnek olarak gösterilebilir. Smith, etnik topluluğun altı özelliğinden söz eder. Bunlar; ortak özel bir ad, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, ortak kültürü farklı kılan unsurlar, özel bir yurtla ilişki ile nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma, birlik ve beraberlik duygusudur. Görüldüğü gibi, etnik topluluk ile millet arasında, Smith'in belirttiği görüşler doğrultusunda çok az farklılıklar bulunmaktadır. Smith'in tanımlamaları ile hareket edildiğinde, etnik toplulukları, "devletsiz milletler" olarak ifade etmek de mümkündür.

Etnik toplulukta da dikkati çeken bir diğer özellik ise, milletin daraltılmış bir ifadesini oluşturması, diğer bir deyişle kitlesel bir kamu kültürü, ortak bir ekonomi ve ortak yasal hak ve görevler bakımından millet nosyonunun daha geniş bir kavramsal ifade etmesidir (Smith, 2002: 43). Bu durumu onaylayan Smith de tarihsel bağlamda, ilk milletlerin modern öncesi etnik çekirdekler temelinde oluştuğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle, her milletin temelinde etnik bir bağ bulunmaktadır. Devletsiz millet olarak da ifade edilen etnik topluluk, uluslararası düzeyde egemen bir siyasal birime (devlete) sahip

olmayan tarihsel bir ortaklaşma olarak nitelendirilir. Giddens (2000: 224), etnik gruplar hakkında şunları ifade etmiştir; “etnik grupların üyeleri, kendilerini, toplumdaki öteki gruplardan ayrı görürler; buna karşılık toplumun diğer üyelerinin onlara bakışı da aynıdır. Etnik grupların birbirlerinden ayırt edilmesini sağlayan farklı özellikler olmakla birlikte, bunların en yaygın olanları, dil, tarih ya da atalar, din ve giyim, takı farklılıklarıdır.”

2. Millet / Milliyetçilik

Millet olgusu, tanımlamalarda ağırlık verilen unsura göre çeşitlilik sunan, dinamik ve çok boyutlu bir olgudur. Millet” kelimesi 13. yüzyıl’dan beri kullanılmakta ve Lâtincede doğum anlamına gelen *nasci* kelimesinden türemektedir. *Natio* şekline dönüştüğünde, doğum ya da doğum yeri açısından birleşen insanlar grubuna tekabül eder. Özgün kullanımıyla millet (nation), hiçbir siyasî atıf taşımamakla birlikte, bir insan türüne ya da ırksal bir gruba işaret eder. Terim 18. Yüzyıl’ın sonlarına kadar fazla bir siyasî ton taşımamış ve birey ya da grup olarak insanların “milliyetçiler” olarak tasnifine temel referans olmuştur (Heywood, 2013:161).

Millet kavramı, aynı kökenden gelme, aynı toprak üzerinde yaşama, aynı dili konuşma gibi değişik kriterler kullanılarak değerlendirilebileceği gibi, belli bir ülkede aynı yasalara ve kurumlara riayet eden bir halk topluluğu olarak da tanımlanabilir. Yine bu doğrultuda millet, ortak bir kanun altında yaşayan, bir ve aynı yasama heyeti tarafından temsil edilen bir topluluk olarak ele alınabilir ve bu tanıma göre millet iradesi, her şeyin üstünde olan ve üzerine yalnızca tabii kanunların yer aldığı ve anayasa aracılığıyla iradesini ortaya koyan varlıktır (Arsal, 1979: 36). Millet, bu anlamı ile kurumsallaşan siyasî iktidarın giderek soyutlaşan kullanım aracı karşısında, monarktan daha kusursuz ve çok soyut bir temsilcisi olarak ortaya çıkmış ve böylelikle siyasal toplumu oluşturan bireylerin toplamından daha üst düzeyde süreklilik ve bölünmezlik unsuru içeren bir bütünsellik olarak algılanmıştır (Ağaoğulları, 2006: 193).

Yukarıda yapılan basit tanımının ötesinde millet kavramı farklı etkilerle şekillenen kompleks bir yapıya da sahiptir. Millet kavramı üzerinde yapılan akademik çalışmalar beraberinde farklı yaklaşımlar ve tanımlamalar getirmiştir. Millet tartışmaları üç ana yaklaşım etrafında şekillenmiştir. Bunlar; *Özcü* (İlkçi), *Modernist* ve *Etno-Sembolcü* yaklaşımlardır. Özcü yaklaşıma benimseyenler milleti doğal bir yapı olarak ele alırlar. Modernist yaklaşıma göre ise millet, modern çağın ürettiği bir kavramdır. Bir diğeri olan Etno-Sembolcü yaklaşım da milleti, etnik kökenlerine vurgu yaparak ele alırlar.

Özcü (İlkçi) yaklaşım, milliyetçilik düşüncesinden önce millet kavramının var olduğunu savunur. Bu yaklaşım ilk olarak 1957 yılında İngiliz tarihçi Edward Shils tarafından ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımı benimseyenler, toplumsal etkileşim kavramından ziyade, toplumsal alışkanlıklar üzerinde dururlar. Özcü-İlkçi yaklaşımıcılar, kan bağının, dil ve din gibi toplumsal alışkanlıkların, kişisel çıkar gözetmeksizin insanları birleştirdiğini ve milletlerin temelini oluşturduğunu iddia etmektedirler (Smith, 2002).

Etnik toplulukların ve milletlerin, tarihin doğal birimleri ve insan deneyiminin bütünleştirici unsurları olduğunu savunan Özcü- İlkçi Yaklaşım, önermenin sosyo-biyolojik versiyonu, etnisitenin, kan bağının uzantısı olduğunu ve kan bağının da, hayatta kalma mücadelesinde kolektif amaçları gerçekleştirmede normal bir araç olduğunu vurgular. İlkçi Yaklaşım'a göre, milliyetçilikle ilgili modern bir şey bulunmamaktadır. Bu durumda da, modern zamanlarda koşulların değişmesi, milliyetçiliği etkilemeyecektir. Bununla birlikte kültürel homojenliğin var olduğunu, açık kültürel bir birliği gösteren etnik toplulukların dünyanın bazı yerlerinde yaşadığını söylemek mümkün görünmektedir.

Özcü- İlkçi yaklaşımı üç farklı kategoride değerlendirmek mümkündür: *Doğalcı*, *biyolojik* ve *kültürel*. Bu kategorilerden *doğalcılık*, Özcü yaklaşımın en radikal yorumudur. Buna göre milletler insanlık tarihinin temelini oluşturur. Özcü yaklaşımın *biyolojik* yorumuna göre ise milli ve etnik bağlılıkların kökeni genetik temele dayanır. Kan bağı ve akrabalık ilişkisini ön plana çıkaran biyolojik yorum, toplulukları ailenin uzantısı olarak görürler. *Kültürel* yorum ise doğalcı ve biyolojik yoruma göre daha

esnektir. Bu yaklaşım inancı ön plana çıkarır. Buna göre etnik bağılıklarda inanç son derece önemli bir yer kaplamaktadır.

Modernist Yaklaşım'a göre millet kavramının modern zamanlarda üretilmiştir. Benedict Anderson (1993), millet kavramı üzerine yaptığı akademik çalışmalar neticesinde, bu kavramın hayal edilmiş bir topluluğu işaret ettiğini, milletler gibi millet kavramının da hayal ürünü olduğunu savunur. Raymond Williams (2006) ise millet kavramını, "17. yüzyılın başlarından itibaren the nation'ın, hâlâ siyasal tartışmada olduğu üzere, içinde bulunulan bir gruba çoğunlukla karşıt olarak, bir ülkenin bütün halkını anlatan bir kullanımı vardı. 17. yüzyılın sonlarından bu yana, geniş bir anlamda kullanılan nationality, modern siyasal anlamını 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında kazanmıştır." şeklinde tanımlar.

Modernist Yaklaşımın en önemli temsilcisi Ernest Gellner'dir. Gellner (2008) millet kavramının milliyetçilik ideolojisi tarafından icat edilen bir şey olduğunu söyler. Buna göre, ulus kavramı modern toplumların kültürel homojenlik ihtiyacından doğmuş ve milliyetçilik de tarım toplumundan, endüstri toplumuna geçişte kültürel entegrasyonu sağlayan modern bir kurgudur. Her etnik topluluğun ulus olmadığını savunan Gellner, ulus olgusunun insanlık tarihinin en eski aşamalarından bugüne miras kalmadığını, ancak modern dünyanın nesnel koşulları içinde oluştuğunu belirtiyor. İrade ve rıza kavramları üzerinde duran Gellner, grupların oluşması için sayısız nedenlerin olduğunu söylemektedir.

Günümüz millet tanımı, genel ve kapsayıcı bir yapı içinde bütün farklılıkları bünyesinde eriten yüksek bir kültür olarak belirmektedir. Daha çok devletlerin kendilerini meşrulaştırma ve idame aracı olarak görülen millet, bunun yanında dünya üzerindeki siyasal güç savaşlarında "millet oluşturma"nın bir dayanağı veya meşrulaştırmak istenen kimlik tanımlamalarının bir aracı olarak da kullanılabilir (Arsal, 1979: 37).

Milleti, günümüzde son toplum şekli, yani insanoğlunun toplumsal bir varlık olma yolunda vardığı son merhale olarak ifade etmek mümkündür (Sarıay, 1999: 11). Bu durum, modern devletin meşruluk kaynağı olarak artık din ya da soy birliğini değil milleti temel almasının da bir sonucudur. Bu anlamıyla millet, tek bir somut siyasî birimle, yani belirli ya da birkaç ülkeyle sınırlandırılması mümkün olmayan yapısıyla evrensel, bunun yanında kapsayıcı ve genel bir kimliğe bürünmüştür. Millet, kendini oluşturan bireyler için doğuştan kazanılan bazı “değişmez” özellikler saptayıp, bunları taşımayanları bünyesine almamak üzerine kurulu dışlayıcı bir tanım değildir; belli bir prensibi benimsemeye dayalı bir düşünsel “evrimi” gerçekleştirmiş olma unsuruna bağlı, kolayca edinilebilir bir özellik üzerine oturması nedeniyle kapsayıcıdır. Ayrıca, aydınlanma felsefesinden çıkarsama yapılan “özgürlük” ülküsüne inanmış olan, sosyal sözleşmeye katılmayı kabul eden herkesi içine almakta oluşundan dolayı da geneldir (Erözden, 1997: 59). Milleti ne olduğunu ileri süren çeşitli tanımlarda, genel olarak, ortak bir kadere sahip olma duygusunun, toprak bütünlüğünün, ortak bir dil, ortak bir kültür ve ortak bir tarihin, ortak bir soy, ortak bir din veya ekonomi gibi hususların milletin oluşmasında gerekli unsurlar olduğu dile getirilmektedir (Niyazi, 2000: 40).

Millî duyarlılık oluşturmak için en temel kültürel unsurların başında dil gelir (Türkkan, 2007: 108). Bu nedenle millet kavramıyla dil arasında vazgeçilmez bir ilişkinin olduğu kabul edilmektedir. Bostancı'ya (1999: 64) göre; “dilini bir milleti tanımlayan öge sayılması daha baştan otantik halinde tamamlanmış izlenimi verir: Bu değişim değildir. Dil daha çok, millî hareketler ulus-devletlerini kurduktan sonra bir siyasî mekanizma aracılığıyla bir millete ait ve onu tanımlayan bir unsur haline getirilir.” Dilini, milleti tanımlamada en etkili silah olarak kullanılması, hiç kuşkusuz eğitim yoluyla mümkün olmuştur. Temel eğitimin beraberinde getirdiği okur yazarlık, millî bilincin oluşmasında ilk adım olarak ifade edilebilir.

Milletin oluşumunda ikinci unsur olarak sayabileceğimiz kültür ve tarih birliği, millet düşüncesinin temel unsurlarından birisidir. Bu özellik daha sonraları geliştirilen birçok millet tanımı içinde de yer almıştır. Söz konusu unsur, çok genel ifadeyle “millî” olarak nitelendirilen bir toplumsal grubun belleğinde yer etmek suretiyle türdeşlik bilinci

yaratması şeklinde tanımlanabilir (Erözden, 1997: 110). Bu unsur da dil birliği gibi objektif olarak tanımlanabilecek kategori içinde yer alır. Millet kavramı içinde bir millî kültürden söz edebilmekle birlikte, doğal olarak yatay ortaklık alanının dış sınırlarla, derinliklerinin homojenlik iddialarıyla çelişir şekilde iç sınırlara bölündüğü gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerektiğini belirten Bostancı'ya göre, dış sınırları belirleyen, "ötekilere" ait kültürel hatlardır. İç sınırlarsa temelde iki ayrı aks tarafından oluşturulur (Bostancı, 1999: 71-73); ilki, etnik kültürlerdir.

Bunlar millî kültür alanı içinde, verili halde onunla tümleşik ya da bağımsız yanlara sahip olarak bulunan, etnik bilincin ve milliyetçiliğin gelişimine paralel kendine ayrı bir millet olma şeklinde tahayyül etme siyasetleriyle özerk bölümler oluşturma anlayışındaki yapılardır. İkincisi ise, rızaya seslenen muhakemeye dayalı olarak belli bir tema etrafında toplanan cemaatlerdir. Bunlar topluma egemen dünya görüşüne eleştirel bakar ve alternatif yaşam biçimleri oluşturmak isterler ki, marjinal çevreler ve kadın hareketleri bu grup içinde ifade edilebilir. Ancak dış sınırlara, iç sınırlara rağmen bir millî kültürün varlığından bahsedilmesini sağlayan, gerçekte paradoksal biçimde onlarla birlikte bir ortaklık alanının oluşmasıdır. Önemli olan daha geniş bağlamda bakıldığında teşhis edilen ötekilere karşı bu sınırları belirsizleştiren bir dilin ve kolektif dayanışma duygusunun kurulabilmesidir

Soy birliği, milletin belirleyici unsurları arasında en karmaşık kapsamda olanı, somut içerik açısından belirlenmesi en zor olanıdır. Bu zorluğun başlıca nedeni soy birliği unsurunun etnik topluluk, kabile ve benzeri grupların tanımları içinde de yer almasıdır. Soy birliği unsurunun belirgin olmayan kapsamı yanında, milletin diğer belirleyici unsurlarından farklı bir yönü de bulunmaktadır. Soy birliği unsuru, henüz devlet oluşturamamış milletlerde güçlü bir şekilde vurgulanmakta, ancak bir kez devlet halinde örgütlendikten sonra genellikle yerini hukukî açıdan tanımlanan vatandaşlık unsuruna bırakmaktadır. Ancak tanımlanması güç bir unsur olan ve ancak sosyolojik verilerle tanımlanmaya çalışılan soy birliği ile hukukî yönü ağır basan vatandaşlık arasında belli bir etkileşim olmakta, hukuk metinlerine yansıyan bazı paralellikler kurulmaktadır (Erözden, 1997: 112-113). Milletin varlığıyla, onun örtüştüğü varsayılan soy arasında

bir bağlantı kurma girişimi, gerçekte her türlü milliyetçilikte vardır. Çünkü daha baştan millî hareketin adlandırılmasıyla bir soya atıf yapılmakta, milletin varlığı, gerekçeleri, meşruiyeti o soyun varlığıyla açıklanmaktadır (Levi-Strauss, 1997: 65).

Milletin içsel unsurlarından sonuncusu din unsurudur. İlke olarak din kurumu, millet düşüncesiyle doğrudan ilişkili olmayan bir kurumdur. Düşünsel açıdan millet, tikel bir kavramdır. Buna karşılık, din kurumu ve özellikle büyük dinler, evrenselci kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Gedikli, 1990: 28). Dolayısıyla bu iki kavram arasında temel bir çelişki vardır. Bu temel çelişkinin ötesinde din kurumlarıyla millet kavramını bağdaştırmayı güç kılan bir diğer olgu da modernleşme süreci içinde ortaya çıkan ve modernleşme sürecinin dinamiklerinden bir diğeri olan laiklik ya da sekülerliktir (Erözden, 1997: 112). Dolayısıyla millet kavramının modern ve laik karakteri ile din temelinde inşa edilen cemaatçi topluluklara alternatif bir kavram olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Ancak her ne kadar fikri boyutta millet ve din kavramlarının bir araya getirilmesi olanağının bulunmadığı varsayılsa da, millet olarak tanımlanmaya çalışılan bir insan topluluğunun türdeşliğinin diğer unsurları yanında din unsuruna da gönderme yapılarak kurgulandığı gözlenmektedir. Siyasî sınırlar içindeki türdeşliğin aynı sınırlar içinde tek bir dinsel inancın egemen olmasıyla gerçekleşeceği düşüncesinin, daha sonraki aşamalarda ortaya çıkan siyasî yapılanmalarda ve bu siyasî yapılanmanın toplumsal temelini oluşturan insan grubunun çerçevesinin belirlenmesinde belli bir ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Bazen de millet kavramı bakımından mezhep farklılıkları da önemli bir rol oynamaktadır (Bostancı, 1999: 57).

Milliyetçilik, ortaya çıkışından günümüze kadar adından sıkça söz ettirmiş ve birçok siyasal hareketin itici gücü olmuştur. “Milliyetçilik” kavramının, etnisite, devlet, çoğulculuk gibi kavramlarla karıştırılması bu açmazın en önemli sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Terminolojik kaosu üreten terimleri millet ve milliyetçilik kavramlarının başka (devlet, etnisite, karıştırılmasına bağlayan Hobsbawn (2000: 39), bu kaosun sebebini de “kavramlar arası ilişki belirsizliği” olarak açıklar.

Özkırımlı (2008: 65) ise tanım sorununu karmaşık duruma getiren iki nedenin daha var olduğunu dile getirir. Bu nedenlerden birincisi, milletler ve milliyetçiliğin varlığının bir dönem sorgulanmadan kabullenilmesidir ki; bu durum, milletler ve milliyetçiliği doğal oluşumlar olarak gören ve varlığı sorgulanamayacak bir oluşumun tanımlamasına, çoğulculuk, kavimcilik, bölgecilik ve toplulukçuluk gibi kavramlarla ihtiyaç duymayan bir görüşü dile getirmektedir. İkinci neden ise; millet ve milliyetçilik kavramlarının siyasetle olan yakın ilişkisidir. Milliyetçiliğin gücü ve önemine rağmen kavramın tanımlanması konusunda ortak bir noktaya ulaşamamıştır. Tanım noktasındaki güçlüğü nedeniyle olarak ise, insan topluluklarının çok çeşitli oluşu ve milliyetçilik olgusunun her toplumda ayrı birer süreç sonunda ortaya çıkmış olması gösterilebilir (Baydur, 1994: 76).

Milliyetçilik; demokrasi, devrim, liberalizm ya da sosyalizm gibi sosyal bilimlerin diğer terimlerinde olduğu üzere geniş içerikli bir kavram olup, ideoloji ve siyasal doktrin olarak iki farklı boyutta ele alınabilir. Milliyetçilik, millî hisse dayalı duygu, davranış tarzı ve tutumlar anlamında oldukça eski bir geçmişe sahip olsa da, bir ideoloji veya siyasî doktrin olarak modern dönemlere ait bir olgudur. Bir ideoloji olarak ise, milliyetçilik hakkında çok farklı tanımlar yapılmış olsa da bu tanımların ortak noktası, milliyetçiliğin ahlâkî veya normatif bir ilke olarak dünyanın ne şekilde algılanması gerektiğine ilişkin bir inanç sistematiği olduğu yönündedir (Anderson, 2007: 20). Bu haliyle milliyetçilik, bir siyasal örgütlenme biçimi olarak ulus-devlet modelinin ortaya çıkıp evrenselleşmesinde ve yaşanan milletleşme süreçlerinde başat rol oynamıştır.

Milliyetçilik, vatanseverlik kavramını kendi siyasal projesini gerçekleştirmek amacıyla kullanır. Bu nedenle vatanseverlik ve milliyetçilik bir arada düşünülen kavramlar olarak karşımıza çıkar. Milliyetçilik vatanseverliği kendisine mal eder. Oysa vatanseverlik milliyetçiliğin tekeline bırakılamayacak kadar önemli bir kavramdır ve ulusçuluk kavramı ile vatanseverlik kavramı aslında birbirinden ayrıdır. Vatanseverlik birlikte yaşanan bir toprağa dayanır ve farklı dilsel, dinsel, etnik toplulukları reddetmez aksine hepsini eşit yurttaşlar olarak görür (Köklügiller, 2008: 46). Vatanseverler için özgürlük, dayanışma ve birliktelik önemli değerlerdir. Oysa milliyetçilik kültürel, etnik, dini,

dilsel ve hatta bazen ırksal homojenleştirmeye dayanır. Farklılıkları ideolojik bir ayrım üzerinden yeniden kurgular ve ötekileştirir.

Endüstri çağının dinamiklerinden biri olan batı milliyetçiliğinin temeli, insanın kendi milleti ile diğer milletler arasındaki rekabet duygusudur. Bu duygu vatandaşlara yönelik bağlılık dışında, rakip milletlerin üyelerine karşı kin ve düşmanlık duygularını da geliştirmiştir (Smith, 2002: 81). Hayes'in (1995: 14) ifadesine göre; "milliyetçiliği anlamının en iyi yolu, Avrupa'ya ve önce Batı Avrupa'ya eğilmektir." Bu doktrinin gelişiminde, sanayileşmenin ortaya koyduğu sonuçlar ve buna bağlı olarak şekillenen dil, tarih ve kültür ortaklığı tezi etkili olmuştur. Gerçi bu konuda bazı düşünürler etkenlerden birine, diğerinden daha fazla önem vermektedir.

Örneğin Hayes (1995: 11) "dili milliyet ve milliyetçilik kelimelerinin normal ve esas parçası olarak görüyorum" diyerek dili, diğer etkenlerden daha fazla ön plana çıkarır. Gellner (1992: 80) ise, ulus ve milliyetçiliği "modernleşmenin" yani tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin bir ifadesi olarak görür. Modernleşmeye bağlı olarak şekillenen milliyetçiliğin en önemli argümanları dil, tarih, kültür ortaklığı tezi ve bunlar etrafında şekillenen ortak vatan tahayyülüdür. Bu durumda milliyetçilik bütünlük arz etmeyen ve kendisinin belirlemiş olduğu ortak değerlere bağlılık göstermeyen her unsur ve duruma tepki gösterir.

Egemenliği yüklenen millet, kavramsal içeriğindeki evrenselci yandan da kısa süre içinde kurtulmuştur. 1792'de başlayan devrimci Fransa ve karşı-devrimci Avrupa arasındaki savaş, millet kavramının değişiminde bir dönüşüm noktası olmuştur. Bundan sonra millet, sınırlı bir coğrafya üzerinde var olan ve önceden belirlenmiş ortak ve değiştirilemez özellikler taşıyan bireylerden oluşan bir grup olarak anlaşılmaya başlamıştır. Ulus-devletin gereksinim duyduğu meşruiyetin sağlanmasında, evrensel millet kavramı yerine sınırları ve kapsamı belli millet kavramı gerekli görülmüştür (Erözden, 1997: 58-59). Ulus-devlet, egemenliğini millet adına kullanan ve başvurduğu güç kullanımını bu gerekçeyle meşrulaştıran bir iktidar kavramı ve aygıtı olarak kabul edilmiş; yeni devlet anlayışının ideolojisi ise milliyetçilik olarak belirmiştir.

Millet kavramı, çoğunlukla, bir etnik kimliğin, cemaat, aile, sınıf, siyasî tercih ve alternatif etnik bağılıklar dâhil, diğer bütün kimlik biçimlerinden üstün olması iddiasını gerektirir (Calhoun, 2007: 51). Bu anlamıyla her millet kavramı bir milliyetçi ideolojinin ürünüdür. Milliyetçilik ideolojileri, milleti oluşturan ortak bağın doğal olarak var olduğunu öne sürerek iddia ettikleri bu bağı kurumlaştırmayı amaç edinirler. Yani, eğer bir millet anlayışı kurumlaşmışsa, bunun arkasında bunun mücadelesini verip başarıya ulaştıran bir milliyetçi ideoloji vardır. Milliyetçilik, bireylerin ancak bir millet içinde yaşayarak gerçek özgürlüğe ve mutluluğa ulaşabilecekleri esasına dayanmaktadır (Smith, 2002: 57). Millet kavramını, her şeyden üstün tutan milliyetçilik, bu noktada bir bakıma kişi özgürlüğü kavramının milletlere uygulanmasıdır (Armaoğlu, 1996: 9).

Milliyetçilik kavramının diğer kimliklerden ayrıldığı nokta; bireysel kimliğin kaynağını egemenliğin sahibi, sadakatin odağındaki obje ve kolektif dayanışmanın temeli olan “halk” kavramına dayandırmasıdır. Halk terimi, sınırları ve doğası çok farklı şekillerde tanımlanabilen, ancak somut bir topluluktan daha geniş bir olguyu ifade eden ve temelde homojen olan sadece statü, sınıf, bölge ve bazı durumlarda da etnik köken bağlamında ayrılabilen kitleyi ifade etmektedir ki, bu da modern anlamda millet kavramına karşılık gelir (Calhoun, 2007: 54).

Dolayısıyla milliyetçilik kavramının özünü “millet” fikri oluşturmaktadır. Milliyetçilik ideolojisinde millet, sosyal ve siyasî örgütlenmenin kalbine yerleştirilmiştir. Modern toplumların varlığı ve gelişmesi için büyük önem taşıyan gerek toplumsal homojenlik ve dolayısıyla bütünleşmenin, gerekse siyasal ve yasal bütünlüğün ancak ve ancak millet temelli bir yapılanma ile sağlanacağı genel olarak kabul görmektedir. Yine, milliyetçi ideolojiye göre mutluluğun anahtarları olarak görülen sağduyu ve hukuk bir birikim olarak sadece millette mevcuttur ve bu husus refah ve mutluluk hedefleri için dikkate alınması gereken başlıca konulardandır (Şahin, 2007: 16).

Milliyetçiliğe göre, millî kimlik, diğer kimliklerin temelini oluşturan onlardan daha üst bir kimliktir. Milliyetçiliğin bütüncül yaklaşımı ülkedeki etnik, coğrafi ayrılıkları, oluşmuş veya oluşmaya müsait ekonomik veya tarihî kaynaklı bölgeselleşmeleri ortadan

kaldırma, homojenleştirme amacını güder. Hedeflenen husus, coğrafi, kültürel ve siyasî anlamda türdeş bir yapı oluşturmaktır. Bu doğrultuda, çekirdek etninin kültürel değerlerinin milletleşme sürecinde ön plana çıkarılarak tüm topluma ve ülkeye ortak bir kimlik edindirme amacı büyük önem kazanmaktadır (Şahin, 2007: 18). Kısacası, toplumsal sistemi millet üzerine inşa eden milliyetçilik ideolojisi siyasî ve idarî yapılanmada bu anlayışa göre tasarlanmıştır. Buna göre; millet, egemenliğin tek sahibi ve kaynağıdır. Bir ülkede tek bir millet ve millî kimlik olmalıdır ve milletin egemenlik gücünü kullanan siyasî yapı da, ülke sınırları dâhilinde tartışılmaz etkinlikte nihai tek bir otoriteden meydana gelmelidir (Gellner, 1998: 93).

3. Ulus / Ulusçuluk

Birbirine alternatif yaklaşımlar ve kısmi teoriler, ulusu, ulus devletin kapsam ve amaçlarını açıklamaya çalışır. İnsanlar tarihin en eski çağlarından beri topluluk halinde yaşamalarına rağmen bugün algıladığımız şekildeki ulus kavramı yakınçağın bir ürünüdür. Toplumlar tarihin gelişme basamakları içinde feodal örgütlenme yapılarını terk edip modern örgütlenme düzeyine ulaştıklarında ulus haline gelmişlerdir. Batı'da feodalizmin yıkılışından sonra ortaya çıkan yeni ilişkiler ağında insanlar ortak aidiyetler etrafında birleşmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte ekonomik ilişkilerin artması, ortaya çıkan merkezi devletler ulus oluşum sürecini hazırlamıştır. Ulus olgusunun ortaya çıkmasında etkili olan faktörler devlet, gelişen ekonomik ilişkiler ve duygusal bağlılıklardır (Kedourie, 1971: 13).

Öznel öğeleri öne çıkaran yazarlardan biri olan Calhoun'a (2007: 38) göre ulus, aynı soydan geldiklerine inanan insanların oluşturduğu topluluktur. Ulusçuluk ise bireylerin içinde buldukları ulus ile özdeşleşmeleri ve ona sadakat duymalarıdır. Calhoun, önemli olanın ortak bir soydan gelme değil buna duyulan inanç olduğunu söyler. Ulus kavramı kolektif bir kimlik olduğundan birey, kendisini ülkesi ve devletiyle özdeşleştirerek kendini daha ziyade kendi yarattığı olan öteki ve ötekinin görece eziklikleriyle tanımlar.

Ulusçuluk kendisini çoğunlukla toplumu bir araya getiren vatan, bayrak, şehitlik, din, dil, kültür, etnisite gibi duygu ve değerlerin üzerine inşa ettiği için zaman içinde siyasal proje olma özelliğinin yerini bu unsurlar almaktadır. Ulusçuluğun son noktada en çok kullandığı kavram yurtseverliktir. Diğer unsurlar olan, şehitlik, din, dil, kültür, etnisite gibi duygu ve değerleri yurtseverlik kavramı içinde dönüştürerek yeniden biçimlendirmektedir (Smith, 2002: 78).

Millet'in ne olduğu konusunda 'modernist' yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biri olan Ernest Gellner'e göre ulus kavramı modern toplumların kültürel homojenlik ihtiyacından doğmuş ve milliyetçilik de tarım toplumundan, endüstri toplumuna geçişte kültürel entegrasyonu sağlayan modern bir kurgudur. Her etnik topluluğun ulus olmadığını savunan Gellner, ulus olgusunun insanlık tarihinin en eski aşamalarından bugüne miras kalmadığını, ancak modern dünyanın nesnel koşulları içinde oluştuğunu belirtiyor. İrade ve rıza kavramları üzerinde duran Gellner, grupların oluşması için sayısız nedenlerin olduğunu söylemektedir (Gellner, 2008: 5).

Ernest Gellner devletlerin ve milliyetçiliğin ulus kavramını yarattığını ifade eder. Gellner, milliyetçiliğin modernleşmeyle ve özellikle endüstrileşme süreciyle doğrudan bağlantılı bir olgu olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre, modern öncesi ya da "tarım-eğitilmiş (agro-literate)" toplumlar feodal bağ ve bağlılıklara dayanan bir ilişkiler ağı tarafından yapılandırılmışken, ortaya çıkan endüstriyel toplumlar sosyal hareketliliği, kişisel çaba ve rekabeti, kentleşmeyi ve bireyselleşmeyi getirmiş ve ortaya çıkan yeni durumda kültürel bağlılığı sağlayacak yegâne aidiyet duygusu ancak milliyetçilikle sağlanabilmiştir. Her ne kadar Gellner'in teorisi milletlerin, belirli sosyal koşullara cevap niteliğinde ortaya çıktığı varsayımından hareket etse de, millî toplulukların derin kökleri olduğu, süreklilik arz edeceği ve modern öncesi kimliklere dönüşün imkânsızlığı da vurgulanmıştır (Heywood, 2013: 169).

Gellner, ulusçuluğun öncelikle siyasal birim ile ulusal birimin çakışmalarını öngören siyasal bir ilke olduğunu savunur. Ona göre bir duygu veya bir akım olarak ulusçuluğu en iyi tanımlayan ilke budur. Ulusçu duygu ise ya bu ilkenin çiğnenmesinin yarattığı

kızgınlık veya da onun gerçekleşmesinden duyulan tatminden kaynaklanır. Bu anlamda ulusçu akım bu tür bir duygudan hareketlenir (Gellner, 2008).

Konuyla ilgili tartışmalarını daha da ileriye götüren Gellner'e göre, ulusçuluk bu efsanevi, doğal ve veri olduğu iddia edilen birimlerin uyanışı ve kendini kabul ettirishi değildir. Bunun aksine ulusçuluk hammadde olarak açıkça ulusçuluk öncesi dünyanın kültürel, tarihsel ve benzeri mirasını kullanmakla birlikte aslında yeni koşullara uygun yeni birimlerin kristalleşmesidir. Yeni işbölümünün ilkelerine göre inşa edilmiş yeni birimlere doğru yöneliş, gerçekten de çok zorlu olmasına karşın modern dünyanın ne tek ne de tamamen dayanılmaz bir gücüdür. Çoğu durumlarda hâkim olmakta ve daha önemlisi modern dünyada siyasal birimlere meşruiyet kazandıran kuralı belirlemektedir. Yani bu siyasal birimlerin çoğu yukarıda açıklandığı gibi ulusçuluğun emirlerini yerine getirmek zorundadır. Tamamıyla ve evrensel düzeyde hâkim olmasa ve ulusçu kuralı tanımamayı başaran bazı aykırı durumlar var olsa da ulusçuluk kabul gören bir standart belirlemiştir (Gellner, 2008: 129).

Bununla birlikte herkesçe kabul edilebilecek bir ulusçuluk - milliyetçilik tanımına bir türlü ulaşılmamasının başlıca nedeninin milliyetçiliğin bir ideoloji olarak algılanması olarak gören Benedict Anderson ise, ulusları '*hayali cemaatler*' olarak tanımlar. Anderson, kavramın sosyo-kültürel bilinç düzeyinde kurgulandığını söylemektedir:

“O halde, antropolojik bir ruhla, ulus hakkında şu tanımı öneriyorum: Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur. Kendisine aynı zamanda hem egemenine hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder. Ulus sınırlı olarak hayal edilir. Çünkü en büyük milletin bile ötesinde başka uluslara insanların yaşadığı esnekte olsa sonlu sınırları vardır. Ulus egemen olarak hayal edilir. Çünkü kavram Aydınlanma ve Devrim'in ilahi olarak buyurulmuş, hiyerarşik hanedanlık mülklerin meşruiyetini aşındırmakta olduğu bir çağdan doğmuştur. Bu nedenle özgürlük hayali kuran milletler, Tanrıya bağlı olacaklarsa bile bunun doğrudan, araçsız bir bağlılık olmasını yeğlemişlerdir. Son

olarak da ulus bir topluluk, bir cemaat olarak hayal edilir. Çünkü her ulus fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun ulus daima derin ve yatay bir kardeşlik olarak tasarlanır. İnsanların her türlü fedakârlıkta bulunmaları hatta sınırlı hayaller uğruna ölmeye razı olmalarını mümkün kılan şey bu kardeşlik duygusudur. (Anderson, 1993: 20-24)

4. İmparatorluk / Ulus-Devlet

Hobsbawm (2000: 45), imparatorlukların aslında çok az ortak özelliğe sahip olmalarına rağmen hepsinin, üzerinde yaşayanların ya da yerel yöneticilerin çıkarlarını temsil etmediğine inanılan uzak ve yabancı bir merkezden yönetilen bazı bölge veya bölgelerden oluştuğunu belirtmektedir. Münkler (2009: 84) de imparatorluğu, dolaylı bir yönetimle merkezi iktidara bağlı büyük bir karma yönetim şekli olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre merkezi iktidar imparatorluğun her bir bölgesi üzerinde askeri ve mali kontrol uygulamakla birlikte dolaylı yönetimin iki temel unsuruna hoşgörü göstermektedir: her bir bölgenin yönetimi için özel anlaşmalar yapılması; ve bağlılık, vergi, merkezle askeri işbirliği karşılığında kendi bölgelerinde belli oranda bir otonomiden yararlanan araçların iktidarın kullanımına dâhil olması.

Barkey'e (2011: 46) göre imparatorluklar, kültürel açıdan farklı nüfus ve elitlerin yaşadığı ve coğrafi olarak birbirine bağlı bir merkez ile çevreden oluşan politik birimlerdir, aynı zamanda da birbirine bölgesel olarak bağlı olan merkez ve periferilerden oluşan, kültürel olarak farklılaşmış idari birimlerdir. Buna bağlı olarak da Münkler'e (2009: 86) göre basitçe çokuluslu bir diktatörlükten farklı olarak imparatorluklar, merkezileşmenin, parçalılığın ve farklılaşmanın üst üste bindiği, yüksek derecede merkezileşmiş ülkesel olarak parçalı ve kültürel olarak farklılaşmış bir devlettir.

Smith'in (2004: 196) kuramında, imparatorlukların dağılması sürecinde rol oynamış olan, etnik kökenden kaynaklanan, ayrılıkçı bir ulusçuluktur ve bu dönemde ortaya çıkmış olan ayrılıkçı etnik ulusçuluk akımları, amaçları ve kültürel temelleri

bakımından bazı ortaklıklar göstermektedir. Bunlar; eğer yoksa topluluk için edebi bir yüksek kültür yaratılması, kültürel bakımdan türdeş organik bir ulus oluşturulması, tanınmış bir yurt ve tercihen topluluk adında bağımsız bir devlet temini ve şimdiye kadar edilgen olan etniyi etkin bir etno-politik topluluk olarak tarihin öznesi haline getirmektir. Bu amaçlar arasında yer alan bağımsız bir devletin temini, Gellner'e (1992: 71) göre de ulusçuluğun merkezinde yer alan bir ilkedir.

Ulus devlet, geleneksel devletlerden modern devletlere geçiş sürecinde ortaya çıkan bir siyasal yapılanmadır. İnsan toplumları geleneksel yaşamlarını çeşitli ülkelerde gelişmemiş yönetimlerin çatısı altında sürdürdükleri süreçte halk topluluklarının uluslaşması ya da daha üst birlikteliklere yönelme noktasında ortak kültürel yapılanmalara gitmeleri söz konusu değildir. Devrimler ve buluşlar insanların yaşam biçimlerini ve toplum düzenlerini değiştirmeye başladığında geleneksel yapıların bozulmaya başladığı, yeni buluşların yaratmış olduğu atmosfer içerisinde toplumların bir modernleşme çizgisi içine girdiği görülmektedir.

Dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış bir biçimde yaşayan insan toplulukları, uygarlığın beşiği olarak kabul edilen Avrupa kıtasından uzaklarda varlıklarını sürdürürken, sömürge imparatorlukları aracılığı ile gelen batı kültürü sayesinde modernleşmeye başlamışlar ve böylesine yeni bir yapılanma bu toplumların da ortaya çıkan, yeni devlet ve yönetim biçimlerine yönelmelerini sağlamıştır. İlkel toplum biçimlerinden sonra ortaya çıkmış olan geleneksel devletler daha sonraki aşama olan ortaçağda da devam etmiş, özellikle feodalitenin bulunduğu bölgelerde geleneksel toplumsal yapılar korunmuştur. Toplumsal değişimin hız kazandığı geç feodalite dönemlerinde siyasal yapılar daha merkezî bir çizgiye kaydığı zaman otoriter ve mutlakîyetçi yönetimler öne çıkmış ve bunların öncülüğünde toplumsal bütünleşme süreçleri tamamlanınca, daha modern bir yaşam biçimi doğmuş ve bunun etkisiyle de uluslaşma hızlanınca, devlet yapılarının ulus devletlere doğru dönüştüğü görülmüştür (Şen, 2004: 54-55).

Ulus devletler modernleşme çağının ürünüdürler. Modernleşme ile gün yüzüne çıkan ulus devletlerin bugün postmodernleşme ile ortadan kaldırmaya çalışıldığı bir aşamaya

gelmıştır. Modernliğin getirdiği bütün bilgi birikimi ulus devletler aracılığı ile ortaya çıkarken, geleneksel halk kitlelerinden uluslaşma sürecine giren insan toplumları da ulus devletlerin çatısı altına girerek modernliğin nimetlerinden diğer gelişmiş toplumlar gibi yararlanma yoluna gitmişlerdir. Modern toplumu ve uygarlığı yaratan bilgi birikimi aynı zamanda geleneksel yapıların dönüşümünü de gerçekleştirerek, uluslaşmanın altyapısını oluşturmuş, akıl ve bilgi çağının başlamasıyla beraber de geleneksel halk kitleleri ortaçağ hurafelerinden kurtulma şansını yakalayabilmişlerdir.

Zamanla, modernitenin devlet biçimi olarak kurumsallaşan ulus devlet çağdaş yaşam düzeninin gerektirdiği entegrasyon, aidiyet ve ortaklık gibi yeni yapılanmaları ulusal yönetimler aracılığı toplumsal yapılara kazandırmıştır. Modernleşmenin ürünü olan modern devlet bu açıdan, uluslaşmanın da sonucu olarak aynı zamanda ulus devlet kimliğini de kazanmıştır. Bu doğrultuda her ulus devletin bir modern devlet yapılanması olarak öne çıktığı görülmektedir. Biz duygusunun egemen olduğu ulus devletler modernleşmenin bütün verilerini kendi halkına kazandırmaya çalışmıştır (Şen, 2004: 57-59)

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN VE TÜRKLÜĞÜN İNŞA SÜRECİ

1. Milliyetçilik İdeolojisinin Doğuşu ve Gelişimi

Milliyetçilik, millî hisse dayalı duygu, davranış tarzı ve tutumlar anlamında oldukça eski bir geçmişe sahip olsa da, bir ideoloji veya siyasî doktrin olarak modern dönemlere ait bir olgudur. Bir ideoloji olarak ise, milliyetçilik hakkında çok farklı tanımlar yapılmış olsa da bu tanımların ortak noktası, milliyetçiliğin ahlâkî veya normatif bir prensip olarak dünyanın ne şekilde algılanması gerektiğine ilişkin bir inanç sistemi olduğu yönündedir (Niyazi, 2000: 53). Bu haliyle milliyetçilik, bir siyasal örgütlenme biçimi olarak ulus-devlet modelinin ortaya çıkıp evrenselleşmesinde ve yaşanan milletleşme süreçlerinde başat rol oynamıştır.

Milliyetçilik bir siyasal ideoloji olarak sanayi devriminden sonra Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Aslında bu zaman dilimi, ulus-devlet kavramının da ilk olarak Batı Avrupa'da feodal düzenden merkezi devlet düzenine geçişle birlikte ortaya çıkmasına denk gelmektedir. Sanayi Devrimini gerçekleştiren ülkelerde, on beşinci yüzyıldan itibaren yaşanmakta olan toplumsal değişme süreci hızlanmış, oluşan yeni kolektif ihtiyaçlar sonucunda sosyal ve siyasî alanda ön plana çıkan başlıca ideoloji milliyetçilik olmuştur (Smith, 2001: 46). Milliyetçiliğin, gerek Batı'nın dağınık, feodal, siyasal ve ekonomik örgütlenişinde, gerekse Doğu'nun çok-uluslu ve birçoğu teokratik yapıda olan imparatorlukların bünyesinde gelişim gösteremeyişi, pazar ekonomisinin bu iki yapıyı dağıtıp, bireyleri ve yöresel toplulukları ortak bir millî pazar (ekonomik işbölümü) içinde örgütlenmesine imkân tanımış ve bu durum da milliyetçiliğin toplumlar için başlıca ideoloji haline gelmesine fırsat sağlamıştır (Calhoun, 2007: 71).

Milliyetçiliğin icadı, kırdan kent ekonomisine geçiş, kapitalizmin sosyal dinamikleri, endüstriyel hayat tarzı ve merkezileşen siyasî iktidarla örtüşür. Geleneksel cemaat yapısının dağılması ile atomlaşan bireyler korkularını telafi edecek, birlikte yaşamaya

yeni bir anlam kazandıracak ütopyalara açık hale gelmişlerdir (Gellner, 1998: 28) Devleti daha verimli kılmaya çalışan elitler ve devletle kitleleri özdeşleştirmeye çalışan aydınlar “yeni bir cemaat” olarak millete başvurmuştur. Milliyetçilik, elitler ve kitleler için bir kendini ifade vasıtası, organizasyon temeli haline gelmiştir. Bu haliyle, millet, bireyin hayatını sürdürürken yaşlanabileceği bir toplumsal dünya sunmaktadır. Bu bir cemaattir (Gemeinschaft), bu cemaatle aidiyet, bireyin kendisini bu cemaatle tanımlamasıdır; bu ise millî kimliktir (Türköne, 2003: 203).

Toplumsal ve siyasî yapılanma millet esaslı olarak oluşurken, bütünleşmenin sağlanması noktasında milliyetçiliğin, siyasal örgüt ve usullerin kurumsallaşmasında da milliyetçilik ve demokrasinin devreye girmesiyle nihai sistem olarak ulus-devlet modeli ortaya çıkmıştır (Şaylan, 2003: 42). Kılıçbay’a (1998: 56) göre ulus-devletin ortaya çıkabilmesi için iki unsurun birlikte inşa edilmesi gerekmektedir: (i) Ülke ve (ii) millet. Bu iki unsur, Batı Avrupa’da ve feodalitenin tasfiye süreci içinde belirmeye başlamış ve katalizör olarak da iktisat önemli görevler üstlenmiştir. Bütün bunların ortaklaşa hareketi ulus-devleti ortaya çıkartırken, bu oyunun oynandığı sahneyi de merkantilizm oluşturmuştur. Halk, ulus devletin öncesinde siyasal biçimlerin hiç birinde millet haline gelememiş ve millet bilinci ortaya çıkmamıştır. Ülkeyi ise iktisat meydana getirmiştir. Yerel pazarların birbirine eklenmelerinin ulaşacağı son nokta ülkesel pazar olmuş ve bu ülkesel pazar tabanı eşzamanlı olarak sanayi devriminin itici gücüyle milleti ve devleti oluşturmuştur. Özetle, ulus-devlet bileşkesi birbirinden koparılamaz bir örüntüyle millet ve devletin hem kendilerinin hem de birbirlerinin inşası ile oluşmuştur (Kılıçbay, 1991: 62).

Modernitenin devlet biçimi olarak kurumsallaşan ulus-devlet, modernitenin ihtiyaçları olan aidiyet, entegrasyon, müştereklik ve “biz” olmayan dayalı milliyetçiliğe güçlü bir motivasyonla cevap verebilirken, demokratlaşma ve yeni meşruiyet kaynağı bulma ihtiyacını da karar alma ve icra süreçlerinde halka yer vererek gidermeyi başarmıştır (Coşkun, 2003: 175). Avrupa’da beliren milliyetçi hareketlerinin en önemli özelliği, krallık ya da imparatorluklara karşı bağımsızlık amaçlı baş kaldırışların bir sonucu olarak millî his ve gurur kadar demokratik talep ve ideallerin de dile getirilmesi olarak

ifade edilebilir. Bu bağlamda, milliyetçiliğin, başta millet olmak üzere, demokrasinin siyasî birimlerini temin etmiş olan tarihsel bir güç oluşu, egemenliğin milletle buluşması sürecinde ona etkinlik kazandıran en büyük unsur olmuştur (Köklügiller, 2008: 77).

Modern ulus-devletlerin oluşumu, milliyetçi duyguların oluşumuyla yakından ilişkilidir. Giddens'a (1994: 154) göre, Avrupa'da milliyetçiliğin gelişmesi, ulus-devletin gelişmesi ile aynı şey demektir. Ulus-devlet Avrupa devlet sisteminin ilk gelişme aşamalarında rastlanan dağınık cemaat duygularından daha belirgin bir biçimde tanımlanabilen oldukça yeni bir olgudur. Avrupa'da milliyetçilik duygularının keskinleşmesi ile ulus-devletin doğuşunun gerektirdiği merkezileşme süreci sonunda yerel cemaat bağlarının, bireyler arasındaki yakın ilişkilerin, diyalektiklerin vb. yok olması arasındaki ilişki açıktır.

On dokuzuncu yüzyılda ulus-devletlerin gelişimi, devlet karşısında etkin halka ilişkin zengin bir fikir ve deneyimler birikimi düşüncesiyle birlikte hareket etmiştir. Bu gelişim sürecinde milliyetçilik, aktif halkın tek bir millet, devletin de bu millete ait olması ve uluslararası arenada onu ötekilere karşı yürütülen çıkar mücadelesinde temsil etmesinde etkili olmuştur (Bostancı, 1999: 48). Gellner (1992: 19), millet ile devlet ilişkisini, "milliyetçilik temelde siyasî birim ile millî birimin çakışmalarını öngören siyasî ilkedir" tezi ile açıklar.

Milliyetçilik, etnik ya da kültürel ekseninde toparlanan özdeş bir halk düşünürken; tarihî akış içinde kendiliğinden ulaşılacak bir beklenti ile yetinmeyerek, devletlerin oluşumunu, endüstrileşmenin ve onunla birlikte cereyan eden karmaşık işbölümünün talepleri tarafından harekete geçirilen merkezileşme süreçlerinin kaçınılmaz sonucu olarak görür. Sanayileşme sürecinde, kırsal toplumsal örgütlenme biçimini, kökten değiştirecek ve yeni ilişki biçimlerini temin edecek merkezi bir güce ihtiyaç vardır. Adı devlet olan bu merkezi güç bir dil ve genel eğitimle türdeş bir toplumsal ilişkiler sistemini oluşturmak durumundadır. Bu istek, kaçınılmaz olarak siyasî birim ile kültür

arasındaki ilişkide derin bir uyarılama yapmayı gerektirir (Schlesinger, 1994: 268). Buradan hareketle milliyetçilik, kendi devletine ulaşmaya çalışır. Sonuç, ulus devlettir.

2. Milliyetçilik Kuramlarında İdeoloji ve Devlet

Milliyetçilikte sosyolojik ve siyasî boyut tamamen iç içedir; ayrılması pek mümkün değildir. Çünkü milliyetçilik hem siyasî bir ideolojidir, hem de sosyolojik yapıdan beslenerek oluşur. Sosyolojik yapıyı tanımlayarak siyasî ideolojini inşa eder. Dolayısıyla sosyolojik olana tamamen el atar. Sosyolojik boyutu kullanarak millet anlayışını kurar ve bu anlayış temelinde oluşturduğu ideolojiyi de iktidara taşımaya amaç edinir (Çınar, 2003: 18).

Sosyoloji merkezli milliyetçilik yaklaşımlarının incelenmesi sırasında üzerinde durulması gereken ilk isim Gellner'dir. Gellner (1992: 19), millet ile devlet ilişkisini, "milliyetçilik temelde siyasî birim ile millî birimin çakışmalarını öngören siyasî ilkedir" tezi ile açıklamıştır. Bu bağlamda milliyetçilik, etnik veya kültürel eksende birleşen özdeşleşmiş bir halk olarak değerlendirilebilirken; tarihi gidiş içinde kendiliğinden ulaşılabilecek beklentilerle yetinmeyerek, devletlerin oluşumunu, sanayileşme ve beraber cereyan eden karmaşık işbölümünün talepleri tarafından harekete geçirilen merkezileşme süreçlerinin kaçınılmaz sonucu olarak görmeye başlamıştır.

Bunun için sanayileşme sürecinde, kırsal toplumsal örgütlenme biçiminin, kökten değiştirilip yeni ilişki biçimlerini temin edecek merkezi bir güce ihtiyaç vardır. Adı devlet olan bu merkezi güç, bir dil ve genel eğitimle türdeş bir toplumsal ilişkiler sistemini oluşturmak durumundadır. Bu sayede, toplumsal rollerin değişmezliği ilkesinin egemen olduğu toplumsal yapılardan, toplumsal rol ve ilişkilerin karmaşıklaştığı, millî bilincin oluşması için gerekli olan kültürel türdeşliğin yerleşmeye başladığı toplumsal yaralara geçilmiştir.

Etnik-merkezci bakış açısının temsilcilerinden olan Smith, "etniklik" kavramı üzerinde sıklıkla durmaktadır. Etnikliğin milliyetçiliğin henüz doğmadığı ilkel-primordial

dönemlerde de var olduğunun altını çizen Smith, ulusların modern siyasî topluluk olmalarına karşın tarihten kopuk olmadıklarını, modern öncesi dönemlerde tüm ulusların birleştirici ve kapsayıcı mekanizmalarla zaman içinde kurulmuş tarihi bir etnik merkeze sahip olduklarını belirtmiştir (Giray, 2001: 72-73). Smith (2004: 47-49), etnik grubun çözümlemesine ise, “etnik kategori” ve “etnik topluluk” ayrımından yola çıkarak başlar. Ona göre “etnik kategori”, dışarıdan, yani grup dışındakiler tarafından, kültürel bir birlik olarak bilinen, ancak kendi etnik ortaklığının bilincine varmamış grup anlamına gelirken, “etnik topluluk”, bireylerinde etnik aidiyet bilinci gelişmiş grup anlamındadır.

Bu ayrımdan sonra Smith, etnik grubu, ortak atadan geldiklerine ilişkin bir inancı, ortak anıları ve kültürel özellikleri paylaşan, anayurt olarak tanımladıkları ya da tarihsel açıdan kendilerine ait olduklarına inandıkları bir toprak parçasına bağlılık duyan ve aralarında bir dayanışma bulunan ve ayırt edici bir isme sahip insan topluluğu olarak tanımlar. Smith, milliyetçi hareketi, heterojen bir nüfusun yerine birlik ruhu ile dayanışma içinde hareket eden türdeş bir topluluğu, başka bir ifadeyle siyasî kültürün yaratıcısı hâline gelen milleti temel dayanak noktası olarak kabul etmektedir.

Toplumsal tarih yaklaşımının önemli temsilcilerinden biri olan Hobsbawm’dır. Hobsbawm (2000: 35), milliyetçiliği toplumsal hareketlilik, toplumsal dönüşüm ve toplumsal güçlerce yaratılan seferberlik etmeni kapsamında modern bir olgu olarak değerlendirir. Milliyetçiliğin devrimci, ilerici kavrayıcı ve bütünleştirici bir nitelik arz ettiği, millet-halk-devlet kavramlarının bu dönemde eşanlı bir niteliğe büründüğünü belirten Hobsbawm’a göre bu aşamada, millet düşüncesini savunanlar, çeşitli düzeylerde siyasî kampanyalar düzenlerler. Amaç, milliyetçiliğe kültürel destek sağlamak, sosyolojik aidiyetten siyasal bir program çıkartmak, ilgili topluluğu ortak hedefler etrafında toplayarak siyasal aidiyete geçmektir.

Hobsbawm’a (2000: 37-40) göre, devrimler çağında milletin tek ve bölünmez olması gerektiği düşüncesi en temel belirleyici özellik olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda millet, kolektif egemenliklerin siyasî ifadesi olan bir devletle somutlaşan vatandaşlar

topluluğudur. Vatandaşlık, kitlesel katılım ve tercih unsuru, millet olgusunda hiçbir zaman eksik olmayan kavramlardır. Milliyetçiliğin, yerel fikir ve çıkarların yeniden yaratılması yaklaşımının savunucusu olan Hobsbawm, milliyetçiliği geleneksel elitlerin ayrıcalıklarını korumak ve gelenekleri sürdürmek için geliştirdikleri bir ideoloji olarak gören bazı görüşlerin aksine, milliyetçiliğin tehdit edilen hayat biçimlerini korumaya çalışan ortalama köylülerden çıktığını veya devletin kendi meşruiyetini sürdürmek üzere kitleler için böyle bir gelenek ürettiğini ileri sürer.

Hobsbawm, millî çağların potansiyel alıcısını fiili alıcıya dönüştüren başlıca siyasî değişikliklerin, sayıları çoğalan devletlerde siyasetin demokratikleşmesi ve vatandaşları harekete geçiren, etkileyen modern idarî yapıların kurulması olduğunu belirtir. Hobsbawm'a (2000: 41) göre ulus-devlet kapitalizmin belli bir aşamadaki unsurlarından biridir. Ona göre, milliyetçilik, toplumsal bütünlüğü sağlamak adına geçmişte var olan değerler arasından tercihte bulunan ya da gelenek icat eden bir siyasî akım, millet ise, modern çağların icadı olarak milliyetçiliğe kurgulanan hayali bir yapıdır.

Toplumsal ve siyasî tarih merkezli milliyetçilik kuramı içerisinde üzerinde durulacak diğer bir isim ise, milletin psikolojik unsurlar çerçevesinde açıklanabileceği noktasına ağırlık veren Hans Kohn'dur. Kohn'a göre milliyet ve milliyetçilik birbirleriyle kuvvetli biçimde ilişkili kavramlardır. Milliyetçilik, milletin tüm üyelerini bir arada tutup gözetmekle birlikte, ulus-devleti en ideal siyasî organizasyon biçimi olarak algılayan bir düşünce sistemidir. Kohn, milliyetçiliğin devlet kurmaya yönelmiş bir ideoloji olduğunu ve milliyetçilik çağında milliyetçiliği karakterize eden olguların geçmişte belli bir dönem var olmuş belli bir devlete yapılan atıf ve devlet biçiminde bir yapılanmaya karşı duyulan özlem olduğunu ifade eder. Bu anlamıyla milliyetçilik bir devlet yapılanmasından ya da devlet kurma projesinden ayrı olarak ele alınamayacağı ve salt kültürel merkezli bir milliyetçilik de bu amaca yönelemeyeceği için siyasî boyutun mutlaka kültürel boyuta eklemlenmesi gerekir (Giray, 2001: 74-75).

3. Milliyetçilik İdeolojisinin Geç Osmanlı Döneminde Yayılması

Türk milliyetçiliği İslam ümmetçiliğinden, çok milletli Osmanlıcılığa, oradan İslamcılığa ve nihayet Türk milliyetçiliği ve vatanperverliğine doğru bir rota izlemiştir. Bu hareket Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli din ve milliyetlerden meydana gelen kozmopolit yapısı içinde bir tepki ve kendini bulma akımı olarak doğmuş ve Türkçülük olarak adlandırılmıştır. Düşünce tarihimizde modern anlamı ile millet düşüncesinin ortaya çıkması ve bu düşünceye dayalı olarak gelişen milliyetçilik, Türkçülük hareketinin gelişmesine bağlı olarak meydana gelmiştir (Sarıay, 1999: 22). Türkçü hareket, Osmanlı'nın son döneminde, Kurtuluş Savaşımızda ve milli Türk devletinin kuruluşunda hakim ideoloji olmuş ve milliyetçilik Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri haline almıştır (Niyazi, 2000: 53).

Türklerde ideolojik anlamda milliyetçilik akımı on dokuzuncu yüzyılda oluşmaya başlamış ve yirminci yüzyılın ilk yirmi yılında gelişmesini büyük oranda tamamlayarak, hem kültürel alanda hem siyasi alanda etkisini göstermiştir. Ancak Türklerde kültürel anlamda millet bilincinin ve milliyetçi duyguların varlığını on dokuzuncu yüzyıl öncesinde de görmek mümkündür (Sarıay, 1999: 27).

On sekizinci yüzyılın sonlarında ve daha belirgin bir şekilde on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nin içine girdiği modernleşme/Batılılaşma dönemi, devletin temeli sayılan kurumları sarsacak şekilde değişik düşünce ve eylemleri de beraberinde getirmiştir. Millet kavramı ve milliyetçilik fikri de bu farklı düşünce akımlarının başında gelmektedir. On dokuzuncu yüzyılın başında ivme kazanan modernleşme süreci ile birlikte millet tipi örgütlenme, hem yapısal-konjonktürel hem de iç ve dış tesirler altında yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu şekillenme sürecinde Osmanlı Devleti'nin yapısında yaşanan değişim ise iki yönlü bir "kimlik sorunu" biçimine dönüşmüştür: Bunlar "modern" kimlik ve "Türk" kimliğidir. Zira çağın sosyoekonomik gereksinimleri Batılı modernizmi, millî sorunun gelişimi de Türklüğü gündeme getirmiştir. Yani toplumsal bir gerçeklik olarak kabul edilen yeni bir toplum düzenine

geçiş süreci, bireylerin toplumsal kimliklerini “modern” ve “Türk” kavramları üzerine inşa etme noktasında kendini göstermiştir (Timur, 1994: 98-99).

Osmanlı ve Müslüman bir kültür tabanı üzerinde gerçekleştirilecek olan bu yeni kimlik anlayışı, “dünyevileşme” ile birlikte “milletleşme”yi de zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk Osmanlı siyasal kültürü içinde yok sayılan “birey” ve “bireyselleşme” kavramlarını da anlamlı hale getirmiştir. Bu kapsamda, Osmanlı Devleti’nde modernliğin getirdiği kimlik ölçütleriyle uyuşan bir kimlik olgusundan söz etmek mümkün değildir. Grup kimliği ya da kolektif kimlik açısından modern kimlik anlayışına uymayan, yerel, heterojen ve daha önemlisi din temelli ayırimsama ile oluşmuş cemaat kimliği söz konusu iken; bireysel kimlik açısından, yerel, kan bağına dayalı ya da dinsel temelli cemaatlerle özdeşime dayanan bir kendini ifade ediş söz konusudur. Oysa modern kimlik, yerel, heterojen ve dinsel ayrımlarla değil, bütüncü ve millî farklılıklarla var olmaktadır (Mardin, 2008: 85-86). Zira modernleşme ile ortaya çıkan kurumsal ihtiyaçlara genel itibariyle milliyetçi prensipler doğrultusunda çözüm üretilmeye başlanmıştır. Bu çözüm, sanayileşmeyle birlikte kaybolan cemaat yapısının yerine ikame edilecek daha hayali cemaatleri ifade eden, içine alan çok daha geniş ölçekli nüfusu içinde barındıran bir kardeşlik, bir dayanışma, adeta tüm cemaat yapılarının içinde olan, yani modern toplum şartlarında ortaya çıkan milliyetçilik ideoloji üzerine odaklanmıştır.

Ancak, modernleşme olgusunun, devletin içinde bulunduğu durumdan kurtuluşun en önemli anahtarı olarak pragmatik bir yaklaşımla değerlendirilmesi, çarpık bir modernleşme projesinin uygulanmasını beraberinde getirmiş ve Batı toplumlarında görülen millî kimlik anlayışı ve millî bütünleşme duygusu, gerek toplumsal yapının özellikleri, gerekse devletin yöneticilerinin/aydınlarının farklı tutumları nedeniyle oldukça geç görülmüştür. Millet in oluşturulmasında da Türkçülük akımı, Osmanlıcılık ve İslâmcılıktan sonra doğmuştur. Tanzimat, Batılı görüş ve değerleri, fark gözetmeksizin ve Türk halkının içinde bulunduğu ortamı göz önünde bulundurmaksızın benimsemekle, Türk kültürünün halk kitleleri ile aydınlar arasındaki çelişki şeklinde ortaya çıkan asıl soruna da çözüm getirmede başarısız olmuştur (Türküne, 1994: 129).

Avrupa’da özellikle Napolyon’un askeri istila girişimleri sonucu milliyetçilik ideolojisi ile birlikte Fransız Devrimi’nin getirdiği hürriyet, eşitlik, cumhuriyet ve laiklik gibi kavramlar Osmanlı toplumunda da etkisini bulmaya başlamıştır. Avrupa’daki savaşlar ve sonrasında kurulan Avrupa ulus-devletleri ise, Osmanlı Devleti içerisindeki milletleri de uyandırmış ve devlete karşı, içinde milliyetçi duygular taşıyan isyanlar başlamıştır (Heyd, 1978: 123). Önceleri Hıristiyan Balkan milletleri arasındaki milliyetçilik hareketleri ile başlayan isyanlar daha sonraki dönemde genele yayılmış ve devlet bünyesinde yaşayan Müslümanlar arasında da kendini göstermiştir. Bu gelişmeler Osmanlı Türkleri arasında Türk aydınlarının uyanmasına; Türk kimliğinin ve milliyetçilik düşüncesinin ortaya çıkmasına ve yayılmasına etki etmiştir (Aydın, 1993: 64).

Modernleşme olgusu, Osmanlı toplumunda “Doğu-Batı” sorunundan ziyade toplumsal bir kimlik sorununu beraberinde getirmiştir. Batı’nın ortaya koyduğu, dünyevileşme, birey, vatandaş, millet, milliyetçilik, millî egemenlik, ulus-devlet, kimlik ve millî kimlik gibi kavramların hem evrensel bir niteliğe sahip oluşu hem de bireyin kendini tanımlaması ve “öteki”lerden farklılığını ortaya koyması noktasında tikelci bir özelliğinin olması, kimlik kavramının tüm toplumlarda olduğu gibi Osmanlı’da da kaçınılmaz olarak tekrar kurgulanarak yeniden yapılanmasına itmiştir (Üstel, 1997: 101-102).

Bu dönemde, modernleşmenin getirdiği yaklaşım ve Osmanlı Devleti’ne tâbi olan azınlıkların millî benliklerini idrak ederek bağımsızlıklarını kazanıp teker teker devletten ayrılmaları, devlet yöneticileri ve aydınlarının bu dağılma ve parçalanmayı önleme konusunda, “kimlik” temelli harekete geçmelerini sağlayan en önemli husus olmuştur. Ortaya konan çözüm önerilerinin amacı ise, kimliğin belirlenmesi ve oluşan yeni kimlik etrafında bütünlüğün tekrar sağlanmasına odaklanmıştır. Ancak, dönemin yöneticilerinin devletin parçalanmasını önlemek için önce Osmanlıcılık ve daha sonra da İslâmcılık siyasetini uygulamaya başlamaları, Türkçülük siyasetinin istenen ölçüde hayat geçirilmesinde engelleyici faktör olmuştur. Türkçülüğün esaslarını kurmak üzere, millet, tarih ve dil anlayışlarından hangisinin temel ölçüt alınacağı yönünde atılan ilk

adımlar, bu dönem Türk kimliği çalışmalarının ilmi yönde gerçekleştiğinin gösterir ki, bu nedenle ileri sürülen fikirler, geniş halk tabakalarına kadar inememiş, daha çok aydın düşüncesi olarak kalmıştır.

4. Türk Milliyetçiliğinin Ortaya Çıkışı

Türk millî kimliğinin ve milliyetçiliğinin nasıl doğduğu ile ilgili en temel açıklamayı Akçura yapmıştır. Akçura'ya göre Türk milliyetçiliği, ne Osmanlı burjuvazisi içinde gelişen Türk burjuvazisinin bir önerisi olarak ortaya çıkmış, ne de Osmanlı eğitim kurumlarında öğretilmiştir (Oba, 1995: 239). Türk milliyetçiliği, Türkler hakkında bilgi içeren yabancı eserlerden, Osmanlı Devleti içinde ve etrafında yaşayan milletlerin faaliyetlerinden öğrenilmiştir. Akçura'nın bu tespiti özellikle II. Meşrutiyet öncesi ilmî alanda yapılan çalışmaları da eklemek yerinde olacaktır. Zira II. Abdülhamid devri ile birlikte Türk tarihinin belirli dönemleri aydınlatılarak ırkî ve lisanî anlamda "Türk" kavramı klasik Osmanlı'daki anlamından farklılaşıp değişime uğramış; Ülke dışında da kültürel anlamda bir Türk birliğinden bahsedilmeye başlanmıştır. Anadolu, Türklerin asıl vatanı olarak önem kazanırken Türk dili ve kültürünün gerekli olduğu düşüncesi Türkçülüğün esası olarak güç kazanmıştır.

On dokuzuncu yüzyılda Rusların başlattığı Pan-Slavizm hareketi Balkan milletleri arasında milletleşme bilincini doğurmuş, bunun sonucunda 1829'da Yunanistan, 1862'de Romanya, 1867'de Sırbistan ve Eflak Boğadan sırasıyla bağımsızlıklarını ile etmiş; 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'yla bir çok Balkan toprağı elden çıkmıştır. Bu durum karşısında II. Abdülhamid 1870'lerden sonra ülkedeki tebaasını birleştirmek için İslâmcılığı savunmuştur (Köseoğlu, 2000: 34). Ancak II. Abdülhamid'in güttüğü bu politika, Tanzimat ile birlikte resmi devlet politikası olarak benimsenen Osmanlıcılık yanında varlığını sürdürmüştü; zaman içinde değişen koşullarla birlikte Türkçülük söylemleri de gündeme gelmeye başlamıştır.

Dönemin siyasal akımlarından Osmanlıcılık, Batı'da gelişen milliyetçi hareketlere bir tepki şeklinde Osmanlı Devleti'nin statükosunu korumaya yönelik bir refleks

göstermiştir. Osmanlı milliyeti fikri etrafında şekillenen bu çözüm yolu zaten mevcut olan durumun teorileştirilmesinden başka bir şey ortaya koyamamıştır. Osmanlılık, devlet sınırları içinde yaşayan her dilden, milletten ve dinden olan topluluğu Osmanlı kimliği etrafında toplamaya çalışmak şeklinde açıklanmıştır ki, bu fikir, Fransız Devrimi'nin getirdiği soy ve ırktan çok vicdani isteğe dayanan Fransız kaidesini Osmanlı yönetici ve aydınlarının göz ardı etmesi nedeniyle başarısızlığa uğramıştır (Akçura, 1998: 20).

İslâmcılık anlayışı ise mevcut devlet yapısına uyan ve yüzü Doğu'ya dönük olan bir yaklaşım olarak aynı dine sahip tüm Müslümanların zamanla Osmanlı milleti etrafında şekilleneceğini düşünen Osmanlı aydınınca Fransız Devrimi'nin milliyetçi yanının dinsel alana yansıtılması şeklinde anlam bulmuştur (Akçura, 1998: 6-7). Millet olgusunun değil de dinin birleştirici etkisi üzerinden hareket eden aydın kesim, özellikle Arap toplumlarının uyanış hareketlerine İslâmcılık etrafında çözüm aramıştır. Ancak artan milliyetçi duygular aynı din etrafında bütünleşmenin önüne geçerek İslâmcılık ideolojisini etkisiz hale getirmiştir.

Türk milliyetçiliği, daha önce belirttiğimiz üzere Osmanlı Devleti'ni oluşturan milletler arasında en geç başlayanıdır. Bunun önemli bir nedeni, Türklerin Osmanlı Devleti'ne, Osmanlı Vatanı'na olan bağlılıklarıdır. Burjuvaziden yoksun aydın, asker ve bürokrat Türkler, milliyetçi fikirlerle temasa geçtikten sonra da Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü korumayı görev bilmişlerdir. Bu kesim, Türklerin kurduğunu bildikleri ve iftihar kaynağı olan bu devleti, toplum içinde yaşayan diğer milletlerin, yabancı ülkelerin desteği ile parçalamak için yaptıkları mücadeleyi ibretle izlemiş ve karşı koymak istemiştir. Büyük umutlarla ortaya atılan ancak beklentileri gerçekleşmeyen Osmanlılık ve İslâmcılık akımlarının devletin bütünlüğünü korumada bir sonuç vermediğini gören Türkler için Türk milliyetçiliği/Türkçülük, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü engelleyebilecek bir çare olarak değerlendirilmiştir (Şen, 2006: 276).

Millet kavramı ve milliyetçilik fikri tarihî açıdan değerlendirildiğinde, Batı'da bir burjuva devrimi olarak ortaya çıkarken, Burjuvazi milliyetçiliği dış gümrükleri tasfiye

etmek suretiyle iç pazarın meydana getirilmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Türk etnik grubu içinde bir burjuvazi ortaya çıkmadığı için, İttihat ve Terakki ile birlikte kapitalizmin gelişmesinde devlet önemli bir rol üstlenmek durumunda kalmış ve milliyetçilik asker-sivil-aydın kadrolarda geniş bir zemin bulabilmiştir. Osmanlıcılığı faydalı bir politika bulmakla birlikte, etnik milliyetçilikle baş etmekte başarısız bulan Akçura (1998: 31), Osmanlı milleti oluşturulmasının etnik Türklerin asimile olmalarına neden olacağını, ayrıca etnik ve dinî cemaatlerin birbiriyle tam bütünleşmeye gönüllü olmayacağını belirterek, Osmanlıcılık politikasını uygulanabilir görmemiş; bu nedenle “Osmanlı milleti meydana getirmekle uğraşmak beyhude bir yorgunluk” tespitinde bulunmuştur.

Akçura (1998: 33), Osmanlıcılık gibi Avrupa kökenli olan İslâmcılığın, Halifeliği tüm Müslümanlar için bir birlik odağı haline getirmesi, Kur'an temel yasa olarak kabul etmesi ve din ve bilim dili olarak Arapçayı kullanması bakımından “avantajlı” gibi görünmesine karşın, bu politikanın Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasındaki eşitliğin kaldırılmasını gerektirmesi ve hatta Türkler arasında bile dinî konularda çatışma ihtimalini doğurması, diğer büyük Müslüman devletlerin bununla rekabet etme ihtimalinin, İslâmcılığı öncelikli bir politika olmaktan çıkardığını belirtmiştir.

Akçura'nın (1998: 23) son olarak ortaya koyduğu siyaset tarzı ise “Tevhid-i Etrak” ya da “Türk milliyet-i siyasiyesi”dir. bu siyasetiyle Akçura, ırka dayalı bir siyasî Türk milliyetçiliğini önermiş olup, tüm Türklere ve Türkleşmiş topluluklara Türklük bilincinin aşılmasıyla dünyadaki tüm Türklerin siyasî birliğini öngörmüştür. Türk birliği ilkin Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin Türk olmadıkları halde az çok Türkleşmiş olanların bilinçlendirilmesi ve Türkleştirilmesi ile başlayacaktır. Sonra Asya Kıtası ile Doğu Avrupa'da yayılmış olan Türklerin bilinçlendirilmesine geçilerek büyük bir siyasal milliyet meydana getirilecektir. Böylece tüm Türklere ve Türkleşmiş topluluklara Türklük bilincinin aşılmasıyla dünyadaki Türkler siyasal bir birlik oluşturacaktır.

Kültürel anlamda atılan Türk milliyetçiliği temellerinin üzerine millî bilinç oluşmaya başlamasına karşın, bu dönemde kurulan dernekler ile gazete ve dergi gibi yayın organları, ırka dayalı bir milliyetçiliğin Osmanlı Devleti'nin dağılışını hızlandıracağı endişesi ile siyasal milliyetçiliğe yönelmektense, millî kültürü oluşturmaya yönelik çalışmalar içinde olmuştur. Bir yandan temelleri atılmış kültürel Türkçülük, diğer yandan Rusya'dan gelen Türk aydınlarının savundukları siyasal Türkçülük, Türk millî bilincinin ve sistematik bir Türk milliyetçiliğinin oluşum gelişimini hızlandırmıştır. Bunun yanında görece özgürlük ortamı içinde oluşan dernekler ve dergiler, Türk milliyetçiliği düşüncesini örgütlenme ve siyasal bir kimlik kazandırma yolunda büyük adımlar atmıştır (Öztürkmen, 2006: 44-45).

Örgütlenme, şube sayısı ve üye sayısı açısından geniş bir kitleye hitap eden ve Türkçülüğün en önemli örgütlenme yeri olan Türk Ocağı, resmen 25 Mart 1912'de Ahmet Ferit Tek, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik ve Fuad Sabit'in önderliğinde İstanbul'da kurulmuştur (Sarıay, 1999: 141). Cumhuriyet öncesi dönemde Türk Ocağı'nın üzerinde durduğu en önemli konular; dilin millileştirilmesi yani dilde sadeleşme konusu, kadının toplumdaki konumu, siyasal ve sosyal hayata katılması konusu ve tüm dünya Türklüğüne yönelik konulardır. Bu amaçla yayınlar yapılmış, konferanslar, toplantılar düzenlenmiş, tiyatro ve piyesler tertip edilmiştir (Sarıay, 2004: 152).

Türklerin kültürel ve iktisadi olarak gelişmesini hedefleyen Türk Ocağı'nın amaçları; Ocağa müstakil bir hizmet binası kazandırmak, halk ile iletişime geçerek, milliyet fikirlerini şuurla, hitabeyle, yazıyla ve sohbetle yayınlamak, tüm Türk çocuklarına yardım etmek, Ocak'ta bir kütüphane kurmak ve Ocağa gelenlerin rahatça okuma yapabilecekleri ve gazete ve mecmualara ulaşabilecekleri bir ortam hazırlamak ve son olarak da sık sık yapılacak olan toplantılarla Türkleri birbiriyle tanıştırmak kaynaştırmaktır (Üstel, 2004: 83).

Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde katkı sağlayan örgütlenmelerden birisi de Türk Yurdu Cemiyeti olmuştur. Cemiyet resmen 18 Ağustos 1911 tarihinde İstanbul'da;

Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ağaoğlu Hüseyinzade Ali Turan ve Doktor Akil Muhtar Bey tarafından kurulmuştur (Akçura, 1978: 200). Türk Yurdu Cemiyeti, Türkçülük düşüncesinin gelişmesi ve bütün Türklerce benimsenmesi için faaliyet göstermek amacıyla kurulmuş ve bu çalışmaları tabana yaymanın en etkin aracının yayın faaliyeti gerçekleştirmek olduğunu düşünerek derneğin adını taşıyan bir de dergi çıkarmıştır. Türkçülük fikrine halkçı bir içerik kazandırılmasında ve milli iktisat fikrinin oluşmasında da öncülük eden Türk Yurdu Dergisi, çağdaşlaşmayı Türkler için bir hayat meselesi olarak kabul ediliyordu. Ayrıca mümkün olduğu kadar Türklerin çoğu tarafından anlaşılabilir sade bir Türkçeyi savunuyor ve kullanıyordu. Diğer taraftan eğitimin modernleşmesi, kadın haklarının geliştirilmesi, Türklerin kültürel anlamda birliğine önem vermesi, her sahada milli konuları ele almasıyla, bütün Türklerce makbul olabilecek bir ideal yaratmaya çalışmıştır (Sarıay, 2004: 129).

5. İttihat ve Terakkinin Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesinde Etkisi

Tanzimat'ın merkezîyetçi bakış açısına yönelik eleştiri Genç Osmanlıların fikirlerinde varlık göstermiş ve Tanzimat paşalarına bir tepki olarak İslam-Batı sentezini ortaya atmışlardır. Her ne kadar homojen bir grup olarak adlandırılmasalar dahi Genç Osmanlıların ortaya çıkardığı düşünsel hareket daha sonra Jön Türklerin düşünsel çizgisini belirlemiştir.

Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan bu ilk aydın hareketi Jön Türklerle devam etmiştir. Jön Türkler, Genç Osmanlıların düşünsel mirasını devralmakla birlikte, Jön Türklerde Türkçülük fikri daha belirgindir. Siyasal teori açısından çok da derinlikli fikirlere sahip olmayan Jön Türkler, daha çok dilbilim ve kültürel milliyetçiliğin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Mardin, 2006: 65-66). Onlara göre belli bir kültürü, lisanı, edebiyatı olan ulus yok olmuyordu. Buradan yola çıkan Jön Türkler Osmanlılık ideolojisi altında Osmanlı kültürünü yaratmanın zorunluluğunu ortaya koymuşlardır. İşte bu nedenle daha çok dilbilimsel ve kültürel anlamda milliyetçiliğin gelişmesinde rol oynamışlardır.

Jön Türklerin ve daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin temel meselesi, çökmekte olan İmparatorluğu kurtarmaktır. Jön Türkler, II. Abdülhamit'in İstibdat yönetimine karşı özellikle "hürriyet" fikriyle ön plana çıkmışlarsa da, asıl hedefleri meşruti bir sistemin kurulmasını sağlamaktır (Mardin, 2006: 66). İttihat ve Terakki Cemiyeti Osmanlıcılığı resmi ideoloji kabul ederek, imparatorluğun sınırları içinde yaşayan tüm ulusların, eşit haklar altında, kardeşçe bir arada yaşamalarını öngörmüştür (Akşin, 2006: 43).

Cemiyet, Osmanlıcılık fikrini benimsemekle birlikte bireyin padişaha karşı gösterdiği boyun eğişi de eleştirerek hak ve hürriyetlerin genişletilmesi gerektiğini ve yeni toplumda vatandaşların topluma karşı sorumluluk içinde daha sıkı bağlarla bağlı olması gerektiğini savunmuştur. Cemiyet üyelerine göre Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan tüm yurttaşların mutluluğu genel bir ıslahat politikasının gerçekleştirilmesine bağlıdır (Mardin, 2006: 266-269). Böylece en güçlü Jön Türk hareketi olarak bilinen İttihat ve Terakki Cemiyeti, Abdülhamit'e karşı Rumeli'de güçlü bir muhalefet başlatmıştır. 23 Temmuz 1908 sabahında Selanik hükümet konağını işgal eden İttihatçılardan çekinen ve bu ayaklanmanın tüm ülkeye yayılacağından korkan II. Abdülhamit aynı gün II. Meşrutiyeti ilan etmek zorunda kalmıştır.

Tanzimat döneminde ve II. Meşrutiyetin ilanından hemen sonra Osmanlıcılık düşüncesini hayata geçirmek için Jön Türkler pek çok reform yapmaya çalışmışlardır. Fakat bu reformlar başarılı olmamış ve Osmanlıcılık fikri özellikle Balkanlarda yaşanan toprak kayıpları sonucunda Osmanlı nüfusunun büyük oranda Müslümanlardan oluşan bir yapıya bürünmesiyle iflas etmiştir. Zira Ortaylı'nın deyişiyle, "Osmanlılık ulusalcılığın dünyasında ölü doğmuştur (Ortaylı, 2005: 154). Bu durum üzerine İslamcılık ve milliyetçilik düşünceleri önem kazanmıştır.

Jön Türkler önceleri milliyetçilik düşüncesinden çok İslamcılığı ön planda tutmuştur. Çünkü hala devleti oluşturan halkların çoğunu birbirine bağlayan, ortak bir milliyet kimliği değil din kimliğidir. Fakat İslamcılık fikrinin çok uzun ömürlü olduğu söylenemez. Önce 1912'de Arnavutların ve daha sonra I. Dünya Savaşı sırasında da

Arapların Osmanlı Devleti'nden ayrılmaları ile birlikte İslamcılık düşüncesi de anlamını yitirmiştir (Ahmad, 2004: 188). Sonuçta iktidarda bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin resmi ideolojisi de olan Türkçülük görüşü ağırlık kazanmaya başlamış ve özellikle de I. Dünya Savaşı sonrasında tamamıyla hâkim görüş olmuştur.

Balkan Savaşı ve özellikle I. dünya Savaşı içinde Türk Ocağı'nın savunduğu Türkçülük anlayışının kültürel bir akım olmaktan çıkarak siyasî yönü ağır basan bir akım haline gelmesi ile eş zamanlı olarak İttihat ve Terakki'nin açıkça Pantürkizm'e yön vermesi ve onu resmi ideoloji haline getirmesi söz konusu olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde İttihat ve Terakki'nin Türk Ocağı ile olan sıcak teması ve Fırkanın ileri gelenlerinin Türk Ocağı'na olan maddi yardımları İttihat ve Terakki'nin Türkçülük ideolojisini benimsediğini daha net ortaya koymaktadır. Türkçüler ilk hedef olarak siyasal bir Türk birliğini öngörmüştür. Bu maksatla lazım gelen ilk iş Osmanlı Devleti içindeki Türklerde millî bir şuuru uyandırmak olmuştur (Hanioğlu, 1985: 87).

İttihat ve Terakki bu ideal kapsamında Türk milliyetçiliğini özümseyerek “Türk” unsurunu ön plana çıkarmak için uğraş vermiştir. Bu dönemde Türk Ocağı milliyetçi akımın en güçlü konumu haline gelmiştir. Bunun yanında, Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, Küçük Mecmua gibi dergiler kamuoyunu bir hayli oluşturmuştur (Çetinkaya, 2003: 102). Bu yönde yapılan merkezileşme hareketleri ise İttihat ve Terakki'nin temel politikasını olarak belirlemiştir. Merkezileşme hareketi öncelikle dil alanında görülmüştür. Eğitimin yaygınlaştırılması yoluyla Türk olmayanlar arasında Türkçe'nin yayılması İttihat ve Terakki'nin homojenleştirme politikalarından en önemlisi olmuştur. Böylelikle gayrimüslim ilkokullarında Türkçe öğretimi zorunlu hale getirilmiş, dinî kurumlar dışındaki devlet lise ve üniversitelerinde öğretim dili Türkçe olurken ortaokullarda mahalli dil serbestîsi getirilmiştir. Türkçe'nin öğretimine ek olarak, Türk tarihi ve coğrafyası gibi derslerin de Türkçe verilmesine başlanmıştır.

1918'den itibaren devletin kurtarılmasına yönelik büyük çalışmalar gösteren İttihat ve Terakki, Türk milliyetçiliğini yaratan öncü bir burjuva sınıf oluşturması bakımından da oldukça önemlidir. Meşrutiyet'in ilk yarısında kozmopolit, Osmanlı bir idealin peşinde

demokratik ve çoğulcu bir siyasal hayat içinde çalışan İttihat ve Terakki, Meşrutiyet'in ikinci yarısından sonra kabuk değiştirerek, tek parti olmanın da avantajıyla siyasal hayata egemen olan ve millî bir devlet idealine bağlı olan bir yapı arz etmiştir. Ziya Gökalp'in fikirleri doğrultusunda çalışmalarını yürüten İttihat ve Terakki'nin programı, gerek mütareke gerekse Cumhuriyet Türkiye'si siyasî inkılâplarında oldukça etkili olmuştur (Niyazi, 2000: 78-79).

6. Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Milliyetçiliğinin Oluşması

1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nin yerini sınırları belli olan bir ulus-devlet almaya başlamış, 1923'te de bu ulus-devletin bir cumhuriyet olduğu resmî olarak ilan edilmiştir. Cumhuriyet Türkiye'si bu anlamda tarihte birçok devlet kurmuş Türklerin ilk ulus-devletidir; Türklük düşüncesi, tarihte ilk kez Cumhuriyet Türkiye'sinde millî bir kimlik biçimine dönüştürülmüştür; yine Türk tarihinde ilk kez, kurduğu bir devletin sınırları devletin ya da hanedanın egemenlik alanı değil, Türk milletinin yaşadığı ve Türk millî egemenlik alanının sınırları olarak, tüm dünyanın hem siyasî hem de hukuksal alanda kabul ettiği, kalıcı, bir modern ulus-devletin ülkesinin sınırlarına dönüşmüştür. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayanlar devletin artık tebaası değil, vatandaşı olmuş ve her birey Türk Milletini ve yeni ulus-devletin meşruiyet kaynağını oluşturmuştur (Oran, 1999: 55).

Kurulan bu yeni ulus-devlet, hem millî hem de milletlerarası arenada iktidarını gösterme ve de bunun kalıcılığı yönünde ideolojisini sağlamlaştırmaya yönelik adımlar atmaya ihtiyaç duymuştur ki bu da gerçekleştirilen devrimlerle sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle 1923-1925 dönemindeki Cumhuriyet'in temel ilkeleri olarak beliren milliyetçilik, halkçılık ve laiklik düşünceleri cumhuriyet dönemi devrimlerinin temelini oluşturmuştur. Ulus-devlet olarak Cumhuriyet rejiminin bir ideoloji oluşturma çabalarının merkezinde ise milletin tanımlanması ve inşası yer almıştır. Bu anlamda milliyetçiliğin kendisi de aslında başlı başına bir devrimdir (Berkes, 1982: 198-199). Millî Mücadele sırasında başlayan millî egemenliğin oluşturulması süreci, saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı ve ardından da halifeliğin kaldırılması ile son şeklini

bulmuştur. Artık kurulan yeni ulus-devletin meşruiyet kaynağını oluşturan Türk milletine, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma bilincinin yaratılması süreci başlamıştır (Aydın, 2006: 17).

Yeni ulus-devletin halkına millî bir kimlik edindirme süreci içinde siyasî milliyetçiliğin kendini gösterdiği ilk alan, Cumhuriyet'in millî egemenlik ilkesine dayanması noktasında olmuştur. Modernleşme süreciyle aşınmaya başlayan dinsel meşruluk, Cumhuriyet'in kurulmasıyla yerini millet esaslı meşruluk anlayışına bırakmıştır (Oba, 1995: 28). Millî kimlik edindirme sürecinde millî egemenlikten çıkarılan en önemli kavram ise “vatandaşlık”tır. Siyasal bağlamda milliyetçilik ile ulus-devlet oluşturma sürecinde amacına uygun bir vatandaşlık anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır. Siyasî-sosyal hak ve yükümlülüklerle donatılan vatandaş, millet üyelerinin devletle girdikleri ilişkinin içeriğini belirleme noktasında büyük önem kazanır. Bu vatandaşlıkta bir yandan cumhuriyetçi vatandaşlık anlayışına koşut olarak “hak”tan çok “görev” vurgusu yapılırken; öte yandan milliyetçilik, laiklik ve çağdaşlık vurgusuyla millet oluşumunda etken bir vatandaşlık kurgulanmıştır (Üstel, 2004: 74). Vatandaşlık anlayışında dikkat çeken diğer bir nokta ise, geçmişten kopuşun bir yansıması olarak İslâm ve Osmanlı kimliksel tanımlamalarından dikkatle uzak durularak kültürel anlamda tekil bir millete dayanan vatandaşlığın yapılandırılmaya çalışılmasıdır.

Atatürk'ün benimsediği “millet” kavramının iki yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki “siyasî” bir içerik taşıırken, diğeri “etnik” bir görünüm arz eder. Millet, siyasî anlamıyla kullanıldığında, devlete ilişkin ve devleti oluşturan unsurlardan “insan topluluğunu” gösteren bir kavram olarak ele alınır. Atatürk, seslendiği veya söz ettiği hangi devlet söz konusu olursa olsun, soyuna ve diğer özelliklerine bakmaksızın, o devleti oluşturan insan topluluğunu millet olarak kabul etmiştir. Ayrıca, Atatürk'ün, “Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir” ifadesi de devlete bağlı millet kavramına güzel bir örnektir (İnan, 1998: 18).

Atatürk'ün Türk milleti kavramında asıl olan unsur, “tarihsel birliktelik”tir. Bu yönde “tarihsel Türk milleti” kavramı pekiştirilerek işlenir. Ancak, hem Türklüğün hem de

Türk devletinin çağa uygun olarak devamlılığının sağlanması amacıyla, her türlü tutucu yaklaşımdan uzak ve çağın siyasal gelişimine uygun bir biçimde, siyasallaştırmaya gidilmiş olup Türk devletine bağlı siyasal Türk milleti kavramı sürekli geliştirilmiştir (Berkes, 1982: 126). Bu kavram, kendisine “irade birliği” ile bağlanmak isteyen her unsuru hiçbir ayırım yapmaksızın içerisine almıştır. Bunun ana koşulu ise, bu ülkenin içerisinde yaşayan herkesin, aykırı davranışta bulunmaması olarak belirlenmiştir. Bu koşulları sağlayan her kişi, Türk milletinin bir parçası sayılmıştır. Siyasal anlamda “millî oluşun” sağlanabilmesi amacıyla, herkesin aynı hukukî statüye tabi olması, bireylerin her yönden birbirine saygı göstermesi ve irade birliğinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir ki bu yaklaşımla “siyasî millet” kavramına ulaşılmıştır.

Bu bağlamda, 1924 Anayasası’nın vatandaşlık formülasyonunun son derece iyi düşünülmüş, hiçbir tereddüde meydan vermeden, modern bir ulus-devlete geçiş için atılmış büyük bir adım olarak değerlendiren Özdemir (1994:225), Cumhuriyet yöneticilerinin Anayasa’da kurulan bu formülasyonla, bir tür “anayasal Türklük” olarak ifade edilebilecek, din ve ırk farkı gözetmeksizin herkes için ortak ve tek vatandaşlık kimliği oluşturmayı hedeflemiş olduklarını, Türk tanımı için kullanılan ifade ile de modern devletin “Türk kimliği” için Türkiye Cumhuriyeti’nin coğrafyasını belirlediğini belirtmiştir.

Öte yandan Atatürk’ün benimsediği millet milliyetçik anlayışında “ırk” kavramının yani “etnik kökenin ve etnik kimliğin” öneminin zaman zaman azaldığı gözlenir. Zira 1923 tarihli Halk Fırkası nizamnamesinin 3. maddesinde “Halk Fırkasına her Türk ve hariçten gelip Türk tabiiyet ve harsını kabul eden her fert dâhil olabilir” ibaresi konmuş; 1927 yılındaki Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesinde de yine fırkaya kabul edilmiş için “..her Türk vatandaş Türk kültürünü...kabul etmiş olması şartı ile dâhil olabilir” ifadesi yer almıştır (Karaadıç, 1997: 148) Bunun yanında, Atatürk’ün “Ne Mutlu Türküm Diyene” sözü ise, gerek Türklüğün iradi bir nitelik olarak ele alınması gerektiğinin vurgulanması ve biyolojik yönünün dışlandığı, gerekse Cumhuriyet ideolojisinde Türk ifadesinin, etnik olarak taşıdığı anlamın dışında hukukî bazda bir vatandaşlık statüsü olarak görüldüğüne ilişkin yerinde bir örnektir. Atatürk’ün bu sözü

hakkında Sanberk'in (2007) tespiti ise şöyledir: "Ne Mutlu Türküm Diyene ibaresi de yine temelde dayatıcı değil, katılımcı bir amaç barındırır. Nesnel değil, öznel bir kavramdır. Soyut yurttaşlık kavramının amacı, zengin çeşitliliğiyle yaratıcılığın kaynağını oluşturan kültürel kimlikleri yok etmek değil, tam aksine, kimlik rekabetlerini ve bazen etnik temizliğe kadar varabilen kanlı kimlik dayatmalarını ve kimlik çatışmalarını önlemektir."

Ancak, dönemin sosyal ve siyasal gerçekleri, millî kimliğin vatandaş temelli oluşturulması sürecinin planlanan program dâhilinde sorunsuzca ilerlemesine izin vermemiştir. Nitekim 1924 Anayasası'nın söz konusu maddesi ile vatandaşlar için "Türk" adı bir üst kimlik olarak benimsenirken bu maddenin tartışmalarında milliyet/tabiiyet ayrımına yönelik eleştiriler cereyan etmiş ve tartışmalar bu ismin gayrimüslimler için kullanılmasının doğru olmayacağı konusunda yoğunlaşmıştır. Tartışmalar sonunda Türk adının milliyeti değil, vatandaşlığı ifade etmek üzere kullanılabilceği üzerinde mutabık kalınırken, gayrimüslimlerin kendi dillerini, kendi kültürlerini korudukları ve kendi okullarında okumaya devam ettikleri sürece onları "Türk" olarak adlandırmanın gerçekçi olmayacağı belirtilmiştir (İnce, 2002: 90).

Bu tartışmalardan hareketle, Cumhuriyet'in ilk yıllarında vatandaşlık anlamında Türklük ile milliyet anlamında Türklüğün, farklı kavramları ifade ettiği sonucuna varmak mümkündür. Vatandaşlık olarak Türklükte asıl olan doğum yeri iken, milliyet olan Türklük için kültürel miras kabul görmüştür. Ancak, dönemin vatandaşlık kavramına ilişkin tartışmaların asıl önemli boyutunu vatandaşın kim olduğunun belirlenmesinden ziyade, kavrama yüklenen anlam ekseninde gerçekleştiği gözlenir. Türk milliyetçiliğinde vatandaşlık siyasî ve hukukî statüye ek olarak kültürel bir kimlik şeklinde tanımlanmıştır. Böylelikle millî kimliğe bağlı olarak tanımlanan vatandaşlık, istenen özelliklerin taşınması veya edinilmesi şartını içeren militan bir vatandaşlık halini almıştır (Üstel, 2003: 277).

İnşa edilen bir millî kimlikle belirlenen vatandaşlık, organizmacı millet ve devlet anlayışlarıyla yakınlaşma noktasını oluşturur hale gelmiştir. Türk vatandaşlığı,

“Türklük” kavramının etnik ve siyasî tanımlanmasına bağlı bir belirsizliği içinde barındırmıştır. Bu belirsizlik kazai olmayıp Cumhuriyet’in kurucu niteliklerinden kaynaklanmıştır ve Anayasa başta olmak üzere diğer kanunî metinlerde de bu belirsizlik giderilememiştir (Niyazi, 2000: 76). Millî kimliğe bağlı olarak vatandaşlığa yüklenen belirsiz anlam, özellikle ekonomi ve kamu alanlarında bariz bir şekilde kendini göstermiştir.

1924 Anayasası’nın 88. maddesi üzerine yapılan tartışmalar sonucu Türk vatandaşı olma ile Türk olma arasında yapılan ayırım, dönemin pek çok kanununa da yansıtılmıştır. Nitekim 1924 Anayasası’nın 92. maddesi: “Hukuku siyasiyeyi haiz her Türk ehliyet ve istihkakına göre Devlet memuriyetlerinde istihdam olunmak hakkını haizdir” (Aydoğdu, 2005: 19). Devlet memuru olabilmeyi “siyasi haklara sahip olan her Türk’e” (Türk vatandaşlık ibaresi yer almıyor) vermiş, buna paralel 18 Mart 1926 tarihinde kabul edilen 788 sayılı Memurun Kanunu’nun 4. maddesi de Türk olmayı memur olabilmenin şartları arasında saymıştır.

Yine bu dönemde kamu ilanlarında da Türklüğün ön planda olmuştur. Özellikle askerî okullara girmenin ön şartı olarak Türk vatandaşı olmak değil, Türk olmak şartı aranmıştır. Hava Harp Okulu Komutanlığı Türk olmayı okula başvurmak için ön şart saymış, yine Harp Akademisi Komutanlığı öğrenci kabul şartı olarak Türk olmayı belirtmiş, Avrupa’ya öğrenci gönderimi için de Türklük şartı aranmıştır. Maden Teknik Arama Enstitüsü ve Orman Genel Müdürlüğü’nün de aradığı şartlar arasında ilk sırayı Türklük almıştır (Yıldız, 2004: 329). “Türklük” kavramı, Anayasa’da vatandaşlık şekliyle ifade edilmesine karşın arka planda Türk vatandaşı olmak Türk kabul edilebilmek için hiçbir zaman yeterli bir veri olarak görülmemiştir. Bu noktada devreye, dil ve kültürün yanında din de girmiş, Müslüman olmak Türklük için belirgin şartlar arasında sayılmıştır.

Siyasî anlamda “Türklük” Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın yanında Türk dili, kültürü ve Cumhuriyet ülküsünü benimse koşulunu öngörürken, 1931 Cumhuriyet Halk Partisi Programı’nda “ulus (millet), dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı

vatandaşların teşkil ettiği bir siyasî ve içtimaî heyet” olarak ifade edilmiştir. Yine Cumhuriyet Halk Partisi programında fırkaya kabul edilebilme şartı olarak Türk vatandaşı olmak, Türkçe konuşmak, Türk kültürünü ve fırkanın bütün umdelerini benimsemiş olmak ileri sürülmüş- tür. Yani soy itibariyle Türk olanlarla vatandaş statüsüyle Türk olanların eşit olması için tüm vatandaşların Türk dilini ve Türk kültürünü kabul etmeleri gerekli koşul olarak öne sürülmüştür (İnce, 2002: 93).

Vatandaşlık kavramıyla birlikte, etnik değil hukukî bir bağ ile milleti tanımlamak isteyen siyasî yaklaşıma, daha sonra özellikle dil ve kültürün de “Türklük” için gerekli koşul olarak öne sürülmesi Cumhuriyet dönemi millet anlayışında düalist bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Böylelikle Cumhuriyet dönemi millet anlayışı, milletini arayan devlet yaklaşımından hareketle Fransız modelini kendine örnek almıştır. Ancak kültürel Türkçülüğün benimsenmesi, yani millî kimliğin temelini tarihle, kültürle, etnik aidiyetle ilişkilendirerek romantik yaklaşımla tanımlanması, romantik millet anlayışına vurgu yapmış, böylelikle Alman milliyetçiliğinin de etkilerini göstermiştir (Özdoğan, 2002: 40-41).

Cumhuriyetin ilanıyla başlayan dönemde devletin kalıcılığını sağlayacak olan unsurun modernleşme olarak değerlendirilmesi ve modernizasyon aşamasını başlatan cumhuriyetçilik, laiklik, sekülerizm, ulus devlet, tek kimlik gibi faktörlerin toplumun tüm kesimleri tarafından kabul görmemesi toplumda dinsel ve etnik çatışmaların olduğu bir dönemin yaşanmasına yol açmıştır. Türkiye toplumunun dinsel, dinsel ve etnik olarak çok kimlikli bir yapıya sahip olması, modernizmin tekdüze yapısıyla uyuşmadığından sonuçları günümüze dek uzanan bir çatışma ortamının varlığını beslemiştir (Karpaz, 1996: 81-82).

7. Türklüğün İnşa Edilmesinde Tarihin ve Toplumun Kurgulanışı

Osmanlı'nın son dönemlerinde özellikle Türkçülük akımı üzerine yürütülen çalışmalar, toplumu, kolektif bir kimlik altında “Türklük” olarak örgütlemeye çalışmışsa da bu pek mümkün olamamıştır. Zira pek çok Türk için kolektif kimlik tasarımı Müslümanlık

çevresinde örölü bir durum oluşturmuştur. Bir modernleşme projesini temel alan ve bunun biçimsel şartını ulus-devlet modelinde gören Cumhuriyet Türkiye'si için kolektif kimliğin zaman kaybedilmeden oluşturulması, yani milletin mümkün olan en kıza zaman içinde inşa edilmesi temel hedef olarak kabul edilmiştir.

Aslında her ulus-devlet şu ya da bu biçimde bir millet inşası sürecini içinde barındırır. Bu inşa da çeşitli araçlarla topluluğa bilinç kazandırma sürecini kapsar. Cumhuriyet Türkiye'sinde ise millî kimliğin, yani milletin oluşturulma süreci, diğer emsallerine göre daha gerilimli bir görünüm arz etmiştir ki bunun başında ise milleti oluşturan öğelerin siyasî ve kültürel niteliklerinin ortaya koyduğu ikili yapı gelmektedir (Bora, 1995: 74). Bu ikililiğin en büyük nedeni olarak da Türk milliyetçiliğinin gecikmişliğini göstermek pek tabii mümkündür. Devlet yöneticileri, güçlü bir kolektif kimlik oluşturmaya yönelik çalışmalarını bu geç kalınmışlığın verdiği telaş içinde siyasî ve kültürel araçların her ikisini de kullanmak suretiyle yerine getirmeye çalışmıştır. Ancak Türk milliyetçiliğinin romantizm eksikliği, siyasî araçların etkilerini azaltıcı en büyük etken olmuştur.

Osmanlı'nın son döneminde Türk milletine dönük romantik ilgi, dil ve edebiyat alanında yoğunlaşmakla birlikte, milliyetçilik konusunda Gökalp'in ortaya koyduğu, "kültürel" nitelikli çerçeve, değişik zamanlarda çok farklı "tema"larla karıştırılmıştır. Kimi zaman, aşırı taassupla vurgulanan "kan" veya "soy" bağı, milliyetçilik anlayışının temellendirilmesinde ön plana geçmiş, kimi zaman yeni ve uzak etnolojik kökler aranılarak daha farklı "tarih şovenizmi" çabalarına rastlanmıştır (Köseoğlu, 2003: 224).

Ancak, bu çabalar Cumhuriyet dönemine kıyasla daha sivil, yani daha devlet dışında kalmıştır. Cumhuriyet dönemi millî romantizmi ise, yakın geçmişte değil, eski Türk tarihine dayalı olarak kurmaya çalışması bakımından kendine özgü bir yapı gösterir. Bu anlamda Türk kimliğinden yakın geçmişin dışlanması söz konusu olmuştur. Aslında bu durum, milliyetçiliğin ortak bir belleğe değil, ortak bir unutkanlığa dayanmasının güzel bir örneğidir (Sevil, 2006: 89). Cumhuriyet Türkiye'sinde devlet eliyle yaratılmaya çalışan milliyetçilik, Türklük ve İslâmiyet'i birbirinden ayrılmaz olarak gören Osmanlı

dönemi Türkçülüğünü dışlayarak unutturma yolunu seçmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel olarak kültüre dayanacağını ifade eden Atatürk ise, bunu, Osmanlı döneminden miras kalmış, çağdışı hurafeler manzumesi değil, dün- ya milletleri ailesi içinde saygın yerini alan laik Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kültürü olacaktır şeklinde ifade etmiştir (Güvenç, 2003: 34).

Orta ve Doğu Avrupa milliyetçiliklerinde görülen ön milliyetçilik aşaması olarak adlandırılacak romantizmden yoksun ya da geç olarak millî kimlik oluşturma sürecini yaşayan Cumhuriyet Türkiye'si, Osmanlı döneminin ve dinin kültürel yönlerinin reddi ile inşa edilmeye çalışıldığı için romantik sembol, merasim ve imgelerden oluşan yakın tarihin malzemelerini kullanmak yerine, hem coğrafya, hem zaman olarak oldukça uzak olması nedeniyle romantizm yaratmada zayıf kalan eski Türk tarihini kullanmayı tercih etmiştir. Laik bir yapıya vurgu yapan Cumhuriyet dönemi millet anlayışının, toprak temelini oluşturan Anadolu'nun tarihsel açıdan genel olarak İslâmî bir geçmişle ilişkilendirilen Selçuklu ve Osmanlı dönemleriyle özdeşleştirilmesi ise yeni devletin bir çıkmazını oluşturmuştur. Ancak bir grup "Anadolucu"² milliyetçi, sadece Anadolu'nun yakın tarihine dayanan bir kimlik oluşturulmasını savunmuştur. Ancak yeni millet anlayışının mantalitesine göre, eski Osmanlı-İslâm kimlik kaynağı bütün halka benimsetilmesi gereken cumhuriyetçi ve laik bir kimlikle bağdaşmaz bir özellikte olup, bu yaklaşımda Anadolu'nun Türk tarihi sadece birkaç yüz yıl geriye gidiyordu (İnce, 2002: 98-99).

Bu çıkmazı açmak için ise önerilen çözüm, Anadolu'nun yeniden keşfedilen tarihi ve Orta Asya'dan kaynaklanan yeniden tanımlanmış etnik bağlar olmuştur. Cumhuriyet dönemi milliyetçiliğinin antik çağa yönelerek Anadolu'da atalar bulmak için faydacı bir yaklaşım içine girmesi "köksüzlük" problemini çözme ihtiyacına yönelik olduğundan

² Anadoluculara göre tarihsel kader birliği bir millet için en önemli unsurdur. Millî tarihi ırk tarihinden tamamen ayıran Anadolucular, Akçura'yı A. Ağaoğlu gibi Türkçüleri eleştirmektedir. Onların tarih tezlerinin köksüz olduğunu ve Tatarların, Moğolların ve Türklerin aralarında millî dayanışma kurulması için tarihsel bir temelin bulunmadığını öne sürmüşlerdir. Anadoluculara göre, vatan millî bir topluluğun tarihsel kader birliğini ifade eden mistik bir yapıdır ve Türk milliyetçiliğinin Anadolu'nun yakın geçmişi üzerine temellenmesi gereklidir. Remzi Oğuz Arık, Nurettin Topçu, Hilmi Ziya Ülken gibi isimler Anadoluculuk akımının önde gelen temsilcileridir (Öğün, 1992: 21-24).

geç başlayan romantizm bu yolla giderilmeye çalışılmıştır. İslâmileşmeyi reddeden, Türkleşmeyi de “iç Türkler”le sınırlayan bu yeni modern devlet, muasırlaşmayı da Batılılaşma olarak tanımlamış, bu formülasyondan hareketle, Türk tarihi İslâm tarihinden soyutlanarak ve Anadolu’da bir ulus-devletin kuruluşunu haklı kılmak için Türk tarihi genel olarak dünya, özellikle de Batı tarihiyle bütünleştirilmiştir. Böylece Anadolu ve Orta Asya kökleri görünüşte yeni bir tarihi anlayış çerçevesinde bağdaştırılarak pragmatik bir çözüm ortaya konmuştur. (İnce, 2002: 99). Bora’ya (2003: 36) göre ise, bu zayıf malzeme, Türk milliyetçiliğini merasimi ve töreni bol bir forma sokmuş, kullanabileceği millî romantizm birikiminin kıtlığı Cumhuriyetin millî kimlik inşası çabalarını sivri ve abartılı bir hale getirmiş, milliyetçiliği, mistifikasyonu bol olmasına rağmen, inandırıcılığı zayıf, pek çok konuda yetersiz ve suni bir duruma getirmiştir.

Yeni Türk kimliği anlayışı, bir bakıma Orta Asya’ya kadar uzanan Türklerin asıl kaynaklarına kadar inen ve oradan bazı kültür motiflerini de beraberinde getirerek oluşturulmak istenen bir milliyetçilik anlayışı şeklinde belirmiştir (Sevil, 2006: 176). Bu durum Anadolu uygarlıkları ile özdeşleştirilmek istenen bir Türklük anlayışını yaratmış, böylelikle Batı uygarlığı ile kurulan evrensel bağlılık neticesinde beliren Türklük, Batı’ya daha da yakınlaşmıştır. Bu bağlamda Türk ırkının bütün medeniyetlere eşlik ettiği fikrini temel alan Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi doğmuştur.

Türk Tarih Tezi’ne göre, Türklerin tarihi çok eskilere; milattan öncelere kadar gitmektedir. Diğer bölgelerde yaşayan kavimler henüz çok geri bir durumda hayatlarını devam ettirirken anavatanı Orta Asya olan Türkler bu bölgelerde büyük medeniyetler kurmuştur. Daha sonra iklimde meydana gelen değişikliklerin yarattığı büyük kıtlık ve kuraklık dalgası Türk ırkını buralardan göçe zorlamıştır. Haritalarda açıkça belirtilen göç yollarından dört bir yanına yayılmışlardır. Türkler gittikleri her yerde büyük medeniyetler ve devletler meydana getirmiştir. Türklerin bizzat kurmadığı medeniyetler de büyük ölçüde Türklerin gelişmiş kültürlerinin ve irksal özelliklerinin katkılarıyla ve onlar sayesinde olmuştur. Özellikle Anadolu’da tarih öncesi devirlerdeki bütün medeniyetleri kuranlar Türklerdir. Göçlerle dünyaya yayılan insanlar Türklük

bilinçlerini kaybetmeyerek her zaman muhafaza etmiştir. O halde Türk Tarih Tezi'nin; Türkiye Cumhuriyeti'nin Anadolu üzerindeki varlığını meşrulaştırmak, sekülerizmin ya da Cumhuriyet Türkiye'sindeki uygulamasıyla laisizmin vurgulanması ve yeni inşa edilen millî kimliğin İslâm'ı dışına taşıyabilmek bakımında İslâmiyet öncesi Türk tarihine (Orta Asya'ya) uzanmak ve Dünyadaki diğer çağdaş ve özellikle egemen milletlerle eşitler ilişkisi içine girebilmek için bugünkü dünya uygarlığının yaratıcıları arasına Türkleri de koyacak olan Orta Asya merkezli bir kültürel yayımlım tezini savunmak esasları üzerine kurulmuş olduğu ifade edilebilir. Bu anlamıyla Türk Tarih Tezi, oluşturulmak istenen millete tarih yoluyla millî bilinci aşlamak amacı üzerine ortaya atılmıştır (Oran, 1999: 203-204).

Bir bakıma, adeta bir savunma tarihçiliği olan Türk Tarih Tezi'ni ortaya koymak amacıyla 1930'da kurulan Türk Tarih Tetkik Encümeni, 1931'de kapatılan Türk Ocakları'nın bir alt uzmanlık kuruluşu olarak görev yapmıştır. "Türk Tarihinin Ana Hatları" ve 4 ciltlik liseler için hazırlanan tarih kitabı, Türk Tarih Tezi'nin birinci el belgeleri olarak kabul edilmiş olup, 553 1932'ye kadar Türk Tarih Tezi büyük ölçüde şekillenmiştir. 1923'te kurulan Cumhuriyet Türkiye'sine bir millî kimlik kazandırma ya da kazandırılan millî kimliği meşrulaştırma işlevi görecek olan tez, tamamen Cumhuriyet yöneticilerinin iradesi ve inisiyatifi altında gelişmiştir (Ersanlı, 2003: 808-810).

Türk'ün tarih sayfalarına sıkıştırılmış, unutulmuş, "kasten" gözardı edilmiş kimliğini keşfinden sonra yapılması gereken diğer önemli bir iş ise bunun Türk milletine öğretilmesi olmuştur. Bu amaçla Temmuz 1932'de yüksek öğrenimdeki tüm Tarih öğretmenlerinin yeni tarih tezini öğrenmeleri amacıyla düzenlenen kurs, Birinci Türk Tarih Kongresi olarak anılmıştır (Ersanlı, 2003: 806). Kongrede, bazı Avrupalı Türkologların da yardımı ile bir Türk Tarih Tezi ortaya atılmış, buna göre; dünyadaki bütün uygarlıkların temelini, doğal nedenlerle Orta Asya'daki anayurtlarından bütün dünyaya göç etmek zorunda kalan Türkler tarafından taşınan Türk uygarlığı olduğu tespiti yapılmış olup, buradaki amaç, millete tarih yoluyla "millî bilinç" aşlamaktır.

Daha sonra toplanan İkinci Türk Tarih Kongresi'nde de aynı amaca yönelik paralel çalışmalar gerçekleştirilmiş olup Türk Tarih Tezi'nin zafere ulaştığı kabul edilmiştir. Ancak, İkinci Tarih Kongresi'nde ilkinden farklı olarak, Türk Tarih Kurumu'nun yapacağı araştırmaların bilimsel bulgulara dayanması gerektiği ve özellikle arkeoloji, antropoloji ve kan gruplarının da Türk ırkının belirlenmesinde kullanılması ve tümüyle pozitif bilimlere ait yöntemlerin esas alındığı araştırmaların yapılacağı belirtilmiştir. Böylelikle, laiklikten hareketle Osmanlı ve İslâm dönemlerinin tarihsel gerçekliği inkâr edilerek oluşturulan Türk Tarih Tezi, Orta Asya ve Anadolu'da yapılacak arkeolojik, antropolojik, fiziki ve biyolojik araştırmalarla kanıtlanmaya çalışılmıştır (Türkkan, 2007: 132).

Birinci Türk Tarih Kongresi sonunda, Atatürk'ün, dil konusu üzerinde de düşünmek zamanı geldiği yönündeki ifadeleri, vakit kaybetmeksizin 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin (daha sonra Türk Dili Araştırma Kurumu; sonra Türk Dil Kurumu [1936] adını almıştır) kurulmasını sağlamıştır. Cemiyetin amacı, Türk dilini yabancı diller boyunduruğundan kurtarmaktır. Bu yönde atılacak en büyük adım, özellikle Arapça ve Farsça sözcüklerin dilden tasfiyesidir ki, bu hareket Tanzimat'tan bu yana dilde devam eden sadeleşmenin ileri bir adımı olarak kabul edilmektedir.

Bu kapsamda Türk Dili Tetkik Cemiyeti üç temel ilkeye dayanan bir reform programı hazırlamıştır: (i) Halk dilinde ve metinlerde hâlihazırda kullanılan Türkçe sözcük dağarcığının derlenmesi ve yayınlanması. (ii) Türkçe köklerden, uyum içerisinde yeni kelimeler türetilmesi. (iii) Bu hakiki Türkçe kelimelerin, yabancı kökenli anlamdaşlarının yerini alması için önerilmesi ve yaygınlaştırılması (Çağaptay, 2003: 253). Ancak kısa bir süre sonra bu hareket bir takım güçlüklerle karşılaşmış, halk yeni sözcüklerin sadece bazılarını benimserken, eski sözcükler yenileri ile yan yana yaşamış, farklı anlamlar kazanmıştır. Böylece sadece Cemiyet üyeleri için anlaşılır yapay bir dil oluşmuş; konuşmalarının halk tarafından anlaşılmaması üzerine ise Atatürk, geleneksel kullanıma geri dönmüştür. Bu noktada geliştirilen Güneş-Dil Teorisi, dil reformunu çıkmazdan kurtarmıştır. Bu teori, bütün dillerin başlangıçta Orta Asya'da kurulan tarihin en eski dönemlerine ait olan tek bir dilden çıktığını, bütün diller içinde bu

kökene en yakın olanın Türkçe olduğunu ve bütün dillerin Türkçeden geçerek bu eski dönemlere ait olan dilden gelişmiş olduklarını kabul etmiştir. Bu kurama göre, eğer bütün sözcükler aslen Türkçeden geliyorsa, bunları tasfiye etmeye artık gerek yoktur ve bunlar yapma bir etimoloji sayesinde kolaylıkla millî bir yapıya dönüştürülebilir (Türkkan, 2007: 135-136).

Türk Dil Kurumu, aslında Türk Tarih Kurumu'nun adeta bir ikiz kardeşi gibidir. Her iki kurum da milletleşme sürecinde, millet inşası için gerekli malzemeyi ortaya çıkarma işlevini üzerine almıştır. Dil üzerine yürütülen çalışmalar büyük ölçüde Türk Tarih Tezi'nden etkilenmiştir ve onun iddialarına paralel olarak geliştirilmiştir (Karpas, 1996: 66). Bu kapsamda, Güneş-Dil Teorisi, genel olarak Tarih Tezi'nin ortaya koyduğu verilerin doğru olduğunun kabulüne dayanır (İnce, 2002: 150). Türk Tarih Tezi'ne göre, dünya medeniyetinin kaynağı olan Türkler, göçlerle medeniyeti dünyanın dört bir yanına taşıdıklarına göre Türkçe, bu etkileşim esnasında diğer dillere kaynaklı etmiş, bu medeniyetler Türkçe aracılığıyla geliştirilip yayılmıştır. Çünkü dil, kültür ve medeniyetin hem göstergesidir hem de bunların iletilmesinde vazgeçilmez bir araçtır (Tanyu, 1981: 122).

Güneş-dil teorisi, “bütün dillerin başlangıçta Orta Asya'da kurulan tarihin en eski dönemlerine ait olan tek bir dilden çıktığını, bütün diller içinde bu kökene en yakın olanın Türkçe olduğunu ve bütün dillerin Türkçeden geçerek bu eski dönemlere ait olan dilden gelişmiş olduklarını kabul etmiştir” (Aygül, 2008: 244). Bu teoriye göre, bütün sözcükler esasen Türkçeden kaynaklanıyor ise, bunları tasfiye etmeye artık gerek yoktur ve bunlar yapma bir etimoloji sayesinde kolaylıkla millî bir yapıya dönüştürülebilir.

Güneş-Dil Teorisi, esasen Dil Tezini, Tarih Tezine bağlayan bir köründür. İnsan dilinin nasıl oluştuğunu araştıran bu teorik model, dil olgusunun teşekkül ettiği ilk basamağa Türkçeyi koyarak diğer dillerin, dolayısıyla uygarlıkların Türk kökenli olduğu ve bu nedenle Türkçedeki yabancı kökenli sayılan sözcüklerin dâhi temelinde Türkçe olduğu tezini ortaya koymaktadır ve bu noktada Tarih Teziyle birleşmektedir (Karpas, 1996: 66).

Cumhuriyet’le birlikte Kemalist milliyetçilik anlayışı doğrultusunda inşa edilmeye çalışılan millet olgusu, Anadolu ile sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Siyasal bütünlük söylemi, etnik farklılıkları ortak değerler ve amaçlar etrafında birleşerek bağımsız bir millet oluşmasını ve bunun devam ettirilmesini temel amaç edinmiştir. Bu bağlamda, Kemalist milliyetçilik, etnik esasa ve ırka dayanmayan bir tanımın ürünü olan Türklük ve toprak bütünlüğünü kapsayan millet anlayışının bir sentezidir. Etnik yaklaşım laik bir temel sunması açısından vazgeçilmez iken, toprak birliği Pan-Türkçü hayallerden kurtulup “Misak-ı Milli” sınırlarında ve Cumhuriyet siyasal zemininde kalkınmacı politika için gerekli görülmüştür (İnce, 2002: 155).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE YEREL BASIN YOLUYLA TÜRKLÜĞÜN İNŞASI

1.1. Türklüğün İnşa Edilmesinde Ulusal Basının Rolü

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı genel olarak modernleşme hareketleriyle eş zamanlı bir döneme rast gelmektedir. Bu dönemde millet ve milliyetçilik şuuru, Osmanlı toplumu içindeki gayrimüslim tebaayı da ayağa kaldıran Batı romantizminden etkilenmiştir. Aslında bu dönemdeki milliyetçilik fikri, tam bir siyasî hareket olmadığı gibi Türk adını taşıyan bir şuur bile değildir. Bu nedenle Türklük gerçeği bir kenara bırakılarak “azınlıkların birliği”, “unsurların birliği” kavramlarına ağırlık verilmiştir. Dolayısıyla Tanzimat, Türklerden başka toplumun diğer kesiminin de yararına olmuştur (Arık, 1981: 12).

Bu dönemki Türk milliyetçiliğinin ilk belirtileri edebiyat alanında görülmüştür. Şinasi 1849’ta yalnız Türkçe kelimeler kullanarak yazı yazmayı denemiş; Ziya Paşa, Türklerin asıl şiirini taşrada canlı şekilde yazan halk edebiyatında aramak gerektiğini yazmıştır (Akçura, 1978: 47). Vatan ve hürriyet şairi Namık Kemal ise, her ne kadar eserlerinde Osmanlı Devleti’nin bütünlüğünü korumak için Türk kelimesini kullanmamakla birlikte, Osmanlı terimini çoğu yerde Türk anlamında kullanmış ve Türkler arasında vatan sevgisinin uyanması için eserleriyle şuurlu bir çalışma yapmıştır. Böylelikle dil ve dile bağlı edebiyat alanında gerçekleştirilen çalışmalar, Türk kimliğinin yapılanma sürecindeki kültürel temelleri oluşturmuştur (Eroğlu, 1992: 53). Dil ve edebiyat alanındaki çalışmalar kadar Avrupa’da yapılan oryantalist araştırmalar da Türk kimliğinin kültürel temellerinde etkili olmuş ve bunun sonucunda Türk dili kadar Türk tarihi de araştırma konusu edilmiştir.

Dil ve edebiyat sahasında başlayan Türkçülük batıdaki Türkoloji eserlerinin etkisi ile başta tarih anlayışı olmak üzere diğer alanlara kaymaya başlamıştır. Batıdaki Türkoloji çalışmalarından etkilenenlerin başında Ahmet Vefik Paşa (1823-1891) gelir. Vefik Paşa Çağatayca'dan Osmanlı Türkçesine tercüme ettiği Ebû'l Gazi Bahadır Han'ın Eşâl-i Şecere-i Türkî'sini (1863-64) yayınladı (Tansel, 1964: 137-138). Daha sonra 1876'da yayınladığı Lehçe-i Osmanî, adlı eserinin giriş kısmında Türklerin ve dillerinin yalnız Osmanlı ve Osmanlıca olmayıp Asya'dan Avrupa'ya kadar uzanan büyük ve eski bir ailenin en batıdaki kolu olduğuna dikkati çeker. Yusuf Akçura'ya göre Vefik Paşa Osmanlı Türkleri içinde ilk Türkçüdür (Akçura, 1981: 21).

Dilci ve ansiklopedist Şemsettin Sami (1850-1904) Osmanlı Türkçesine dilbilim açısından en büyük yardımı yapmıştır. Bu yolda en büyük hizmeti “Kamus-ı Türkî” adlı eseri ile yapan Şemsettin Sami, “Osmanlı Lisanı” tabirine karşı çıkmış, Osmanlı isminin devlet unvanı olduğunu, bu milletin adının Türk, dilinin de “Lisan-ı Türkî” olduğunu vurgulamıştır (Levend: 1969: 172). Türk dilinin şive ve lehçe farklarını ayrılık sebebi sayıp, Türk dillerine çevirmek millî menfaatlerimize aykırıdır diyen Şemsettin Sami, Osmanlı eyaletleri ile sınırlı bir edebî dil yerine, bütün Türk illerinde konuşulacak bir edebî dil ihtiyacına işaret eder. Sami'ye göre dil reformu sayesinde Batı Türklerine Orta Asya ve Rusya Türkleri de katılacak, bunların hepsi “tek bir lisan”la konuşan “tek millet” haline gelecekti (Kushner, 1979: 74). Şemsettin Sami, yazılarında Türkçe konuşulan yerlerin genişliği ve çeşitli Türk lehçeleri arasındaki yakınlığı vurgulayarak dil alanında “Bütün Türkçülük” anlayışını benimsemiştir (Akçura, 1981: 86).

Necip Asım (Yazıksız) (1861-1935) da Leon Cahun'un, Asya Tarihine Giriş, adlı eserini esas alarak yazdığı Türk Tarihi (1899) ile Türklerin Osmanlı öncesi tarihlerini aydınlatmıştır. Devletin Osmanlı adını almasını Türklerin eskiden beri devleti hanedan adıyla anmalarının bir sonucu olarak gören Necip Asım, Türkleri devletin “yönetici milleti” olarak adlandırmaktadır (Kushner, 1979: 60). Özellikle 1890 sonrasında günlük gazete ve dergilerde sık sık “Türk Millet-i necibesi” şeklinde sıfatların kullanıldığını görüyoruz. Bu yolda “Türk gazetesidir” başlığıyla 1894'te çıkmaya başlayan İkdam gazetesi okuyucuların dikkatini Türk tarihi ve dili üzerinde toplamaya çalışıyordu. Bu

bakımdan İkdam'ın kültürel Türkçülüğün gelişmesinde önemli bir yeri vardır (Mardin, 1992: 53). Zaten Şemsettin Sami, Necip Asım, Veled Çelebi başta İkdam olmak üzere devrin basınında Türk dilinin araştırılması ve yazı dilinin sadeleştirilmesi konusunda yazdıkları makalelerle bu konuda önemli mesafeler kat etmişlerdir.

Bütün bu çalışmalar ve ortaya konulan eserlerin, Türk milliyetçiliğini açık bir şekilde ortaya koymaktan çok, devlet içinde Osmanlıcılığa en fazla bağlanmış olan Türk unsuruna önem verilmesi fikri ortak noktalarını teşkil eder. Sonuçta Osmanlıcılık anlayışına rağmen, diğer kavimlerden ayrı bir Türk kavminin mevcudiyeti pek çok aydın tarafından kabul edilmiş, Türklere siyasî bir nitelik verilmesine de Türk kavminin yüceltilmesi gerektiği hissedilmiştir (Oba, 1995: 200).

İkinci Abdülhamid döneminde Türk kavramı ırki ve lisani anlamda artık şerefli ve gurur duyulan bir kavram olarak değişmiş, Türk tarihinden bölümler gün ışığına çıkarılarak, Türk tarih görüşü zaman ve mekan itibarıyla genişlik kazanmaya başlamıştır. Artık imparatorlukta yaşayan Türkler, dil, edebiyat, tarih ve kültürlerinin hem Osmanlı hem de daha geniş bir Türk mirası olduğunu açıkça görmüşlerdir. “Osmanlı Devleti dışında Türkçe konuşan Müslümanlar milletdaş olarak kabul edilmiş, yavaş yavaş Türk birliği fikri, kültürel terimlerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Anadolu, Türklerin vatanı olarak önem kazanmaya başlamış, Türk milliyetçiliğinin temeli olarak Türk dili ve kültürünün rolü ve bunları canlandırmak ve geliştirmek ihtiyacı da kuvvetlenmiştir” (Kılıç, 2007: 116). Özellikle bağımsız bir Türk dili kavramı yerleşmeye başlamış ve Türk dilinde reform için gerekli hava oluşturulmuştur (Akçura, 1976: 72).

Bununla beraber Müslüman ve Türk olmayan tebaanın milliyet esasına dayalı, Hayri ve edebî maskelerle örtülü bir hayli cemiyetleri de vardı” (Akçura, 1978: 209). Özellikle Meşrutiyet'in ilk dönemlerinde İkdam gazetesi haricinde hiçbir yayın organı ve dernek, siyasal anlamda Türkçülüğü açıkça savunmamıştır (Yardımcı, 1999: 139). Ancak, bir yandan temelleri atılmış kültürel Türkçülük, diğer yandan Rusya'dan gelen Türk aydınlarının savundukları siyasal Türkçülük, Türk millî bilincinin ve sistematik bir Türk milliyetçiliğinin oluşum gelişimini hızlandırmıştır. Bunun yanında görece özgürlük

ortamı içinde oluşan dernekler ve dergiler, Türk milliyetçiliği düşüncesini örgütlenme ve siyasal bir kimlik kazandırma yolunda büyük adımlar atmıştır (Öztürkmen, 2006: 44-45).

Türk Derneği ve Türk Yurdu Cemiyetleri, Genç Kalemler ve Türk Yurdu Dergileri ile Cumhuriyet döneminde de varlığını ve etkinliğini sürdüren Türk Ocakları sözü edilen süreçte önemli roller üstlenmiştir. Türk Derneği, 1908’de Yusuf Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi tarafından siyasî bir hedef gütmeksizin, Türklerin tarihi, edebiyatı, dili ve toplumsal yapısı konusunda incelemeler yapmak ve bu konuda elde ettiği sonuçları paylaşmak amacıyla kurulmuştur (Akçura, 2008: 165). Türk Derneği, Akçura’ya (1981: 188) göre, “Türkçülükte teşkilatlanma denemesinin” ilk girişimini oluşturmaktadır. Bu dernek, sadece Jön Türk döneminin ilk milliyetçi örgütü olması bakımından değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti sınırları içindeki ve dışındaki Türkleri bir araya getirmesi bakımından önem arz etmektedir.

Başlangıçta Türkçü-İslâmcı çizgideki “Sırat-ı Müstakim” dergisini yayın organı olarak seçen Türk Derneği, 1911 yılında kendi adı ile bir dergi çıkarmaya başlamış ve 7 sayım yayımlamıştır. Türk Derneği, siyasal anlamda Osmanlıcı ideolojiye sadık kalmakla birlikte, kültürel alanda ve özellikle dil konusunda Türkçü bir yaklaşım sergilemiştir. Türk Derneği, Osmanlı Devleti’ni oluşturan unsurları dil yoluyla bütünleştirme amacı gütmüştür. Bu açıdan Türk Derneği’nin bu politikası ile İttihat ve Terakki’nin Türkçeyi yaygınlaştırması yoluyla çeşitli unsurları Türkleştirme politikası paralellik göstermektedir. Dernek her ne kadar Türk millî kimliğini ve milliyetçiliğini ya da Türkçülüğü siyasî anlamda teşkilatlanmamış olsa da kültürel anlamda önemli hizmetler vermiş ve kendinden sonra kurulacak diğer dernek ve dergilere öncülük etmiştir.

Akçura’nın (2008: 166) ifadesiyle “attığı tohum çorak toprağa denk gelmeyen” Türk Derneği, 1911’de kapanmıştır. Türk Derneği’nin İstanbul’daki faaliyetlerine paralel olarak İttihat ve Terakki’nin merkezi sayılan Selanik’te 1911’de Ziya Gökalp ile birlikte Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve arkadaşları tarafından çıkarılmaya başlayan Genç Kalemler dergisi, “yeni lisan” (Tekeli ve İlkin, 1999: 128) kavramını ortaya atarak dilde

Türkçülük akımına yeni bir hız vermiş ve millî bilincin oluşması bakımından çok önemli bir gelişmeye öncülük etmiştir. Derginin dilde sadelik yaklaşımı, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin tamamını değil, sadece Türkçe karşılığı olanlarını dilden çıkarmayı savunmuştur (Gökalp, 2004: 10).

Dergi, İttihat ve Terakki'nin kültür politikaları doğrultusunda bir yayın mantalitesini benimsemiştir. Zira dergiyi çıkaranların ve yazarlarının İttihat ve Terakki ile resmi olmasa bile doğrudan bir ilişkileri olmuştur. Zaten “Genç Kalemler Dergisi ve Yeni Lisan Hareketi daha evvel gördüğümüz gibi Tanzimat ile birlikte gelişen dil milliyetçiliğinin bir devamıdır. Milli edebiyatın milli bir dille kurulacağını, İstanbul Türkçesi'nin bu dil için alınması gerektiğini savunan bu dergi ile birlikte yeni lisan hareketi tutarlı bir yol izlemeye başlamıştır” (Tekeli ve İlkin, 1999: 130-131). Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi Tanzimat dönemi edebiyatçıları, yeni bir edebi tarz getirmek istemişler, sade dile ve halkın diline önem vermiştir.

Halka kendi dilleri ile hitap ederek yeni edebiyatı, yeni fikirleri aktarmak isteyen Tanzimat dönemi edebiyatçıları, milliyet duygusu, vatan sevgisi, hürriyet aşkı, meşrutiyet rejimi gibi duygu ve düşünceleri işleyebilmek için Türk dilinde bir sadeleşmenin yaşanması gerektiğine inanmıştır. Bu yaklaşımın bir devamı olarak Genç Kalemler Dergisi de Osmanlılık fikrinin devleti kurtarmada etkili olamayacağını anlaşıldığı, yani popülerliğini yitirdiği bir devirde dil ve edebiyat aracılığı ile halka millî tarih bilincinin benimsetilmesi için uğraş vermiştir. Arai'ye (2003: 79) göre de: “...Osmanlı toplumundaki değişikliklerle ortaya çıkan yeni bir sınıf, kendi durumlarını doğrularken Osmanlı Devleti'ni yeniden inşa çalışmıştır. Genç Kalemler, bu çalışmaların bir parçasıdır, onların durumunun bir yansımasıdır.”

Dergi, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türkleri hedef kitle olarak seçmiş, devletin dışındaki Türklerin durumları ile hiç ilgilenmemiş, İstanbul merkezli bir Türkçeyi birleştirici unsur olarak görmüştür. Bu boşluğu ise aynı yıllarda yayın hayatına atılan Türk Yurdu dergisi doldurmaya çalışmıştır. Selanik'in Balkan Savaşları sonrasında kaybedilmesi üzerine İstanbul'a gelen Genç Kalemler kadrosu Türk Yurdu ve Türk

Ocağı'na katılarak faaliyetlerine devam etmiş, özellikle Ziya Gökalp Türk milliyetçiliğinin sistemli bir duruma getirilmesinde önemli görevler üstlenmiştir.

Türk Derneği'nin kapanmasının ardından kısa bir süre sonra, Ağustos 1911'de derneğin diğer üyelerinden Mehmed Emin (Yurdakul), Ahmed Hikmet (Müftüoğlu), Ahmed Ağaoglu, Hesevizâde Ali Bey, Dr. Âkil Muhtar (Özden) ve Yusuf Akçura'nun kurduğu Türk Yurdu Cemiyeti ve aynı adla yayımladıkları ve daha sonra Türk Ocağı'nın yayın organı haline gelecek olan Türk Yurdu Dergisi, Türk millî kimliğinin ve bilincinin oluşması açısından diğer önemli bir yapılanmadır (Akçura, 2008: 167). Cemiyet, özellikle 1912 yılında Selanik'ten İstanbul'a gelen Ziya Gökalp'in de cemiyete katılması ve yönetime seçilmesi ile birlikte Türkçülük faaliyetlerine bir ivme kazandırmıştır.

Türk Yurdu Dergisi incelendiğinde ilk olarak Türklere Osmanlılık dışında millî bir kimlik verme gayreti içinde olduğu gözlenir. Dergi, “Osmanlı Bayrağı altında şuursuz bir hayat geçirmekte olan Türklere” böyle bir şuur kazandırmayı birinci amaçları olarak ortaya koymuştur (Hanioğlu, 1985: 1397). Bunun yanında kendini “açıktan açığa Türk nasyonalisti olan biricik mecmua” olarak tanımlayan Türk Durdu Dergisi de Osmanlı Devleti tarihinde ilk defa açık bir biçimde Türk unsuruna hitap etmiştir (Üstel, 1997: 43).

Türk Yurdu Dergisi'nin yayın programına göre; Türklerin birbiriyle tanışmaları için Türk dünyasının her tarafında meydana gelen ve özellikle kardeşler arasında sevinç ve kedere sebep olan olaylar ile Türk dünyasının ötesinde berisinde ortaya çıkan fikir akımları kaydolunacağı belirtilmiştir (Üstel, 1997: 48). Bunun yanında Akçura tarafından kaleme alınan söz konusu programın iki maddesi ise oldukça dikkat çekicidir. Bunlar “dâhilde ancak Türklük ve Türk unsurunun siyasî ve iktisadî menfaatini müdafaa edeceği” ve “devletlerarası siyasette esas fikrinin Türk âleminin menfaatlerini savunmak olacağı”dır. Yayın hayatı boyunca programına titizlikle riayet eden dergi, dilde sadeleşmeyi savunmuş ve Türkçe eğitimin yaygınlaştırılması için çalışmıştır.

Türk Yurdu, bütün Türkleri birleştirmek yolundaki eyleminde en önemli engelin lisan ve hars olduğunu belirtmiş ve bir lisan birliği yaratmanın gerekli olduğunu dile getirmiştir (Gümüšođlu, 2003: 271). Gökalp de bu dergide “Türkleşme, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak” adlı makalesini yayımlayarak Türkçülüğü sistemleştirmeye girişmiştir. Bunun yanında dergide oldukça fazla yer verilen dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Türk unsurlarıyla ilgili “Türkçülük şuuru” bölümü, özellikle Rusya’da yaşayan Müslüman toplulukları Turancı bakış açısıyla tanıtmayı amaçlamıştır (Üstel, 1997: 50). Dergi, Türkçülük düşüncesine halkçı bir içerik kazandırılmasında (bunun için Halka Doğru Dergisi yayımlanmıştır) ve millî ekonomi düşüncesinin oluşmasında da öncülük etmiştir.

Akçura’nın İttihat ve Terakki ile dergi arasındaki sınırı ve hareket özgürlüğünü koruma; İttihat ve Terakki’nin denetimine girmeme çabası, Gökalp’in İttihat ve Terakki ile kurmuş olduğu bağ nedeniyle tam anlamıyla uygulanamamıştır. Gökalp aracılığıyla dergi ile organik bir bağ kuran İttihat ve Terakki, politikalarının dergide savunulmasını sağlamış; Balkan Savaşları sırasında Türk milliyetçiliği duygusunun yükselmesiyle birlikte Gökalp’in yazıları ve desteği sonrasında Akçura tarafından yönetilmekte olan Türk Yurdu Dergisi İttihat ve Terakki’nin koruması altına girmiş ve yazarlarının çoğu da bu cemiyete üye olmuştur (Gökalp, 2004: 9).

Daha sonra yaşanan süreçte ise, Türk Yurdu Cemiyeti’nin üyeleri, Türk millî bilincinin oluşumu açısından önemli bir yere sahip ve Osmanlı’nın son döneminden başlayarak Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar olan döneme damgasını vuran Türk Ocakları’na katılmış, Türk millî bilincinin ve kimliğinin oluşturulması, sistemleştirilmesi ve yaygınlık kazanmasında çok önemli görevler üstlenmiş olan Türk Yurdu Dergisi de Türk Ocakları’nın yayın organına dönüşmüştür.

1912’de “İslâm kavimlerinden başlıcası olan Türklerin millî terbiyesinin ve ilmî, iktisadî ve içtimaî seviyesinin gelişmesine ve yükselmesine, Türk dilinin kemal bulmasına çalışmak” amacıyla kurulan Türk Ocağı, Türkçülüğün millî bir kimliğe dönüştürülmesinde önemli bir dönüm noktası; Türk tarihi açısından bir kilometre

taşıdır. Türk Ocağı, II. Meşrutiyet döneminin yarattığı görece özgürlük ortamında kurulan çok sayıdaki cemiyet arasında sadece en uzun ömürlü olmakla kalmayıp, aynı zamanda teşkilatlanması, şube ve üye sayısı ile de geniş bir kitleye seslenmesiyle, kendinden önce kurulan ve Türk milliyetçiliğini özellikle bilimsel alanda yaygınlaştırmayı amaçlayan Türk Derneği ve Türk yurdu Cemiyeti gibi kuruluşlardan daha önemli bir konuma sahip olmuştur (Yardımcı, 1999: 157).

1.2. Türklüğün İnşa Edilmesinde Yerel Basının Rolü

11 Kasım 1831'de yayınlanmaya başlanmış olan Takvim-i Vekayi İstanbul'daki ilk Türkçe gazetedir. Devlet eliyle çıkarılan bu gazetenin amacı hükümetin yaptığı işleri halka duyurmaktır. Gazetenin yayınlanması Osmanlı modernleşme çabaları açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın hemen ardından 1840 yılında William Churchill adlı bir İngiliz tarafından Ceride-i Havadis adlı bir gazete yayınlanmaya başlanır. Her ne kadar çok fazla okuyucu ile buluşan bir gazete olmasa da adından söz edilmesi gerekmektedir. Türk basınının önemli bir aşaması da Agah Efendi'nin 1860'da yayınlama başladığı Tercüman-ı Ahval ve Şinasi'nin 1862'de çıkardığı Tasvir-i Efkâr gazeteleridir. Özel teşebbüsle çıkarılan bu gazeteler, fikir gazeteciliğini başlatmaları ve özellikle aydın gençlerin toplandığı yerler olmaları bakımından Türk basın tarihinde bir milat niteliğindedirler. I. Meşrutiyete kadar Muhbir, Ayine-i Vatan, Muhip, Terakki, Basiret, Sıraç gibi pek çok yayın hayatına katılmışlardır. Teodor Kasap Efendi'nin 1869 yılında yayınlama başladığı Diyojen ilk bağımsız mizah gazetesi olması bakımından önemlidir (Nüzhet, 1931: 52).

Tanzimat döneminde İstanbul'da süreli yayınların gelişme gösterdiğini görmekteyiz. Bununla birlikte vilâyetlerin oluşturulması sürecinde kültürel alanda yapılan en önemli yenilik vilâyetlerde matbaa kurulmasıdır, bu gelişme taşra basınının gelişmesine sebep olmuştur. Takvim-i Vekâyi'in düzenli bir şekilde basılamaması ve basılanların da okuyuculara ulaştırılamaması ile birlikte ilk sayılarından itibaren yabancı dildeki nüshalarının da çıkmaması, geniş toprağa ve kozmopolit yapıya sahip ülkedeki halka ulaşmakta Bâb-ı Âlî'yi zor durumda bırakmıştır. Bu gelişmeler neticesinde vilâyet

matbaalarının kurulması ve her vilâyette Türkçe ile birlikte o yöre halkının konuştuğu dilde, çift lisanlı vilâyet gazeteleri yayınlanmaya başlanmıştır. Vilâyet gazeteleri yönetimle yönetilenler arasında bağ kurmakla yetinmemiş, buldukları bölgeye ve bölge halkına farklı hizmetler sunmuşlardır (Ertuğ, 1970: 5-6).

Hükûmetin reformları yaymak ve genel talimatları duyurmak için vilâyetlerde kitap satışlarını iç gümrükten muaf tutmuştur. 1842 yılında gerçekleşen bu olaydan sonra basın üzerindeki tekel de çözülmeye başlamıştır. 1864 tarihli Vilâyet Nizâmnamesi ile bütün taşra merkezlerinde resmî matbaaların açılması kararlaştırılmıştır. 1867 yılında ilk defa Tuna'da vilayet gazetesi yayınlanmaya başlanmıştır. 1876 yılına kadar Osmanlı taşrasında yayınlanan 28 gazete vardır (Ertuğ, 1970: 7).

Milliyetçiliğin halka dayanan bir akım olması itibariyle, Türkçü aydınlar öncelikle milliyetçi anlayışlarına halkçı bir içerik kazandırmaya çalışmıştır. Türk aydınlar, halkı yakından tanıma, ona değer verme, düzeylerini yükseltme ve halkla aydın arasındaki uçurumu ortadan kaldırarak bu yolla bütünleşmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle halka doğru gitmek Türkçülüğün temel ilkelerinden birisi olarak kabul edilmiştir. Özellikle Balkan Savaşları sonrası Türkçülüğün artmasına paralel olarak, aydınların gözünde Anadolu coğrafyası ve halkının önemi de artmıştır. Zira Tanzimat'ın Türkçü aydınları tarafından başlatılan ve sonrasında Genç Kalemler hareketiyle devam eden dilde sadeleşme prensibi, aydın-halk kopukluğu bir ölçüde gidermeye çalışan Türkçü aydınlar, Türk Ocakları'nın kuruluşu ile birlikte halka doğru hareketini, daha sistemli bir hale getirmiştir.

Başta "Türk Yurdu" olmak üzere "Halka Doğru" ve "Türk Sözü" dergileri ile de halka ulaşılmaya çalışılmıştır. Milletini temellerini yaratan en önemli unsurun halk olduğu, milleti yükseltmek için halkı yükseltmek gerektiği tezini savunan Türk Ocakları'nın bu politikası, aydın ve gençlerin halk ile daha yakından ilişkiye geçmelerini, özellikle Anadolu'ya giderek halkın yaralarının sarılmasına yardımcı olmalarını sağlamıştır (Yardımcı, 1999: 166-167). Karşılıklı bu etkileşim de hiç kuşkusuz Millî Mücadelenin

topyekûn yapılmasını ve neticede kurulan Cumhuriyet Türkiye'sinin millî bir zemine oturtulmasını beraberinde getirmiştir.

Balkan Savaşı ve özellikle I. dünya Savaşı içinde Türk Ocağı'nın savunduğu Türkçülük anlayışının kültürel bir akım olmaktan çıkarak siyasî yönü ağır basan bir akım haline gelmesi ile eş zamanlı olarak İttihat ve Terakki'nin açıkça Pantürkizm'e yön vermesi ve onu resmi ideoloji haline getirmesi söz konusu olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde İttihat ve Terakki'nin Türk Ocağı ile olan sıcak teması ve Fırkanın ileri gelenlerinin Türk Ocağı'na olan maddi yardımları İttihat ve Terakki'nin Türkçülük ideolojisini benimsediğini daha net ortaya koymaktadır. Türkçüler ilk hedef olarak siyasal bir Türk birliğini öngörmüştür. Bu maksatla lazım gelen ilk iş Osmanlı Devleti içindeki Türklerde millî bir şuuru uyandırmak olmuştur (Hanioğlu, 1985: 98).

İttihat ve Terakki bu ideal kapsamında Türk milliyetçiliğini özümseyerek “Türk” unsurunu ön plana çıkarmak için uğraş vermiştir. Bu dönemde Türk Ocağı milliyetçi akımın en güçlü konumu haline gelmiştir. Bunun yanında, Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, Küçük Mecmua gibi dergiler kamuoyunu bir hayli oluşturmuştur.³ Bu yönde yapılan merkezileşme hareketleri ise İttihat ve Terakki'nin temel politikasını olarak belirlemiştir. Merkezileşme hareketi öncelikle dil alanında görülmüştür. Eğitimin yaygınlaştırılması yoluyla Türk olmayanlar arasında Türkçe'nin yayılması İttihat ve Terakki'nin homojenleştirme politikalarından en önemlisi olmuştur.

³ Türk milliyetçiliğinin özellikle 1908'den sonra yaygınlaşması ve örgütlenmesinde, bu hareketin ideologları kadar katkı sağlayan ve özellikle “matbuat cemaati” içinde yer alan ve isimleri belli bir gazetenin adıyla anılan kişileri “orta katman aydın” olarak adlandıran Çetinkaya, Türk milliyetçiliğinin toplumda yaygınlaşmasında veya daha doğru olarak diğer unsurlardan ayrı olarak Türk unsurunun mobilizasyonunda söz konusu “orta katma aydın” grubunun çok önemli görevler üstlendiğini dile getirmiş ve şu tespitte bulunmuştur. “... Orta katma aydınlar, özellikle 1908 sonrası dönemde etkinliği çok fazla artan matbuat cemaatinde yer almış, gazeteleri kendi isimleriyle anılan kişilerdir. Bunlar ayrıca Türk milliyetçiliğinin kurucu ideologları kabul edilen kişilere kıyasla daha fazla gündelik politikaların içerisinde yer almışlardır. Bu günden bakıldığında, gazeteci-orta katman aydınlarının bu konuları onların Türk milliyetçiliğinin daha bir gizli kalmasına ve daha farklı kimliklerinin ön plana çıkmasına yol açmıştır. Zaten fikirleri de açık, net ya da derinlikli değildir. Osmanlı'nın son döneminde üç-tarzı siyasete, Cumhuriyet'in ilanından ve rejimin yerleşmesinden sonra da Kemalizm'e, ama en genel anlamda 'devletin bekası'nın korunmasına, hep bağlı kalmışlardır...” (Çetinkaya, 2003: 102).

Halka Doğru dergisi, bu amaçlarla Türk Yurdu Derneği tarafından çıkarılmıştır. Derginin ilk sayısı 24 Nisan 1913'te çıkmıştır. Haftalık olarak toplam 52 sayı yayınlanmıştır. Halka Doğru dergisini müdürü Celal Sahir'dir. İdare merkezi olarak Türk Yurdu gösterilmiştir. Halka Doğru logosunun altında “haftada bir Türk Yurdu tarafından çıkarılır” yazısı göze çarpmaktadır. Derginin sürekli yazarları; Halide Edip, Akçuraoğlu Yusuf, Ahmet Agayef, Tevfik Nureddin, Celal Sahir, Hüseyinzâde Ali, Hamdullah Suphi, Akil Muhtar, Abdülfeyyaz Tevfik, Ali Canip, Ali Ulvi, Galip Bahtiyar, Kazım Nami, Köprülüzâde Mehmet Fuat, Gökalp'tır (Üstel, 2003: 112). Dergide öne çıkan temalar dilde sadelik, halkın sorunlarını tanıma, halkla yakınlaşma, halkı aydınlatmadır. Derginin ilk sayısında “biz sekiz on arkadaş bir rüya gördük” ifadesi ile başlayan yazıda, halkla aydınlar arasındaki kopukluk eleştirilmiştir.

Dergi, iktisadi hayatta yaşanan sorunlar ve diğer pek çok sorunun temelinde eğitimsizliği görmüştür. Anadolu köylüsü okuma yazma bilmemektedir. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan habersizdir. Eğitimsizlik, millet duygusunun gelişmesini de engellemiştir. Halka ulaşmak, halkı eğitmek, halkın milli bilincini artırmak için buralara dergi, gazete, kitap gönderilmelidir. Bu yayınların dili de herkesin anlayabileceği biçimde sade olmalıdır. “...Şu halde, lisani düzeltmeli, gazeteleri sadeleştirmeli halkı unutmamalı, mektepleri de halka göre hem de çabuk yapmalı.” Dergide milli terbiyeye önem verilmesi, erkek çocuklarının yanında kız çocuklarının da okutulması öğütlenmiştir (Ersoy, 1959: 76-77).

Aydınlar arasında Türkçenin siyasal bir araca dönüşmesi bilhassa Yeni Osmanlılar sayesinde mümkün olmuştur. Fikirlerini yaymada basını bir araç olarak kullanan Yeni Osmanlılar, halkın anlayacağı dilde yazılar ve eserler kaleme alınması gerektiğini ileri sürmüşler ve saf dil düşüncesinin gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Gerçekte aydınların Türkçenin Arapça ve Farsça terim ve ıstıhlardan arındırılması, herkesin anlayacağı dilde yazılması tasavvurları milliyetçi bir refleksten ziyade matbaa ve basının gelişmesiyle kitlesel bir dile dönüştürülme gayretlerinden kaynaklanmaktadır. Ancak bu sürecin yeni bir toplumsal kimlik olan Osmanlılık ile birlikte geliştiğine kuşku yoktur.

Şinâsi ile başlayan süreçte Yeni Osmanlıların dilde sadeleşme ve halkın anlayacağı tarzda yazma gayretlerinin divan edebiyatı ile hesaplaşmaları, yeni kimlikleşme sürecinde anlaşılabilir bir gayrettir. Yüksek kültürün ürünü, metaforlarla ve kendine özgü bir anlam dünyası ile örülü olan divan edebiyatının halk ile yüksek sınıflar arasında kalın bir duvar ördüğüne inanan Tanzimat aydınları, tarz-ı cedit dedikleri yeni edebiyat anlayışının ancak halk edebiyatı ve estetiği üzerine inşa edilebileceğine inanmışlardır. Modernleşme ve kitle iletişim araçları ile ortaya çıkan toplumsal seferberliğin en önemli unsuru, farklılıkları ortadan kaldıracak ve aynîleşmeyi sağlayacak edebiyattır. Tanzimat aydınlarının öncelikli hedefi kozmopolit olduğuna inandıkları divan edebiyatını reddederek halk dilinde yazılmış eserler ile bu ikiliği ortadan kaldırmaktır. Bunun için öncelikle halkın konuştuğu gündelik dile yakın bir millî edebiyat yaratmak gerektiğine inanmışlardır (Ertuğ, 1970: 78-79).

Neticede Türk milliyetçiliği ya da Türkçülük, Osmanlı Devleti'nin yıkılışını engelleyememiştir. Bununla birlikte, asker-sivil ve aydın kadrolar üzerindeki etkisiyle Anadolu'da bir Türk Devleti'nin kurulmasında en etkin unsurlardan biri olmuştur. Türk Kurtuluş Savaşı ve Millî Mücadele yönetimi ve örgütlenmesi, milliyetçi aydın-asker-sivil kadroların işidir. Modern Türkiye ve devrimler, Türk milliyetçiliğinin doğuşu ve daha sonraki dönemlerinde ele alınan ve tartışılan birçok konuyu sonuçlandırmıştır (Sarıay, 2004: 159). Nitekim koca bir İmparatorluğun yıkılışını gören Türk milliyetçisi asker-sivil ve aydın, Türk millî devletini sağlam temellere oturtmak istemişler ve yabancıların müdahalelerine kapalı, kendi kendine yeten bir devlet düzenini savunmuşlardır. Ayrıca, Türk milliyetçileri, Turancılığın maceracı yönlerini de iyi değerlendirerek Cumhuriyet dönemindeki milliyetçiliğin belirli sınırları aşmamasına özen göstermişlerdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Medya organları belli bir ideolojik yapı çerçevesinde haber üretimi yaparlar ve bu ideolojik yapı üretilen haber ve diğer argümanlarda açık veya örtülü bir şekilde kendini belli eder. Bu çalışmada; Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Van'da yayın hayatına başlayan ilk gazetelerden biri olan Van Gazetesi örneğinde Cumhuriyet idaresinin yerel basını ulus inşa sürecine ne şekilde kattığını anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Van Gazetesi sayfalarında yer alan haber, yorum, köşe yazısı ve benzeri tüm argümanların hâkim ideolojik yapı çerçevesinde şekillenen tarih ve toplumsal anlayışa nasıl bir katkı sunduğu araştırılmıştır. Gazetenin bu çalışmanın esas konusunu teşkil eden 162 sayısı, söz konusu dönemin konjonktürel yapısı çerçevesinde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın temel amacının, Erken Cumhuriyet dönemindeki ulus inşa politikalarında yerel basının nasıl bir rol üstlendiğini Van Gazetesi örneğinde ele almak olduğu söylenebilir.

2. Araştırmanın Önemi

Toplumsal bilincin oluşması ve yaygınlaşması noktasında medya önemli bir konuma sahiptir. Toplumsal bilincin oluşturulması amacıyla gazeteler yoluyla verilen mesajlar okuyucu kitlesinin zihinsel dönüşümüne katkı sunmaktadır. Cumhuriyet idaresi de geliştirdiği yeni toplum ve tarih bilincini Türkiye toplumunun tüm kesimlerine aktarmak için dönemin iletişim araçlarından mümkün olabilecek en üst düzeyde faydalanmıştır. Bu kitle iletişim araçlarının başında da yaygın ve yerel medya gelmektedir. Bu çalışma, Van Gazetesi'nin yukarıda zikredilen toplumsal ve tarihsel bilincin inşa edilmesi sürecinde üstlendiği rolü göstermesi bakımından önemlidir. Cumhuriyet kurulduktan sonra bu amaca hizmet etmesi için yayın hayatına başlayan

Van Gazetesi'nin sayfalarının incelenmesi dönemin anlayışına ışık tutması bakımından ayrıca önem derecesine sahiptir.

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden *Van Gazetesi*'nin 6 Temmuz 1939 yılında çıkan ilk sayısının başyazısında ifade edilen gazetenin kurulma amacı ve yayın politikası dönemin medya anlayışını örneklemesi bakımından dikkate değerdir. Her anlamda Türk etnik kimliğinin egemenliğinin üst düzeyde kabul edildiği sözü edilen dönemdeki uygulamalar, günümüze kadar süren tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Konuyla ilgili daha önce yaygın medyanın bakış açısı üzerinde değişik çalışmalar olmasına rağmen yerel gazeteler bu anlamda pek ele alınmamıştır. Van Gazetesi de bugüne kadar bu özelliğiyle çalışılmamıştır. Künyesinde bizzat Van Vilayet Mektupçusu tarafından yönetildiği anlaşılan Van Gazetesi'nin yayın politikası aslında erken cumhuriyet dönemindeki resmi devlet anlayışının gazeteler yoluyla nasıl olduğunun bir izdüşümü şeklindedir. Devlet söyleminin Türklük vurgusu üzerinden güçlü bir şekilde varlığını tesis ettiği bu yerel gazetenin neredeyse tüm sayfalarında bu amaca hizmet edecek şekilde haber, yorum, milli hikaye ve şiirler yer almaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi, Evren ve Örneklemi

Bu çalışmada; Erken Cumhuriyet döneminde ulus devlet anlayışı çerçevesinde Cumhuriyetin yerel basın yoluyla Türkleştirme politikaları Van Gazetesi örneğinde ele alınmıştır. Gazetenin 1939 ila 1943 yılları arasındaki 162 sayısının tamamında yer alan haber, yorum, köşe yazısı ve şiirler söylem analizi yöntemiyle irdelenmiştir. İncelenen metinlerin, düz anlamlarının yanı sıra; alt anlamlarına da bakılmıştır. Bu anlamda çalışma boyunca 'eleştirel söylem analizi' metodu kullanılmıştır. Gazetede yer alan argümanlar sosyolojik ve tarihsel çerçevede resmi devlet anlayışı ile karşılaştırılmıştır. Söz gelimi; Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi gibi ırksal özelliklere dayanan Erken Cumhuriyet dönemi uygulamalarının gazete sayfalarındaki izdüşümleri aranmıştır.

Bu çalışmanın esas konusunu teşkil eden Van Gazetesi'nin incelemesi ile birlikte millet/ulus, milliyetçilik ve ulus-devlet kavramları literatürden elde edilen bilgilerle

analiz edilmiştir. Çalışma boyunca; *Van Gazetesi sayfalarında devlet söyleminin nasıl yer aldığı, ulus-devlet inşa sürecinde merkezi politika ve projelerin taşradaki izdüşümlerinin nasıl olduğu, gazete sayfalarında yer alan haber, yorum, köşe yazısı ve şiirlerde ırksal göndermelerin nasıl yer kapladığı* gibi sorulara cevap aranmıştır. Bu çalışmanın evreni Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yayın yapan yerel gazetelerdir. Çalışmanın örneklemi ise 1939 yılında yayın hayatına başlayan Van Gazetesi'nin 1939 ila 1943 yılları arasında yayınlanmış 162 sayısının sayfalarında yer alan haber, yorum, köşe yazısı ve fotoğraf gibi argümanlardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

1.1. Van Gazetesinin Kuruluşu ve Genel Yayın Politikası

Osmanlı Devleti'nde taşrada basın faaliyetlerinin başlaması, zamanın ruhuna uygun bir şekilde modernleşme-batılılaşma hareketlerinin yoğun bir şekilde yaşandığı Tanzimat Dönemi'ndeki yenilikçi hareketlere ve sonrasına denk gelmektedir. Genellikle *Takvim-i Vekayi* ile başlatılan Osmanlı Türk Basın tarihi başta İzmir ve İstanbul'da olmak üzere Tanzimat sonrasında, yabancıların, yerli Gayrimüslimlerin ve Müslüman Osmanlıların da gazete çıkarmaya başlamasıyla önemli bir ivme kazanmıştır. Zamanla daha çok İstanbul'da yoğunlaşmış olan Osmanlı basınının ülke genelindeki yaygınlığı sınırlıydı.

1864 yılında çıkarılan *Vilayet Nizamnamesi* ile yenilenen idari yapılanma çerçevesinde her vilayette bir matbaa ve bir de vilayet gazetesi çıkarılması kararı, Osmanlı basın tarihi açısından önemli bir dönüm noktası oldu. Bu karar sonrası her vilayetin en önemli yüzü olan vilayet gazeteleri, basının ülke genelinde güçlü bir aygıt olmasını sağladı. Ayrıca, bu gazeteler, Osmanlı'nın son döneminde, İstanbul dışında yaşayan halkın dini, kültürel, sosyal, ekonomik ve eğitim düzeyi başta olmak üzere birçok konuda izlenebileceği önemli bir birikimin bugüne aktarılmasını sağladılar (Atalay, 2007).

Bu dönemde gerek taşrada gerekse de imparatorluğun merkezinde azınlıklık konumundaki milletlerin çok sayıda gazete çıkardıkları bilinmektedir. Gerileme dönemine giren Osmanlı İmparatorluğu, özellikle yıkıcı olarak nitelendirdiği azınlık gazetelerinin yayınlarına cevap verebilmek amacıyla bir karşı propaganda aracı olarak taşrada basın faaliyetlerini devlet eliyle kurmaya veya doğrudan desteklemeye başlamıştır. Valiliklerin emrine verilen 'vilayet matbaaları' ile içeriği tamamen devlet tarafından hazırlanan '*Vilayet Gazeteleri*' çıkarılmıştır. '*Vilayet Gazeteleri*', Osmanlı topraklarında yerel gazetecilik faaliyetlerinin ilk örnekleri olarak gösterilmektedir.

Van'da bu dönemde kurulan '*Çaldıran*' isimli gazete de vilayet gazetelerinden biridir. (Sarı, 2016).

Birinci Dünya Savaş'ının sonlarına kadar Van'da çok sayıda gazetenin faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu gazeteler genellikle savaş ortamında bir 'karşı propaganda' aracı olarak kullanılmışlardır. *Çaldıran* gazetesi de, özellikle Ermenice çıkan gazetelere karşı, devlet söylemini kullanan bir gazete özelliği göstermektedir. Araştırmalar, özellikle Tanzimat Dönemiyle birlikte İstanbul başta olmak üzere birçok şehirde azınlıklara ait gazetelerin yayın hayatına başladığını göstermektedir. Ermeni nüfusunun yoğun olduğu Van'da da Ermenice çok sayıda gazete çıkarılmıştır. Bu gazeteler, daha çok siyasi içerikli olup bu anlamda bilinen ilk örneği "Van Kartalı" isimli gazetedir.

1855'te Mkrtych Khrimian isimli bir Ermeni din adamı tarafından çıkarılan Van Kartalı 5 yıl süreyle yayın hayatına devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Van'da vilayet gazetesi olarak faaliyet gösteren *Çaldıran* isimli gazete rastlanmaktadır. Gazete, Birinci Dünya savaşının hemen öncesinde Van Valisi Tahsin Bey'in büyük çabaları ile kurulmuştur. Tahsin Bey'in gazetenin yayın hayatına devam edebilmesi için Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıda şu ifadeler yer verilmektedir:

"Vilâyât-ı Şarkıyye'nin ıslahı meselesinin Avrupa siyasetinde söz konusu ve müzakere olduğu bu günlerde buralarda oturan ve nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslümanların varlığını, milli ve dini haklarını müdafaa edecek her türlü modern vasıtalarından yoksun bulunmaktadır. Bu üzüntü verici ve dayanılmaz bir durum oluşturduğundan hususi ödenek ile "Çaldıran" isimli bir İslam gazetesinin kurulması ve yayınlanmasına başlanmıştır. Gazete az zaman zarfında kamuoyu üzerinde olumlu etkiyi oluşturmuşsa da satış yoluyla bunun varlığını devam ettirmesi mümkün olmadığından, hükümetçe ya bir defaya mahsus mükâfatlandırma veya daha uygun olmak üzere hususi veya genel bütçeden aylık bir miktar ödenek verilerek gazetenin yayınlanmasının sağlanması rica ile atlas üzerine matbu bir nüshasını takdim eylerim. (BOA, D. No: 22, G. No:9).

Savaş ortamında büyük zorluklarla yayın hayatını sürdürmeye çalışan *Çaldıran Gazetesi*, Van'ın işgal edilmesiyle birlikte 1915 yılının sonlarına doğru kapanmıştır. Bu tarihten itibaren Van'da basın faaliyetleri tamamen bitmiş ve 1937 yılına kadar Van'da hiçbir gazete yayımlanmamıştır. 1937 yılında çıkan ve daha sonra *Van Gazetesi* ile birleşecek *Yeni Yurd* gazetesi ilk sayısında kendini *Çaldıran Gazetesi*'nin selefi olarak göstermiştir (Sarı, 2006).

Yeni Yurd, daha çok dış haberlerin hâkim olduğu bir gazete olmakla birlikte, yer yer yerel konuların da işlendiği bir gazetedir. Bununla birlikte cumhuriyet söyleminin güçlü bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Gazetede dış haberlerin tamamı Anadolu Ajansı imzasıyla yayımlanırken, yerel haberlerin konusunu ise genellikle Van Halkevi faaliyetleri, vilayet makamı tarafından organize edilen etkinlikler, resmi ilanlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte gazetede Van kentinde milli bayramların nasıl kutlandığı, yapılan konuşmalar ve törenlere geniş yer verilmektedir. *Yeni Yurd Gazetesi*'ni çıkaran İlyas Kitapçı'dır. Kitapçı, daha sonra *Van* isimli gazeteyi kurmuştur. Bu gazete bir süre sonra *Yeni Yurd* gazetesi ile birleşmiş ve 1948 yılında *Vansesi* ismini almıştır. *Vansesi* günümüze kadar yayın hayatına devam eden bir gazetedir.

Tabloid boyutta ve dört sayfa basılan *Van Gazetesi* ilk yayın döneminde salı, perşembe ve cumartesi olmak üzere haftada üç gün çıkmaktadır. Gazetenin yayın hayatına başladığı dönemde Van şehir merkezinin nüfusu 11 bin civarındadır. Bu nüfusla ilgili sağlıklı demografik parametreler bulunmadığından okuma yazma bilen nüfus oranına da ulaşılamamaktadır. Bu nedenle gazetenin ne kadar basıldığı hakkında herhangi bir öngörüle bulunmak mümkün görünmemektedir. 14 Ağustos 1939 tarihine denk gelen 14. sayısından itibaren ikinci yayın dönemine kadar günlük çıkarılmaya başlanan gazete, Yenivan Basım Evi'nden idare edilmektedir. Ancak gazetenin *Van* isminin hemen altında 'Vilayet Gazetesidir' ibaresi yer almakta ve künyesinde 'Umum Neşriyat ve Yazı İşleri İdare Eden: Vilayet Mektubcusu F. Tunç Akoğlu' şeklinde bilgi notu bulunmaktadır. Bundan anlaşılacağı üzere *Van Gazetesi*, Valilik tarafından çıkarılmaktadır (Sarı, 2006). Aynı şekilde gazetenin ilk sayısının üçüncü sayfasında yer

alan bir duyuruda şu ifadelere yer verilmektedir: ‘Gazeteye aid bütün müracaatlar Vilayet Mektubculuğuna, basım işlerine ait müracaatlar matbaaya yapılır.’⁴

30 Ağustos 1941 yılına kadar içeriği tamamen Valilik denetiminde hazırlanan *Van Gazetesi*, valilik makamının gazetenin hazırlanmasından elini çekmesiyle bu tarihten itibaren göreceli olarak bağımsız bir gazete hüviyetine kavuşmuştur. Haftalık olarak yayınlanmaya başlanan gazetenin el değiştirmesi 30 Ağustos 1941 tarihli sayının birinci sayfasında şu şekilde duyurulmuştur: “İmtiyazı vilayet uhdesinde bulunan Van gazetesinin on senelik mülkiyeti ile birlikte neşri hakkı bize verilmiştir. İlk nüshasının 30 Ağustos bayramına tesadüfünü bir uğur sayarak, bu hakkımızı bugünden itibaren istimale başlıyoruz. Şimdilik haftada bir defa çıkacak olan gazetemiz, yurdumuzun yüksek menfaatleri ile beraber halkımızın bir gazeteden bekleyebileceği hizmet ve faydaları da temine çalışmak azminindedir...” (Van Gazetesi, 1941).

Bu göreceli bağımsızlık dönemindeki değişimi gazetenin künyesinde de görmek mümkündür. Kurulduğu 1939 yılından bu tarihe kadar gazete logosunun hemen altında yer alan ‘Vilayet Gazetesidir’ ibaresi çıkarılmış, yerine ‘Haftalık Siyasi Halk Gazetesi’ ifadesi kullanılmıştır. Böylece, künyede gazetenin imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Naci Yenialtay olarak değiştirilmiş, idare işleri müdürlüğüne Vilayet Mektupçusu ibaresi yerine İlyas Kitapçı ismi kullanılmıştır. Künyede geçen bir diğer isim ise İdare şefi olarak Haydar Perihan’dır.⁵ İlyas Kitapçı’nın oğlu Yalçın Kitapçı’ya göre gazetenin resmiyette olmayan imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü babası İlyas Kitapçı’dır. Kitapçı’nın diploması olmadığı için yasal olarak bu görevi yürütememiştir (Sarı, 2015). Sonraki dönemlerde ise gazetenin sahibi kısmında İlyas Kitapçı ve Haydar Perihan isimlerine rastlanmaktadır. Neşriyat müdürü ise Naci Yenialtay’dır.⁶

Van Gazetesi’nin 6 Temmuz 1939 tarihinde çıkan ilk sayısında gazetenin kurulma amacından bahsedilmektedir. Dört sütundan oluşan gazetenin birinci sayfasında üç sütunu kapsayan ‘Birkaç Söz’ başlıklı yazıda, Cumhuriyet’ten önce kurulan *Çaldıran*

⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 1, Tarih 6.7.1939

⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 52, Sayfa 1, Tarih 30.8.1941

⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 52, Sayfa 1, Tarih 30.8.1941

isimli vilayet gazetesi hatırlatılarak o tarihten bu yana Van'da birkaç münferit teşebbüsle birlikte ihtiyaca cevap verecek bir gazetenin olmadığı anlatılmaktadır. Yazar imzasının bulunmadığı yazıda gazetenin kurulma gerekçesi ise şu şekilde ifade edilmektedir:

“Yüksek iklimin husule getirdiği şiddetli mevsim maniaları yüzünden vilayetimizin münakale durumu henüz arzu edilen kerteğe yetişememiştir. Bu tabii vaziyetin meydana getirdiği noksanlar arasında, sayın vilayet halkının umumi dünya hadiseleriyle alakalarının devamını temine matuf tedbirler üzerinde durmak, acil bir işti. Mesafe uzaklığına inzimam eden uzun kış günlerinin posta servislerine verdiği büyük teahhürleri nazara alan vilayet makamı her gün süratle değişen milletler arası hadiseleri ve bu hadiselerle ilgili milli ve vatani iş ve davalarımızı muhterem halkımızın arasız bir intizamla takib edebilmelerini temin için, Van adıyla çıkarılacak gazetenin muamele ve hazırlıklarını ikmal etmiş ve bugün tatbikat sahasına geçmiştir. Mahalli bir ihtiyacı kifayyetle karşılayacağına emin bulunduğumuz Van gazetesi, şüphe yok ki, yüksek Türk rejiminin bir gazeteden beklenebilecek bütün hizmetlerini derin bir gönül isteğiyle başarmaya uğraşacak, büyük şeflerinin emrinde bir amale tevazüü içinde bütün gayretiyle çalışmakta ölçülmez bir zevk bulacaktır... Memleket münevverlerinin, halkımız için faydalı bulacakları mevzular üzerinde, kendi gazetelerini en tabii bir çalışma yeri olarak seçeceklerine inanıyoruz. Bilhassa Van'ın hususiyetleri, tarihi eser ve hatıraları, kederli ve sevinçli günlerine ait destan ve şarkıları, Çoban türküleri gibi umumi folklorü, ticaret ve iktisad bakımından durumu, toprak ve hayvan mahsulleri memleket münevver gençlerin üzerinde çalışabilecekleri en iyi mevzular arasındadır... Naçiz emeğimizi aziz Türk milletinin yüksek emellerinin tahakkuku yolunda giriştiği çetin ve arasız medeniyet mücadelesine, karşılığı beklenmez bir armağan olarak sunuyoruz.”⁷

Çalışmanın devamında da görüleceği gibi Van Gazetesi'nin 1939 ila 1943 yılları arasında yayımlanan 162 sayısının tamamında gazetenin birinci sayısında açıkça ifade edilen amaca hizmet eden bir yayın politikasının izlenmiştir. Gazetenin bu yayın

⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 1, Tarih 6.7.1939

politikasında; erken cumhuriyet döneminin siyasi, toplumsal ve ekonomik uygulama ve düzenlemelerine paralel bir dil kullanıldığı görülmektedir. Van Gazetesi, her ne kadar 1941 yılına denk gelen ikinci yayın döneminde resmi Vilayet gazetesinde sivil-bağımsız bir gazete hüviyetine kavuşmuşsa da içerik olarak herhangi bir değişimden bahsetmek mümkün değildir. Bu yayının politikası, gazetenin Vansesi ortak ismiyle Yeni Yurd gazetesi ile birleştiği döneme kadar aynı şekilde devam etmiştir.

2.1. Van Gazetesinin (1939-1943) Yılları Arasında Türklüğün İnşasına Yönelik Yayın Politikası

Van Gazetesi yayın hayatına 6 Temmuz 1939 Perşembe günü başlamıştır. Tabloid boyutta 4 sayfa çıkan, tüm sayfaları siyah beyaz olmasına rağmen büyük harflerle gazetenin en üst köşesinde sayfayı ortalayacak şekilde hazırlanan ‘VAN’ logosu büyük harflerle kırmızı renktedir. Logonun hemen altında ‘Cumartesi - Salı – Perşembe Günleri Çıkar, Vilayet Gazetesi’dir’ ibaresi yer almaktadır.⁸ Logonun sol tarafında gazetenin kuruluş yılı ve o günkü sayısı yer alırken, sağ tarafında idare yeri ve gazetenin fiyatıyla birlikte sayı ve yıl ibareleri bulunmaktadır.⁹ İkinci sayfanın sağ alt köşesinde ise gazetenin künyesiyle ilgili daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Buna göre; ‘*Umum neşriyat ve yazı işlerini idare eden Vilayet Mektubcusu F. Tunç AKOĞLU*’dur. Hemen devamında gelen ‘*Gazeteye aid bütün müracaatlar Vilayet Mektupculuğuna, basım işlerine aid müracaat matbaaya yapılır*’ ibaresi gazetenin içerik olarak tamamen Van Valiliği tarafından hazırlandığı göstermektedir.¹⁰

Van Gazetesi’nin ilk sayısının birinci sayfasında gazetenin kurulma amacından ve yayın politikasının nasıl olacağından söz edilmektedir. Dört sütuna ayrılmış sayfanın baştan aşağıya üç sütununu kaplayan ve yazar ismi nakledilmeyen ‘*Birkaç söz*’ başlıklı yazıda öncelikle Van’daki kısa basın hayatından söz edilmekte ve özellikle Cumhuriyet kurulduktan sonra bu konudaki eksikliğe vurgu yapılmadığı görülmektedir. Gazetenin kurulma amacını,

⁸ İktibaslar gazetede yer aldığı şekliyle yapılmıştır.

⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 1, Tarih 6.7.1939

¹⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 2, Tarih 6.7.1939

niyetini ve muhtemel yayın politikasının nasıl olacağı konularını çok iyi ifade ettiği için sözü edilen yazı son derece önemlidir:

“Van’da umumi harbden evvel, Çaldıran adıyla çıkarılan vilayet gazetesini içimizde hatırlayan çoktur. Geçmiş yıllara aid olan bu teşebbüsün, Vilayet halkının dünya vakalarını yakından takip edebilmeleri yolunda ve bilhassa mesafe uzaklığını tahfif eder bir tedbir olduğunda şüphe yoktur. Fakat, umumi harb gibi araya giren tabii bir mania yüzünden, Çaldıran devam edememiş, son yıllar içinde bu sahada yapılan bazı münferit teşebbüsler de umumi ihtiyacı karşılayacak derecede kifayet gösterememiştir. Yüksek iklimin husule getirdiği şiddetli mevsim maniaları yüzünden vilayetimizin münakale durumu henüz arzu edilen kerteğe yetişememiştir. Bu tabii vaziyetin meydana getirdiği noksanlar arasında, sayın vilayet halkının umumi dünya hadiseleriyle alakalarının devamını temine matuf tedbirler üzerinde durmak, acil bir işti. Mesafe uzaklığına inzımam eden uzun kış günlerinin posta servislerine verdiği büyük teahhürleri nazara alan vilayet makamı hergün süratle değişen milletler arası hadiseleri ve bu hadiselerle ilgili milli ve vatani iş ve davalarımızı muhterem halkımızın arasız bir intizamla takip edebilmelerini temin için, Van adıyla çıkarılacak gazetenin muamele ve hazırlıklarını ikmal etmiş ve bugün tatbikat sahasına geçmiştir. Mahalli bir ihtiyacı kifayetle karşılayacağına emin bulunduğumuz Van gazetesi, şüphe yok ki, yüksek Türk rejiminin bir gazeteden beklenebilecek bütün hizmetlerini derin bir gönül isteğiyle başarmaya uğraşacak, büyük şeflerinin emrinde bir amale tevazüü içinde bütün gayretiyle çalışmakta ölçülmez bir zevk bulacaktır. Vilayet halkının kendilerinin öz malı olan gazetelerine karşı değerli alakala ve yardımlarını esirgemeyeceklerinden de eminiz. Zaten, daha ziyade kendilerinin umumi ihtiyaçlarıyla yakından alakalı olacak gazeteleri, yorgunluğunun bir kısım mükâfatını da bu tabii ve temiz sevgiden beklemektir. Memleket münevverlerinin, halkımız için faydalı bulacakları mevzular üzerinde, kendi gazetelerini en tabii bir çalışma yeri olarak seçeceklerine inanıyoruz. Bilhassa Van’ın hususiyetleri, tarihi eser ve hatıraları, kederli ve sevinçli günlerine ait destan ve şarkıları, Çoban türküleri gibi umumi folklörü, ticaret ve iktisad bakımından durumu, toprak ve hayvan mahsulleri memleket münevver gençlerin üzerinde çalışabilecekleri en iyi mevzular arasındadır. İnanmakla yapmak arasındaki geniş farkı her zaman göz

önünde tutacağız. Muayyen ve mukaddes bir ideale gönül verenler için en iyi mümeyyiz vasıf, yalnız söz değil, inanılan ideallerin icabına uygun hareket, fiil ve iştir. Naçiz emeğimizi aziz Türk milletinin yüksek emellerinin tahakkuku yolunda giriştiği çetin ve arasız medeniyet mücadelesine, karşılığı beklenmez bir armağan olarak sunuyoruz.”¹¹

Yazıdan açık bir şekilde anlaşılacağı üzere; gazete, her gün süratle değişen milletler arası hadiseler ve bu hadiselerle alakalı ‘milli’ ve ‘vatani’ duruşun halka anlatılması noktasında bir aracı görevi görecektir. Mahalli ihtiyaçları karşılamanın yanında gazetenin asıl amacı ‘*Yüksek Türk rejiminin bir gazeteden beklenebilecek bütün hizmetlerini derin bir gönül isteğiyle başarmağa uğraşacak*’ ifadesinde yatmaktadır. Devamında ise gazetenin, ‘*Büyük şeflerinin emrinde*’ olduğu ve ‘*bir amele tavazüü içinde çalışmaktan*’ ölçülmez bir zevk bulacağı vurgulanmaktadır. Yazının son paragrafında ise emeklerinin, ‘*aziz Türk emellerinin tahakkuku yolunda giriştiği çetin ve arasız medeniyet mücadelesine*’ karşılığı beklenmeyen bir destek olarak hediye şeklinde görülmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Gazete bütünüyle Valilik tarafından idare edilmesine karşın, yazıda kullanılan dil ve geliştirilen söylem bu durumla tezat bir davranış oluşturmaktadır. Yazının büyük bir bölümünde, gazete sanki Valilik tarafından idare edilmeyormuş izlenimi yaratmakta, bağımsız kişilerin kurduğu gazetenin gönüllü olarak ‘milli’ ve ‘vatani’ görevler üstlendikleri sonucu çıkmaktadır. Bu bakımından yazı kendi içinde çelişkiler de barındırmaktadır. Yazıda açık bir şekilde geçen, ‘*...Vilayet makamı Van adıyla çıkarılacak gazetenin muamele ve hazırlıklarını ikmal etmiş ve bugün tatbikat sahasına geçmiştir*’ ibaresi ile gazetenin künyesinde yer alan ‘*Umum neşriyat ve yazı işlerini idare eden Vilayet Mektupçusu F. Tunç AKOĞLU*’ ibaresi yukarıda sözü edilen tezatlığı ortaya koymaktadır.

Gazetenin birinci sayfasının üç sütununu kapsayan bu yazıyla birlikte ayrı bir sütunda ‘Ajans Haberleri’ başlığı altında çeşitli haberlere yer verilmektedir. Anadolu Ajansı’ndan alınan haberlerin arasında başlıksız olarak Erzurum mahreçli verilen bir

¹¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 1, Tarih 6.7.1939

haberde, *'Ebedi Şef Atatürk'ün milli m¼cadelenin esaslarını Erzurum'u Őereflendirdiklerinin yildönümü, dün Erzurum'da büyük bir sevinçle kutlanmıştır'* ifadeleri yer almaktadır.¹² Bu haber, gazetenin yayın hayatı boyunca nasıl bir dil kullanacağını göstermesi bakımından önemlidir. Gazetede mahalli sorunlar dâhil neredeyse haberlerin tamamında resmi ve ciddi bir söylem kullanıldığı gör¼lmektedir.

Van gazetesinin 8. sayısında Hatay'ın Türkiye'ye dâhil olması üzerine birinci sayfanın tamamını kaplayacak şekilde 'Hatay Vilayetimiz' başlığıyla verilen haberde, Atatürk ve dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün birer vesikalık fotoğrafları sayfanın yarısından fazlasını kaplamaktadır. Atatürk fotoğrafının üzerinde büyük harflerle *'Ebedi Şef'*, İsmet İnönü fotoğrafının üzerinde ise yine büyük harflerle *'Milli Şef'* yazmaktadır. Klasik haber formatının oldukça dışında, yorum şeklinde verilen ve gazetenin yazı işleri sorumlusu F. Tunç Akoğlu imzasıyla yayınlanan yazıda kullanılan dil, gazetenin yukarıda sözü edilen yayın politikası ile oldukça uyumludur:

Türk Hatay ili son senelerde acılı birkaç siyasi safhalar geçirdikten sonra bugün Türk ülkesine eklendi. Türk Hatay halkı da öz Türk kardeşlerine kavuştu. Fakat bu kavuşma kolay olmadı. (...) Cumhuriyet hükümetine milli savaştan başlayan bin bir muvaffakiyeti yanında bu emsalsiz muvaffakiyet de yer aldı. Ebedi Şef, Mersin seyahati ile ölümünü çabuklaştıran bu davayı da kazandı. Hatay'ı yabancı ellerden kurtardı ve ona bizim oluncaya kadar muvaffak bir istiklal temin etti. Halefi Milli Şefimiz de bu ülkeyi bize mal etti, yurdu yurdumuza, kardeşlerimizi bize kavuşturdu. Türk esir olur mu? Ne namla olursa olsun, yabancı ellerde kalır mı? Tarih bunun mümkün olmadığını aleme kaç kere göstermiştir. Nitekim umumi harbi takib eden ve mağlupları kılmıdamayacak kadar ağır Őeraite bağlayan muahedelerden bilhassa Türkleri ve Türk ülkesini sömürge haline koymak isteyen muahedeyi Sevr paçavrasını diğer mağlup devletlerden daha evvel yırtan ve muzaffer muahedeyi, Lozan muahedesini karşı devletlere dikte ettiren Türklerdir. (...) Bu iade, suiniyet sahiplerinin gizli emellerini meydana çıkardı. Bu iade, Türk Hatay kardeşlerini yabancı ellerden kurtardı. Nihayet bu iade, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve onun muvaffak hükümetine ve heyeti umumiyesile

¹² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 1, Tarih 6.7.1939

Türklerin kendine güvenine, başarıma güvenini bir daha teberrüz etmiş oldu. Ebedi şefin ruhu Milli şefin mevcudiyeti üzerimizde var oldukça bu güven de var olacaktır. Cumhuriyet Türkiye'sinin son seneler içinde başardığı işleri azameti ileri için de büyük işlerin daha büyük davaların zaman ve imkan beklemeden başarılacağını gösterir. Büyük davaların peşinde büyük milletler koşar. Türk milleti de büyük ve medeni bir millettir. Tarih bunu göstermiş ve halen de göstermektedir. Türk milleti var oldukça bu milletin başında da büyük şefler bulundukça ileri tarihte bugünkü ve gelecekteki başarıları sahifeleri arasına alacaktır. (...) Hatay'ı kurtaran Ebedi şefin ruhunu taziz ve onun ölümü ile tamamlayamadığı Hatay'ın ana yurda kavuşmasını tamamlayan ve Cumhuriyet Türkiye'sini kendi ülkesine mal eden Milli şefe sonsuz tazim ve şükranlarımızı sunarken öz vatanına kavuşan Hataylılara ve nihayet biz Türklerin bu mesut ve büyük bayramını candan kutlarız. Var olsun Türk milleti, var olsun Milli şef.¹³

Gazetede özellikle milli bayramlara denk gelen sayılarda yukarıdakine benzer haber ve yazıların neredeyse sayfaların tamamını kapsadığını görmek mümkündür. Atatürk isminin kullanıldığı yerlerde devamında muhakkak 'ebedi şef' sıfatı yer almaktadır. Ancak gazetede yer alan haber ve köşe yazılarında dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü ismi de Atatürk'ten hemen sonra 'milli şef' olarak geçmektedir. Yine, benzeri haber ve köşe yazılarında Türkiye Cumhuriyeti'nden ziyade 'Türk', 'Türk Devleti' gibi dönemin siyasal konjonktürüne uygun düşecek; kimi zaman 'ırksal' kimi zaman da 'vatandaşlık' göndermeleri içeren ifadeler belirgin bir şekilde kullanılmaktadır. 1924 yılından sonra anayasaya konulan ve Türkiye Cumhuriyeti devleti vatandaşı olan herkesin Türk kabul eden anlayışın siyasi ve toplumsal uygulamaları yukarıdaki haberde olduğu gibi sık sık dillendirilmektedir. Devletin bizzat yayın politikasını belirlediği Van Gazetesi'nde bu durum daha açık bir şekilde göze çarpmaktadır.

Aynı sayıda Hatay'ın Türkiye'ye dâhil olması üzerine kısa okuyucu görüşlerine de yer verildiği görülmektedir. 'Hatay'a dair duygular' başlığı altında verilen birkaç cümleyi geçmeyen okuyucu mektuplarının altındaki imzalara bakıldığında 'her kesimden' vatandaşın bu konudaki 'çoşkun' kutlamalarını görmek mümkündür. Bu kutlamalarda

¹³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 8, Sayfa 1, Tarih 22.7.1939

dikkat çeken ortak nokta milli şef İsmet İnönü'nün ön plana çıkarılmasıdır. Spor Bölge Direktörü ve Asbaşkanı Resul Uğurlu'nun mesajında '*Güç. İşte muadelenin esası. Biz güçlü olalım, her çetin davayı daima lehimize olarak düşünmeden bu ölçüye vurabiliriz.*' ifadeleri yer alırken; Köylü Ali Çavuş imzası taşıyan mesaj '*Hatay zaten bizimdi. Millet ne istedi de olmadı? İstedik aldık. Vermeselerdi vuruşurduk.*' şeklindedir. Başka bir mesajda ise bu sefer Talebe Şahap Ergin imzası bulunmaktadır.

Diğerlerine nazaran daha uzun olan bu mesajda 'Milli şef' vurgusu daha belirgin bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Mesajda '*Milli şefimiz, biz gençlere sevinçli, şenlikler içinde kıymetli bir ders verdi. Milli davaları zamanında ve kıvamında halletme dersi.*' ifadeleri yer almaktadır. Talebe Remzi Perihan imzasıyla yayımlanan mesaj dikkate değerdir: '*Hatay yüreklerde hasret, gözlerde rüya idi. Hasret milli şefin kudretli eliyle acısını dindirdi. Rüya O'nun mübarek güneşi altında gerçek oldu. Minnet ona.*'¹⁴

Okuyucuların Hatay'ın anavatanına katılmasıyla ilgili görüşlerinin yer aldığı sütunda bir şiir de dikkat çekmektedir. Fethi Oğuz imzası taşıyan mesaj şu şekildedir:

'Düşürseniz dünü

Hatayın halas günü

Bayramların üstünü

Yaşasın İnönü.'¹⁵

Mesajların tamamına bakıldığında hepsinin aynı kalemden çıktığı izlenimi güçlenmektedir. Gazete idaresi, devlet memurlarının, öğrencilerin, esnafın, belediye meclis üyelerinin, köylülerin isimlerini kullanarak Hatay'ın Türkiye'ye dâhil olmasını kutlamaktadır. Buradaki amaç; toplumun geniş kesimlerinin, gazete yayın politikasını da belirleyen, dönemin siyasal anlayışı etrafında toplandığı ve bu konuda yekvücut olduğu izlenimi vermektir. Bu siyasal ve toplumsal birleşmenin çimentosu ise 'Türklük', 'edebi şef Atatürk' ve devletin en zirve noktasındaki 'milli şef İsmet İnönü'dür.

¹⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 8, Sayfa 3, Tarih 22.7.1939

¹⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 8, Sayfa 3, Tarih 22.7.1939

Hemen bir sonraki sayıda ise bu sefer Lozan barış anlaşmasının manşete çekildiği görülmektedir. Anlaşmanın yıldönümüne denk gelen gazetenin bu 9.sayısında yer alan, büyük harflerle ‘LOZAN GÜNÜ’ başlığıyla yayımlanan ve yine klasik haber dilinin ötesinde yorum şeklinde verilen yazı yine Vilayet Mektubcusu ve aynı zamanda gazetenin yazı işleri sorumlusu F. Tunç Akoğlu imzası taşımaktadır. Girişinde Birinci Dünya Savaşı’nın kısa bir tarihinin anlatıldığı yazının devamında Lozan’ın Türkler için öneminden uzun uzun bahsedilmektedir. Dört sütuna ayrılan birinci sayfanın neredeyse tamamını kaplayan yazının bazı bölümleri şu şekildedir:

(...) Esareti bilmeyen hür ve asil kanlı Türklerin yüksek hasletlerini iyice tanıyan memleket severler için için heyecanlanıyor, harekete geçmek istiyorlardı. İşte tam bu sırada Atatürk Samsun’a çıktı, Erzurum’a oradan Sivas’a geçti. Halkla, memleketseverlerle temasta bulundu, halkı teşvik etti, harekete getirdi, birlikler yaptı ve Sivas’ta büyük milli kongre akdetti. Padişaha isyan etti. Cihana, ‘Türk mahvedilmez, Türk için istiklal mukadderdir’ diye bağırdı. (...) Türk heyeti Lozanda diğer bütün yabancı devletlere karşı tek başına konuşuyordu. Çünkü milli hükümet Sevr muahedelerini tanımamıştı. Türkiye’yi istila edenlerin bu istila hareketini kabul etmemişti. Binaenaleyh, yalnız milli savaştaki çarpıştığı devletle sulh değil karşı devletlerle de anlaşmak gerekti. Lozan konuşmalarında uzun, münakaşeli devreler geçti. Yabancı devletler Türkün azmini ve milli savaşın kıymetini henüz anlayamamış olacaklar ki müşkülât gösteriyorlar, Sevr’in tatlı hülyalarını bir türlü fikirlerinden atamıyorlar, akılları, mantıkları milli savaşın neticesini bir türlü hazmedemiyor ve lehlerine bazı kayıtlar koymak istiyorlardı. (...) Türk azminin kat’iliğini anlayan devletler nihayet, ancak mütekabil şartlar altında görüşüleceğini kabulle Misaki Millinin esasları içinde görüşülmek üzere ikinci defa Lozan’a heyetimizi davet etmişlerdir. Artık yabancı devletler evvelki gibi ısrar edemiyorlar, Türk varlığını, istiklalini kabul ediyor, Türk azmi önünde boyun eğiyorlardı.¹⁶

Yazıda dikkat edilmesi gereken nokta yazarın kimliğidir. F. Tunç Akoğlu, benzer birçok yazıda görüleceği gibi, bazı kavramları sürekli ön plana çıkarmaktadır. Bu kavramlar

¹⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 9, Sayfa 1, Tarih 25.7.1939

'Türk' kimliğinin yüceliği üzerinde şekillenmektedir. Bu yazıda kullanılan '*Esareti bilmeyen hür ve asil kanlı Türkler*' ve '*Türkün azmi*' gibi ifadelerin yanı sıra daha güçlü bir anlam içermesi için 'öteki' kavramı da kullanılmaktadır. Burada 'öteki' diğer bütün devletlerdir. Lozan görüşmelerinde Türk heyetinin yalnızlığı '*Türk heyeti Lozan'da diğer bütün yabancı devletlere karşı tek başına konuşuyordu*' ifadesi ile aktarılmış, bu durum resmi tarih anlatımının '*yedi düvele karşı verilmiş mücadele*' tezinin bir yansıması olarak dikkat çekmektedir.

Yine gazetenin 9.sayısında Hatay'ın Türkiye'ye dâhil olması ile ilgili yazı ve haberlerin devam ettiği görülmektedir. İkinci sayfada '*Milli Bir Davanın Bayramı*' başlığıyla kaleme alınan yazı, Hatay'ı Türkiye'ye dâhil etmek için verilen mücadeleleri konu almaktadır. Yazının sonlarına doğru Türk askerinin Hatay'a girişi şu şekilde dile getirilmektedir:

Payastan giren Türk kuvvetlerinin sınır üzerinde yaratmış oldukları sahne unutulmayacak kadar heyecanlıdır. Sabahın saat tam beşi, keskin bir boru hazır işaretini vermiş toplanma tamam. Muvakkat hududu bekleyen Fransız askerleri başlarında kumandanları Kanselle beraber selam vaziyetindeydiler. Binbaşı Dinçsoy bir daha geri dönmeyecek olan Hatay'ın muvakkat hududuna, haklı bir ev sahibi vekarile ilerlemiş ve Fransız subayı Kanselle:

–Geliyorum, demişti. Kansel bir mazlumlaşan tavrıyla:

- Yol açıktır diye boynunu bükmüş, o vakit Aksak Demirin Halep kalesi önünde verdiği meşhur kumanda gibi, Binbaşı Süleyman Dinçsoyun, akdeniz kıyılarına kadar inen ve soyunun kahramanlığını erkek sesinde toplayan kumandası gürlemişti: ASKER... GİİİİİR! Buradan Hatay'a ilk giren Türk eri, Süvari Aydınlı Sabri Özgürdür. Bugün yaptığımız bayram erkek ırkımızın bir yıl önce, yalın kılıçlar ve sert adımlar arasında verdiği:

- Gir kumandasının bayramıdır. Aziz ordu sen bizim varlığımızın üstünde kutsal bir kudretsin. Yaşa, var ol, muzaffer ol.¹⁷

¹⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 9, Sayfa 2, Tarih 25.7.1939

Yazıda yazar imzası bulunmadığı için yukarıdaki yazının kimin tarafından yazıldığı anlaşılamamaktadır. Ancak kullanılan dil ve söylem önceki yazılarla örtüşmektedir. Oldukça coşkulu bir dilin kullanıldığı yazı diğer yazılardan farklı olarak, belki de okuyucunun daha iyi anlaması için, hikâye dili ile kaleme alınmıştır. *'Binbaşı Süleyman Dinçsoyun, akdeniz kıyılarına kadar inen ve soyunun kahramanlığını erkek sesinde toplayan kumandası'* ifadesi ile Türk soyunun yüceliği *'erkeklik'* kavramı ile güçlendirilmiştir. Yukarıda da görüleceği gibi; *'Bugün yaptığımız bayram erkek ırkımızın bir yıl önce, yalın kılıçlar ve sert adımlar arasında verdiği: - Gir kumandasının bayramıdır'* ifadeleri ile Türk ırkı erkek bir ırk olarak tanımlanmaktadır. Gazetede özellikle bu şekilde yazılan yazılarda Türklük ırksal özellikler üzerinden tanımlanmaktadır.

Van Gazetesi'nin 9.sayısında Hatay ile ilgili yazılar gazetenin 3. sayfasında da geniş yer bulmaktadır. Devamı 10.sayıda da verilen ve parantez içinde *'Nusayrilerden'* imzası taşıyan uzunca yazıda, Hatay'ın ezelden beri Türk olduğu üzerinde durulmaktadır. Yazı yeni bir tarih bilinci oluşturmak ve bunu toplumun her kademesine yaymak isteyen erken Cumhuriyet dönemi tarih anlayışının bir tezahürü olması bakımından önemlidir:

(...) Hatay, bugün olduğu kadar dün de, daha eski ve başlangıcı belli olmayan çağlarda da Türktü. O, tarihe Türk siması girdi, Türk hüviyetiyle yaşadı ve Türklüğünden hiçbir şey kaybetmeden yine Türke döndü. Ebedi şefin isabetli bir buluşu ile Hatay adıyla anılan bu Türk diyarının geçmiş çağlar içindeki tarihe bir göz gezdirmek faydesiz değildir. Eti medeniyetinin ileri kültürünü saklayan tabakalarına inildiği sıralarda, eski Eti memleketinin bugünkü halkı arasında iç benliği ateşlendirecek küçük gruplar aranması, bazı politikacı alimler için moda haline gelmişti. Bu alimler bu tabakalar arasında çıkan Hay ve Adiga adını alan kafaşlı kavimleri bulmakta şaşılacak bir sihirbaz mahareti göstermişlerdi. Halbuki bu iki ad, onların zan ve suinayetleri hilafına, daha ziyade Hati ve Hitit ile alakalı olabilirdi. Orta asyada Hitay adı altında yaşamış büyük ve müstakil bir Türk stoku var ki 12.inci asırda parçalanıp muhtelif Türk etnik zümrelerinin içinde kaynaştıktan sonra da bu adlarını kaybetmediler. Bugün onları Başkurtlar Hatay, Özbekler Hitay, Kırgızlar Kitay şeklinde adlandırırılar. Bunlardan

başka Kazak Kırgızlarda Kita, Başkurların Katay kabilesi içinde Kiti kabileleri de vardır. Rus etnoloğu Aristof, Türk etnik zümrelerinin teşekkülünü tetkik ederken Kitayları küçük Asyadaki Etilerle birleştirir. Buna, Türk ve Moğolların Hay, Kay ve Kayi kabileriyle Kırgızların Ediga ve Adiga kabilelerini de ilave etmek elbette dikkat çeker. (...)¹⁸

Tarihçilerden örnekler verilerek Hatay'ın eski çağlardan beri Türk olduğu savını ispatlama gayreti verilen yazıda, karşı tarih tezlerini çürütme çabası da görülmektedir. Yazı bütün bu tarihi değerlendirmelerden sonra *'Şu izahatlara göre, kökü bu kadar eski çağlardan beri Türk olarak sürüp gelen bir diyarın Türke avdetinden tabii bir şey olamazdı'* cümlesi ile bitmektedir.¹⁹

Lozan Barış anlaşmasının yıldönümüne denk gelen sayılarda bu konuyla ilgili değerlendirmelerin gazetede geniş yer aldığı göze çarpmaktadır. 27 Temmuz 1939 tarihli 10.sayının birinci sayfasının tamamına yakını büyük harflerle 'NİÇİN HEP LOZAN' başlığı altında verilen yazı kaplamaktadır. Ya- Kuş imzasının kullanıldığı yazı uzunca değerlendirmelerden sonra şu şekilde sonlandırılmıştır:

Lozan öyle bir vaka ve iştir ki, 600 yıllık bir tarihi kapatmış ve yeni bir devletin, zinde faal ve istikbaline karşı derin bir ehemmiyetle bakan Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu hazırlamıştır. Buna bir yazı değil, bin cild kitap ister. Dünya muvazenesinde hatırı sayılır, yardımını arar, gücünden korkulur ve dostluğu minnetle istenir bir Türkiye Cumhuriyeti meydana getiren Lozanın bizce ehemmiyet ve kıymeti, işte bunun için büyüktür. Bu mesud ve muvaffak eser, Milli şefimizindir. Yüksek ve mukaddes şahsiyeti gibi, eseri de, bütün tebcil ve tekrimlerimize layıktır.²⁰

Yazının altında verilen Ya-Kuş imzasının gazetenin birçok sayısında kullanıldığı görülmektedir. Gazetenin kurucularından İlyas Kitapçı'nın oğlu Yalçın Kitapçı'ya göre bu kişi Yakup Kuşçuoğlu isimli bir tarihçidir (Sarı, 2016).

¹⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 9, Sayfa 3, Tarih 25.7.1939

¹⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 9, Sayfa 3, Tarih 25.7.1939

²⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 10, Sayfa 1, Tarih 27.7.1939

Van Gazetesinin 10.sayısının üçüncü sayfasında yer alan ‘Bir Sual ve Bir Hatıra’ başlıklı imzasız bir yazı, Cumhuriyet idaresinin ülke sınırları içerisinde yaşayan herkesi Türk olarak gördüğünün en iyi örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır:

‘Van’a yeni gelen biri bize şu suali sordu:

-Adı, Koç, Dere gibi halis Türk adlı köylere uğradım, fakat, sözlerimi anlatmakta güçlük çektim. Sebebi ne bunun?

Biz, ona şu acı hatırayı anlattık:

-930 sonbaharında, Sayın Mareşal Fevzi Çakmak Ercişe gelmişlerdi. Gaflet ve cehaletin meydana getirdiği elim hadisenin izlerini tetkik ediyorlar ve halkla konuşarak, onlara yapılan hareketin kötü akıbetleri hakkında öğütler veriyorlardı. Bu arada Doğan köylü Mıstı Gaci adında çok ihtiyar bir köylü Mareşale dert yandı ve:

-Paşa, dedi, Biz Osmanlıyık...

Etraftan ‘Osmanlı yok, yanlış söyledin’ gibi sözler işitildi, fakat, Mıstı Gaci tabiiğini bozmadan sözlerine devam etti:

-Canım paşa, ben yüz yaşından çok fazlayım. Evvelce Türkük dedik, ille Osmanlısınız diye ağız açtırmadılar. Bu yüzden çocuklarım başka dil öğrendi, torunlarım Türkçeyi unuttu. Şimdi Osmanlıyık diyoruz, eski gibi yine Türksünüz, Türkük deyin diyorlar. Şaşırdık kaldık. Acaba biz neyik? Gözünü öpem bizi kurtar bu işten.

Bu sahne sayın Mareşalin gözlerini yaşartmış ve herkesi mütessir etmişti.

Doğan köyünde gaci ailesinden hâlâ anadillerine dönememiş olanlar vardır belki.

Bu hatıra, dağlı Türklerin ne gibi elim şartlar altında milli dil ve benliklerini kaybettiklerinin en hazin bir misalidir.²¹

Yazıdan anlaşılacağı üzere isimleri Türkçe olan bu köylerde başka bir dil kullanılmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra Kürtçe, Ermenice gibi dillerde isimler taşıyan şehir, ilçe, kasaba, yöre ve köy isimlerinin Türkçeleştirildiği bilinmektedir. Köylülerin kullandığı ve anlaşılmayan dilin Kürtçe olduğu tahmin edilmektedir. Başka yazılarda da görüleceği gibi Kürtçe ismi dahi yazı ve haberlerde telaffuz edilmemekte, resmi tarih anlayışına uygun olarak, bu anlaşılmayan dilde konuşan kişiler ‘*milli benliklerini kaybetmiş dağlı Türkler*’ olarak tanımlanmaktadır. Yazıda 1930’da

²¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 10, Sayfa 3, Tarih 27.7.1939

meydana gelen ve Mareşal Fevzi Çakmak'ın Erciş ilçesine gelmesine sebep olan '*Gaflet ve cehaletin meydana getirdiği elim hadise*' tarihte Zilan deresi olayları olarak bilinmektedir. Ancak gazete bu tarihi olaydan sadece '*elim hadise*' diye söz etmektedir.

Van Gazetesinin 11.sayısının birinci sayfasında Van'ın imar planının hazırlanması ile ilgili haber, Osmanlı dönemini eleştirmesi ve bir bakıma 'redd-i miras'ta bulunması açısından önemlidir. Yine AKOĞLU imzasıyla verilen ve devamı ikinci sayfada yer alan uzunca yazının bazı yerlerinde dönemin Van Valisi Süheyp Karafakoğlu'nun Van'ın imarı için verdiği mücadele takdirle karşılanmaktadır. Yazının devamında Cumhuriyet idaresinin Van için gösterdiği çabalardan da uzun uzadıya söz edilmektedir. Yazının girişi eski idareyi yediği için önemlidir: Hovarda ve hesapsız bir kahya eline düşen çiftlikler gibi, eski idarelerin düşünmeden idare ettiği yurd parçaları arasında vilayetimize isabet eden ihmal tahribin payı büyüktür.²²

Benzer şekilde gazetenin 12 ve 13.sayılarında 'Nasıl Gezerlermiş' başlığı altında yayımlanan bir yazıda da Osmanlı yöneticileri ile Cumhuriyet yöneticileri karşılaştırılmaktadır. Yazının sonunda bu vurgu daha güçlü bir şekilde görülmektedir: 'Osmanlı idaresinin çok fena şartları içinde yaşama bedbahtlığına uğrayan yaşlılarımızın bu tabii hayretlerine şaşmamalıdır. İnsanlar biraz da içinde buldukları tarihin çocuklarıdır. Onlarda mazinin ruhlarına sinen izleri vardır. Fakat, bu izler bizim için artık, nihayet bir hasbuhal ve ibret mevzuu olmaktan daha ileri geçer bir hatıradan başka bir şey değildir.'²³

Gazetenin 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın yıldönümüne denk gelen 31.sayısında bu günün anlam ve önemine değerler atfeden yazıların kaleme alındığı görülmektedir. Gazetenin 1.sayfasında AKOĞLU imzası ile yayınlanan '*Türk Milletine 30 Ağustos Büyük Zaferini Temin Eden Üç Büyüğümüz*' başlıklı yazının hemen üstünde sırasıyla millî şef İsmet İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak ve ebedî şef Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğraflarının kullanıldığı görülmektedir. Türklerin, dünya kurulduğundan beri,

²² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 11, Sayfa 1, Tarih 29.7.1939

²³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 13, Sayfa 1, Tarih 3.8.1939

medeniyetleri ile dünya için bir güneş oldukları söylenen yazı, Türk ırkının üstünlüğünün iddia edildiği kısımlarla devam etmektedir.

‘30 Ağustos; dünya ile yaşamış Türklerin kurtuluş günüdür. Kainat kurulalı medeniyeti ile ve birçok kıymetli meziyetleriyle dünya için bir güneş olan Türk milleti ve Türk devleti bugünden evvel düşmanları tarafından yok edilmek ve güneş söndürülmek istenmişti. O gün bu güneş ve küsufa uğrayacak, yahutta büyük bir hamle ile düşmanı yenerek eskisinden daha yüksek bir varlık olacaktı. Bu itibarla 30 Ağustos milli varlığımızın bir dönüm noktasıdır.’²⁴

Türk’ün dünya için bir güneş olduğu vurgusuna benzer ifadeler yazının devamında da güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Ancak yazının yukarıda verilen kısmında gazetenin daha önceki sayılarında yayınlanan bazı yazılarla da çelişmektedir. ‘...büyük bir hamle ile düşmanı yenerek eskisinden daha yüksek bir varlık olacaktı’ ifadesi ile tam olarak tarihin hangi döneminin kastedildiği anlaşılamamaktadır. Gazetenin önceki sayılarında Osmanlı idaresi eleştirildiği için kastedilen tarih Osmanlılar dönemi değildir izlenimi doğmaktadır. Yazının devamında Türklüğe ‘yoktan var etme’ gibi kabiliyetlerin yüklendiği görülmektedir:

‘İşte bu dönüm günüdür ki Türk milleti, milli varlık büyük ve eşsiz bir hamle ile harikaların en büyüğünü yarattı, düşmanlarını yendi zulmü yıktı, memleketi ve istiklalini kurtardı. Türkün ezeli meziyetlerinden olan kötü günlerdeki yaratıcılık ve yoktan var etmek kabiliyeti o gün, o büyük zafer günü kendini gösterdi.’²⁵ Ancak yazı kendi içerisinde de çelişkiler barındırmaktadır. Yukarıda geçtiği gibi yazının girişinde kainatın varlığından beri Türklerin dünya için bir güneş olarak görüldüğü fikri öne sürülmektedir. Yani bu konuda Türklüğe ezelden beri gelen bir özellik atfedilmektedir. Ancak yazar yazının devamında bu söylediklerini unutarak 30 Ağustos’u bu konuda bir milat olarak kabul ettiği görülmektedir: ‘30 Ağustos yepyeni bir hayat başlangıcı

²⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 31, Sayfa 1, Tarih 29.8.1939

²⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 31, Sayfa 1, Tarih 29.8.1939

günüdür. Milli tarihimizin, inkılaplarımızın hepsinin anası o gündür. Çünkü milli varlık bu büyük zaferle var oldu.²⁶

Van gazetesini Valilik adına idare eden Vilayet Mektupçusu F. Tunç Akoğlu bir sonraki sayıda da 30 Ağustos ile ilgili yazmaya devam etmektedir. Yine birinci sayfanın tamamına yakını kaplayan '30 Ağustos Zaferi' başlıklı yazıda Akoğlu, bir önceki yazısında ifade ettiği 'Türklerin dünya için güneş olduğu' tezlerini yineleyerek bu günün önemini anlatmaktadır. Yazıda yine Türklük vurgusu ön plana çıkmaktadır:

'Çok açık olarak görülür ki, Türk milletinin fikir ve izanına inandığı ve büyük sandığı birçok kimseler bile o karanlık günlerde ümitlerini kaybetmişler ve bir güneş gibi milletin ufkunu aydınlatan azim ve iradesi en korkulu anlarda bile hiç sarsılmayan ataya karşı ümitsizlik aşılacak gafletine düşmüşlerdi. (...) 30 Ağustos Türk tarihinde yepyeni bir hayat başlangıcıdır. Cumhuriyetin doğumu, bir sıra medeni inkılapların başarılması, bütün milli varlık bugünden başlar. Tarihte hiç kesilmeden devam eden Türk istiklali yine bugünden başladı. Afyon ovasında süngüden bir çember içinde boğulan ve bütün bir husumet dünyasının yardımına dayanan düşman ordusuyla beraber Türk yurdu için fena rüya görenlerin hain emelleri de ilelebet boğulmuş oldu. Müreffeh, mes'ud, kavi ve daim pürhayat, dinç Türkiye cumhuriyetinin 30 ağustos, Türkün felaketli yıllarını kapayarak gelecek iyi günleri aydınlatan yüksek bir abidedir.'²⁷

Gazetede gerek bu sayıda gerekse de devam eden sayılarda 30 Ağustos ile ilgili farklı kişilerin yazılarına geniş bir şekilde yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte bu bayramla ilgili Van Hallkevi'nde verilen bir konferansın notları da takip eden üç sayı boyunca yayınlanmıştır. Bütün bu yazıların ve halkevindeki konuşmaların ana teması Türklük ve Türk milleti söylemleri üzerinden şekillenmektedir. Gazete, özellikle milli bayramlara denk gelen bütün sayılarda bu özelliğini devam ettirmekte, sayılar süren yazı dizileri yayınlamaktadır. Bunlara ek olarak yine değişik isimler tarafından kaleme

²⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 31, Sayfa 1, Tarih 29.8.1939

²⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 32, Sayfa 1, Tarih 1.9.1939

alınan ve çoğu zaman ‘milli hikaye’ başlığı altında yayınlanan yazılara da yer verilmektedir.

Van gazetesinin 35.sayısında cumhuriyetin tarih ve millet anlayışına uygun olarak ‘Dağlı Türk’ ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadenin Türkiye Cumhuriyeti’nden Türk’ten başka ırk olmadığını göstermek amacıyla Kürtleri tanımlamak için kullanıldığı bilinmektedir. Erciş ilçesine yapılan bir seyahat izlenimlerinin kaleme alındığı ve devamındaki dört sayıda dizi şeklinde yayınlanan yazının bir yerinde ‘dağlı Türk’ ifadesinin şu şekilde kullanıldığı görülmektedir:

‘...Kalın sakallı, iri yapılı, sert bakışlı ve kenarlarının saçaklığı şapka ifadesi veren keçe külahlı bir dağlı Türk, hızla geçen makinamıza tahassür manası taşımayan bir bakışla baktı ve tekrar boşalan yola girdi...’²⁸

Erciş’le ilgili izlenimlerin devam ettiği bu yazının 38.sayıda verilen son bölümünde yazı içerisinde ismi verilmeyen yerel bir şairin 30 Ağustos ile ilgili yazdığı bir şiire de yer verilmektedir. Yazar tarafından ‘*Basitlik içinde yüksek ve erişilmez bir Türk askeri ruhu asaleti*’ taşıdığı ifade edilen şiirin bir bölümü şu şekildedir:

‘Yadlar alınca yurdu
Silahı alıverdik
Sıkışınca bozkurdu
Zincirde salıverdik
Düşünmedik kalanı
Geride saç yolunu
Olmuş ile olanı
Bırakıp yarıverdik
Eridi çelik dağlar
Dize geldi sarp dağlar
Ateşti sanki çağlar
Cebheyi yarıverdik’²⁹

²⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 35, Sayfa 3, Tarih 12.9.1939

²⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 38, Sayfa 3, Tarih 22.9.1939

Gazetenin 40.sayısından başlayarak 44.sayıya kadar dil bayramı münasebetiyle gerek farklı kişilerin yazılarına gerekse de Van Halkevi'nde konuyla ilgili verilen konferanslara geniş bir şekilde yer ayrıldığı görülmektedir. Ana temanın Türklük üzerinden Türk dili olduğu bu yazılar, Cumhuriyet yönetiminin yeni bir 'Türkçe' oluşturma amaçlarına uygun düşecek söylem ve görüşler içermektedir. Gazetenin 40.sayısının birinci sayfasında 'Dil Bayramı' başlığı altında verilen isimsiz yazıda Osmanlı idaresi bu konuda da eleştirilmektedir. Yazara göre, Osmanlı camiası kendi bünyesi gibi Türk dilini de kozmopolit bir hale sokmuştur ve Türk dilinin istiklali tıpkı Türk istiklali gibi uzun savaşlar ve çetin çatışmalarla elde edilmiştir.

Yazıda, birçok yabancı dilin gramer ve kurallarıyla Türk dilinin içerisine girmiş olduğu ve bu durumun milli düşünce ve duyguda anarşizm ve ikili bir yapı meydana getirdiği görüşleri savunulmaktadır. Yazar, bu anarşizm ve ikili yapının kaldırılması için verilen mücadelenin kıymetinin yıllar sonra anlaşılacağını vurgulamaktadır. Burada en önemli nokta ise yazarın 'yeni Türk harfleri' diye tanımladığı Latin alfabesinin kabul edilmesidir: 'Yeni Türk harflerinin kabulü ile en tabii ve en doğru mecrasına giren milli dilin inkişafına aid hamlelerimiz, zamanla verimi artan şuurlu bir çalışma ile tahakkukunu beklediğimiz en temiz ve en duru merhalesine varacaktır. Filhakika, biz yeni Türk harflerinin kabulü suretile ortaçağ düşüncelerinden sıyrılmış ve şarkın mistik tefekkür kapılarından kurtularak içinde bulunduğumuz medeniyet çağının ileri ve ilk safında hakiki yerimizi almış olduk.'³⁰

Görüleceği gibi burada yine Cumhuriyet idaresinin 'muasır medeniyetler zirvesine ulaşmak' olarak şiar edindiği, çağdaş dünyayla birleşme yolunda attığı adımların izleri rastlanmaktadır. Yazara göre eski harflerden vazgeçerek ortaçağ karanlığından kurtulmak için önemli bir adım atılmıştır. Yukarıdaki alıntının dikkate değer ifadelerinden biri de '*şarkın mistik tefekkür*' ifadesidir ki, yazar dönemin siyasal düşüncesine uygun olarak Doğu-Batı çatışması çerçevesinde doğuyu aşağılayan bir dil kullanmaktadır. Eski harfler üzerinden Doğu ortaçağ karanlığı olarak tanımlanırken, yeni harfler üzerinden Batı medeniyet olarak tanımlanmaktadır. Yazının devamında da

³⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 40, Sayfa 1, Tarih 29.9.1939

bu görüş daha güçlü bir şekilde savunulmaktadır. Yazara göre eski alfabe '*Türk dilinin asil karakterini ifade ve tesbit edemeyen*' bir yapıya sahipti:

'Milli dilin asil karakterini ifade ve tesbit edemeyen bir sürü harf şekillerinin dimağlarımızı saran kâbusu ve Türk dilinin hakiki ahengini veremiyen ibtidai bir sürü hiyeroğriflerin dimağlarımızı geriye bağlayan gölgesi bugün çok uzaklarda kalmış acı ve alemlî günlerin hazin birer hatırasından başka bir şey değildir. Türk tefekkür bünyesine yeni ve müstakil bir hüviyet getiren Türk kültürünün yayım ve gelişimine yaptığı büyük ölçüdeki tesirlerin plançosunu burada çizecek değiliz. Lugatı, grameri, terimleriyle müstakil bir Türk dilinin doğuşuna doğru yapılan hamlelerin on birinci dönüm yılı hepimize hayırlı olsun'³¹

Aynı sayının üçüncü sayfasında Van Halkevi'nde dil bayramı ile ilgili verilen bir konferansın notlarına yer verilmektedir. Devamındaki iki sayıda devamı verilen bu konferans notlarında Selçuk ve Osmanlı idareleri Türk diline ehemmiyet vermedikleri gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirilmektedir: "Bir bayram ihdası suretile Türk diline verilen yüksek ehemmiyetin değerini araştırmak için, pek uzak kaynaklara çıkmaya da lüzum yok. Osmanlı saltanatının ilk kuruluş yıllarına rastlayan devrin izan ve irfanı uyanık milliyetçilerinden olan Aşık Paşa, o devirde bile Türk dilinin maruz kaldığı ihmali ve Türklüğün gönüllerden silinişini zamanın üslubu ile ne kadar hazin bir şekilde anlatır:

Türk diline kimseler bakmak idi

Türklere asla gönül akmaz idi

Türk dahi bilmez idi bu dilleri

İnce yolu, ol ulu menzilleri''³²

Yazının devamında özellikle Selçuklu devleti 'Farsçanın parasız tellalı' olarak tanımlanmaktadır. Aynı eleştirilerden Osmanlı devleti de nasibini almaktadır. Halkevi'nde verilen dil bayramı ile ilgili konferansta millet ve devletin ilk defa

³¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 40, Sayfa 1, Tarih 29.9.1939

³² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 40, Sayfa 3, Tarih 29.9.1939

Cumhuriyet ile bir araya geldiği tezi savunulmaktadır: Orta Anadolu'da Fars kültürünün parasız dellallığını yapan Selçukluların siyasi hayatlarının sonlarına ve Osmanlıların devlet kuruluşlarının ilklerine rastlayan bu çağlarda, filhakika Türkün itibarı az ve dilin yeri pek garipti. Devlet dairelerinde kullanılan, hükümdar saraylarında söylenen dil Farsça idi. Türkçe, Türklük gibi yine halk arasında kalıyordu. Eğer, milli şuur ve iradenin mümessilleri halk şairleri olmasaydı, bugün Osmanlılığın siyasi camiasından daha berbat bir dile tevarüs etmiş bulunacaktık. Türk dilini ihmal tam 600 küsur sene, tahrib şeklinde devam etti.³³

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere gazetede yer alan yazılar sürekli Osmanlı idaresini reddetmekte ve sert bir dille eleştirmektedir. Yazının devamında Fatih Sultan Mehmet zamanında Türkçe konuştuğu için hakarete uğrayan, saraylara alınmayan milliyetçilerden bahsedilmektedir. Cumhuriyetle birlikte Türk dilinin ve Türk kültürünün kurtulduğu ifade edilen yazıda Türk dili ile ilgili çalışmaların yapıldığı Tanzimat dönemi de övülmektedir. Bu övgünün dayandığı esas nokta Türkçülük akımının ortaya çıktığı dönemdir ki, Cumhuriyet'in bu dönemdeki Türkçülük felsefesinin bir tezahürü olarak kurulduğu bilinmektedir. Van Halkevi'ndeki bu konferans metninin 41.sayıdaki kısmında ise milli dile karşı henüz tam bir sevgi oluşmadığı, örnekler verilerek eleştiriliyor. Dinleyicilere ve okuyuculara Türkçe kelimeler kullanmaları yönünde telkinlerde bulunulan yazıda, Türk Dili Tetkik Kurumu'nun bu konudaki çabaları uzun bir şekilde anlatılıyor. Yazıda milli kültür için milli dilin son derece önemli olduğu anlatılmaktadır.

Gazetenin 42.sayısında da devam eden bu metinde, Türk dilinin birçok dilin kaynağı olduğu savunulmaktadır. Örnekler verilerek bazı Arapça ve bazı diğer dillerdeki kelimelerin kökenlerinin Türkçe olduğu anlatılmaktadır. Yazıda Van'da ismi Türkçe olan iki köyden bahsedilerek bu köylerin Tütünük ve Örtünük olduğu anlatılarak şu ifadeler yer verilmektedir: Van vilayetinde, halis Türk adlı iki köy varki, bunları her vakit hususi bir zevkle anarım. Bunlardan birisi Tütünük diğeri Örtünük'tür. Tütünük, Türk mitolojisinde tuzu ilk defa bulan ve yemeklere tatbik eden Türkün adıdır. Örtünük

³³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 40, Sayfa 3, Tarih 29.9.1939

de onun oğlu. Tütünüğü bırakıyorum fakat Örtünük üzerinde duracağım. Mitoloji Örtünüğ, Tütönük hanın oğlu olarak gösterir. Bu havalide, akılı erenlerin inanışı da böyledir. Efsanevi bir Türk hakanı olan Tütünük, oğluna, Örtünmüş, giyinmiş manasına olarak Örtünük adını takmış. Biz gerek toponimi ve gerek kelime tarihi araştırmaları kaidelerine dayanarak, bu kelimenin delaletile şu mühim neticeye varırız: Yer adları, yani coğrafya isimleri, dillerin fosilleri gibidirler.³⁴

Van Halkevi'nde dil bayramı ile ilgili verilen bu konferans notlarının gazetenin 44.sayısına sarkan bölümünde ise Van şehrinin 25 bin yıl öncesine dayanan Türklüğüne vurgu yapılmaktadır. Bu tarihsel vurguların Cumhuriyet döneminde büyük gelişme gösteren Türk Tarih Tezi ile yakın bir ilişkinin bulunduğu açıktır. Herhangi bir bilimsel kaynağın zikredilmediği vurgular gazetenin yayın politikasını ve Türkçülüğü aktarması bakımından önemlidir:

'... Van havalisinde bu köye adlarını veren insanların buradaki eskiliğini en az yirmi beş bin olarak kabul edebiliriz. O halde, Van ve çevresinin yirmi beş bin seneden beri Türklere meskun olduğu neticesine varırız. Bu hal bizim için hiçbir maddi fayde ile ölçülmeyecek kadar mühim değil midir? Görüyorsunuz ki en mütevazi bir köy adı ve taammüm etmemiş bir Türk mitolojisi bizi ne kadar ehemmiyetli neticelere vardiıyor.'³⁵

Van gazetesinin 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına denk gelen 48.sayı özel bir sayı hüviyetiyle karşımıza çıkmaktadır. Sayfa sayısı genelde 4 olan gazete bu özel günde 8 sayfa çıkmıştır. İlk sayfasından son sayfasına kadar da Cumhuriyet değerleri övülmekte, 16 yıl boyunca yapılan çalışmalara geniş bir şekilde yer verilmektedir. Gazetenin birinci sayfasında Atatürk ve dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü fotoğraflarıyla verilen haberin başlığı '*Cumhuriyetin 16 cı Yıldönümünü kutluyoruz: Türk ulusu Büyük Bayramın kutlu olsun*' şeklindedir. Kullanılan fotoğrafların altında yine Atatürk için 'ebedi şef'; İsmet İnönü için de 'milli şef' sıfatlarının kullanıldığı

³⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 43, Sayfa 2, Tarih 10.10.1939

³⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 44, Sayfa 3, Tarih 13.10.1939

görülmektedir. Gazetenin 8 sayfası boyunca 16 yılda yapılan değişiklik ve yeniliklerden söz edilmektedir. Başlıklar altında verilen bu değişiklik ve yenilikler arasında Halkevleri de bulunmaktadır. Halkevlerinin amacının anlatıldığı bölümde Türklük vurgusu güçlü bir şekilde verilmektedir:

‘Türk milletini görüş, anlayış ve yapıta birlik haline sokmak ve onun için varlığı inkişaf ettirmek ve benliğinin derinliklerinde kaynayan emsalsiz kıymetlerini meydana çıkarmak için kurulan Halkevlerinin partimizin kültür kolu olarak yurda ithaf ettiği hizmetlere ifasına davetli bulunduğu vazifeler büyüktür. Yurdun her tarafında yalnız büyük Türk milletinin yükselmesine vakfı hayat ederek çalışan Halkevlerinin muhitlerine verdiği yüksek inkişafı başardıkları asil vazifelerini, herkes, bütün ulvi teyahürile bilmektedir.³⁶

Cumhuriyet rejiminin batılılaşma ve modernleşme konusunda gösterdikleri kararlılığın geniş halk kitleleri tarafından kolay benimsenmediği veya ilgisizlikle karşılandığı bilinmektedir. Bu benimsememe ve ilgisizlik 1930’lu yıllara kadar kurulan iki muhalefet partisi etrafındaki geniş birleşmelerden de anlaşılabilir. Yeni rejimin uygulamaya koyduğu inkılapların geniş halk kitlelerinin günlük yaşantılarında benimsenmesinin sağlanması amacıyla attığı en önemli adımlardan biri halkevleridir. Halkevleri faaliyetleri ile milli kimliğin zayıflığını güçlendirmek isteyen Cumhuriyet idaresi, bu kuruluşun misyonunu da *‘kültürde, ülküde, düşüncede birlik’* olarak açıklamıştı.

Bunun yanı sıra milli benliği ve bilinci geniş halk kitlelerine yaymak için modernleştirilen örgün eğitim sistemine destek verecek ve okuma yazması, tarih ve dil bilinci, milli inancı gelişmemiş halk kitlelerine eğitim vermek gerekiyordu. İşte Halkevleri böyle bir boşluğu veya eksikliği gidermek amacıyla 1931 yılında kurulmuştur. Halkevleri’ndeki eğitim programları da buna göre hazırlanmış, modern bir yurttaş görüntüsü yaratmak için tarih ve dil eğitimlerinin yanı sıra spor, müzik gibi birçok alanda da eğitimler verilmiştir. Yukarıdaki alıntıda da anlaşılacağı üzere *‘Türk*

³⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 48, Sayfa 1, Tarih 31.10.1939

milletini görüş, anlayış ve yapıda birlik haline sokmak' şiarı edinmiş Halkevleri, Cumhuriyet'in 16. yılında önemli konu başlıkların biri olarak ele alınmıştır. Yazının devamında eski mevzuat eleştirisi de yapılmaktadır: 'Dünya işlerini, ahiret kaidelerine bağlayan eski mevzuat yerine, asrın gidiş ve icablarına uygun ve milletin canlı ve her an değişen ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kanunları, bize, Cumhuriyet getirdi.'³⁷

Bu özel sayıda geniş bir yer ayrılan konulardan biri de eğitimidir. Cumhuriyet'in kuruluşundan beri eğitime verdiği önemin anlatıldığı kısımda milli kimlik bilinci, Türklük bilinci gibi konular ön plana çıkmaktadır. Türk Tarih İnkılabı'ndan söz edilen yazıda Türk Tarih Kurumu'nun öneminden de söz edilmekte ve Türklerin dünyanın ilk medeniyetini kurdukları iddia edilmektedir: 'Bu inkılabın Türk kültürü üzerindeki tesiri büyüktür. İnsanlığın ilk medeniyetini kuran Türk milleti tarihteki haklı yerini ve payını Cumhuriyet devrinde ve ilmi metodlara dayanarak çalışan Türk tarih kurumunun teşekkülü ile başlar. Türk tarihin haklı tezlerinin canlı birer ifadesi olan eserleri mekteplerimizde okunmaktadır.'³⁸

Türk kimliğinin inşası yurttaşlara benimsetilmesi noktasında Cumhuriyet kurumlarının aldığı önemli rol bilinmektedir. Bu kurumlardan biri de Türk Tarih Kurumu'dur. Yukarıdaki alıntıda geçtiği gibi bu kurum '*Türk Tarih Tezi*'ne dayanmaktadır. Bu tezleri haklı tez olarak gören Cumhuriyet yönetimi, okullarda bu yolla tarih eğitimi de verdiği yazıda vurgulanmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, yeni rejimin kurucularının önceki dönemleri yok saydıkları ve bunu gerek yaygın gerekse de yerel basın yoluyla dile getirdikleri daha önce haber ve yazılardan örneklerle ifade edilmişti.

Bilindiği üzere Batı'daki ulus devletlerden farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti önce ulus devlet olarak kurulmuş, daha sonra imparatorluk mirası kozmopolit bir toplumdaki yeni bir ulus yaratma çabasına girişmişti. Bu yeni ulus anlayışı Türklük üzerinden şekillenmiş, geçmişten ziyade yeni bir kimlik inşası çabaları güdülmüştü. İşte bu yeni kimlik anlayışının ana çerçevesi, gündelik yaşamdaki ritüelleri de kapsayacak şekilde

³⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 48, Sayfa 2, Tarih 31.10.1939

³⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 48, Sayfa 3, Tarih 31.10.1939

yeni bir ‘dil’ ve ‘tarih’ inşa süreçlerini içermekteydi. Okullarda Türk Tarih Tezi’nin öğrencilere anlatılması için dört ciltten oluşan bir eserin hazırlandığı bilinmektedir. Yukarıdaki yazıda geçen *‘Türk tarihin haklı tezlerinin canlı birer ifadesi olan eserleri mekteplerimizde okunmaktadır’* ibaresi ile kastedilen, Türk Tarih Kurumu tarafından hazırlanan ve içeriği Türk Tarih Tezi olan, bu dört ciltlik kitaptır. Yazıda geçen *‘İnsanlığın ilk medeniyetini kuran Türk milleti’* ifadesi bizzat I. Türk Tarih Kongresi’nde oluşturulan teze dayanmaktadır. Bu tezde yukarıdaki ifadeye benzer olarak dikkat çeken nokta, *‘Mezopotamya, Mısır, Anadolu, Çin, Girit, Hindistan, Roma gibi medeniyetlerin kökeninde Türklerin olduğu’* savı yer almaktadır.

Gazetenin 49 ve 50.sayıları 10 Kasım Atatürk’ü anma haftasına denk gelmesi nedeniyle Atatürk’le ilgili geniş yazılara yer verilmiştir. 49.sayının birinci sayfasının tamamını kaplayacak şekilde bir Atatürk fotoğrafı ve hemen yanında bir yazı yer almaktadır. *‘Atamızın Ölümü’* başlığını taşıyan yazıda Atatürk övgüsünün yanı sıra milli şef İsmet İnönü de unutulmamıştır.³⁹ Van gazetesinin 50.sayısında Van Halkevi’nde Atatürk’ün anma vesilesiyle yapılan bir konuşmaya geniş bir yer ayrılmıştır. Yazıda Atatürk’ün kaybindan ziyade Milli Şef İsmet İnönü’nün varlığı daha fazla yer kaplamaktadır. Birinci sayfada yer yazıda şu ifadeler dikkat çekicidir:

‘Kötü maziye silen, Türke yeni bir tarih veren, Türkü kurtaran, bugünü kurup yarını hazırlayan ebedi Şefimizi, eşi geçmişde ve gelecekte bulunmaz büyük dâhimizi, Atamızı tam bugün kaybettik. (...) Atamız kendisinden sonra bizim Türk varlığının canlı ve sağlam kalacağını ve milli Şefimizin sağlığını bildiği için öldü. (...) Bizce ebedi Şefimizin ölümü kadar milli Şefimizin varlığı da gerçektir.’⁴⁰

Van Gazetesi bu tarihten itibaren yayın hayatına yaklaşık iki yıl ara verdikten sonra 30 Ağustos 1941 tarihinde yeniden okuyucu karşısına çıkmıştır. Bu yeni yayın hayatında gazetenin artık Valilik tarafından değil, bağımsız kişilerce idare edileceği duyurulmuştur. Yeni yayın dönemine denk gelen 52.sayının birinci sayfasının orta

³⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 49, Sayfa 1, Tarih 10.11.1939

⁴⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 50, Sayfa 1, Tarih 14.11.1939

kısımında bu durumla ilgili bir de duyuru yer almaktadır. 30 Ağustos Zafer Bayramı'na denk gelmesinin uğur olarak görüldüğü yazı şu şekildedir:

'İmtiyazı Vilayet uhdesinde bulunan Van gazetesinin on senelik mülkiyetile birlikte neşri hakkı bize verilmiştir. İlk nüshasının 30 Ağustos bayramına tesadüfünü bir uğur sayarak, bu hakkımızı bugünden itibaren istimale başlıyoruz. Şimdilik haftada bir defa olarak çıkacak gazetemiz, yurdumuzun yüksek menfaatlerle beraber halkımızın bir gazeteden bekleyebileceği hizmet ve faydaları da temine çalışmak azmindedir.'⁴¹

Dikkat edileceği gibi yeni yayın döneminde önceki dönemle aynı yayın politikasının yürütüleceği '*yurdumuzun yüksek menfaatleri*' ifadesiyle karşımıza çıkmaktadır. Gazetenin yayın politikasında herhangi bir değişikliğin olmadığı haber ve köşe yazılarındaki benzer söylem ve dilden anlaşılacaktır. Yeni yayın döneminde gazetenin künyesi de değişime uğramıştır. Daha önce yazı işlerini idare eden Vilayet Mektubcusu F. Tunç Akkoğlu'nun yerine İlyas Kitapçı ismi geçmektedir. İmtiyaz sahibi ise Naci Yenialtay'dır. Künyede yer alan bir başka isim de Haydar Perihan'dır.⁴²

30 Ağustos Bayramı'nın yıldönümüne denk gelen ikinci yayın döneminin ilk sayısında bu günün anlam ve önemine binaen yazılan yazılarda yine Türklük ve Türk milleti vurgularına sık sık yer verildiği görülmektedir. Birinci sayfada büyük bir Atatürk fotoğrafıyla verilen yazıda Türk milletinin azim ve iradesi ön plana çıkarılmaktadır. Yine birinci sayfada Ahmet Kuralkan imzasıyla '30 Ağustos' başlığıyla yayınlanan yazı dikkat çekicidir. 30 Ağustos gününün tarihte emsalsiz yerinin olduğunu ifade eden yazara göre, Türk ordusu dehasını ve azmini dünyaya bu günde ispat etmiştir. 30 Ağustos'u bir mucize olarak tanımlayan yazar, bu mucizeyi dünya üzerinde Türk'ten başka hiçbir milletin gösteremeyeceğini savunmaktadır.⁴³

Aynı sayının üçüncü sayfasında yer alan ve Yakup Kuşçuoğlu imzası taşıyan başka bir yazıda da benzer ifadelere yer verilmektedir. Yazar önceki yazılardan farklı olarak

⁴¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 52, Sayfa 1, Tarih 30.8.1941

⁴² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 52, Sayfa 1, Tarih 30.8.1941

⁴³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 52, Sayfa 1, Tarih 30.8.1941

dünya tarihinde benzer savaşları 30 Ağustos ile karşılaştırma yoluna gitme ve 30 Ağustos'u hepsinden değerli kılmaktadır. Yazarın vardığı netice ise şu şekildedir: 'Fillhakika, Türk tarihinde sayısız zaferler vardır. Fakat, hiçbirisi neticesinin tesir ve şümülü bakımından 30 Ağustos'la ölçülemez. Tarih başka millet için de birçok zaferler kaydeder. Fakat, gene hiçbir zafer, netice ve tesiri itibarile 30 Ağustos kadar şümüllü ve derin değildir.'⁴⁴

Bütün bu yazıların ortak noktalarından biri de 'ordu'nun ön plana çıkarılması ve 'Türk ordusuna' sarsılmaz bir sevgi ile bağlı kalma sözü verilmesidir. Bu anlamlı gün için kaleme alınan şiirler de sayfada yer almaktadır. Kenan Yalvaç isimli bir ceza hakiminin kaleme aldığı 'ORDUMUZ' başlıklı şiir yukarıdaki ifadeleri doğrulayacak niteliktedir:

'Büyük azmin kurtarmıştı, Cennet olan bu yurdu
Harikalar yarattın sen, harikalar ey Ordu'
Al sancağım sallanacak, ebediyyen inemez
Hiçbir düşman bu kahraman türk erini yenemez
Diye kanın damarında coştı, ruhun şahlandı
Zaferleri yaratan bu sarsılmaz imandı
Şu vekarlı başın daim hep yüksekte duracak
Ve kalbin her saniye yurdun için vuracak
Sen layıksın nice böyle zaferlere, ünlere,
Sayende yurd kavuşacak heran şanlı günlere
Şanlı ordu! Zafer senin çok ezeli kârındır
Çünkü inmek bilmez başın, vekarın tek varındır
Şanlı ordu sen bin yaşa ününü sal göklere,
Yaraşır bir hamaildir Zafer ünlü Türklere'⁴⁵

Gazetenin 54.sayısında 'Milli Ruhun Galeyanı' başlığıyla Ahmet Kuralkan tarafından kaleme alınan yazı, ordu ve millet birleşmesi üzerinde durmaktadır. Tarihsel süreçle milli mücadele döneminin anlatıldığı yazıda yazar, Türklük vurgusu yaparak, halkı ordu

⁴⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 52, Sayfa 3, Tarih 30.8.1941

⁴⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 52, Sayfa 3, Tarih 30.8.1941

etrafında birleşmeye davet etmektedir. Türk milletinin hiçbir millete nasip olmayan hasletlere sahip olduğu ifade edilen yazının bir bölümü şu şekildedir: ‘Milleti teşkil eden fertler, hürriyete aşk, vatana bağlılık, terakkî ve teceddüde atılmak, birlik ve tesianüt kurmak, bayrağın ve vatanın şerefini, milli benliğin yükselmesini düşünmek gibi duygularla meşbu olur, sarsılmaz bir iymanla bu hisler etrafında birleşirlerse, vücuda getirdikleri millet camiası, tarihini kahramanlık menkibelerile dolduracak şeref ve şan destanları her zaman ordusunun süngüsüyle yazmak iktidarını gösterebilecektir.’⁴⁶

Türk milletinin daima kahramanlık gösterdiği ifade edilen yazıda, Türk ecdadının eşsiz olduğu vurgulanmaktadır. Ahmet Kuralkan gazetesinin bundan sonraki sayılarında da görüleceği gibi, bir tarihçi edasında yazılar yazmaktadır. Yazarın dili, Cumhuriyet idaresinin kurumsallaştığı Türk Tarih Tezi’ne uygun söylemler içermektedir. Yazının devamında bu durum daha belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır:

‘Tarih boyunca düşmanlarile her çarpışmada istiklal ve vatan bütünlüğünün muhafazası için Türk kahramanlarının ve Türk başbuğlarının gösterdikleri mucizevi harikaları cihan her an için hayranlık ve takdirle görmüş ve karşılamıştır. Bu hakikatı inkar edecek bulunursa tarih, isbatına kafi bir vesikadır. Türk milleti hiçbir millete nasip olmayacak hasletlere maliktir. Bu hasletleri, onu cihan huzurunda daima başı dik, daima göğsü kabarık ve daima iftihar verici bir şekilde tutmuştur.(...) 1919’da başlayan milli mücadelenin adım adım her safhasını ve her müşkilatını gözden geçirecek olursak asıl Türk milletinin ibda etme ve yaratma kudretini göreceğiz. Türk vatani birgün tecavüze maruz kalırsa, bu kahraman millet ve onun kahraman ordusu aynı zaferi tekrarlamaktan bir an için geri durmayacaktır.’⁴⁷

Yine Van gazetesinin 54.sayfasında yayınlanan ve Sedat Nalçacı imzası taşıyan bir şiirde de Türklük vurgusu çok güçlü bir şekilde kullanılmaktadır:

Her zerre toprağında bulunur şehit kanı
Sende öten bülbüller, Türklük aşkıyle öter

⁴⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 54, Sayfa 2, Tarih 13.9.1941

⁴⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 54, Sayfa 2-4, Tarih 13.9.1941

Türk yakar tunç azmiyle, sana yan bakanı
Çünkü senin güllerin, şehit kanıyla biter⁴⁸

Gazetenin 55.sayısına denk gelen tarihte Van'ın Erciş ilçesinde deprem meydana gelmiştir. Bu sayıda Can imzasıyla yayınlanan 'Yurddaş' isimli bir şiir dikkat çekicidir. 'Erciş ve Kocapınar felaketzedeleri için' notu düşülen şiirde de dönemin ruhuna uygun olarak Türk imgesi ve milli şef ifadeleri kullanılmaktadır:

'Ağlayan gözlerin sel oldu yaşı
Ezildi toprakta Türk vatandaşı
Kaybetti orada kardeş kardeşi
Kuduran toprakta aman yok yurttaş
Milli şef devadır bugün her derde
Yaratan kudret var bugün genç hükümette
Buna iyman etmiş bütün millet de
Kesilir durmadan akan kan yurttaş'⁴⁹

27 Eylül 1941 tarihine denk gelen 56.sayısından itibaren gazetenin birinci sayfasının sağ alt köşesinde 'Her Hafta Burada' isimli ve imza olarak sadece 'A' harfinin bulunduğu bir köşe yayınlanmaya başlanmıştır. Bu köşe gazetenin yayın politikasına paralel yazılar içermektedir. Köşede kimi zaman yerel sorunlara değinildiği de görülmektedir. Adı geçen köşenin ilk yazısı 'Dil Meselesi' başlığı taşımaktadır. Türk dilinin milli dava için öneminin vurgulandığı yazıda Türk dilinin Cumhuriyet ile birlikte kıymet kazanmaya başladığını ifade etmektedir:

'Türk dili, verimi, kaynağı, güzelliği, anlatımı yönünde dünyanın en zengin dillerinden biri belki de birincisidir. Yalnız, her nedense eski türklerin özenerek, duygularını bütün güzelliğiyle anlattığı bu dil sonradan, araplardan, acemlerden ve yabancı kök ve

⁴⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 54, Sayfa 4, Tarih 13.9.1941

⁴⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 55, Sayfa 4, Tarih 20.9.1941

kaynaklardan bir takım kelimeler alarak özlülüğün itirmiş ve arap saçı gibi karma karışık, anlaşılmaz, çözülmeyen bir hale girmiştir.’⁵⁰

Gazetede daha önce Türk diliyle ilgili yayınlanan yazılara paralel olarak bu yazıda da Osmanlı eleştirisi yapılmakta ve Türk dilinin Osmanlı döneminde şeklini ve öz önemini yitirdiği savunulmaktadır. Yazıda devamla şu ifadeler yer verilmiştir: ‘Son çağlarda dil üzerinde bazı çalışmalar olmuş, türkçü büyükler bu işe önem vererek bir düzen vermeğe çalışmışlardır. Bu yüzden de dilimiz biraz da olsa yabancı kelimelerin ağırlığından kurtulmuştur. Devrimci Atatürk, dil meselesine büyük önemle sarılmış ve ilk olarak 1932’de dil kurultayını İstanbul’da toplamıştı. Bundan sonra Türk dili kıymetini bulmağa başlamıştır. Bu kurul, Türk dilinin zengin kaynağını aramakta ve ele mal olan köklerini bularak çıkarmaktadır. Türkiye yakışan, Türk dilidir. Güzel Türkçemizi yabancı kelimelerden kurtarmak ödevimizdir. Bunu başaracağız.’⁵¹

Yazı benzer ifadelerle 4.sayfada da devam etmektedir. Türk dili ile ilgili yazılan yazıların tamamında ‘öz Türkçe’ ve dili yabancı kelimelerden kurtarmak çerçevesinde şekillenmektedir. Yabancı kelimelerden kasıt ise özellikle Arapça’dır. Arapça bir dil olmasının ötesinde genç Cumhuriyet’in toplumsal kurgusuna ters düşen başka anlamlar içermektedir. Arapça ve Arap alfabesi daha önce ifade edildiği gibi ‘çağdışı’ veya ‘ortaçağ’ karanlığını ifade etmektedir. Yeni dil ise çağdaş ve medenidir. Yine gazete aynı sayısında Van Halkevi’nde yapılan bir etkinlikten de söz edilmektedir. Habere göre Halkevi’nde Türk dili ile ilgili yapılan etkinlikte okunan şiirler, katılanlarda Türk diline karşı derin bir sevgi ve ebedi bir bağlılık duygularıyla çok samimi bir hava yaratmıştır.⁵²

57.sayıda ‘AT ve TÜRK’ başlığı taşıyan Sırlıoğlu imzalı yazıda dönemin tarih anlayışıyla ilgili ilginç bilgiler içermektedir. Yazara göre Türk milleti dünya sahnesine atı ile beraber çıkmıştır. Yazar, atın ilk olarak Mısırlılar tarafından evcilleştirildiği savına karşı çıkarak, binlerce yıldan beri insanlara hizmet eden bu ‘asil’ hayvanın Türkler tarafından evcilleştirildiğini savunmaktadır. Yazıda at’a atfedilen ‘asillik’

⁵⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 56, Sayfa 1, Tarih 27.9.1941

⁵¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 56, Sayfa 1, Tarih 27.9.1941

⁵² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 56, Sayfa 4, Tarih 27.9.1941

Türklük çerçevesinde değer bulmaktadır. Yani at'ın asaleti, onu evcilleştiren milletin asilliğinden gelmektedir, o millet Türk'tür:

'(...) Hakikaten Türk milleti kadar binici, atı seven, ona en büyük kıymeti ve layık olduğu mevkii veren hiç millet yoktur. At Türk milletinin eski dininde en kutsi mevkii olan en büyük ayinlere mazhar olan bir varlıktır. At, Türkün cenk arkadaşı, can yoldaşdır.'⁵³ Sırlıoğlu imzasıyla yayınlanan bu yazı devamındaki beş sayıda yazı dizisi şeklinde devam etmektedir. Yazının devam kısımlarında eski çağlardan beri Türklerin at'a verdikleri değer üzerinden değerlendirmelere devam edilmektedir. Yazının tamamında 'Türklük', 'Türk azmi' 'Türk kudreti' gibi ifadeler sık sık kullanılmaktadır.

Van gazetesinin 60.sayısının birinci sayfasında yayınlanan başyazı Atatürk'ün ölüm yıldönümü ile ilgilidir. '*Onun Ölümü*' başlığını taşıyan yazıda Atatürk'ün Türk milleti için öneminden bahsedilmektedir: 'ATATÜRK, TÜRK milletinin en elim zamanlarında doğan ve onu ölümden kurtarmak için bir hızır gibi yetişen ve bir peygamber gibi mucize gösteren dünyanın en büyük insanı idi.'⁵⁴ Aynı sayıda Elmas Yıldırım tarafından kaleme alınan ve '*Türkçülere*' ithaf edildiği notu düşülen bir şiirde vatan teması işlenmekte ve dönemin ruhuna uygun olarak şu mısralara yer verilmektedir:

'Yolunda ölmek için ben ant içtim ezelden
Kim geçer dünyaların geçmediği güzelden?
Seni bilmeyen yolsuz, ne anlar bu emelden
Sen benim mihrabımsın, 'Kâbemsin' dergahımsın
Ben sana secde ettim, sen benim Allahımsın'⁵⁵

Van gazetesinin 63.sayısında gazeteye sürekli milli şiirler yazan ve ceza hakimi olan Kenan Yalvaç'ın 'Biz' isimli şiiri dikkate değerdir. Saltanatın bir 'esaret halkası' olarak tanımlandığı şiirde Türk milleti, milletler arasında en şerefli olarak ifade bulmaktadır:

⁵³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 57, Sayfa 3, Tarih 04.10.1941

⁵⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 60, Sayfa 3, Tarih 15.11.1941

⁵⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 60, Sayfa 4, Tarih 15.11.1941

‘Esaret zincirini biz bir hamlede kırdık
Bin asırlık tarihi, tek bir ana sığdırdık
Saltanatın taktığı esaret halkasını
İstibdadın o zalim kederini, yasını
Evet tek bir hamlede, yıkarak nura çıktık
Ve irfana kavuştuk, cehli kökünden yıktık
Biz en mutlu bir devrin, en mutlu çocuğuyuz
Milletlerin içinde en şerefli çoğuyuz
Tarihimiz ünlerle parıldar parıldar ta ezelden
Haber verir dünyaya her diyardan her elden
Cihangir bir milletin, işte biziz evladı
Türkün her an her yerde (kahraman asker) adı
Fikir savaşında da gideriz ileriye
Daima ilerleriz, dönmeyiz hiç geriye
(İnönü) başımızda, biz onun yanındayız
Kanı kanımızdandır, onun inancındayız⁵⁶

20 Aralık 1941 tarihli 65.sayıda gazetenin başyazısı olarak görülen ‘Her Hafta Buradan’ köşesinde Türk dilinin her alanda yaygın bir şekilde kullanılması gerektiği konusu işlenmektedir. ‘Yazılarımızda Türkçe, Dilimizde Türkçe’ başlığıyla verilen yazı, öz Türk dilinin benimsenmesinin en önemli ödevlerden biri olduğu görüşüyle başlamaktadır. Buna göre Türk dilini benimsemek ulusal duyguların başında gelmektedir:

‘Yazılarımızda, yabancı kelimelerin yerini Türkçeye vermek, konuşmamızda bizim olan bir dille konuşmak gerektir. Türkseverliğimizi, dilseverliğimizle belirtmeliyiz. (...) Dilimizin kıymeti çoktur. Öz Türkçemiz zengin köklüdür. Gür ve geniş kaynaklarla geniş olan Türkçemizi geliştirmek, olgunlaştırmak, meyvalı ve verimli yapmak için kurulan konuya göre işlemek gerekir. Türke, Türkçe söylemek gerçekliği karşısındaki ödevimiz yerine getirilmiş ve başarılı olmalıdır.’⁵⁷

⁵⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 63, Sayfa 3, Tarih 6.12.1941

⁵⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 65, Sayfa 1, Tarih 20.12.1941

Benzer şekilde gazetenin 69.sayısında yer alan başka bir yazıda ‘Öz Türkçe’ vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Can imzasıyla yayınlanan ve ‘Türkçe Kelimeler’ başlığını taşıyan kısa bir yazı, bu dönemde gazeteler gibi diğer bir kitle iletişim aracı olan radyonun da dil konusunda önemli bir görevi yerine getirdiği görülmektedir. Radyodaki bazı yeni kelimelerin ne kadar güzel olduğu anlatılan yazıya göre eskiden halk radyodaki dili tam olarak anlayamıyordu:

‘Dikkat ettinizse, anlamışsınızdır. Radyolar, son zamanlarda bazı yeni ve güzel Türkçe kelimeleri kulaklarımıza fısıldamaktadırlar. Spikerlerden bunları duydukça ne kadar hoşlanıyor ve kelimenin anlamı bakımından ne kadar rahat ediyoruz. (...) Eskiden gerek radyoları gerekse ajans haberlerini dinlerken birçok kimseler bunların söylediklerini anlamakta büyük güçlük çekerlerdi. Güzel dilimizin Öz Türkçe kelimelerle süslendiğini gördükçe sevinmemek elden gelmiyor. Umarız ki bir gün gelecek ve artık dilimizde hiçbir yabancı anlaşılmaz kelimeye rastlamayacağız.’⁵⁸

Dil konusunda da bir kafa karışıklığının yaşandığı görülmektedir. Öyle görünüyor ki gazetede ki haber ve köşe yazıları özelinde toplumsal kurgulanışını yaymaya çalışan Cumhuriyet rejiminin dil konusunda asıl dert edindiği nokta, kendi tanımlamasıyla eski ve ortaçağ karanlığını anlatan Arapça ve Farsça kelimelerdir. Öz Türkçe övgülerinin yapıldığı yazılarda kullanılan yeni ancak Türkçe olmayan ‘spiker’, ‘ajans’, ‘radyo’ gibi kelimeler herhangi bir rahatsızlık yaratmamaktadır. Öz Türkçe ile söylenmek istenen eski Türkçe kelimelerle birlikte modern ve çağdaş dünyanın yeni dilidir.

Gazetede yazı dizileri halinde çok sayıda ‘milli hikaye’ yayınlanmaktadır. Bu hikâyelerin ortak noktası, milli duruş, Türklük ve vatan sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel olarak daha çok milli mücadele dönemindeki kahramanlıklara ait olan bu hikâyelerde genelde destansı bir dilin kullanıldığı görülmektedir. Vatan uğruna canını veren küçük yaşta ki çocuklar, kadınlar, esareti kabul etmeyen askerler, savaş gazileri hikâyelerin ana karakterleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazetede en çok işlenen konulardan biri olan ve okuyucuda ‘milli bilinç’ oluşturma amacı gören bu milli

⁵⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 69, Sayfa 2, Tarih 24.1.1942

hikayelerde abartılı bir dil kullanımı da göze çarpmaktadır. Kahramanlar genelde *'Türklüğün bütün vasıflarını benliğinde toplayan'* kişiler olarak tanımlanmaktadır.⁵⁹

Gazetenin 70.sayısında 'Küçük bir Milli Hikaye: Vatan' başlığıyla verilen bu milli hikayelerden biri yukarıda belirtilen destansı ve abartılı dil anlatımına iyi bir olarak göze çarpmaktadır. Gazetede genellikle 'milli şiirleri' yayınlanan Sedat Nalçacı'nın kaleme aldığı bu hikayenin bir bölümü şu şekildedir: 'MEHMET Onbaşı, bozguna uğrayan düşmanı, yatağından kopan bir sel gibi, bir şimşek gibi barut dumanlarını yırtarak, göysü bağı açık bir şekilde beşerin üstünde olan bir kuvvet ve baş döndürücü bir hızla durmadan, dinlenmeden kovalıyor, kovalıyordu. Önünde, tepeler alçalıyor, dereler doluyor ve sanki bütün engeller dize çöküyordu. Gök gürültüsüne benzeyen nağrası, etrafına perde perde çöken barut dumanlarını dağıtıp oğulduya oğulduya uçuşan kurşunların korkunç seslerini yırtarak ufuklara aksediyordu'⁶⁰

Van Gazetesinin sayfalarına göre Van'ın 25 bin yıl öncesine dayanan bir Türklük geçmişi vardır.⁶¹ Bu konuda kaleme yazılara destek verecek şekilde şiirler de yayınlanmaktadır. Gazetede milli konularda şiirler kaleme alan Kenan Yalvaç'ın 'Van ve Vanlılar' isimli şiiri bu anlamda dikkate değerdir:

'Güneş burda doğuyor, zulmet burda kapanır,
Gurubun haşmetini insan burda tanır.
Göğün rengi burda daha mavi, ufuk açık,
Hafiften nida gelir yüksel Türk göklere çık!
Göl yeşil, bağlar yeşil, heybetli subhandağı,
Hepsi milli muhabbet, bu yurdun her kaynağı.
Doğu bana eskiden millet efsanesiydi,
Hasretini çektiğim onu tatlı sesiydi.
Gördüm ki bu hakikat en canlı varlığıle
Şu Van'ın sinesinde birleşip geldi dile,
Bana neler söyledi bilerseniz ah Van neler.

⁵⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 70, Sayfa 4, Tarih 7.2.1942

⁶⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 70, Sayfa 4, Tarih 7.2.1942

⁶¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 44, Sayfa 3, Tarih 13.10.1939

Ne Çaldıran savaşı, ne güzel menkebeler.
Van'ın ananeleri, düşünüşü, lisanı,
Asıl Türk'ün özüdür, temiz; necip insanı.
Bakir ruhun makesi, parlayan kubbesidir,
Gökden gelen ulu ses, ecdadımın sesidir.
Tuluunun sayısız rengi bayrak rengidir,
Van'luların her biri bir dünyanın dengidir.
Bu toprağın zerresi Türk kanile yağrulu,
Esir ruh taşımayan Türk'ler hep vatan kulu.
Kenan'ın kaleminden asla yalan söz çıkmaz,
Şehit kemiklerini bulursun toprağı kaz.
Doğu, hayalimdeki cennetleri yaratır,
Bunu tasvir edemem, yazsam da yüz bin satır.
Şu parlak göğe elbet, temiz Türkler yaraşır,
Bu milletin kalbi de böyle parlaklık taşır.
Yaşasın bütün millet ve yaşasın bütün Van'lular,
Bu temiz kalp vurdukça, dünyalar bizden yılar.⁶²

Gazetede yayınlanan şiirlerde şairler kendilerini genelde Türkçü olarak tanımlar. Gazetenin 72.sayısında 'Sırlıoğlu' imzası taşıyan bir şiirde bu belirgin olarak göze çarpmaktadır. Vatan ve millilik duygusunun konu edildiği şiirde şair her dizinin sonunda '*Halkçudur, Türkçüdür tam Sırlıoğlu*' ifadesini kullanmaktadır.⁶³ Bu arada dönemin tarih anlayışına, Türk Tarih Tezi'ne paralellik gösteren şiirler de kaleme alınmaktadır. Yine Kenan Yalvaç tarafından kaleme alınan bir şiirde bu tezin izlerini görmek mümkündür. Şiirde uzak Türk tarihi ve kahramanları dile getirilirken, Osmanlı veya Selçuklu örneğın hiç dile getirilmemektedir. '*Atilla'lar, Mete'ler, Oğuzhan'lar, Cengiz'ler*' sembol olarak kullanılmakta, Türklük vurgusu bu isimler üzerinden yapılmaktadır. Yine sözü edilen şiirde, Türk '*gücünden yerlerin titrediğı, önünde*

⁶² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 72, Sayfa 2, Tarih 14.2.1942

⁶³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 72, Sayfa 4, Tarih 14.2.1942

dağların eridiği' kişidir ve Türk adı *'büyüklük anlamı vermek için tek başına yeterdir.*'⁶⁴

Benzer şekilde Elmas Yıldırım tarafından yazılan başka bir şiirde de eski Türk tarihinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu şiirde Türk Tarih Tezi'ne uygun olarak *'Oğuz'* ismi ata anlamı veren *'baba'* olarak geçmektedir.⁶⁵ Elmas Yıldırım başka bir şiirinde de aynı vurguları yaparak, *'Muğan ovası', 'Gilan', 'Yasamal'* gibi Türk Tarih Tezi'ne göre Türklerin ana yurdu kabul edilen Orta Asya'da bulunan yöre isimleri zikretmekte ve buraları *'Yurt'* olarak tanımlamaktadır:

'Dağları kartalların, şahinlerin yuvası,
Gilan'ı boylar durur, yeşil Muğan ovası,
Orda bütün dertlerin, ağrıların devası,
Ondan ayrı, ölümden beter, benimdir o Yurt.
Yakasında birleşen iki coşkun çayı var
Göklerinden silinmez, yıldızı var; ayı var,
Orada Karahan oğlu yiğit bir Türk soyu var
Koynunda babam Oğuz yatar, benimdir o Yurt'⁶⁶

Van gazetesinin 75.sayısında Van'ın bu dönemde gündeminde geniş yer tutan lise ve su sıkıntısı meselelerinin konu alan ve Şaban Boysan'ın kaleme aldığı *'İki Mühim Mesele: Lise ve Su'* başlıklı yazıda da Türklük vurgusu üzerinden hareket edildiği görülmektedir. Yazara göre bu iki sorunun giderilmesi milli duygunun icaplarındandır: *'Yurdun imarı, hükümetin prensibi olduğuna göre, memleket davasında, güzel Türk yurdunun her yerinin aynı derecede güzelleştirilmesi, verimleştirilmesi ve bir cennet haline getirilmesi Milli duygunun icaplarındandır.'*⁶⁷

Gazetede hemen hemen her konuda kaleme alınan yazı haberlerde Türklük vurgusunun muhakkak yapıldığını görmek mümkündür. Bu duruma en iyi örneklerden biri 77.sayıda

⁶⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 73, Sayfa 2, Tarih 21.2.1942

⁶⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 74, Sayfa 4, Tarih 28.2.1942

⁶⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 75, Sayfa 4, Tarih 7.3.1942

⁶⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 75, Sayfa 3, Tarih 7.3.1942

belirgin olarak yer almaktadır. Ziraat Muallimi Lütü Ülgem imzası taşıyan *‘Toprak ve Ziraat’* başlıklı yazının büyük bir kısmında Türklük vurgusu yer almaktadır:

‘Türkler dünyanın neresinde bulunurlarsa bulunsunlar tarihin her devrinde iki şeyi daima ellerinde tutmuşlardır. Bunun biri hükümlanlık diğeri topraktır. Hükümlanlık Türk soyunun, ulusunun en yüksek ve öz huyudur. Bu huy zaman içinde sonradan kazanılmış bir vasıf değildir. Onun yaratılışının ezeli bir vergisidir. Tarihin henüz aydınlatamadığı devirlerden beri bazan azrın ayrı ayrı parçalarında, çok kerede dünyanın birkaç parçasında birden çok imparatorluklar kurdular. Daima hür, daima hakim yaşadılar’⁶⁸

Görüleceği üzere yazar toprak ve ziraat konularından önce Türk tarihi üzerinde durmaktadır. Yazının devamı benzer tarih anlayışı çerçevesinde devam etmektedir. Yazar *‘tarihin henüz aydınlatamadığı devirlerden’* ifadesini kullanmasına rağmen, o devirlerden beri Türklerin hâkimiyetinden söz etmektedir. Bu durumun nasıl aydınlatıldığına da açıklık getirmemektedir. Yazının devamında Türklerin toprağı işleme yoluyla dünyaya medeniyeti öğrettikleri ifadeleri kullanılmaktadır. Yazar herhangi bir tarihi kaynağı dayanmadan Etiler ve Sümerlerin de Türk olduklarını yazmaktadır:

‘Türklerin ötedenberi toprağı benimsemeleri asıl onların yapıcılık ve yaratıcılık ruh hasletleriyle içli bir suretle alakalıdır. Çünkü Türk benimsediğı toprakları ta eskiden beri işleyerek mamurlaştırarak yurt yapmanın ve medeniyet yaratmanın yolunu insanlığı göstermiştir. Biliyoruz ki medeniyet hayvan yetiştiriciliğıle başlamış toprak kültürü ile serpilip büyümüş ve kökleşmiştir. Bunlar ise Türklerin en asil meşgalesidir. Bunu bize tarih bir hakikat olarak anlatıyor. Bugün Türk soyundan oldukları tamamen anlaşılması olan Sümerlerin ileri bir tarla ve bahçe kültürü yarattıkları dünyaca malumdur. Etilerde hayvan yetiştiriciliğinin toprak kültürünün büyük bir inkişafa ermiş olduğunu bilmeyen yoktur.’⁶⁹

⁶⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 77, Sayfa 3, Tarih 21.3.1942

⁶⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 77, Sayfa 3, Tarih 21.3.1942

Van'ın 2 Nisan'a denk gelen kurtuluş günü her yıldönümünde gazete sayfalarında geniş bir şekilde yer bulmaktadır. Bu milli bayram genellikle gazetenin birinci sayfasının tamamını kaplayacak yazı ve kutlamaları gösteren fotoğraflarla süslenmektedir. Kutlamaların nasıl yapıldığının detaylı bir şekilde anlatıldığı yazılar, bu günün tarihsel önemini anlatan başka yazı ve şiirlerle desteklenmektedir. Yazılarda genellikle 'kahraman ordu', 'kahraman Türk' ifadeleri sık sık vurgulanırken, düşmanın uğradığı bozgun da detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Gazetenin 4 Nisan 1942 tarihinde yayınlanan 79.sayısının büyük bir kısmı Van'ın düşman işgalinden kurtuluşu nedeniyle yapılan etkinliklere, bu tarihi günü anlatan yazılara ve şiirlere ayrılmıştır. Bu yazı ve şiirlerin ortak teması '*Türk kanı*', '*Türk şanı*', '*Türk kanıyla yoğrulmuş topraklar*' ifadeleri üzerinden şekillenmektedir.⁷⁰

Yine Van gazetesinin 80.sayısında Van'ın düşman işgalinden kurtuluş yıldönümü münasebetiyle yayınlanan bir şiir dikkat çekicidir. 'O gün' başlığıyla verilen ve Mustafa Alca imzası bulunan şiirde geçen Türk kelimesinin tamamı büyük harflerle yazılmaktadır:

'O ne zalim milletti, göz koydu vatanıma?
O hain pençeydi ki, el attı yurduma?
Koparmak emelile ansızın köşesini,
Salgına başladılar, yılmaz TÜRK'ün peşini!..
İşitildi sesleri çürük, köhne topların,
Bürünmüştü ufuklar yasla kara dumana,
Arkası kesilmiyor, mühlik zalim düşmanın,
Girdiler en sonunda, yazık hınç ile VAN'a
Süngüler kadın, erkek TÜRK'ün kalbine girdi,
Zavallı yavrucuklar, çizmelerle ezildi.
O ne gündü yarabbim, köpikleşmişti düşman!
Çok canlara kıyıldı, nehirler olmuştu kan!..
Afaka yükselirken TÜRK'ün gürleyen sesi,
Büyük bir hitap idi, onun tek ifadesi

⁷⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 79, Sayfa 1-3-4, Tarih 4.4.1942

Ey, azimkar TÜRK oğlu, sarıl süngüne sarıl
Asi ve hırçınlaşan hünriz düşmana atıl⁷¹

Gazetenin daha önceki sayılarında Türk diline yapılan vurgular, genellikle bir ‘öz Türkçe’ oluşturma amacına dayanmaktaydı. Türkçe içerisindeki yabancı kelimelerin çıkarılması ve dilin millileşmesi gerektiği haberlerde, köşe yazılarında ve Van Halkevi’nde verilen konferans notlarında gazete sayfalarında yer bulmaktaydı. Van gazetesinin 81.sayısında yer alan ve ‘İnkılapçı Gençlik’ dergisinden alıntılanan bir yazıda ise Türkçe dışında başka bir dilde konuşan ve böylece ‘saygısızlık’ yapanlar sert bir dille uyarılmaktadır. Kemal Kaplancalı imzası taşıyan yazı Türkçe dışında bir dilde konuşanları ‘*vatandaş diye geçinen kimseler*’ olarak tanımlamaktadır. Türklük, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, Türk dilinden başka bir dilde konuşmamak olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘*Bu Saygısızlığa Son Verelim: Laftan ve nezaketten anlamıyanlar sabrımızı taşıyor*’ başlığının kullanıldığı yazı Türkçe dışında başka dillerde konuşanları ve bu kişilerin konuştukları dili aşağılayıcı çok sayıda ifade içermektedir. Yazara göre bu kişilerin konuştukları dil ‘*böcekler gibi meymenetsiz seslerden*’ ibarettir:

‘İçimizde yaşayan ve etrafımızda dolaşan bir sürü insan var ki anlamadığımız dillerden konuşuyorlar. Bunlar kimdir? Yoksa memleketi dolaşmağa gelen seyyahlar mı? Biliyoruz ki hayır. Bunlar ceplerinde taşıdıkları hüviyetin kendilerine izafe ettiği vatandaşlık vazifelerini tam manasile idrak etmiyen saygısızlar. Her zaman ve her yerde arsız ve hayasız bir inatla kendi havalarını çalan münasebetsizlerdir.’⁷²

Kemal Kaplancalı yazısının devamında da ‘arsız’ ve ‘münasebetsiz’ ifadelerini sık sık kullanmaktadır. Yazar ‘*böcekler gibi meymenetsiz sesler*’ olarak nitelediği bu dilleri sokakta, toplu ulaşım araçlarında ve kamu alanlarının çoğunda duyduğunu ve bu durumun dayanılmaz bir noktaya geldiğini yazmaktadır:

⁷¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 80, Sayfa 4, Tarih 11.4.1942

⁷² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

‘(...) Hülasa nereye gitsek bu arsız ve kayıtsız âhenk. Düşünüyorum; neden? Bu memleketin her tarafında en tabii bir istekle duyulması lazım gelen bir lisan varsa o da Türkçedir. Vatandaş diye geçinen bu insanlar hangi hak ve sıfatla huzurumuzu kaçırap bu nizamı bozuyorlar.’⁷³

Yazar kızgınlığını daha da ileriye götürerek, Türklerin farklı dillerde konuşan bu insanların kanlarını, canlarını bağışladığını, dolayısıyla bu cemiyetin diliyle konuşmaları gerektiğini yazmaktadır. Yazara göre Türk vatandaşı olan herkes Türk dilini konuşmak zorundadır: ‘Neden kanlarını, canlarını hülasa herşeylerini esirgeyen mensup oldukları cemiyetin lisaniyle konuşmuyorlar. Biz; bu kalitede insanlardan bir feragat istemiyoruz. Haklı bir arzu ile taşıdıkları hüviyetin icaplarına uygun olarak Türk diline hürmet, Türk diline saygı ve sevgi istiyoruz. Bunu talep etmekle içimizde daima mevcut birlik ve beraberlik duygusundan asla ayrılmak niyetinde değiliz. Ancak bu isteğimizi külfet sayanlarla muhabbetimiz olamaz. Her kim olursa olsun vatandaşı bulunduğu memleketin lisanile konuşur. Bu dünyanın her yerinde böyledir. Şu halde Türk vatandaşı olan herkes te istisnasız olarak Türkçe konuşmalıdır.’⁷⁴

Türkçeden başka bir dille konuşanların ‘*kısır akıllı*’ ve ‘*dar mantıklı*’ olarak tanımlandığı yazıda, bu kişilere gerektiği gibi muamele göstermenin zamanın gelmiş ve geçmiş olduğu vurgulanmaktadır. Yazar, bu dilleri ‘*akordu bozuk*’ ve ‘*muhitin havasını kaçıran*’ ifadeleri ile aşağılamaya devam etmektedir: ‘Teşkilatı esasiye kanunumuz ‘Birinin hürriyeti diğerinin hürriyetiyle mahduttur’ prensibini koymuştur. Bunu haleldar etmemek kanuni ve vicdani bir borçtur. Bu kadarını anlatmak için; akordu bozuk seslerinin ahengiyle muhitin havasını bozan ve düşük çenelerile etrafını taciz ve tazip edenlerin paslı kulaklarına daha ne kadar bağırarak lazımdır?’⁷⁵

Yazar bu memlekette yaşayıp hâlâ başka dillerde konuşanların şükran duymaları gerektiğini söyleyerek benzer ifadelerle yazıya şu şekilde devam etmektedir:

⁷³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

⁷⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

⁷⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

‘En geniş serbesti ile bu memlekette hayat hakkına sahip olanların insani düşünce ve mantık sevkile duymaya mecbur oldukları şükran hislerinden vazgeçtik. Yeter ki bizim öz ve halis duygularımıza hürmetsizlikte devam etmesinler. Şuursuz ve geveze böcekler gibi çeşitli ve meymenetsiz seslerle kulaklarımızı tırmalıyan bu hodgâmların nankör yaygaralarından bıktık ve usandık.’⁷⁶

Başka dillerde konuşanlar yazının devamında ‘küstah’ olarak tanımlanmakta, bu saygısız ve hürmetsiz tavırlarına devam etmemeleri konusunda uyarılmaktadır: ‘Müsamaha ve müsaade kendi kadir ve kıymetlerini bilenler içindir. Bunun manasını idrakten aciz olanlar bir sürü şımarık zavallılardır. Maksudumuzun tek hedefi ve ifadesi şudur: Vatandaş; vatandaşlık sıfatını bilerek bu toprak üzerinde yaşar. İnsanca söyledik anlatamadık. Nezaketle söyledik dinletemedik. Nezaket ve terbiyeye davet hususundaki emeklerimizin israfı artık yeter. Bu vatan, bu nizam çerçevesinde yaşamak istemeyenlerin meşreplerine uygun değildir. Yaşanılan muhitin umdelerine ve temiz vasıflarına hürmet ve saygı göstermek içtimai ve insani bir borçtur.’⁷⁷

Yazı, ‘*Vazifesi müdrik olmayanların aramızdaki kıymet ve itibarları sıfırdır*’ ifadeleri ile bitmektedir. Devamında Van Gazetesinin neden bu yazıyı alıntıladığı anlatılmaktadır. Gazeteye göre yukarıdaki duruma benzer şeyler Van’da da yaşanmaktadır: ‘Şehrimizde de bazen böyle garip dillerde konuşanlar görülüyor. Türk vatandaşları içinde, Türk topraklarında ve Türk bayrağının dalgalandığı her yerde Türkçe konuşmak ve öz dilimize saygı ve sevgi göstermek bir ödevdir. Arapça, acemce veya diğer dillerle konuşmanın Türk cemiyetine ve camiasına büyük saygısızlık olacağını vatandaşlarımız takdir etmelidirler. ‘İnkılapçı Gençlik’in yukarıya aynen aldığımız yazısı, memlekette dil davasına hizmet bakımından çok değerli ve çok yerindedir. Türkçemize saygı göstermek, Türklüğe saygı göstermektir.’⁷⁸

Gazetenin 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’na denk gelen 82.sayısı, bu günün Türk tarihi için içerdiği anlam ve önemden uzun şekilde bahsedilmektedir.

⁷⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

⁷⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

⁷⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

Gazetenin birinci sayfası yine diğerk milli bayramlara denk gelen sayılara benzer olarak tamamıyla bugüne ayrılmıştır. Aynı şekilde ‘ebedi şef’ Atatürk ve ‘milli şef’ İnönü’nün büyük birer fotoğrafları gazete sayfasını yarisından fazlasını kaplamaktadır. Haberde Van’daki törenlerin nasıl kutlandığı detaylı bir şekilde anlatılırken, gazetenin sağ alt köşesinde başyazı konumundaki ‘Haftada Bir Ses’ köşesinde, 23 Nisan gününün ‘milli’ açıdan önemi vurgulanarak Türk gençliğine öneriler de içermektedir: ‘Milli hakimiyetin, milli birliğin, milli bünyenin doğuşu bu günle başladı. Türk, kendi meclisini, kendi yuvasını bu gün kurdu. Dünyaya yaşadığını bu günde haykırdı. Sağırlaşan kulaklar bu sesi istemiyerek duydular. Emperyalizmin ölüsünü, Türk bu günde toprağa gömdü. (...) Türk gençliği 23 Nisan elinde her an yanan bir meşaledir. Onun ışıklarıyla ruhun aydınlansın, yolunu gör. Onu söndürmek isteyenleri de kahretmekten çekinme!’⁷⁹

Aynı sayının üçüncü sayfasında Can imzasıyla yazılan ve 23 Nisan gününün anlam ve önemini anlatıldığı başka bir köşe yazısında ise yine Osmanlı dönemi eleştirilerek, Türk’ün bu devlet döneminde sarayın dışına atıldığı yazılmaktadır. Yazara göre Türkler 23 Nisan’a kadar hakimiyet ve mevcudiyetlerini temin edememiştir: ‘23 Nisan Türk inkılap tarihinin anahtarıdır. 920 yılının 23 Nisanına kadar geçen tarih, Türk milleti için çok korkunç ve karanlık olayların hatıralarını pek acı olarak belirtir. Düşünelim ki, o vakte kadar, mevcut ve hakimiyetini temin edemiyen bir Türk milleti vardığı; bu millet sözlerini sarayın dıvarlarından içeriye duyuramaz, dertlerini dinletmeğe fırsat bulamazdı.’⁸⁰

Devamında Osmanlı idaresinin bozulması ile Türk varlığı için mücadele verilmeye başlandığı anlatılarak bu konuda Atatürk ve silah arkadaşlarının verdikleri mücadelenin esasları Türklük üzerinde kurgulanmaktadır: ‘(...) Türk milletinin ruhundaki ateş de yanmağa başlamış ve istikbale emniyetle bakan gözlerde ümit şulesi daha ziyade artmıştı. Milli hakimiyetin temini için açıklan bu istiklal ve hürriyet savaşında, Türk milletinin ateşli iradesi gün geçtikçe hedefe yaklaşmak imkanlarını buluyor, milletin asil

⁷⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 82, Sayfa 1-2, Tarih 25.4.1942

⁸⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 82, Sayfa 3, Tarih 25.4.1942

kudreti arttıkça artıyordu. Atatürk ve arkadaşlarının giriştiği mücadele millet ve vatan davasının, Türk davasının ana hatlarının programını çizmişti. (...) 23 Nisan, Türk milletinin ruhundan, Türk ordusunun yenilmez kudretinden, Türk evladının irade ve zekasından doğdu.’⁸¹

Van gazetesinin birinci sayfasında yayınlanan ve gazetenin başyazısı olarak geçen ‘Haftada Bir Ses’ isimli köşede gazetenin yayın politikasına uygun düşecek yazılar yazılmaktadır. Yerel konuların da ele alındığı bu köşede hangi konuda yazılırsa yazılsın muhakkak ‘Türklük’ vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Van’ın Cumhuriyet’le birlikte nasıl geliştiğinin anlatıldığı 83.sayıdaki ‘Şarkın Cenneti’ başlıklı yazıda da bu durum göze çarpmaktadır. Yazar adının ‘T.N’ olarak kısaltıldığı yazıda Van şarkın cenneti olarak tanımlanırken, Cumhuriyet idaresinin de bu konuya ehemmiyet verdiğinin altı çizilmektedir. Vatandaşlardan da bu konuda gerekli hassasiyetin beklendiği yazıdaki Türklük vurgusu dikkat çekmektedir:

‘Daha geçenlerde bu memleketin kurtuluş yıldönümünü gözlerimizden akan sevinç gözyaşlarıyla, gurur ve iftiharla kutladık. Fakat; yalnız kutlamakla, milli ve tarihi vazifemizi hakkile yapmış değiliz. Türklüğün kendine has, büyük meziyetlerine sahip olan her vatandaş düşünmeli ve bilmeliki, bir şehrin hayatı ve yaşaması, imarla ve tabii servetlerinden istifade için çareler aramak ve bu işde çalışmakla kaimdir’⁸²

Gazete 84.sayıda Falih Rıfki Atay’ın radyo konuşmalarından birini bir ve ikinci sayfalarda vermiştir. Bu konuşmaların konusu ise ‘Güzel Türkçemiz’dir. Yazıda ‘ordu’ kelimesi üzerinden Türklük vurgusu yapılmakta ve bu kelimenin eski çağlardan beri Türklük’le son derece uyum içerisinde olduğu anlatılmaktadır. Yazar ordu ve savaşla bu kadar tarihi bir ilişkisi olan bir milletin nasıl olur da bu kelime yerine Arapça kelimeler kullanıldığını sorgulamakta ve bu durumu kabul etmemektedir. Yazara göre ‘Ordu kelimesi en başta, eski ve büyük Türk tarihini hatırlatır’⁸³ Yazıda ‘ordunun ruhu gibi

⁸¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 82, Sayfa 3, Tarih 25.4.1942

⁸² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 83, Sayfa 1, Tarih 2.5.1942

⁸³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 1, Tarih 9.5.1942

*dili de Türktü*⁸⁴ ifadeleri kullanılarak Türklüğün kurtuluşunda ordunun çok büyük hizmetler gördüğü anlatılmaktadır. Atay bu konuda *'Türklüğün bu kurtuluş devrinde, Türkiye gibi, Türkçenin de müdafaasına en başta ordunun olduğunu görmiyor musunuz?'*⁸⁵ ifadelerini kullanmaktadır. Yazının devamında ordunun Türkçe için verdiği mücadeleler uzun uzun anlatılmakta, Türkçülük ile halkçılığın da ordu sayesinde hareket alanı bulduğu vurgulanmaktadır: *'Türkçülükten beri halkçı edebiyat da orduya sokulmuştur. Şimdi askerimizin ağzından yeni marşlar, şiirler ve türküler duyuyoruz. Milletçi ve halkçı Türk gençliği yalnız dili ile değil, ruhu ve kafası ile de geniş geniş yığınlarla anlaşmaya başlamıştır.'*⁸⁶

Gazetenin 85 sayısında yer alan başka bir köşe yazısında ise Van'ın tarihi ve doğal zenginliklerinin anlatıldığı görülmektedir. Can imzası taşıyan bu yazı, gazetede bu konuda daha önce yazılan yazılara paralel olarak Türklük üzerinden şekillenmektedir. *'Van'ın Tarihi ve Tabii Zenginliği'* başlığını taşıyan yazıda Urartuların Türk oldukları ifade edilmektedir. Üniversite haftasının Van'da kutlanacak olmasının Van'ın tarihini ortaya çıkarılması için iyi bir fırsat olduğu değerlendirilmesini yapan yazar, *'Türk yurdunun bir parçası olan Van'* için bu konunun elzem olduğunu söylemektedir:

'(...) Van ne vakit, kim tarafından kurulmuştur? Vana ilk gelen Türk kabileleri kimlerdir? Van'da kültür, Van'da mimari uyanıklığı ne zaman başlamıştır? Van'da ne gibi savaşlar olmuştur? Van halkının özü nereden gelmiştir? Bütün bu sorguları karşılayacak olan cevaplar Van tarihinin belli başlı mevzuunu teşkil edecektir. Biz, Türk yurdunun bu güzel parçasına ait bir tarihin meydana getirilmesini gönülden arzu ediyoruz. Bu, belki, külfete, uzun tetkik ve tetebbua, geniş mesai yıllarına muhtaçtır. Fakat Türk tarihinin mütemmim bir parçasıdır ve elzemdir.'⁸⁷

Yazar her ne kadar Van tarihinin araştırılmasını istiyor olsa da kendisi bir sonuca varmış görülmektedir. Yazının devamında da görüleceği gibi bu konuda yeni rejimin

⁸⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 1, Tarih 9.5.1942

⁸⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 1, Tarih 9.5.1942

⁸⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 1, Tarih 9.5.1942

⁸⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 3, Tarih 9.5.1942

vardığı karar oldukça açıktır. Yazarın Umumi Müfettişlik raporlarını kaynak gösterdiği bölümleri bu konuda soru sormanın bir anlamı kalmadığını göstermektedir. Çünkü yazıda bir bölümü alıntılanan bu rapora göre Van'ın tarihi, Türk tarihidir: 'H. 384 yılında Karamandan göç eden Turgud ve Varşak aşiretleri gibi birçok Türk boyları yeniden Van'a gelerek bahçeliklerde yurd kurdular ve yerleştiler. O zamandan sonra bahçeler arasında da yerli evler yükseldi. Bugünkü Vanlıların çoğu Karamandan gelen Türk boylarının çocuklarıdır. Temeli Urartu Türkleri tarafından kurulan ve eski adı Tospa olan Van tarihinin muhtelif devirlerinde böyle yeni yeni Türk boylarını sinesinde barındırmıştır.'⁸⁸

Yazara göre, bu rapor Van halkının menşeyini ve Van tarihinin mebdini anlatmaktadır. Cumhuriyetin on altıncı kuruluş yıldönümünde Umumi Müfettişlik tarafından hazırlanan ve 'Güney Doğu' başlığı taşıyan bu raporu kaynak olarak kullanan yazar rapordan Van'ın Türklüğünü anlatan kısımları alıntulamaya devam etmektedir: 'Van kalesi milattan 950 yıl önce inşa edilmiş ve üçüncü Tiglad Flaser tarafından yıkılmış, Urartu Türkleri tarafından tekrar yapılmıştır. Kale tarihin muhtelif devirlerinde Medler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Ahlatta otursan Ermanşahlar, İranlılar ve Osmanlı Türkleri devrinde müteaddit tamir ve ilaveler görmüştür.'⁸⁹

Yazar devamında adı geçen rapordan alıntılar yaparak görüşlerini doğrulamaya devam etmektedir. Bu rapordan yapılan alıntılarda '*konuksever Türk köylüsü*' gibi ifadelerle Türk vurgusu yazıdaki yerini korumaktadır. Nihayetinde bir neticeye vardığını ima eden yazar, yazının sonunda bir nevi girişte sorduğu sorulara Umumi Müfettişliğin hazırladığı rapor sayesinde cevap bulmuş görünmektedir: 'Biz, bu anlatışa başka şeyler ilavesine lüzum görmüyoruz. Van yurdun hakiki bir cennet köşesidir. O, gerek tarihi gerekse tabii servetlerle doludur. Onun halkı, öz Türktür ve hiçbir yerde rastlanmayacak temiz bir karaktere ve asil bir terbiye ve ahlâka sahiptir.'⁹⁰

⁸⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 3, Tarih 9.5.1942

⁸⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 3, Tarih 9.5.1942

⁹⁰ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 3, Tarih 9.5.1942

Aynı sayıda Ayhan imzasının kullanıldığı '*Beni Ürküten Renk: KARA*' başlıklı bir yazıda, Van'daki kütüphanede bir Türkiye haritasına denk geldiğini yazar, gördüğü manzara üzerine ruhunun karardığını anlatmaktadır. Yazıdan anlaşılacağı üzere yazarın gördüğü Türkiye haritasında iller renklere boyanmış, Van ve Hakkari illeri de siyaha boyanmıştır. Yazar bu duruma '*Türklük*', '*Türk yurdu*', '*Türk ruhu*' üzerinden eleştiri getirmektedir: 'Haritanın hiçbir tarafında böyle boya olmadığı halde, bu iki vilayetin kara renkle işaretlenmesinde mana ne? Kime sordumsa, ne kadar düşündümse, bu sırrı bir türlü çözemediler, çözemedim. Türk yurdunun, Türk toprağının hiçbir parçasının karaya bürünmesini arzu etmiyen Türk ruhu, ve büyük ruhun bir zerresi olan benim ruhum buna tahammül edemiyor.'⁹¹

Van Gazetesi sayfalarında diğer milli bayramlar gibi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı da geniş almaktadır. Gazetenin bu günün yıl dönümüne denk gelen sayılarında diğer milli bayramlarda olduğu Atatürk ve İsmet İnönü fotoğrafları birinci sayfada geniş yer verilerek yayınlanmaktadır. 23 Mayıs 1942 gününe denk gelen 86.sayıda da bu durum devam etmektedir. Van'daki kutlamaların detaylı bir şekilde ele alındığı bu sayıda Ortaokul Müdürü Vahit Kurşuncu'nun törenlerde yaptığı konuşmaya geniş yer verilmiştir. Türklük vurgusunun ön plana çıkarıldığı bu konuşma gazetede şu şekilde haberleştirilmiştir:

'Vahit Kurşuncu, bu nutkunda Türk inkılabının başlangıç tarihi olan 19 Mayıs'ı vasıflandırır ve canlandırırken Türk ruhunun ve Türk iradesinin ne ölmez eserler yaratabilecek kudrette bulunduğunu da belirtmiş ve Ebedi Şefin çürük bir tekne ile vatanın istiklalini kurtarmak üzere nasıl bir sağlam azim taşıyarak Samsuna çıktığını izah etmiştir.'⁹²

Gazetenin yayın politikasının net bir fotoğrafını sergileyen 'Haftada Bir Ses' isimli köşede de 19 Mayıs gününün anlam ve önemi üzerine durulmuştur. Bu köşede daha önce yayınlanan yazılardan farklı olarak oldukça uzun tutulan ve bir bölümü ikinci

⁹¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 3, Tarih 9.5.1942

⁹² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 86, Sayfa 1, Tarih 23.5.1942

sayfaya sarkan yazıda, Birinci Dünya Savaşı'na göndermede bulunularak, dönemin yöneticileri sert bir dille eleştirilmekte ve Türklüğün bunlar yüzünden çok zarar gördüğü ifade edilmektedir:

‘Cihan harbinden, idaresiz, muhtekir ve sefih ellerin hazırladığı son ateşle mağlup çıkan Türk milleti, mukadderatın elim günlerini yaşıyordu. Osmanlı saltanatı, içi çürümüş ve yıkılmağa ergeç mahkum bir ağaç gövdesi manzarasında idi. Saltanat bir cila, bir yıldız ve bir süsten başka bir şey değildi. Mondoros mütarekesi, Sevr muahedesi, asırlardan beri kahramanlık menkıbelerile dolu yüce Türk tarihine inen, ağır şartlarla dolu, elim, tahammülsüz ölüm bulutları getiren bir geceden farksızdı. Türk milleti yurdunu dışardan saran, içerden fesatlar çıkararak ve kendini vurmağa çalışan düşmanlar ortasında bir abide gibi dimdik duruyordu.’⁹³

Yazı benzer ifadelerle devam etmektedir. Yazara göre, Türklüğü yıkmak için yurdun her köşesinde meydanı boş zanneden ‘*ihtiras ve menfaat münadileri*’ cemiyetler kuruluyorlardı. Bu noktada Osmanlı idaresini de suçlayan yazar padişah için ‘*baykuş*’ benzetmesi de yapmaktadır: ‘Saray ve onun baykuşu artık susmalıydı. Türkün kararan ufuklarına, sarı gölgesinin aksi vuran, mavi gözlerinin, en ücra yürekleri, ruhları aydınlatan, ışıklarla iyman dağıtan levend boylu, irade yüklü sarı adam, sarı çehresindeki tılsımlı çizgilerle, yanık Anadolunun yanık bağrına deva olmaya koştu.’⁹⁴

Yazar 19 Mayıs gününe giden süreci anlatmakta, ‘sarı adam’ olarak betimlenen Atatürk’ün padişah için değil, Türk milleti için mücadeleye başladığını vurgulamaktadır: ‘Sarı adam, yedi yaşından, yetmiş yaşına kadar her Türkün kalbinde, Mustafa Kemal adında, bir güneş oldu. Bu güneş, Türk topraklarında bereket, Türk ruhuna da irade ve mücadele ateşi döktü. Bu ateş, kafalarda bir yangın oldu.’⁹⁵

Aynı sayıda Ayhan isimli köşe yazarının imzasını taşıyan ‘Gençlik’ başlıklı köşe yazısında ise Türk gençliğinin görev ve sorumlulukları üzerinde durulmuştur. Yazıda

⁹³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 86, Sayfa 1, Tarih 23.5.1942

⁹⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 86, Sayfa 2, Tarih 23.5.1942

⁹⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 86, Sayfa 2, Tarih 23.5.1942

'*Türk gençliği*', '*Türk istiklali*', '*Türk vatani*' ve '*Türk ruhu*' gibi ifadelerle Türklük vurgusu güçlü bir şekilde yapılmaktadır:

'Türk gençliği, Türk vatanının, Türk milletinin istiklal koruyucusu ve kültür, medeniyet hadimidir. (...) Türk gençliği aldığı feyiz ve duygu ile sağlam bir ahlak ve vatanperverliğin öz ve temiz ifadesidir. Onun çelik yapılı vücudu, ecdadının asil ve şerefli tarihini idame için kafi bir varlıktır. Türk milleti gençlerle, genç nesile övünmekte ne kadar hak duysa azdır. Atatürk izinde ve İnönü rehberliğinde yürüyen gençlik, Türklüğün istikbalini, istiklalini şeref ve şanla ebedileştirecek haslete sahiptir'⁹⁶ Hangi konuda olursa olsun gazetede yazılarda Türklük vurgusu muhakkak yapıldığı görülmektedir. Örneğin Van'ın imar ve şehir planının ele alındığı Can imzalı 'İmardan Önce Plan' başlıklı yazıda Türklük vurgusu devam etmektedir. Bu vurgular yazıda 'Türk yurdunun bütün şehirleri', 'Türk yurdunun en güzel köşelerinden biri' gibi ifadelerle yapılmaktadır.⁹⁷ Can imzası kullanan köşe yazarı aynı sayıda kaleme aldığı ve gençliği konu alan bir şiirde de Türklük vurgusu yapmaya devam etmektedir. 'Gençliğe' başlığını taşıyan bu şiirde, gazetede daha önce yayınlanan milli şiirler gibi Türklük vurgusu ön planda tutulmaktadır.⁹⁸

Gazetenin 88.sayısında yayınlan ve yine Can isimli yazarın imzasını taşıyan şiir de benzer vurgular üzerinden şekillenmektedir. 'Bayrağım' isimli şiirde, '*ulu bir millet*', '*kahraman ırk*', '*asil ırk*' gibi ifadelerle Türklük vurgusu güçlü bir şekilde yapılmaktadır.⁹⁹ Van gazetesinin 90.sayısında daha önceki sayılarında rastlanmayan bir şey yapılarak birinci sayfada bir şiir yayınlandığı görülmektedir. 'Ülküm' başlığı taşıyan ve gazeteye düzenli aralıklarla benzer temalar şiir ve yazılar yazan Sırlıoğlu imzası taşıyan şiir, rejimin Türklük anlayışının tam bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiirde kullanılan ifadeler dönemin anlayışını ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir:

⁹⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 86, Sayfa 3, Tarih 23.5.1942

⁹⁷ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 86, Sayfa 3, Tarih 23.5.1942

⁹⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 86, Sayfa 4, Tarih 23.5.1942

⁹⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 88, Sayfa 4, Tarih 6.6.1942

‘Türküm, her şeyden üstün kanımdaki karakter,
Benliğimle değişmem dünyaları verseler.
Yurdumun her yanını sevdim taparcasına,
Kanımı sel eylerim en kıraç parçasına.
Secdeye yatar gibi toprağıma eğilsem,
Annemi öper gibi, onu da öpe bilsem.
Sarılıydım boynuna en ulvi duygularla,
Açsaydı kollarını bana bir kıraç tarla.
O kıraç, benim için, cennet bağı olurdu
METE hanın içinde yanan da aynı nurdu...
Ey! güneşte kavrulan, verimli kara toprak,
İrkımın ak gülleri asıl sende doğacak.
Milletim kadar ulu, milletim kadar hürsün,
Rüzgara ver kokunu, ana yurda götürsün.
Büyükük, milletimin yanında küçük kalır
Tarihimin ummanı şerefle dalgalanır.
O şerefi ebedi yaşatmaksa muradın,
Kime müyesser olur senin o ünlü adın.
Kanına, bileğine güvenirse korkma hiç,
Her yerde sana koşar özlediğın bu sevinç.
Atanın öğüdünü, ulusun yarasını,
Unutmadan teknikle doldur kafatasını.
Biri seni yaşatır, biri seni yükseltir,
Avrupadan makina, Asyadan kımız getir.
İşte benim ruhumda yaşattığım ölkü bu,
İsterim ki her Türkte yaşasın aynı duygu...’¹⁰⁰

Şiir cumhuriyet rejimin toplumsal anlayış ve tarih kurgulayışı ile paralellik göstermektedir. Cumhuriyet’in Türk Tarih Tezi ile çerçeveye getirdiğı tarih anlayışına uygun olarak Asya vatandır ve şiirde ana vatan olarak geçmektedir. Burada ‘Mete han’

¹⁰⁰ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 90, Sayfa 1, Tarih 20.6.1942

ve ‘kımız’ ifadeleri de dikkat çekmektedir. Yine Cumhuriyet’in ‘muasır medeniyetler zirvesine ulaşmak’ ideallerine uygun olarak ‘Avrupadan makine getir’ ifadesi kullanılmıştır. Şiirde yine ‘büyüklük milletimin yanında küçük kalır’, ‘ırkımın ak gülleri’, ‘Türküm, her şeyden üstün kanımdaki karakter’ ifadeleri ile Türklük vurgusu yapılmaktadır.

Aynı sayının başyazısına ‘İstiklal Marşı’nın konu alındığı görülmektedir. ‘Bu Marş: Türkün İbaretidir’ başlığını taşıyan yazıda yazar, İstiklal Marşı’na gerekli saygının gösterilmediğini gündeme getirmekte ve bu durumu sert bir dille eleştirmektedir. Yazar ‘çirkin’ ve ‘müessif’ bulduğu bir hadiseden yola çıkarak İstiklal Marşı’nın Türklük için ne kadar önemli olduğunu yazmaktadır:

‘Türk milletinin ve kahraman ordunun eşsizliğinin, ebedi vekarının, kahramanlığının bir sembolü olan, bir tek, fakat varlığını haykıran gür, karanlıkları yırtan muzlim kafalara bir tokat gibi inen bir yüce sesi, marşı vardır: İSTİKLAL MARŞI!.. Bu ses: Türk gurunun ve tarihteki sonsuzluğunun, bir haykırışıdır, destanıdır, bir ibadettir. Bu ibadete iştirak etmiyecek ve saygı göstermiyecek bir vatandaş, bir kara cahil tasavvur edemem. Cumartesi, Pazar, merasim ve müstesna günlerde, umumi hallerde çalınan bu marşa karşı, ne yazık ki, layık olduğu saygı, bağlılık ve hürmet gösterilemiyor.’¹⁰¹

Yazının devamında ifadelerini daha da sertleştiren yazar, bu marşa karşı gerekli saygıyı göstermeyenlerin kanlarının Türk kanı olmadığını, karışık kan olduğunu söylemektedir: ‘Bu çirkin haller, Türk topraklarında vatandaşlık namını ve hakkını alan, Türklük ima edenlerin ihmal ve saygısızlığından doğacak olursa, en büyük bir ayıptır. Bu marş: müşterek bir ibadettir. Bu ibadeti bilmiyen ve yapmayanın damarlarında dolaşan kan, Türk kanı değildir, karışıktır.’¹⁰²

¹⁰¹ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 90, Sayfa 1, Tarih 20.6.1942

¹⁰² Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 90, Sayfa 1, Tarih 20.6.1942

Yazar İstiklal Marşı'na gösterilecek saygı hakkında bilgisi olmayanlara nasıl saygı gösterileceğini anlattığı yazıyı '*Türküm, Türk vatandaşım diye her ferdin yapacağı ve bağlılığını göstereceği birinci ve ilk ibadet budur*' sözleriyle tamamlamaktadır.¹⁰³

Van gazetesinin 90.sayısında yer alan bir köşe yazısı vatandaşların Türkçe dışında başka bir dille konuşmamaları gerektiği salık verilmektedir. Ayhan imzası taşıyan 'TÜRKÇEYE Hörmət' başlıklı köşe yazısına göre Türklüğü göstermenin yegane belirtisi Türkçe konuşmaktır. Yazara göre Türkçe bildiği halde başka dilde konuşmaya devam edenlerden nefret etmek Türkün hakkıdır:

'Vatanına, bayrağına, tarihine ve atasına herkesten ve her milletten daha fazla saygı ve bağlılık göstermesini bilen Türk milletinin her ferdi de ana vatanda, aziz Türkiyemizde güzel, temiz ve özlü Türkçemizden başka bir dille konuşmak istemez ve Türklüğü, Türk vatandaşlığını bununla gösterir ve bununla gurur duyar. Ana dile saygı göstermiyenlere ve Türkçe bildiği halde yabancı dillerle tekellümü itiyat edenlere karşı nefret beslemek Türkün hakkıdır.'¹⁰⁴

Yazının devamında vatani anneye benzeterek düşüncelerini ifade etmeye devam eden yazar, vatanın anadilinin Türkçe, Türkçe dışında kalan dillerin yabancı olduğu vurgusunu yapmaktadır. Yazara göre '*bu memleketin toprakları üzerinde yaşayan herkes*' Türkçe konuşmak zorundadır. Türkçe bildiği halde ısrarla başka dilde konuşanları '*terbiyesiz*' olarak tanımlandığı yazı, başka dilleri '*kulak tırmalayıcı*' olarak tanımlamakta ve bu dillerin 'biz' dediği Türklerde nefret uyandırdığını ifade etmektedir:

'Aramızda Türk vatandaşı olduğu ve mükemmel Türkçe bildiği halde hâlâ yabancı dillerle konuşanlara raslamaktayız. Türklüğümüze ve Türk diline saygısızlık olan bu harekete son verilmesi lazımdır. Bu memleketin topraklarında yaşayan, bu ülkenin nüfusuna dahil bulunan vatandaşlar Türkçe konuşmak mecburiyetindedir. Onu benimsemiyenler, Türk dilini ağızlarına almak istemiyenler Türke ve Türklüğe yabancı

¹⁰³ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 90, Sayfa 1, Tarih 20.6.1942

¹⁰⁴ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 90, Sayfa 3, Tarih 20.6.1942

olanlardır. Bunlar Türklük iddiasında bulunamazlar. Türkün doğuşundan beri dilinde görülen temiz ifade yaşamalıdır. Türkün anası Türk, ana dili Türkçedir. Kulaklarımızı tırmalayan başka diller bizde nefret istikrah uyandırır. Türkçeye saygı göstermeyenler Türklerin dostu değildir.’¹⁰⁵

Yazının son bölümünde vatandaşlara seslenen yazar, Türk dili üzerinden Türklük vurgusunu en güçlü şekilde yapmakta ve yabancı dille konuşanların soysuzlaştıklarını söylemektedir: ‘Türklük tarihi şerefimiz, şerefli tacımızdır. O şefi, o tacı taşımak bizim için sonsuz bir iftihardır. Bunu bilelim ve Türk dilini benimseyelim. Sokakta, evde, kahvede, handa umumi yerlerde nerde olursa olsun Türkçe konuşmak bizim için Türklük borcudur. Arapça, acemce, yahudice veya herhangi yabancı bir dille konuşmaktan kaçınalım. Bunu yapanlar soysuzlaşırlar. Türklükten uzaklaşırlar. Türke, Türk dili yaraşır.’¹⁰⁶

Türkçe konusunda çok kapsamlı uygulamalara rağmen Arapça’nın halen okur-yazar kitle arasında kullanıldığını gazetenin 92.sayısındaki bir duyurusundan anlıyoruz. Gazete yönetimi tarafından verilen ‘Bir Rica’ başlıklı duyuruda gazete yönetimi gazeteye yayınlanmak üzere yazı gönderenlerden yeni alfabeyi kullanmalarını istemektedir. Arap harfleriyle gönderilen yazıların yayınlanmayacağı uyarısında bulunmaktadır.¹⁰⁷

Gazetede yayınlanan haber ve yazıların konusu ne olursa olsun ‘Türklük’ vurgusunun muhakkak yapıldığı daha önce belirtilmişti. Van gazetesinin 93.sayısında yer alan Ayhan isimli yazarın köşe yazısında benzer durum yine belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. ‘Bir Buluş’ başlığı altında verilen köşe yazısında yazar, Bitlis’te bir matbaa çalışanın geliştirdiği yeni bir teknikten yola çıkarak bu durumu ‘*Türklük*’ ve ‘*Türk zekası*’ üzerinden değerlendirmektedir:

¹⁰⁵ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 90, Sayfa 3, Tarih 20.6.1942

¹⁰⁶ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 90, Sayfa 3, Tarih 20.6.1942

¹⁰⁷ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 92, Sayfa 1, Tarih 4.7.1942

‘Bitlis Gazetesinde bir gencin kendi çalışması ve fikir yorgunluğu neticesinde bir nevi yerli makine şeridi bulduğunu ve bunun mükemmel ve işe yarar olduğunu okudum. Bir haber kabilinden gözüme ilişen bu yazı bende derin bir sevince yer etti. Türk zekasının yaratma ve bulma kudreti çok ve geniştir. (...) Türk gençliğinin zekası inkişaf ettikçe teknik sahada buluş kudreti çoğalacak ve bize iftihar verecek haddi bulacaktır.’¹⁰⁸

Sedat Nalçacı imzası taşıyan ve gazetenin 93.sayısında yayınlanan bir şiir ithaf edilmiş biçimi bakımından ilginçtir. Gazetede gerek yazıları gerekse de şiirleri ile tamamen milli konuları kaleme Nalçacı ‘DÜŞÜN’ isimli şiirini ‘Aşkî şiir yazarlara’ ithaf etmektedir. Gazetede aşk temasını konu alan çok sayıda şiir ve yazı yayınlanmaktadır. Şair bir nevi vatan sevgisi dururken aşk şiiri yazarları eleştirmektedir. Şiirin ‘*düşün*’ başlığıyla uyumlu olan içeriğinde ‘*birak canı cananı*’ gibi ifadeler kullanılmaktadır:

Ey Türk! Büyüksün, övün; Türklüğünle her zaman,
Süngünde dize çöken, nice volkanı düşün!..
Esirgeme ömrünü, baharını yurdundan,
Yurt için seve seve, dökülen kanı düşün!..
Şu yer kanla yoğrulu; ufuklar kan, gökler kan,
O kanlarla yurdunda, ağaran tanı düşün
Canını, cananını vatana eyle kurban,
Göğsünde kanlar sızan, şehit atanı düşün!..
Bırak canı cananı; her Türk demektir vatan,
Yükseltmek için daim, aziz vatanı düşün.’¹⁰⁹

Gazetenin aynı sayısında bu kez Sırlıoğlu imzası taşıyan bir başka şiir dikkat çekmektedir. Şiir belirgin bir şekilde Cumhuriyet rejiminin kurguladığı ve tüm alanlardan uygulamaya koyduğu Türklük ve Türk milleti anlayışını yaptığı vurgularla desteklemektedir. Şiirde tarih tezine uygun düşecek ‘Bozkurt’, ‘asil kan’, ‘Oğuz Han’,

¹⁰⁸ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 93, Sayfa 3, Tarih 11.7.1942

¹⁰⁹ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 93, Sayfa 4, Tarih 11.7.1942

‘Ana Yurt’ gibi ifadeler kullanılmaktadır. Şiir milli şef İsmet İnönü de unutulmamıştır.¹¹⁰

Van gazetesinin 97.sayısında Can imzasıyla yayınlanan ‘Türkçe Kelimeler: Dilimizi Türkçeleştirmek’ başlıklı yazıda yine ‘Öz Türkçe’ ve Türkçedeki yabancı kelimelerin atılması konuları tartışılmaktadır. Yazara göre Türk adının güzelliği gibi Türk dili de güzel olmalıdır. Dil üzerinde yapılan çalışmalardan övgüyle söz eden yazara göre eskiden hem yazı dilinde hem de konuşma dilinde çok güzel bir Türkçe konuşulmuş ancak zamanla yabancı kelimeler Türk dilini istila etmiş ve bu istila nedeniyle Türk dili üzerinde bir sis oluşmuştur. Yazar Cumhuriyet’le birlikte Türkçe alanında yapılan çalışmalarla dilin eski öz benliğini yakalayacağını anlattığı yazısında, böyle Türk’e yaraşır bir dilin oluşmaya başladığını ifade etmektedir: ‘Bu yoldaki çalışmalar ilerledikçe, Türk köklü kelimeler buldukça Türkçemiz zenginleşecek, olgunlaşacak ve tamamiyle Türke yakışır bir Türk dili meydana çıkacaktır.’¹¹¹

Yazının devamında eski ve yeni kelimeleri karşılaştırarak Türkçe kelimelerin güzelliği üzerinde duran yazar, radyo ve gazeteler yoluyla yeni Türkçe’nin hızlı bir şekilde yayıldığını ve Türkçe içindeki Arapça ve Acemce kelimelerin çıkarıldığını aktarmaktadır. Yazar bu noktada basının üzerine düşeni yaptığını vurgulayarak, okur yazar kesimi vatandaştan da bu konuda katkı beklemektedir: ‘Konuşmalarımızda, yazılarımızda olabildiği kadar Türkçeleşmek ödev ve zaruriyetindeyiz. İyi bir yoldan halkın ruhuna doğru inmek borcundayız. Köylü, şehirli, bilgin herkes aynı dilden konuşmalı ve herkes aynı anlamı kavrayabilmelidir. Dilimizi Türkçeleştirmek kural ve konusu budur.’¹¹²

Van Gazetesinin 12 Eylül 1942 tarihli 102.sayısında ilk defa ‘Kürt’ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Gazetede daha önce Kürt yerine ‘dağlı Türk’, ‘köylü Türk’ ifadeleri kullanılırken, tarih öğretmeni Ziya Akkaya’nın kaleme aldığı ‘Kürtlerin Türk Oluşuna Dair’ başlıklı yazıda Kürt kelimesi kullanılmaktadır. Ziya Akkaya’ya göre

¹¹⁰ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 93, Sayfa 4, Tarih 11.7.1942

¹¹¹ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 97, Sayfa 3, Tarih 8.8.1942

¹¹² Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 97, Sayfa 3, Tarih 8.8.1942

'Avrupalılar, memleketimizle ilgili bizden çok daha ilmi araştırmalar yapmışlardır.' Yazar yazısının hemen girişinde sonuca varmaktadır ve ona göre Avrupa ilim adamlarının yaptığı çalışmalar Kürtlerin Türk olduğunu göstermektedir: 'Kürtler hakkında da Almanca, İngilizce gibi ecnebi dillerde eserler yazılmış, ekseriyeti bunların da Türk olduğundan bahsetmişlerdir. Umumi harb sonu, Amerikalılar Anadolu'da, bir Ermenistan bir de Kürdistan cumhuriyeti kurmak niyetinde idiler. Hatta son zamanlarda Kürtleri ayırmak için, bir yabancı devletin döktüğü altınlar da netice vermedi.'¹¹³

Yazar devamında resmi tarih anlayışına uygun olarak Kürtlerin aslında Türk olduklarını açıklama çabalarına devam etmektedir. Bu çabalar, belirgin bir bilimsel bilgi ve adı zikredilmiş bir kaynağa dayanmak yerine, resmi tarih anlayışını gerçek olarak kabul ettiği iddialar üzerinden dile getirilmektedir. Yazar Kürtlerin yanı sıra Mardin ve Şanlıurfa'da yaşayan ancak Arapça konuşanların da Türk olduğunu yazmaktadır: 'Fakat kimi kinden ayıracaklardı. İstatistiklere göre, Anadolu'da bir buçuk milyon Kürtçe konuşan var. Bu konuşanların çoğunun Türk olup, sonradan bu dili öğrendikleri şecereleri araştırmakla ortaya çıkıyor. Hatta Urfa, Mardin taraflarında da, ticaret vesair sebeplerle birçok Türk ailelerinin Arapçayı kullanmağa başladıkları anlaşılıyor. Şimdi bunlara Kürt ve Arap mı diyeceğiz?'¹¹⁴

Görüleceği gibi yazarın düşünceleri bilimsel bir bilgiye dayanmak yerine farazi durumlar üzerinden şekillenmektedir. Yazarın Kürtçe konuşanların aslında Türk oldukları savına kanıtlamak için söylediği '*şecereleri araştırmakla ortaya çıkıyor*' ifadesi bu araştırmanın ne zaman yapıldığını net bir şekilde belirtmiyor. Yine Arapça konuşanları ticaret gibi sebeplerle bu dili öğrenmiş Türkler olduğunu yapılan bilimsel bir araştırmadan ziyade '*anlaşılıyor*' ifadesi ile destekleniyor. Yazının diğer bölümlerinde de aynı durum devam ediyor. Ancak yazarın devamında söyledikleri yazının girişinde ifade ettiği görüşlerle tezat bir durum oluşturuyor. Yazının başında Kürtçe bir dil olarak gören ve bu dili konuşanların onu sonradan öğrenen Türkler

¹¹³ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

¹¹⁴ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

olduğu ifade den tarih öğretmeni Ziya Akkaya, devamında bu dili Türkçe'nin bir şivesi veya lehçesi olarak tanımlıyor:

'Toprağımızın genişliği, iklim ve avarızın başkalığı, eski devirlerde yol ve vesaitin iptidailiği sebebi; yazı neşriyatının olmayışı, münasebeti güçleştirdiği için Türkçemiz de, karadeniz, şarkî Anadolu, Kastamonu, Urfa, Adın gibi şive farkları meydana getirmiştir. Asırlarca bu saydığım gerilik devam etseydi, bu şive farkları birbirini anlamıyan diller haline gelecekti.'¹¹⁵

Yazıda Amerikan İngilizcesinin İngilizler tarafından zor anlaşılan bir dil konumuna geldiği örneğinden hareketle Kürtçe'nin Urartu Türkçesinden geldiği noktasına varılıyor. Yazar Kürtçe'nin Türkçe olduğunun yanı sıra gazetede daha önce başka yazılarda belirtildiği gibi Urartular da Türk saymaktadır. Devamla Kürtlerin Türk olduğu vurgusunu sık sık yapan yazar '*Esasen bugün bir Kürt dili, Kürt milleti yoktur*' noktasına gelmektedir: '(...) Esasen bugün bir Kürt dili, Kürt milleti yoktur. Bir kürde de sen kimsin dendiği zaman, ben islamım veya kırmancıyım der. Kürt denen kimselerin dillerini tetkik edersek; içinde Farsça, Arapça, ekserisinin Türkçe kökene dayanan kelimeler olduğu görülür. En basit misali Kürtçe (vara) gel demektir. Bu kelime varmak Türkçe masdarından yapılmıştır.'¹¹⁶

Yazar 1928'de basılan 'Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Tetebbüst' isimli kitaptan örnekler vererek Kürt adının kökeninin nereden geldiğini açıklamaya çalışmaktadır: 'Kürt kelimesinin manasına gelince. Yukarıda adı geçen kitap; dağlı, cesur manasına geldiğini söylüyor. Bunu teyit eder mahiyette de bir misal de; Kırşehirde dağlarda karların ufak dere ve çukurlarda birikmesine (Kürt) denir. Hatta bir yolcu farkına varmadan, bu kar kuyusuna basıp ta çökerse ona kara kürt'üklemiş denir. Kürtlerin bulunduğu yerler de, ekseriya dağlık oluşu ve kar kürtüklerinin bulunuşu dolayisile;

¹¹⁵ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

¹¹⁶ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

kürt'üklüğü veya dağlı manasında kendilerine Kürt adı verilmesi ihtimali kuvvetlidir.'¹¹⁷

Yukarıda sadece 'vara' kelimesinden yola çıkarak Kürtçenin Türkçeden geldiğinden emin olan yazar, Kürt kelimesinin kökenini de resmi tarih anlatımına paralel şekilde emin bir şekilde bulmuş oluyor. Yazıda devamla Kürt diye bir milletin ve Kürtçe diye bir dilin olmadığı vurgusu tekrar yapılarak, Kürtlerin ancak Türklerin bir parçası olabileceği söylenmektedir: '(...) Çünkü bir millet olabilmesi için; tarihi birlik, an'ane, muayyen ve müstakil bir dil, bir ırk ve bir milli irade gibi bazı şartların bir arada mevcut olması lazımdır. Bu şartların hiçbiri Kürt denen insanlar arasında görülmeyip, Kürtlerin ancak Türk milleti şatları içinde yer aldığı meydana çıkıyor.'¹¹⁸

Yazar yazısını Urartu ve Eti medeniyetlerinin Türk olduğu vurgusu üzerinden devam ettirerek, bu konuda yapılan çalışmaların bu durumu doğruladığı söylemektedir. Ancak bu çalışmaların ne oldukları, ne zaman ve kim tarafından yapıldıkları hakkında bir bilgi de verilmemektedir. Yazı Kürtleri, Türklük alevi ile kaynaştırmak gerektiği vurgusuyla son bulmaktadır: 'Türk olan, Kürt ismile anılan insanları vereceğimiz bilgi ve kültürümüzle ısıdırarak, onları da içimizde yanan Türklük alevile yandıрмаğa çalışmalıyız. O zaman birbirine kaynaşmış bir kütle halinde, vurduğumuz yerden ses çıkarabiliriz.'¹¹⁹

Gazetenin 103.sayısında yine 'Türk' ve 'Türk dili' vurgularının yer aldığı bir yazı yayınlanmıştır. Can imzasını taşıyan 'Dilimiz' başlıklı yazı, konuyla ilgili daha önce yazılan yazıların bir özeti niteliğindedir. Yazar, Türkçe için Cumhuriyet'ten itibaren yapılan çalışmaları anlattıktan sonra Türk dilinin değerinin bilinmesi gerektiği üzerinde durmaktadır: 'Dilimizin değerini bilmek, Türklüğümüzü bilmek bilmektir. Türk olan Türk dilini sever ve öz Türkçe konuşur. (...) Türk dili yabancı köklerin zincirinden, esaretinden kurtulmağa başlamıştır. Türk dili hakiki hüvüyetine bürünerek öz değerini

¹¹⁷ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

¹¹⁸ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

¹¹⁹ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

bulmuştur. (...) Biz dilimizle ne kadar övünürsek azdır. Yalnız unutmamalıyız ki, Türk dilini konuşmak şartıile. Türke Türk dili ve Türk diline de en çok Türk yararır.’¹²⁰

Cumhuriyet rejiminin Batılaşma ve modernleşme konusunda Halkevleri’ne biçtiği rol bilinmektedir. Kùltür, ùlkü ve düşünce de birlik sağlamayı ve yeni rejimin politikalarını geniş halk kitlesine yaymak amacıyla kurulan Halkevleri’nde yapılan faaliyetler de bu amaç çerçevesinde oluşturulmuştur. Van Halkevi de bu amaca hizmet etmek için birçok faaliyet kolunda eğitimler düzenlemiş, konferanslar ve dans ve müzik gibi gösteriler gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaların temel noktası Türklük vurgusunun ön plana çıkarılmasıdır. Halkevi’ne yapılan bütün çalışmalar Van gazetesi sayfalarında geniş yer bulmuştur. Bunun yanı sıra Halkevi’nin çalışmalarını öven yazı ve şiirlerde gazete sayfalarında yer bulmaktadır. Gazetenin 108.sayısında ‘Halkevleri’ isimli şiir, Türklük vurgusu ve halkevinin misyonunu bir arada göstermesi açısından önemlidir:

‘Ülküsü Türk ırkının varlığını korumak,
Kùltürünü sağlamak, amacına varmaktır.
Milletin bünyesini eşsiz bir hale koymak,
Halktan olan halkçılık inancına varmaktır.
Halkevleri altı ok, altı meşale taşır,
İlhamı şeflerinden, kuvvetli halktan alır.
Milli birlik burada belirir, vasıflaşır,
Bütün ıstırap burda dökülür, burda kalır.
Halkevleri yegane halkın dilek yeridir,
Burda imtiyaz yoktur, sınıf farkı aranmaz.
Bu ev ulus malıdır, ulusun eseridir.
Orda yanan meşale, halkın, başkası yanmaz.
Halkevleri devrimin işleyen bir koludur,
Cumhuriyet perisi onda yuva kurmuştur.
Halkevlerinin tek yolu, Türk halkçılık yoludur,
O en büyük varlığı bu yol ile bulmuştur.

¹²⁰ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 103, Sayfa 2, Tarih 26.9.1942

Dirlik, sağlık ve kültür bu evlerin güneşi,
Türk milleti orada buldu kuvvet ve hayat.
İmanla söylerim ki, yoktur onu bir eşi,
Orda doğdu hüriyet, orda öldü istibdat.
Ey aziz Türk ulusu! lkne örnek olan,
Bu biricik ocağa gir, yaşat tarihini.
O ocakta kurduğun milli birlik aşk, inan,
Cihanda, bil daima üstün tutacak seni.’¹²¹

Van gazetesinin 114.sayısında yayınlan ve Hakkari Mebusu İzzet Ulvi Aykurt imzası taşıyan ‘Doğu Anadolu’da En Eski ç Türk Kabilesi’ başlıklı yazıda Van ve Hakkari çevresinin Türk olduğu vurgulanmaktadır. Yazı daha önce benzer yazılarda olduğu gibi hikaye edilmiş tarihi bir anlayış ve zorlama bir kelime benzerlikleri üzerinde şekillenmektedir: ‘Köklü ve ana bir ulus olan Türkler zaman zaman her yere yayılırken insanlığın en yüksek değerlerini, büyük alplıkları, kahramanlıkları göstermişlerdir. Nereye gitmişlerse orayı yükseltmişler, üstün bir varlık ve örnek bir insan olmuşlardır. Tarih gösteriyor ki, Türkler bir güneş gibi doğarak batı illerine doğru yayılırken ya (Hazer) denizinin üstünden, Romanya zerlerinden (Tuna)ya Macaristan ovalarına doğru ilerlemişlerdir. Veyahut İnan zerinden (Anadolu)ya girmişlerdir. (Van gölü) çevresi Türkler için hemen her vakit ilk (durak) olmuştur, denilebilir.’¹²²

Devamında sıklıkla ‘Türk’, ‘Türklük’ ve ‘Türk yurdu’ vurgularının yapıldığı yazıda yöre isimlerinin Türkçe olduğu, kelime benzerliklerinden yola çıkılarak anlatılmaktadır. Yazı, ‘İşte Doğuanadolu böyle bir Türklük hazinesidir.’ ifadeleri ile bitmektedir.¹²³ Van gazetesinde daha önce yayınlanan bazı yazı ve Őirlerde Türk adının ‘erkek’ imgesi ile bütünleştirildiği gösterilmişti. Türk vurgusunun yapıldığı bazı yerlerde ‘erkek millet’ ifadesi de yer almaktadır. Tunaboylu imzasının kullanıldığı ‘N.ağlar’ başlıklı bir yazıda da benzer vurguya rastlanmaktadır. Aşık N.ağlar’ın konu edildiği yazının girişinde Türklük ‘erkeklik’ sıfatı ile anlamlandırılmıştır:

¹²¹ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 108, Sayfa 4, Tarih 14.11.1942

¹²² Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 114, Sayfa 3, Tarih 2.1.1943

¹²³ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 114, Sayfa 3, Tarih 2.1.1943

‘Türkün asil ruhuna ve erkek mizacına en uygun geldiğine şüphe olmıyan cümbüş; sathı bakışı ile ne kadar sade bir sazdır. Fakat onun Anadolu toprağı gibi ilk kazmada yeşermiyen karakteri ve şark türküleri gibi ilk hamlede keşfedilmeyen bir ruhu vardır.’¹²⁴

Gazetede milli şiirleriyle ön plana çıkan Elmas Yıldırım, bu şiirlerinde genellikle ‘ana yurt’ vurgusu yaparak Orta Asya’yı işaret etmektedir. Şiirlerin tamamına yakınında eski Türk komutanlarına, yörelerine yer veren Yıldırım gazetesinin 124.sayısında yayınlanan şiirinde yine benzer imgeler kullanarak Türk ressamına sesleniyor. Türk ressamına ilhamını Türk diyarlarından ve Türk tarihinden alması yönünde çağrıda bulunan Elmas Yıldırım, eski ve yeni Türk yöreleri ile kahramanlarını bir arada zikretmektedir:

‘Uyma ressam, yad illerin yapma, bozuk rengine,
İlhamını gel de bizim bu sevdalı ilden al.
Dalup gitmek, bizden uzak yabancı bir engine,
San’atını türke varan bu gittiğim yoldan al...
Gel gezelim, diyar-diyar Türk olan her bucağı,
Göreceksin ne dilberdir öz annenin kucağı,
Parladıkça sud kokulu, tezek korlu ocağı,
Öz ruhunu Sakaryada aşup taşan selden al.
Gel çıkalım seninle gel, Dik Kafların başına,
Bakup bakup zevk alalım toprağına, taşına,
Dalma dostum, cennet diye İsviçrenin düşüne,
Tablonu, çık Altaylara, mavi ‘Issık Gölden’ al.
Bırak Türkmen güzelinin çekik çıksın gözleri,
Bir Venuse benzemesin sarı, çıkık yüzleri.
Yetmez miki ruha akar Türküm diye sözleri,
Güzelliğın misalını O perişan telden al.
Çal fırçanı, cana gelsin at üstünde gök hakan,
Şaha kalksın atlarıyla Fatih, Timur, Oğuzhan.

¹²⁴ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 119, Sayfa 2, Tarih 6.2.1943

Parmağınla, işte yarat Atatürk'ten bir cihan,
Sanatına kudretini söylediğim dilden al,
İlhamını gel de bizim bu sevdalı ilden al...'¹²⁵

Van gazetesinin sayfalarında yer alan haber, yazı ve şiirlerde Türklük vurgusu bütün sayılardan kendini göstermektedir. Gazete özellikle milli bayramlara denk gelen sayılarda daha önceki yayın politikasının aynısını devam ettirmek, bu milli bayram günlerinin Türk ve Türklük için ne ifade ettiği uzun uzadıya anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra gazete yönetimi kimi zaman ulusal düzeyde yayın yapan gazete ve dergilerden de alıntılar yaparak sayfalarında yayınlamaktadır. Bu alıntıların tamamı Türklükle ilgili yazılardır. 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın hemen öncesine denk gelen bir sayıda yer alan 'Cesur Millet' başlıklı uzun yazı da Çığır'ın 128.sayısında Hüseyin Namık Orkun imzası taşımaktadır. Gazete yönetiminin alıntını hemen öncesine koyduğu notta, çok önemli olduğu için alıntılıandığı ifade edilmektedir:

'Tarih cesur millet diye Türk milletini teyit eder. Bütün tarih boyunca hüriyet, istiklal, vatan ve bayrağı uğruna açtığı savaşlarda Türk milleti, zafer kılıcını kanile boyamış, Türk kahramanları cesaretleriyle aslanlara örnek olmuş, Türk karakteri en beliş vasfile tarihe misal olarak geçmiştir. Türkler şarktan garbe, şimalden cenube kadar bütün dünyaya yayıldıkları vakit her yerde maddi birçok asardan ziyade, dünya insanlarına en büyük bir fazilet ve insanlık örneği bırakmışlardır. Bizi ilgilendirmesi bakımından faydalı bulduğumuz bu yazıyı aynen bu sütundan neşrediyoruz.'¹²⁶

Görüleceği üzere yazıda daha önce gazetede bu konuyla ilgili yayınlanan diğer yazılar gibi Türklüğü ön plana çıkaran bir dil kullanılmakta ve bu Türklük destansı bir anlatım biçimiyle ele alınmaktadır. Yazının devamı aynı dil ve anlatım biçimi ile ilerlemektedir. *'Bir Türk sağlığında düşmandan kaç adam öldürmüş ise öldüğü vakit mezarının üstüne*

¹²⁵ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 124, Sayfa 4, Tarih 13.3.1943

¹²⁶ Van Gazetesi, Yıl 3, Sayı 148, Sayfa 2, Tarih 28.8.1943

o kadar taş dikilirdi’ gibi ifadelerin yer yazıda Türklerin harp teknikleri ve düşmanı nasıl yendikleri üzerinde durulmaktadır.¹²⁷

¹²⁷ Van Gazetesi, Yıl 3, Sayı 148, Sayfa 2, Tarih 28.8.1943

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Modern ulus devletlerde kimlik inşa politikaları, bu devletlerin yapısı içerisinde son derece önemli bir yere sahiptir. Ulus devlet olarak tarih sahnesine çıkan Türkiye Cumhuriyeti için bu kimlik inşa politikaları, bir ulus anlayışının olmaması nedeniyle uzun, çatışmalı ve çetin bir süreci kapsamaktadır. Denilebilir ki; temellerinin atıldığı dönemden günümüze kadar geçen uzun yıllara rağmen bu süreç henüz tamamlanmamıştır. Tamamlanmadığı gibi beraberinde çok derin tartışmalar, kimi zaman kimlik bazında ayrıştırmaları da getirmiştir. Bu durum, Türkiye'nin nevi şahsına münhasır özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Batıdaki ulus-devletlerin tarihsel sürecinden farklı bir süreçle gelişen Türk-Ulus devleti yeni bir ulus yaratma çabası içerisine girmiştir. İmparatorluk mirası üzerinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin çok dilli, çok dinli, çok kültürlü heterojen bir toplumsal yapıdan tek etnik kimliğe dayalı uluslaşma süreci çok kolay olmayacaktı, olmadı da. Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk kimliğine dayalı ulusal kimlik tanımlaması Cumhuriyet'in kuruluşundan daha önceki zamanlara denk gelmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun iyice zayıflamasından sonra imparatorluğu kurtarmak için aydın bir sınıf tarafından ortaya atılan ideolojilerden biri olan 'Türkçülük' belki imparatorluğu kurtaramadı ama modern Türk Ulus devletinin fikirsel ve tarihsel anlamda adeta lojistik altyapısını oluşturdu.

Modern Cumhuriyet Türk etnik kimliğinin egemenliğini her düzeyde kabul eden toplumsal, siyasal ve kültürel uygulamaları erken dönemlerden itibaren, resmi söylemle ifade edersek, 'devrimci' politikalarla ile uygulamaya koymuştur. Bunu yaparken de imparatorluğun heterojen yapısını yok sayıp, eskiye dair her şeyi söylem bazında 'çağdışı' olarak nitelendirdi. Eski tarih anlayışı, eski dil küçümsenerek, ulus devlet devletin ihtiyaç duyduğu 'tek'lik ön plana çıkarıldı. Kurumlarının tamamı seküler bir yapıya kavuşturulurken, başta kamusal alan olmak üzere hemen hemen her alanda bunu destekleyecek projeler geliştirildi. Bu projelerin tamamında milliyetçilik ve milli kimlik

çok güçlü bir şekilde vurgulandı. Milli kimliğin bu vurgulanış biçiminde laiklik de olmazsa olmaz bir kavram olarak en belirleyici tanımlamalardan biri oldu.

Yeni Cumhuriyet'in yukarıda değinilen projelerini halkın geneline yayması için toplumsal kurumlara ihtiyacı vardı. Yeni rejimin Batılılaşma/Modernleşme işindeki kararlılığının, Anadolu köylüleri tarafından pek de ilgiyle karşılanmadığı cumhuriyetin ilk yıllarında belli olmuştu. İnkılaplar birbirini izliyor, ancak inkılapların sunduğu olanaklar kitleler tarafından bir türlü yeterince bir hevesle benimsenmiyordu. Dahası bu ilgisizlik, 1924 ve 1930 yıllarında kurulan kısa ömürlü iki muhalefet partisine gösterilen ilgiden de anlaşılacağı üzere, açık bir hoşnutsuzluğa dönüşme potansiyelini taşıyordu (Yeğen, 2013:80).

Geniş halk kitlelerinin yeni rejimin devrimlerine karşı gösterdiği bu ilgisizlik ve hoşnutsuzluğun giderilmesi için Halkevleri'nin devreye girdiğini görmekteyiz. Kültürde, ülküde ve düşüncede birliği sağlamayı amaçlayan Halkevleri, inkılapları halka götürecek aracı bir kurum görevini görecekti. Ancak bu da yeterli olmayacak, medya ayağına da ihtiyaç duyulacaktı. İşte bu noktada yaygın medyanın yanı sıra yerel medya bu konuda önemli misyonlardan birini sahiplenecekti. Yeni rejimin bütün politikalarını benimsemiş bir yerel medya, bu politikaların geniş halk kitlelerine ulaşması noktasında önemli bir rol üstlendi. Bizzat valilikler tarafından kurulan ve Osmanlı dönemindeki 'vilayet gazeteleri'nin bir devamı niteliğindeki yerel gazeteler ülke sınırları içerisindeki hemen hemen her ilde kuruldu. Van'da 1939 yılında yayın hayatına başlayan 'Van Gazetesi' de bu amaçla kurulan gazetelerden biridir.

Künyesinden anlaşılacağı üzere ilk yayın döneminde Van Gazetesi bizzat Van Vilayet makamı tarafından idare ediliyor, yazı içeriğinin tamamı valilikte görevli memurlar tarafından hazırlanıyordu. Yazı işleri sorumlusunun Vilayet Mektupçusu F. Tunç Akaoğlu olduğu gazete, logosunun hemen altında 'Vilayet Gazetesi' ibaresi ile çıkmaktadır. Gazetenin ilk sayısında künyede yer alan '*Gazeteye aid bütün müracaatlar*

*Vilayet Mektupculuğuna, basım işlerine aid müracaat matbaaya yapılır*¹²⁸ açık bir şekilde gazetenin devlet eliyle çıkarıldığını göstermektedir. Yaklaşık iki yıl boyunca valiliğin bizzat çıkardığı gazete, yayınına ara verdikten sonra bu sefer bağımsız kişiler tarafından çıkarılmıştır. Ancak bu durum gazetenin içeriğinde herhangi bir değişikliğe neden olmamış, yayın politikası; gazetenin ilk sayısında ifade edildiği gibi *‘Yüksek Türk rejiminin bir gazeteden beklenebilecek bütün hizmetlerini derin bir gönül isteğiyle başarmağa uğraşacak’* ve *‘Büyük şeflerinin emrinde, bir amele tavazüü içinde çalışmaktan büyük haz duyacak’* şeklinde devam etmiştir.¹²⁹

Gazete gerçekten de bu yayın politikasına uygun yayın anlayışına sadık kalmış, yeni rejimin kendisinden beklediği gibi hizmet görmüştür. Gazetede yer alan haber ve köşe yazılarında, konu her olursa, Türklük vurgusunun sürekli yapıldığı görülmektedir. Türklük tanımlanırken de ‘asil millet’, ‘kahraman millet’, ‘yüce millet’ ve ‘erkek millet’ sıfatlarının kullanıldığı görülmektedir. Özellikle tarihle ilgili yazı ve haberlerde Türk Tarih Tezi’ne denk gelecek paralel ifade ve bilgilerin kullanıldığını görmek mümkündür. Bununla birlikte Türkçe konusunda da Türk Dil Kurumu ve Güneş Dil Teorisi’nin izleri baskın bir şekilde göze çarpmaktadır.

Yukarıda ele alınan haber ve yazılardan da anlaşılacağı üzere ‘Türklük’ vurgusu gazetenin en önemli meselelerinden bir olmuştur. Ve bu Türklük tanımlaması, vatandaşlıktan ziyade ırka dayanmaktadır. Söz gelimi Hatay’ın ana vatana katılması üzerine gazetede yer alan tarihi bir yazıda ırksal göndermeler yapılarak Hatay ve çevresinin binlerce yıldır Türk yurdu olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte ülke sınırları içerisinde Türk dışında herhangi başka bir milletin adı bile zikredilmemektedir. Gazetede yazılara göre Türkiye’de Arapça konuşan halk kesimi ticaret ve benzeri nedenlerle o dili öğrenmiş Türklerdir.

Gazetede Kürtlerden sürekli ‘dağlı Türk’ olarak söz edilmektedir. Kürt kelime olarak bile kullanılmamaktadır. Gazetenin incelenen 162 sayısında sadece bir yazıda Kürt

¹²⁸ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 1, Tarih 6.7.1939

¹²⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 1, Sayfa 1, Tarih 6.7.1939

ifadesi geçmekte, orada da '*Kürtlerin Türk olduğu*' anlatılmaktadır.¹³⁰ Bu yazıda Kürtçe dilinin de Türkçe'nin lehçelerinden biri olduğu anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra Kürtçe ve diğer dilleri konuşanlar gazetede aşağılanmakta, kullandıkları dil '*böcekler gibi meymenetsiz sesler*' olarak tanımlanmaktadır. Türkçe yerine bu dilleri konuşanlar '*arsız*', '*münasebetsiz*' ve '*terbiyesiz*'lerdir.¹³¹

Gazete, Türk Tarihe Tezi'ne uygun olarak Türkleri dünyanın merkezine oturtmakta, birçok eski medeniyetin Türk olduğunu iddia eden yazılara yer vermektedir. Söz gelimi gazeteye göre Türklerin Van'daki varlığı 25 bin yıl öncesine dayanmaktadır.¹³² Tabi bu durumda Urartular da '*Urartu Türkleridir*'.¹³³ Gazetede tarih konusunda yazarlar bununla da yetinmeyip '*İnsanlığın ilk medeniyetini kuran Türk milleti*' oldu ve '*Mezopotamya, Mısır, Anadolu, Çin, Girit, Hindistan, Roma gibi medeniyetlerin kökeninde Türklerin olduğu*' tezini sürekli dillendirmektedirler.¹³⁴ Bu konular ayrıca, Türk Tarih Tezi'nden alıntılarla güçlendirilmektedir.

Öte yandan gazetede yer alan kimi yazı ve şiirlerde Türk'e özgü bazı simgeler kullanılmaktadır. Söz gelimi 'At ve Türk' başlığı taşıyan bir yazı 4 sayı boyunca dizi şeklinde verilmektedir. Bu yazıda, binlerce yıldır insanlara hizmet eden 'asil' bir hayvan At'ın Türkler tarafından evcilleştirildiği vurgulanmaktadır. Yazıda at'a atfedilen 'asillik' Türklük çerçevesinde değer bulmaktadır. Yani at'ın asaleti, onu evcilleştiren milletin asilliğinden gelmektedir, o millet Türk'tür.¹³⁵ Başka bir yazıda da bu sefer 'silah' üzerinde durulmaktadır. 'Türk ve Silah' başlığını taşıyan yazıya göre Türk'ün attan sonra en sevdiği diğer şey silahtır.¹³⁶

Gazetenin bu yayın politikası içerisinde laiklik kavramı da önemli yer tutmaktadır. Milli bayramlara denk gelen sayılarda gazete sayfalarının neredeyse tamamı bu milli

¹³⁰ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 102, Sayfa 2, Tarih 12.9.1942

¹³¹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 81, Sayfa 2, Tarih 18.4.1942

¹³² Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 44, Sayfa 3, Tarih 13.10.1939

¹³³ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 84, Sayfa 3, Tarih 9.5.1942

¹³⁴ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 48, Sayfa 3, Tarih 31.10.1939

¹³⁵ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 57, Sayfa 3, Tarih 04.10.1941

¹³⁶ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 94, Sayfa 2, Tarih 07.17.1942

bayramların önemine dikkat çeken yazı ve şiirlerle doldurulurken, dini bayramlarla 162 sayı boyunca Ramazan Bayramı 105.sayıda kısa bir tebrikle kutlanmakta¹³⁷, Kurban Bayramı ise ancak kurban derilerinin Türk Hava Kurumu'na verilmesi duyuları ile gazetede yer bulmaktadır.¹³⁸ Gazete Arapça harfler ve eski dil ve alfabe üzerinden geçmişi çağdığı ve 'ortaçağ karanlığı' olarak eleştirmekte, din '*şarkan mistik tefekkürü*' olarak lanse edilmektedir.

Gazete sayfalarında çok sayıda 'milli hikaye' yer almaktadır. Bu milli hikayeler genellikle savaş zamanında 'Türklerin kahramanlığı' üzerinde durmaktadır. Vatan ve millet vurgusunun ön plana çıkarıldığı bu hikayelerin kahramanları kimi zaman bir kadın, kimi zaman savaşta yaralanmış bir gazi, kimi zaman da küçük yaşta bir çocuktur. Bu kahramanlar, '*sarsılmaz bir Türk imanına*' sahip ve '*Türklüğün bütün vasıflarını benliğinde toplayan*' kişilerdir.¹³⁹

Gazetede Türk kimliğinin en çok öne çıktığı yayımların başında şiirler gelmektedir. Hemen hemen her konuda şiirler yazılırken, en çok işlenen konu Türklük vurgusunun güçlü bir şekilde yapıldığı 'milli şiirler'dir. Bu tür şiirlerde 'Türk ırkı', 'bozkurtlar yurdu', 'Türklük şerefi', 'Türk kahramanlığı' gibi ifadelerin yanı sıra Orta Asya'ya özgü yöre ve bölge isimleri 'ana vatan' olarak sık sık kullanılmaktadır. Öte yandan bazı yazarların, Türklük, vatan ve milli dava dışında şiirler kaleme alanları eleştirdiği görülmektedir.¹⁴⁰

Sonuç olarak Van Gazetesi'nin incelenen 162 sayısı, gazetenin birinci sayısında belirlenen yayın politikasına uygun olarak hareket ettiğini göstermektedir. Yeni rejimin ihtiyaç duyduğu inkılapların geniş halk kitlesine duyurulması görevi; yine rejimin istediği bir söylemle, '*Türklük kimliğinin her düzeyde üstün kabul edildiği*' söylemi çerçevesinde yerine getirmiştir. Mahalli sorunların da sayfalarında yer bulduğu gazetede

¹³⁷ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 105, Sayfa 1, Tarih 10.10.1942

¹³⁸ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 113, Sayfa 2, Tarih 19.12.1942

¹³⁹ Van Gazetesi, Yıl 1, Sayı 70, Sayfa 4, Tarih 7.2.1942

¹⁴⁰ Van Gazetesi, Yıl 2, Sayı 93, Sayfa 4, Tarih 11.7.1942

ağırlıklı olarak kendisinden beklenen görevi uygulamıştır. Bu görev de eksiksiz bir şekilde sayfalarında yer almıştır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (2006). *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Ahmad, F. (2004). *İttihat ve Terakki*, (Çev. N. Yavuz), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akçura, Y. (1976). *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akçura, Y. (1978). *Türkçülük: Türkçülüğün Tarihi Gelişimi*, İstanbul: Türk Kültür Yayınları.
- Akçura, Y. (1981). *Yeni Türk Devletinin Öncüleri-1928 Yılı Yazıları*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akçura, Y. (2008). *Türkçülüğün Tarihi*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akşin, S. (2006). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Anderson, B. (2007). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (Çev. İ. Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları.
- Arai, M. (2003). "Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği" (Ed. ÖA. Aklan), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi I*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arık, RO. (1981). *Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1996). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1995*, Ankara: Alkım Yayınları.
- Arsal, SM. (1979). *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Atalay, T. (2007). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.1, s. 135-151
- Aydın, E. (2006). *Milliyetçilik: Türkiye’nin Çıkmazı*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Aydın, S. (1993). *Modernleşme ve Milliyetçilik*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Aydın, S. (1998). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*, İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Aydoğdu, E. (2005). *Teşkilat-ı Esasiye’den Günümüze Anayasalar*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Aygül, HH. (2008). "Türk Modernleşme Sürecinde Dil Olgusunun Sosyolojik Analizi" Yüksek Lisans Tezi, Isparta: T.C. Süleyman Demirel Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

- Barkey, K. (2011). Farklılıklar İmparatorluğu: Karşılaştırmalı Tarih Perspektifinden Osmanlılar, İstanbul: Versus Kitap.
- Barth, F. (2001). Etnik Gruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu, (Çev. A. Kaya ve S. Gürkan), İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Baydur, M. (1994). Milliyetçilik, İstanbul: Alternatif Üniversite Yayınları.
- Berkes, N. (1982). Atatürk ve Devrimler, İstanbul: Adam Yayınları.
- Beşikçi, İ. (2013). Kürtlerin Mecburi İskanı, İstanbul: İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). Kimlik İnşası, İstanbul: Aşina Kitaplar.
- BOA, Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Evrakı (DH-KMS.) D. No: 22, G. No:9.
- Bora, T. (1995). Milliyetçiliğin Kara Baharı, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bora, T. (2003). Türk Sağının Üç Hâli: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslâmcılık, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bostancı, MN. (1999). Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Calhoun, C. (2007). Milliyetçilik, (Çev. B. Sütçüoğlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, İ. (2003). Modern Devletin Doğuşu, İstanbul: Der Yayınları.
- Çağaptay, S. (2003). “Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite” (Ed. T. Bora), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik C:IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çetinkaya, YD. (2003). “Orta Katman Aydınlar ve Türk Milliyetçiliğinin Kitleleşmesi” (Ed. T. Bora), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik C:IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çınar, A. (2003). “Milliyetçilik, Ulus Devlet ve Küreselleşme” Arka Plan Uluslararası Politika, 8: 17-20.
- Eriksen, TH. (2002). Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Bir Bakış (Çev. E. Uşaklı), İstanbul: Avesta Yayıncılık.
- Eroğlu, H. (1992). Atatürk ve Milliyetçilik, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Erözden, O. (1997). Ulus-Devlet, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- Ersanlı, B. (2003). “Bir Aidiyet Fermanı: Türk Tarih Tezi” (Ed. T. Bora), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik C:IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ersoy, O. (1959). Türkiye’ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler, Ankara: DTCF Yayınları.
- Ertuğ, HR. (1970). Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Fenton, S. (2001). Etnisite: Irkçılık, Sınıf ve Kültür, (Çev. N. Şad), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gedikli, AE. (1990). İslam Asabiye Milliyetçilik, Ankara: Taş Medrese Yayınları.
- Gellner, E. (1992). Uluslar ve Ulusçuluk (Çe. B.E. Behar ve G.G. Özdoğan), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gellner, E. (1998). Milliyetçiliğe Bakmak, (Çev. S. Coşar ve S. Öztürk), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (1994). Sosyoloji: Eleştirel Bir Yaklaşım, (Çev. İ. Öğretir ve MR. Esengül), İstanbul: Birey Yayınları.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giray, B. (2001). “Batı Literatüründe Milliyetçilik Tipolojileri ve Eleştirisi” Türkiye ve Siyaset, 5: 68-80.
- Gökalp, Z. (2004). Türkçülüğün Esasları, (Ed. M. Ünlü ve Y. Çotuksöken), İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Gümüoğlu, F. (2003). “Türk Yurdu” (Ed. T. Bora), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, C.IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güvenç, B. (2003). Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hanioğlu, MŞ. (1985). “Türkçülük” Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.V, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hayes, CJH. (1995). Milliyetçilik: Bir Din (Çev. M. Çiftkaya), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Heyd, U. (1978). Türk Ulusçuluğunun Temelleri, (Çev. K. Günay), Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Hobsbawn, E. (2000). Milletler ve Milliyetçilik, (Çev. O. Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- İnan, AA. (1998). Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnce, KÜ. (2002). "Türk Kimliğinin İnşası ve (1919-1938) Dönemi Ulus Anlayışı" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaadıç, A. (1997). "Türk Milliyetçiliği ve Atatürk" Türk Yurdu: XXI. Yüzyıla Doğru Türk Milliyetçiliği Özel Sayısı, C.IXX, S. 139-141.
- Karpat, HK. (1996). Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller, Ankara: Afa Yayınları.
- Kedourie, E. (1971). Avrupa'da Milliyetçilik, (Çev. MH. Timurtaş), Ankara: Devlet Kitapları.
- Kılıç, M. (2007). "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi" Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16: 113-140.
- Kılıçbay, MA. (1998). "Milliyetçiliğin Kimyası" Türkiye Günlüğü, 50: 56-64.
- Kılıçbay, MA. (2001). Doğunun Devleti Batının Cumhuriyeti, Ankara: İmge Kitabevi.
- Köklügiller, A. (2008). Milliyetçilik Nedir? Ne Değildir? İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Köseoğlu, N. (2000). Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köseoğlu, N. (2003). "Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Doğuşu ve Özellikleri" (Ed. T. Bora), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, C.IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kushner, D. (1979). Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, İstanbul: Kervan Yayınları.
- Levend, AS. (1969). Şemsettin Sami, Ankara: Can Yayınları.
- Levi-Strauss, C. (1997). Irk, Tarih ve Kültür, (Çev. I. Ergüden), İstanbul: Metis Yayınları.
- Mardin, Ş. (1992). Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2006). Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2008). Türk Modernleşmesi: Makaleler, (Der. M. Türköne ve T. Önder), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marley, D. ve Robins, K. (1997). Kimlik Mekanları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar, (Çev. E. Zeybekoğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Münkler, H. (2009). İmparatorluklar: Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantığı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Niyazi, M. (2000). Millet ve Türk Milliyetçiliği, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Nüzhet, S. (1931). Türk Gazeteciliği 1831-1931, İstanbul: Matbuat Cemiyeti.
- Oba, AE. (1995). Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ankara: İmge Kitabevi.
- Oran, B. (1999). Atatürk Milliyetçiliği: Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2005). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öğün, SS. (1992). Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Özdemir, H. (1994). Tarih ve Politika, İstanbul: İz Yayınları.
- Özdoğan, GG. (2002). "Turan'dan Bozkurt'a: Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)" (Çev. İ. Kaplan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkırımlı, U. (2008). Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Öztürkmen, A. (2006). Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sanberk, Ö. (2007). "Atatürk ve Demokratik Cumhuriyet" Radikal, <http://www.radikal.com.tr/yorum/ataturk-ve-demokratik-cumhuriyet-822283/> (01.03.2017).
- Sarıay, Y. (1999). Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, İstanbul: MEB Yayınları.
- Sarıay, Y. (2004). Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Schlesinger, P. (1994). Medya Devlet ve Ulus: Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlikler" (Çev. M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.
- Sevil, M. (2006). Türk Düşünce Hayatı, Ankara: Hece Yayınları.
- Smith, AD. (2001). "Milliyetçilik ve Tarihçiler" (çev. İ. Türkmen), Tartışılan Sınırlar: Değişen Milliyetçilik, İstanbul: Şehir Yayıncılık.
- Smith, AD. (2002). Küreselleşme Çağında Milliyetçilik, (Çev. D. Kömürcü), İstanbul: Everest Yayınları.
- Smith, AD. (2004). Milli Kimlik, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Somerson, S. (2004). Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, K. (2007). Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus-Devlet, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.
- Sarı, E. (2015). ‘Yalçın Kitapçı ile Van Üzerine’, Yayınlanmamış Görüşme Metni.
- Sarı, E. (2016). ‘Yerel Basında Van’ın Kentsel ve Ekonomik Yaşamı (1939-1943)’, Van Kent Araştırmaları, Ankara: Bağlam Yayıncılık, s.152-193.
- Şaylan, G. (2003). Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Şen, F. (2004). Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Şen, F. (2006). Yeni Dönemde Eski Tartışmalar: Göç, Etnisite, Milliyetçilik, Kürtçülük, Laiklik, Ankara: Yargı Yayınları.
- Tansel, FA. (1964). Ahmet Vefik Paşa’nın Eserleri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tanyu, H. (1981). Atatürk ve Türk Milliyetçiliği, Ankara: Töre-Devlet Yayınları.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1999). Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, Ankara: TTK Yayınları.
- Timur, T. (1994). Osmanlı Kimliği, İstanbul: Hil Yayınları.
- Türkkan, RO. (2007). Biz Kimiz? Türkçülüğün Kimlik Şifresi, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Türköne, M. (1994). “Tanzimat’la Millet Fikrinin Doğuşu” (Der. M. Türköne), Modernleşme Laiklik ve Demokrasi, Ankara: Ark Yayınları.
- Türköne, M. (2003). Türk Modernleşmesi, Ankara: Lotus Yayınları.
- Üstel, F. (1997). İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1923-1931), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (2003). “Türkiye Cumhuriyeti’nde Resmi Yurttaş Profilinin Evrimi” (Ed. T. Bora), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (2004). İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1921-1931), İstanbul: İletişim Yayınları.

Yardımcı, R. (1999). “Atatürkçü Düşüncede Ulusal Kimlik Bilinci Kavramı” Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Yıldız, A. (2004). “Ne Mutlu Türküm Diyebilene”: Türk Ulusal Kimliğinin EtnoSeküler Sınırları (1919-1938), İstanbul: İletişim Yayınları.

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:1, Tarih: 6.7.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:8, Tarih: 22.7.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:9, Tarih: 25.7.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:10, Tarih: 27.7.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:11, Tarih: 29.7.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:13, Tarih: 3.8.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:31, Tarih: 29.8.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:32, Tarih: 1.9.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:35, Tarih: 12.9.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:38, Tarih: 22.9.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:40, Tarih: 22.9.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:43, Tarih: 10.10.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:44, Tarih: 13.10.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:48, Tarih: 31.10.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:49, Tarih: 10.11.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:50, Tarih: 14.11.1939

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:52, Tarih: 30.8.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:54, Tarih: 13.9.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:55, Tarih: 20.9.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:56, Tarih: 27.9.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:57, Tarih: 04.10.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:60, Tarih: 15.11.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:63, Tarih: 6.12.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:65, Tarih: 20.12.1941

Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:69, Tarih: 24.11.1941
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:70, Tarih: 7.2.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:72, Tarih: 14.2.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:73, Tarih: 21.2.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:74, Tarih: 28.2.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:75, Tarih: 7.3.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:77, Tarih: 21.3.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:79, Tarih: 4.4.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:80, Tarih: 11.4.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:81, Tarih: 18.4.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:82, Tarih: 25.4.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:83, Tarih: 2.5.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:84, Tarih: 9.5.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:86, Tarih: 23.5.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:88, Tarih: 6.6.1942
Van Gazetesi, Yıl:1, Sayı:90, Tarih: 20.6.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:92, Tarih: 4.7.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:93, Tarih: 11.7.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:94, Tarih: 7.17.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:97, Tarih: 8.8.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:102, Tarih: 12.9.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:102, Tarih: 12.9.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:103, Tarih: 26.9.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:105, Tarih: 10.10.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:108, Tarih: 14.11.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:113, Tarih: 19.12.1942
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:114, Tarih: 2.1.1943
Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:119, Tarih: 6.2.1943

Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:124, Tarih: 13.3.1943

Van Gazetesi, Yıl:2, Sayı:148, Tarih: 8.8.1943

ÖZET

Modern ulus devletlerde kimlik inşa politikaları, bu devletlerin yapısı içerisinde son derece önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar uzanan siyasi ve toplumsal tartışmaların büyük bir kısmının kökeninde ulus-devlet kavramı çerçevesinde bir ulus anlayışının inşası yatmaktadır. Bu anlayış, Türk etnik kimliğinin her düzeyde egemenliğini üst düzeyde kabul eder. Türkçülüğü esas alan bu ulus inşası, Türkleştirme politikaları üzerinden toplumsal alandan iktisadi hayata, eğitimden kültürel yapıya kadar geniş bir yelpazede kendini hissettirmiştir. Kültürel manada heterojen bir toplumsal yapıya sahip olan imparatorluk mirasından bir milliyete dayalı ulus-devlet sürecine geçiş, günümüze kadar süregelen tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ulus devlet olarak tarih sahnesine çıkan Türkiye Cumhuriyeti’nin ulus inşa politikalarını toplumun geneline yaygınlaştırmak amacıyla kullandığı en önemli argümanlardan biri de yerel gazetelerdir. Van Gazetesi de bu anlamdan erken cumhuriyet döneminde kurulmuş gazetelerden biridir. Bu çalışmada, Van şehrinde 1939 yılında yayın hayatına başlayan Van Gazetesi’nin 1939 ila 1943 yılları arasındaki 162 sayısı, *‘Yerel gazeteler yoluyla Türklük, Türk ulusçuluğunun kimlik inşası’* çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ulus, milliyetçilik, yerel gazete, ulus devlet, Van Gazetesi, kimlik.

ABSTRACT

In modern nation-states, the identity-building policies have a highly important place in the structure of these nations. . In Turkey, building a mentality of nation on the basis of nation-state concept lies at the root of greater part of political and public debates ranging from the foundation of the republic to present. This mentality accepts every level of sovereignty of Turkish ethnic identity on high level. This nation-building mentality that bases on Turkism have made itself apparent on wide range from social sphere to economic life, education to cultural structure through the Turkification policies. Changeover from a culturally heterogeneous-structured imperial heritage to a course of nation-state based upon one nationality have brought ongoing debates until today with it. Local newspapers are one of the most important arguments that the Republic of Turkey, appeared on the stage of history as a nation-state, uses on the purpose of spreading the nation-building policies through community-wide. In this sense, the Van Newspaper is one of these newspapers founded in the early republican period. Of Van Newspaper which has begun its broadcasting life in 1939, a number of 162 issues published between 1939 and 1943 were researched in this study within the scope of ‘The Turkishness and identity-building of Turkish nationalism via local newspapers’.

Keywords: Nation, nationalism, local newspaper, nation-state, Van Newspaper, identity.

VAN GAZETESİ MANŞETLERİ

Kuruluş tarihi : 1939

6 / 7 / 1939

Perşembe

VAN

İdare yeri: Yenivan Basımevi

Nushası (3) Kuruştur

Yıl : 1 NO : 1

CUMARTESİ - SALI - PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR VİLİYET GAZETESİDİR .

Birkaç söz

Van'da umumî harpten evvel , Çaldıran adıyla çıkarılan vilâyet gazetesini , içimizde hatırlayanlar çoktur . Geçmiş yıllara aid olan bu teşebbüsün , vilâyet halkının dünya vakalarını yakından takip edebilmeleri yolunda ve bilhassa mesafe uzaklığını tahfif eder bir tedbir olduğunda şüphe yoktur . Fakat , umumî harp gibi araya giren tabii bir mania yüzünden , Çaldıran devam edememiş , son yıllar içinde bu sahada yapılan bazı münferit teşebbüsler de , umumî ihtiyacı karşılayacak derecede kifayet gösterememiştir . Yüksek ikliminin füsule getirdiği şiddetli mevsim maniaları yüzünden vilâyetimizin münakale durumu henüz arzu edilen kerteğe yetişememiştir . Bu tabii vaziyetin meydana getirdiği noksanlar arasında , sayın vilâyet halkının umumî dünya hadiseleriyle alakalarının devamını temine matuf tedbirler üzerinde durmak , âcil bir işti .

Mesafe uzaklığına inziam eden uzun kış gün-

lerinin posta servislerine verdiği büyük teahhürleri nazara alan vilâyet makamı her gün süratle değişen milletler arası hadiseleri ve bu hadiselerle alakalı milli ve vatanî iş ve davalarımızı . muhterem halkımızın arasız bir intizamla takip edebilmelerini temin için , V a n adıyla çıkarılacak gazetenin muamele ve hazırlıklarını ikmal etmiş ve bu gün tatbikat sahasına geçmiştir .

Mahalli bir ihtiyacı kifayetle karşılayacağına emin bulunduğumuz V a n gazetesi , şüphe yok ki , yüksek Türk rejiminin , bir gazeteden beklenebilecek bütün hizmetlerini derin bir gönül isteğiyle başarmaya uğraşacak , büyük şeflerinin emrinde ve bir amele tevazü içinde bütün gayretile çalışmakta ölçülmez bir zevk bulacaktır .

Vilâyet halkının kendilerinin öz mali olan gazetelerine karşı değerli alâka ve yardımlarını esirgemeyeceklerinden de eminiz . Zaten , daha ziyade kendilerinin umumî ihtiyaçlarıyla yakından alakalı olacak olan gazeteleri , yor-

gunluğunun bir kısım mükâfatını da , bu tabii ve temiz sevgiden beklemektir .

Memleket münevverlerinin , halkımız için faydalı bulacakları mevzular üzerinde , kendi gazetelerini en tabii bir çalışmaya eri olarak seçeceklerine de inanıyoruz . Bilhassa , Vanın hususiyetleri , tarihî eser ve hatıraları , kederli ve sevinçli günlerine aid destan ve şarkıları , Çoban türkeleri gibi umumî folklorü , ticaret ve iktisad bakımından durumu , toprak ve hayvan mahsulleri memleket münevver ve gençlerinin üzerinde çalışabilecekleri en iyi mevzular arasındadır .

İnarmakla yarışmak arasındaki geniş farkı her zaman gözönünde tutacağız . Muayyen ve mukaddes bir ideale gönül verenler için en iyi mümeyyiz vasıf , yalnız söz değil , inanılan idealin icablarına uygun hareket fiil , ve iştir .

Naçiz emegimizi , aziz Türk milletinin yüksek emellerinin tahakkukuyolunda giriştiği çetin ve arasız meniyet mücadelesine , karışlığı beklenmez bir armağan olarak sunuyoruz .

AJANS HABERLERİ

Ankara 4 (A . A .)

Yarın kahraman ordumuzun Hataya girdiğinin yıl dönümü , Hatayın her şehrinde büyük merasimle kutlanacaktır .

Ankara 4 (A . A .)

Erzincan - Erzurum demir yolu dün Erzurum vilâyet hududuna girmiştir . Erzurum vilâyeti halkı demir yolunun vilâyetleri hududuna varmasından dolayı bir bayram sevinci içindedirler .

Ebedî şef Atatürkün milli mücadelenin esaslarını hazırlamak üzere Erzurumu şerefli dirdiklerinin yıl dönümü , dün Erzurumda büyük bir sevinçle kutlanmıştır .

Yine , dün 1877 harbinin 62. inci yıl dönümü münasebetile Erzurumun Aziziye tabyesinde büyük bir tören yapılmıştır .

Ankara 4 (A . A .)

Bulgar başvekilî dün akşam resmi bir ziyaret için Berline gitmiştir .

Ankara 4 (A . A .)

Polonyanın Londra sefiridün akşam İngiliz hariciye nazırı ile görüştüktan sonra bu sabah tayyare ile Varşovaya hareket etmiştir . İngilterenin Varşova sefiri de bu sabah Londrada hariciye komitesinin içtimatına iştirak etmiştir .

Ankara 4 (A . A .)

Sovyetler , İngiliz - Fransız tekliflerine cevap vermişlerdir . İngiliz kabinesinin hariciye komitesi ve Fransız hariciye nezareti bu cevap ile Moskovadaki sefirlerinin gönderdikleri raporları tetkike başlamışlardır . Havas ajansının aldığı habere göre bay Molotof , İngiliz - Fransız projesinin bazı noktaları hakkında yeni tasrihat istemiştir . Müzakereler bir müddet devam edecektir .

149

Kuruluş tarihi : 1939

11 / 7 / 1939

Salı

VAN

İdare yeri: Vanivan Basımevi

Nüshası (3) Kurustur.

Yıl : 1 NO : 3

CUMARTESİ - SALI - PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR VİLÂYET GAZETESİDİR.

SON TEL HABERLERİ

Ankara 7 (A . A .)
Büyük Millet Meclisinin bugünkü toplantısında devlet deniz yolları ihtiyacı için muhtelif tipte gemiler inşa ettirilmesi ve sair vesaid tehzizat ve malzeme ve alat ve edevat siparişi için 12 milyon altı yüz bin liraya kadar gelecek yıllara geçici teahhüde bulunması hususunda münakalat Vekâletine mezuniyet veren kanun layihası ile nüfus deneme yazın kanunu layihası , Türk ceza kanununun 494 üncü maddesinin değiştirilmesi , tapu ve kadastro umum müdürlüğünün Adliye Vekâletine raprı , köylerde açılan eğitim kurslarının ve köy öğretmen okullarının idaresi hakkındaki layihalar müzakere ve kabul olunmuştur. Yine Meclisin bugünkü toplantısında Tunceli vilâyetinin idaresi hakkındaki kanun hükmününün 31 4 - inin kanununun 1942 tarihine kadar uzatılmasına Sümehbank sermayesine en çokuz milyon beş yüz bin lira ilavesine Hatayda bir vilâyet kurulmasına ve burada Adli kanunların tatbik şekline , ilâmların infaz tarzına , askerlik işlerine ve İskenderun Limanının , Toprakale İskenderun hattının Devlet demir yolları ve Limanları işletmesi umum müdürlüğüne devrine aid kanunlar da alkışlar arasında kabul olunmuştur . Meclis yarın saat onda toplanacaktır .

Mısır hariciye nazırı Sofyadan Belgrada gitmiştir .

Hitler dün Polonya hududu mihantakasında tayyare ile bir tefişte bulunmuştur .

Ankara 8 (A . A)

Büyük Millet Meclisi bugün saat onda Abdulhalik Rendanın başkanlığında toplanmış , Ticaret Vekili Cezmi Erç'n harici ticaretimizde tatbik edilmekte olan uculerlerin tadili için ne düşünüldüğüne ve hayat paballığı hakkındaki tetkiklerin ne zaman tatbik sahasına geçeceğine dair müstekil grup başkan Vekili Ali Rana tarafından

tevlî edilmiş olan şifahi sual takririne cevap vermiş ve bunu takiben yine Ali Rana tarafından verilen beyelmilel müasebat ve memleketimizin harici politikası hakkındaki sual takririne karşı hariciye vekili Ş. Saracoğlunun cevabı dölenmiştir . Meclis ruza mede mevcut kanun layihalarını tasvib ettikten sonra 11 Eylül pazartesi gününe kadar icimalarına nihayet vermişler .

Ankara 8 (A . A)
Almanya'da 1918-1920 tevellüdlüleri ve 1914 den 1917 ye kadar doğumluların bakıyesi ve şimdiye kadar muayene görmemiş 1906 ve 10 , 12 doğumlular 7 temmuzdan 8 temmuza kadar askerlik muayene şubelerine çağrılmışlardır .

Ankara 8 (A . A)
Genelkurmay başkanı maraşal Fevzi Çakmak bu sabah İzmirden Aydın istikametine hareket etmiştir .

Bir Kamyon yandı

Midiyath İsmailin sahip olduğu eşya yüklü ve emtasyonel markalı bir kamyon Diyarbakırdan Bitlise gelmekte iken 7/7/1939 Gobin civarında Havuzbaşı mevkiinde ateşlenerek yanmıştır . Kamyonunda şehrimiz tüccarlarından Cevdet yönye aid on çuval sabunla iki radyo ve Cumburiyet tezrihanesi sahibi Mehmede aid üç balya kumaş tamamen hasara uğramıştır .

* * *
Şehrimiz Meteoroloji istasyonu asistanlığına almakta olduğu maşale lağvedilen Tatvan meteoroloji asistansı Tahsin Kokart naklen tayin edilmiştir .

* * *
Suriye reisicumhuru Haşım Elattasi istifa etmiştir . Kabine reisine gönderdiği bir mektupunda , mandater devlette münakit mukaveleleri milli prensiplerle telife imkân bulamadığından bahsetmiştir .

HALK EVLERİMİZİN FAALİYETİNDEN

Halk evimiz kışık faaliyeti ne son verdikten sonra yazlık mesai programının ön safına Edremit gezintisini koymuştu . Köycülük kolu tarafından geçen pazar için tertip edilen bu güzel teşebbüse birazda spor çeşnisi katırtırmayı düşünen halk evi başkanının teklifi yerinde görülerek Van-Edremit arasında ki 19 kilometroluk mesafe için bir bisiklet koşun da ilave edilmiş idi .

19 Mayıs spor bayramından beri hiç bir spor faaliyetine şahit olamayan halkımız , genç sporcularımızı karşılamak ve spor zevklerini tatmin etmek maksadile o gün Edremitte dökmüştü .

Saat tam 13 . Beş bisiklet yeni yol başında mevkilerini aldılar .

Bisikletçilere refakat edecek halk evi idare heyeti azalarile hakem heyeti ve bando belediye otobüsünde . Bisikletçilerin her türlü hareketlerini yakinen kontrol edecek motosikletli İbrahimde herkesten ziyade emre hazır .

Tamam ileri

Yeni yol sanki bu musabaka için hazırlanmış . Gençler: son süratle gidiyorlar gidiyorlar değil adeta bu yolda uçuyorlar . Beş yüz metro gittik gitmedik boynu bükük bir musabık yolun kenarında .

— Ne oldu !
— Zincir çıktı .
— Ne yapalım elden , bir şey gelmez ki

İlerileyoruz , biz hızlandıkça onları daha hızlı gider görüyoruz .

— Galiba önde giden Haydar
— Hayır Yusufu benziyor
— Sakın Hüseyin olmasın

Otobüste her kafadan bir ses çıkıyor . çıkıyor amma her ne olursa olsun bu dedi kodular dan bu heyecanlı muhaverelerden en fazla gurur duyandı başkan

Birden yanımdan bir martinin uçuğunu görür gibi olduk .
— Aşk olsun yine yetişti
— Kim ?

Birde ne görülim o yol kenarında bıraktığımız musabık , yanımdan bir yıldırım süratle geçti . geçer a . . . sporcu bu

Edremit yolunun ortasındayız Sıcaktan buram buram ter dökyörüz . tam bu arada bir muzibin sözlerini işliyoruz :
— Arkadaşlar , eyi ki yanımda sıhhat müdürü bay Emin Sağun yok . Eğer olsa idi kabaran merhamet hissini tesirile sıcakta ateş gibi yanın çocukların bisikletlerinin önüne otomobili sürer yolun iki tarafını kulaçlar gibi kollarnı açar :

— Çocuklar çok yorulduuz terlediniz akşama kadar şuracıkta istirahat eder serinlikte mütebaki yolu tamamlarsınız der ve kaynar aşa soğuk su dökerdi .

Acaba yaparmı idi bilmem .. belki

Artık Edremitte gidiyoruz . Bisikletçiler ise bizden çok ileride . sonradan öğrendik . Van spordan Yusuf Sürmeli birinci Hüseyin Tekin ikinci , Ortaokuldan Haydar Kaya üçüncü gelmişler . Eyi amma sanki bu kırk beş dakikalık yolu kızgın güneşin altında kat eden onlar değil biziz .

Otomobilden yorgun argın ter su içinde enişimize bakanların halimize acıdıkları yüzlerinden belli . Halkevi bu bisiklet koşusuna ait mükâfatları onlara değil içimizde fazla ter dökenlere verse idi daha fazla isabet etmiş olurdu .

Edremitte bando güzel havalar çaldı . Köycülük kolu mümesilleride halk ile temasa gerekerek onlarla uzun uzadıya hasbühalde bulundu . ve deniz banusuda yapıldıktan sonra geç vakit avdet edildi .

R . Uğurlu .

Kuruluş tarihi : 1939

18 / 7 / 1939

Salı

VAN

İdare yeri: Yenivan Basımevi

Nushası (3) Kuruştur

Yıl : 1

NO : 6

CUMARTESİ - SALI - PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR VİLÂYET GAZETESİDİR .

Vana Gelirken

Geçen yılın sonbaharında Vana tayin edildim . Van hakkında malumat alayım diye bildiklerimden mütamadiyen savadisler soruyordum .

Vanı görenler veya görmüşlerden işitenler muhtelif tarzda cevap veriyorlardı . Şarkın iyi bir şehri , eskiden iyi olan gölün kenarında harab bir memleket , Git , ucuzluk , para yaparsın ; yanın da kimse götürme , pahalılıktır geçinemezsin . gibi birbirine uyanayan mutalealar hatta dünyada Van ahrette iman , buna mukabil dünyada Van içine girde yan gibi kafiyeli cümleler tahii bilenler ve söyliyentler vardı . Kafamda müsbet menfi bir intiba edinmeden Vana hareket ettim . Diyarbakırdan kamyonla geliyordum .

İki günlük bir yol zahmetinden sonra Vana yaklaşımtık . Bir tepeyi geçince Van gözüktü . Ağaçlar arasında genişçe bir şehir . Fena değil , hatta iyi bir şehir . İyi yapılmış bir şububeyi geçiyoruz . Yapılmakta olduğu gözükten yoldan bakmıyorlar . Eski yoldan geçiyoruz . Yanımda yolda tanışmış olduğum arkadaşım , işte Vana geldik dedi . Seviniyorum kamyon ilerliyor , harebe bir şehir . yolun iki cebhesinde küçük , virane evler . içimde bir sızı başlıyor . Eyvah , van burasmi? Yürüyoruz , bu harebe evlerin sonu gelmiyor . Ne bir ağaç , nede bir yüzü gözü lüzgün bir bina gözükteği yok . sıkıntısının yerine merak alıyor . Bu harabeler aceba ne kadar devam edecek ? ha şimdi biter elbet bir sonu var dedikçe yol uzuyor , harebe şehir hâlâ devam ediyor . Yazıklar işte bir iki ev , fakat yine etrafı harabe . Mamur evler yavaş yavaş çoğalıyor . Yıkık ev-

ler azalıyor . Kamyon içinde kilerde hazırlık . demek geldik . Geldik amma şu harab ve yıkık evlerden henüz kurtulamadık .

Bir köşeyi dönüyoruz . Çökük ve virane evler kayboluyor . Demek ki yeni şehre geldik . Elektrik yanıyor , sokaklarda kalabalık başlıyor , arabalar , faytonlar gözüküyor . yeni bir köşeyi dönüyoruz , uzunca iki taraflı elektrikli bir yol . Dükkanlar , mağazalar , tamam geldik ; şöför stop diyor . İniyoruz , oteldeyim . Çok şükür artık geldik . Şimdi kendi kendime düşünüyorum . Ne fena intiba ile şehre giriliyor . Etraf bütün harebe . Kasvet dolu bir iç köküntüsü . Kafamda temenni kılıklı bir söyleme olur şu şehre o yoldan gelinmesse . Yahut o harabeler yıkılsa . yok , bu mümkün değil , hangi birisi yıkılsın . Zaten yıkık . Bütün kaldırmak , yok etmek gerek ki bunun güçlüğü meydanda . En iyisi birinci k a r a r , yolu de-ğiştirmek . Vakiya yeni bir yola başlanmış . Umarım ki bu tarzda düşünülmüş olarak güzergâh tayin edilmiş olsun .

Ertesi günü daire tatilinde şehri geziyorum . Oldukca iyi bir şehir . gece rahat uyudum . Demek havası çok iyi , suyunu içtim , mideye ağır gidiyor ve midede oturup şişiyor . suyu fena Kirçli . Yollar yeni açılmış . yeni binalar yapılıyor . Lokantadayım . iyi su soruyorum , Veriyorlar , içiyorum , ne güzel su . İçimi belli olmayacak kadar hafif bir garsondan : nerenin suyu , kaç paredir , soruyorum . Parasızdır , Vanın suyudur fakat çok bulunmaz getirmek lazımdır diyor . Tekrar sual : neye getirilmiyor ? cevap : getirilmek için teşebbüs var . diyor . çok iyi . buna da

memnun oldum . Vanda her bu-
susta bir yenilik göze çarpıyor .
Yeni binalar , yeni yollar baş-
lanmış . ikmal edilmek üzedirler .
Zaman geçiyor , vana alışıyorum
Yeni yolu geziyorum . İçimdeki
ilk temenni yerini bulmuş . İsabet-
li güzergâh tayin edilmiş . Her
küçük fırsatta yeni yoldayım . Ya-
pılışını adım adım takip ediyorum
Kış geliyor ve geçiyor . Artık
bahardayız . Etraf yeşilleniyor .
Yollar açılıyor . münakale vası-
taları faaliyette . Gitme gelme
yolculuklarda başlıyor .

Yabancı simalar çoğalıyor .
Yeni yolda , Van — İskele yo-
lunda yine büyük bir faaliyet .
Silindirler , ameleler , nafia bü-
yük bir gayrette . arzu erken bi-
tirilsin ve halka açılın . Ağaç
bayramı . bu da ne ? Yeni yolun
etrafı zaten ağaçlı . Geçen sene
binlerce dikilmiş . Eski yolun a-
ğaçsızlık acısını çıkarmak istiyor-
lar galiba . Hak veriyorum . Bu
güzel , geniş şoseye bol çok bol
ağaç lazım .

Yine binlerce ağaç eski bin-
lerceye ilâve . bu yolu yapanla-
rın , yaptırınların himmetleri var
olsun . Günler geçiyor , yol te-
mam olsun , halka , vesâite açıl-
sın , ah ne mükemmel . Artık
Vana girenler harabelerden değil
yeşillikler arasından doğruca Va-
na girecekler . Geçen pazar ak-
şam üstü bir arkadaşın motosik-
letile iskeleye gidiyoruz . Şehrin
methalini düşünce uzun , munta-
zam düz bir yol . Gözün alabil-
diği kadar uzayan bir şose . ön-
ünde ufka dayanan masmavi göl
Yeşilliği , ağaçların kıpranışı ke-
nar suların ç a ğ l a y a ş ı
insanın gönlüne b i r f e r a h -
lık veriyor . otobüs , otomobil
fayton , hattâ yaya yürüyen bir
çok geziciler . Alabildiğine yürü-
yorlar , koşuyorlar , Şose etra-
fındaki bağ , bahçeler de birer
mesire kalabalığı var . Bütün ge-
lip geçenler selamlaşıyorlar . He-
rkeste bir neşe , bir sevinç . İs-
kele , Edremit kalabalık . Belliki

yeni yolun himmeti . Güzel ve
neşeli bir yürüyüşü müteakib İs-
kele veya Edremittesin . Kim bö-
yle geziyi kaçırır ? yeni yolun
açılışı ile Göl de şehre ne kadar
yakınlaştı Hayret , şehri bırakınca
hemen göldeyin . gözümün , şen-
likler içerisinde uzayan bir yol
ile gölden başka bir şey gördüğü
yok . Eski yola nazaran yeni yol
kısalmıştır .

(Yeni yolun genişliği 70
metredir . İskeleye Vana ka-
dar mesafesi 75 kilometredir .
Etrafına , İskeleye kadar 5000
ağaç dikilmiştir .)

Hariceten gelen yolcular
benim gibi bedbaht olmayacaklar .
İç sızısı duymıyacaklar .
Çünkü harabeler içerisinde
geçen bozuk şosedan değil ,
yeşillikler , ağaçlıklar , bağlar ,
bahçeler , sular içerisinde
geçen düz , muntazam bir şo-
sedan neşe ile ümitle geç-
cekler ve bahtıyar olacaklar ,
Çalışmanın , himmetin az bir
zamanda neler yapacağını bu
eski ve yeni şosedeye görebilir-
siniz . Bu cennet yolu bize
kazandıran Valimize sonsuz
minnet ve şükranlarımızı . di-
rektifleri üzerinde hassasiyetle
duran ve azami gayret göste-
ren nafiacı arkadaşlarımıza da
sevgilerimizi sunmayı bir vatan
borcu biliriz .

Halkevi bandosu şefli-
gine tayin edilen ve Ak-
saray , Bor Halkevleri
musiki kolları öğretmen-
liklerinde çalışmış olan
İbrahim Yurddaş Pazar
günkü motörle şehrimize
gelmiştir . Evimizi bando-
sunun inkişafını temin ede-
cek olan bu tayin keyfi-
yetinden dolayı Halkevi
başkanına , memleket adı-
na teşekkür ederiz .

Kuruluş tarihi : 1939

22 / 7 / 1939

CUMARTESİ

VAN

İdare yeri: Van Basımevi

Nüshası (3) Kuruştur

Yıl : 1

NO : 8

CUMARTESİ - SALI - PERŞEMBE GÖNLERİ ÇIKAR VİLÂYET GAZETESİDİR .

EBEDÎ ŞEF

MİLLÎ ŞEF

HATAY VİLÂYETİMİZ

Türk Hatay ili son senelerde acı bir kaç siyasî safhalar geçtikten sonra bugün Türk ülkesine eklendi. Cumhuriyet Türkesinin hudutları içine bir vilâyet olarak girdi. Türk Hatay halkı da öz Türk kardeşlerine kavuştu. Fakat bu kavuşma, kolay olmadı. Millî savaşı müte-

akip Lozandan başlayarak bu güne kadar devam edegelen ve bazen acı, bazen sinirli günler geçiren, hattâ bir çok zulüm ve uygunsuz hareketlerle karşılaşan Hatayımız nihayet ana yurda döndü. Cumhuriyet hükümetine millî savaştan başlayan binbir muvaffakiyeti yanında bu

emsalsiz muvaffakiyette yer aldı. Ebedî şef Mersin seyahatle ölümünü çabuklaştıran bu davayı da kazandı. Hatayı yabancı ellerden kurtardı ve ona bizim oluncaya kadar muvakkat bir istiklâl temin etti. Halefi millî şefimiz de bu ülkeyi bize mal etti, yurdu yurdumuza, kardeşlerimizi

bize kavuşturdu. Türk esir olur mu? ne namla olursa olsun, yabancı ellerde kalır mı? Tarih bunun mümkün olmadığını âleme kaç kere göstermiştir. Nitekim umumî harbi takib eden ve mağlupları kurtulamaz kadar ağır şeraitte bağlayan (Devamı 2. inci Sayfada)

Kuruluş tarihi : 1939

25 / 7 / 1939

salı

VAN

İdare yeri: Vanivan Basımevi

Nusxası (3) Kurustur

Yıl : 1

NO : 9

CUMARTESİ - SALI - PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR VİLÂYET GAZETESİDİR .

LOZAN GÜNÜ

Pazar günü Hatay kurtuluşunun, dün de Lozan anlaşmasının yıl dönümü kutlandı. Cihani kana boyayan umumi harp neticesinde müttetikleri gibi Osmanlı devletinde mağlub olmuş hükümet erkânı, hain padişah kaçmış ve millet, memleket başsız kalmıştı .

Galib devletler, mağlub devletlere ağır şartları havi muahedeler kabul ettirmişler ve bu meyanda Osmanlı devletini de temamen yok edecek , parçalıyacak şekilde tanzim edilmiş bir muahede , Sevr muahedesini kabule icbar etmişlerdi .

Ekalilyelere istiklalîyet temin edecek , diğer bir kısım büyük ülkeleri de ya ilhak veya sömürge vaziyetine sokacak tarzda meşum Sevr muahedesini kendi milletinin kabiliyetinden bihaber kafasız padişah ve onun yârânı tarafından kabul edilmiş ve hatta muahede ahkâmının tatbikini kolaylaştıracak surette harekete de geçmişti . Anadolu bu fena akibete, devleti milleti yok edici meşum muahede ve bunu imza edenlere karşı içten büyük bir nefret duyyor ve bir kurtarıcı bekliyordu .

Esareti bilmiyen, hür ve asil kanlı Türklerin yüksek hasletlerini iyice tanıyan memleket severler için için heyecanlanıyor, harekete geçmek istiyorlardı . İşte , tam bu sırada Atatürk Samsuna çıktı . Erzuruma oradan Sivasa geçti . Halkla, memleketseverlerle temasta bulundu , halkı teşvik etti , harekete getirdi , birlikler yaptı ve Sivasta büyük millî bir kongre akdetti . Padişaha isyan etti , Cihana : Türk mahvedilemez , Türk için istiklâl mukadderdir diye bağırды . Misakı milliyi ilân etti . Ankaraya geçti , millî bir hükümet teşkil etti . Memleketi istilaya kalkışan gafil devletlere karşı savaş hazırlığına başladı . Yeninde bir çok Türk

münevverleri ve askeri erkân yer almıştı . Bu meyanda bilhassa millî şef İnönü büyük azimler gösteriyor . Ataya her hususta arkadaşlık ediyordu . İstiklâl savaşı dediğimiz dahili, harici millî savaş, bir çok çetin fakat muvaffakiyetli safhalar geçirdikten , 1 ci İnönü 2 ci İnönü zaferleri gibi muvaffakiyetlerden sonra Başkumandanlık meydan muharebesinde büyük zafer temin edildi Düşman kaçtı . Türkiye kurtuldu . Ve Mudanyada 1922 de İnönünün riyaseti altındaki Türk heyeti ile mağlub devletler arasında bir mütareke akdedildi ve Lozanda da asil muahedenin akdi için hazırlıklara başlandı .

İşte bir küçük şemasını çizdiğimiz umumi harp takip eden millî savaş sonunda Lozanda millî şef İnönünün başkanlığı altındaki Türk heyeti ile yabancı devletler heyetleri arasında konuşmalara başlandı .

Türk heyeti Lozanda diğer bütün yabancı devletlere karşı tek başına konuşuyordu . Çünkü millî hükümet Sevr muahedesini tanımamıştı . Türkiyeyi istila edenlerin bu istila hareketini kabul etmemişti . Binaenaleyh , yalnız millî savaştaki çarpıştığı devlele sulh değil umumi harbdeki karşı devletlerle de anlaşmak gerekti . Lozan konuşmalarında uzun , münakaşeli devreler geçti . Yabancı devletler Türkün azmini ve millî savaşın kıymetini henüz anlayamamış olacaktı ki müşkülât gösteriyorlar Sevrin tathül hulyalarını bir türlü fikirlerinden atamıyorlar , akılları , mantıkları millî savaşın neticesini bir türlü hazmedemiyor ve lehlerine bazı kayıtlar koymak istiyorlardı . Türk heyeti , millî şef Anadoludan , Atatürkten aldıkları kuvvetle , imanla karşılıklı tam müsavi şartlar altında evelden tesbit edilip temini için çetin savaşlar yapılan Misakı Millinin umdeleri çerçevesi içinde görüşül-

medikce ahidnamenin tanzim edilmeyeceğini müdafaa ediyorlar ve bu müdafaaalarda yüksek kıyaset gösteriyorlardı .

Bütün bu gayretlere rağmen bir türlü müzakere ilerlemiyor hattâ tatil tehlikesi baş gösteriyordu .

Yabancı devletler mümessilleri tarafından heyetimize oldukça ısrarlı taziyeler yapılmıştır . Fakat kanında Türk azmi olan heyetimiz ve onun sayın başkanı İnönü aynen mukabelede bulunmuş binbir entrikalara , kaçamaklı hareketlere dürist , mertce cevaplar vermiş ve Türk büyüklüğünün savaştaki ve tarihteki gösterdiği üstünlüğü daima tebarüz ettirmiş ve muhtelif vesilelerle ; Türkiye millî hudutları dahilinde müsakil bir devlet olarak kabul edilmelidir ve bu sarif hakkıdır , diyerek cihana haykırmıştır .

Nitekim bir aralık Türk heyeti daima olduğu gibi son sözünü söylemiş ve müdafaa ettiği umdelerden bir tekini dahi feda etmeyeceğini bildirmek suretile bir aralık Ankaraya bile avdet etmişlerdi .

Türk azminin kat'îliğine anlayan devletler nihayet , ancak müteakib şartlar altında görüşleceğini kabul ettiler . Misakı Millinin esasları içinde görüşülmek üzere ikinci defa Lozana heyetimizi davet etmişlerdir . Daha o dakikada Türk tezi kabul edilmiş ve ikinci müzakereye başlanmıştır . artık yabancı devletler evvelki gibi ısrar edemiyorlar , Türkün varlığını , istiklâlini kabul ediyor , Türk azmi önünde boyun eğiyorlardı . Misakı Millî umdelerimiz tamamen kabul edilmiş , millî hudud çizilmiş ve Türkiye devleti hür ve müstakil bir devlet olarak bütün devletlerce tanınmıştır . Bu muvaffakiyette , Atatürkün ve onun halefi İnönünün şahsi müsbet çalışmalarının çok tesiri vardır . Askerlikte binbir muvaffakiyet kazanan ve millî savaşta bu muvaffakiyetlerin en büyükelerini gösteren Ebedî ve Millî şefler sivil hayat başlangıcında da en büyük muvaffakiyeti ve varlığı Lozan muahedesile göstermiş oldular .

Ajans haberleri bulasaları

Almanya ile Sovyetler arasında kredi ve ticaret mübadelesi görüşmelerine yeniden başlanmıştır .

İngiltere ile Japonya arasında Ticaret için bir anlaşma hazırlanmıştır . Bu anlaşma Berlini memnun etmemiştir .

İngiltere hükümeti Moskova büyük elçisine yeni talimat göndermiştir .

Bugün , Hatay anavatanına kavuşmuştur . Bu kavuşma , Yurdun her tarafında heyecanla kullanılmaktadır .

Müfettişi umumimiz sayın Abdin Özmen Pazar günü Muşdan Bulank yoluile Erziğe gelecek bir gece Erziğe misafir kalmışlardır . Dfn Muradiyeye uğrayarak öğleden sonra Vanımıza şerefendirmişlerdir , sayın valimiz , umumi müfettişimizi Erziğe karşılamışdır . değerli umumi müfettişimize hoş geldiniz der şebhat ve sağlıklar dileriz .

(Pazar ve salı günleri Hatay ve Lozan için yapılan törenle in tasfiyatını gelecek nushamızda bulacaktır .)

İşte seni devriyesini tesid ettiğimiz Lozan muahedesile karşı devletlere daha doğrusu cihana istiklâlimiz bu suretle dikte edilmiştir .

Tarih , diğer herhangi bir muahededen hususiyetleri itibarile bir çok farklar göeteren bu emsalsiz muvaffak muahede , Lozan muahedesini en mutena sa-hifelerinde , icabederse bir milletin neler , ne gibi işler yapabileceğini ve en ağır şartlar altında dahi en büyük muvaffakiyet gösterileceğini ve bunu bir muahade ile de tesbit edebileceğini emse olarak Türkler lehine kayıt edektir Türk iradesinin bir senbo olan Lozan anlaşmasının yıl dönümün sevinçle gururla tesid eden büyüklerimizze saygılarını ve sonsuz bağlılığımızı sunma bir vatan borcu bilirim .

Akoğlu

Ebedî ve millî Şeflerimize ait Hatıralar

1 Ebedî şefin vâhidesi Zübeyde hanım

2 - Ebedî Şefimiz Atatürk

3 - Millî Şefimiz İsmet İnönü

4 - Millî Şef bir hocamızı dinliyor

5 - 935 de Millî Şef vana şerefli oldukları esnada

6 - Atatürk Başkanımızda ilk meydan muharabesinin 2 inci yıl dönümünde

7 Millî şefi Başvekilimiz zamanında mecliste nutuk söylüyor

8 - Atatürk Trakya garipce hede

9 - Çocuk babası olan millî şefimiz yarınlara gelecek İnkılap edilecek

10 - Millî şefi Tayyareye binerken

11 - yüksek bir sporcü olan millî şefimiz at sporu yaparken

12 - Millî şefimiz bir gezisinde halk arasında

13 - Atatürk şifre etmiş beyleri

Kuruluş Tarihi : 1939

10 / 11 / 1939

Cuma

VAN

İdare yeri - Vanın Basımevi

Nusxası (3) Kuruştur

Yıl : 1

No : 49

SALI CUMA GÖNLERİ ÇIKAR VİLAYET GAZETESİDİR

Atamızın Ölümü

Öümü , bugün kaybetmiş-
tik . Matem de sevgisi
gibi kalblerimizde halâ
taze ve sıcak .

Atatürk artık yaşamıyor
Bu bir hakikat . Fakat .
Atatürlük yaşıyor Bu da
hakikatlerin en acığı ve
en parlakı .

O , bize , daha hayatta
iken , hakkında söylene-
bilecek sözlerin iyisini
ve yüce varlığının en ve-
ciz tarifini , yine kendisi
vermişti : (İki Mustafa

Kemal vardır , diyordu

Biri ben , kendimim . Fa-
ni olan , kaybolacak olan
ben . Bir başkası da var-
dır ki , ondan bahseder-
ken - ben değil biz - de-
mem lâzım . işte o varlık
milletle temsil edilir ve
bundan dolayı ebediyen
yaşar .)

Aziz ata ! milletle temsil
ettiğin Atatürk yaşıyor
ebediyen yaşayacak ta-
kymetli inkılâb ve eserle-
rine , dünden daha çok
bağlı ve inanlıyız . .

Ebedî bir meşale gibi
elden ele ve çağlardan
çağlara gelecek olan ül-
kümüzün arkasında , kaha-
manlar kahramanı İsmet
İnönü'nün izi ve emrinde
yiz .

Matemin de varlığın gi-
bi ileri hamlelerimizin güç
ve iç kaynağıdır . .

Kara toprak diye en hissiz ayaklar
hattâ
Basamaz toprağa , toprakta cana

zen varken . .
Ne büyüksün ki , huzurunda çocuk-
tur matem

On sekiz milyon adam te-
ağları
Mit

Sahipleri:
Hyas Kitapçı, Haydar Perihan
Sahibi İmtiyaz ve Neşriyat Mds.
NACI YEGİNALTAŞ
TESİS TARİHİ: 1939

Perşembe
29
B. Teşrin
1942

VAN

CUMARTESİ GÜNLERİ ÇIKAR SIYASİ HALK GAZETESİ

SAVİ
106
Yıl: 2

İDARE YERİ:
Van: Şerhiye caddesi No: 8
T. E. L.:
Van Gazetesi — Van
Basıldığı yeri: Yenivan Mtb.
Sayısı 5 kuruşdur

Büyük Bayramınız Kutlu Olsun Bugün Cumhuriyetin 19 inci Yıl Dönümüdür Bu Vesile ile Yurdun Her Tarafında büyük Törenler ve Şenlikler Yapılacak

Cumhuriyet'in Kurucusu Ebedi Şef ATATÜRK

Cumhuriyet On Dokuz Yaşında

Bugün, Türk yurdunun hususlarını bekleyen Cumhuriyetle beraber doğan, onun irade ve azmini taşıyan Türk çocuklarıdır. Cumhuriyet, az evlatlarını vatanın müdafiası için silahlândırmış bulunmakta da büyük bir bahadır. İçinde.

Ahmet KURALKAN

Türk milleti, Türk yurdu bugün, en mutlu bir gününü yaşıyor. Türk dünyası bugün, en büyük bayramını kutluyor. 29 İkteşrin 1923 de kurulan Cumhuriyet idaresinin bugün 19 ncu yıl dönümünü idrak ediyoruz.

Dünya, karanlıklara gümüü. Her tarafta harp, kan seli vücude getirerek insan gövdelerini götürüyor. Türkiyemizin etrafında kanlı muharebeler cereyan ediyor. Hiç bir taraftan ümit verici bir ışık bile görünmüyor. Bütün dünyayı saran bu zulmet perdesi içinde bir tek mutlu ülke göze çarpıyor. O da Türkiye. Bu, bizim için çok mesut bir nedicedir. İşte bu mesut anı doğuran ve yaşatan Cumhuriyet idaresinin açık, pürüzsüz, doğru ve özlü siyasettir. On sekiz yıldanberi sağlam adımlarla daima iyiye ve daima aydınlığa doğru yürüyen bu vârlık, bugün duryanın giptesini çeken bir nev-cudiyet haline girmiştir.

On sekiz yıl azdır. On sekiz yıllık ömür genç bir ömürdür. Bu az müddet bu genç ömür içinde başarılanları göz önüne getirirsek çok büyük eserlerle karşılaşacağız. Bu kadar az bir zamanda bu

Bugün vâsil olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen Milli misibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir.

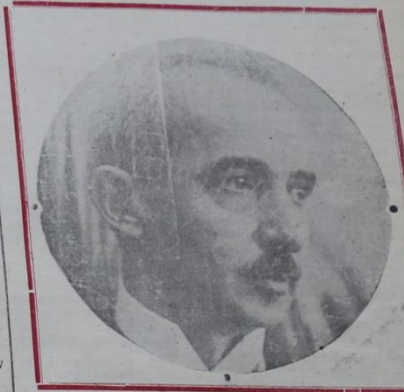
Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum.

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza etmektir.

Atatürk

Vatanın vahdetini, hürriyet ve istiklâlini temin eden milletimizi Cumhuriyet idaresine kavuşturan inkilâbımız, iktisadî refah ve sadetimizi, medeniyet âleminde lâyük olduğumuz mevki de temin edecektir.

Atatürk

Cumhuriyet'in Koruyucusu Milli Şef İNÖNÜ

Bu vesile ile yirmi milyon vatandaş, bugün en coşgun bir tezahüratla bayramını kutlamakta ve onun eserlerini doya doya seyretmektedir. Cumhuriyetin şeref ve değerine mütenasip olmak üzere hazırlanan kuttama programları bugün yurdun her tarafında tatbik edilecek ve yeni törenlerle şenlikler yapılacaktır.

Bu münasebetle şehrimizde de geniş ölçüde bir kutlama programı hazırlanmıştır.

Bugün sabah saat 9 da Halkevinde Vali, bayram tebriklerini kabul edecek ve 10, 30 da spor sahasında geçit resda spor sahasında geçit resda (Sonu Sayfa 7 de)

Şeflerimiz Söylüce

Cumhuriyet faziletli kiyeye müstenit bir id Cumhuriyet faziletli.

Benim için bir vardı; bir tarafım Cumhuriyet taraftarlığı imtimai inkilâp tarafl

Cumhuriyetin hariciyede veçhes kimane ve halisa sulhun, muhafaza tevcehittir. Münisi ve halisane hıyet ve hukuka tte mukabiliyet ttimizdir.

Türkiye Cumhuriyetini istiklâli gaye bile sis etmiştir. Curyüksek gayemizi tısadi devlet idetükük ettirmek içtalar taharri eto

Cumhuriyet lara müsavi tutl lara aynı hakl sibinden vaz imkân haricinc

Belediye intihabatı Sona Erdi

B. Şükrü Yürük Reisliğe
Seçildi

43. Van Belediye dairesi

İhtikârla mücadele devam ediyor

Bir kaç suçlu
Mahkemeye
verildi

Şehrimizde ihtikârla mücadelede hız verilmiştir. Serbest satış başlandıktan sonra her çeşit madde üzerinde fiyatların birdenbire fırladığını gören ilgililer bu iş üzerinde dikkatle durmuşlar ve fahiş fiyatla mal satıldığını tesbit etmişlerdir.

Yapılan kontrol esnasında bu suretle gayri meşru menfaat temini peşinde koşan bir kaç kişi yakalanmış ve bunlar mahkemeye...

Gençliğe

İstiklâl savaşının şimşekli evlâtları
Koruyun yurdumuzu, yaşatın inkılâbı,
Ey isikbal ufkunun çelikten kanatları,
Titretin baştan başa uçarak şarkı garbı.

Sizin ceddiniz bilin, eğmemiştir başını.
Fakat başları eğmiş, ülkeleri aşmıştır.
Türkün olan, Türk olan, en ufak yurt taşını,
Yada vermemek için arslanca savaşmıştır.

Kahramanlık babadan, oğla intikal etmiş,
Senin mayanı halis bir hisle yoğurmuştur.
Yaratma kudretini, Türk, ruhuna maletmiş
Onun ölmez azminden inkılaplar doğmuştur.

Volgaları ürkütmüş, deryaları korkutmuş,
Bir kavmin oğlusun sen, bir milletin evlâdı,
Düşmanı kılıcının darbesile uyutmuş,
Türkün soyundansın sen, yaşa, yaşat o adı.

Cumhuriyet, inkılâb, sana kutsal emanet,
Onu korumak elbet, en şerefli ödevin,
Senin omuzlarında, yükselecek yurd, millet,
19 Mayıs senin idealin gül, sevin..

CAN

VAN

Tanrıdağa sesleniş...

Türkeü Rıza Nura
Saygılarımla

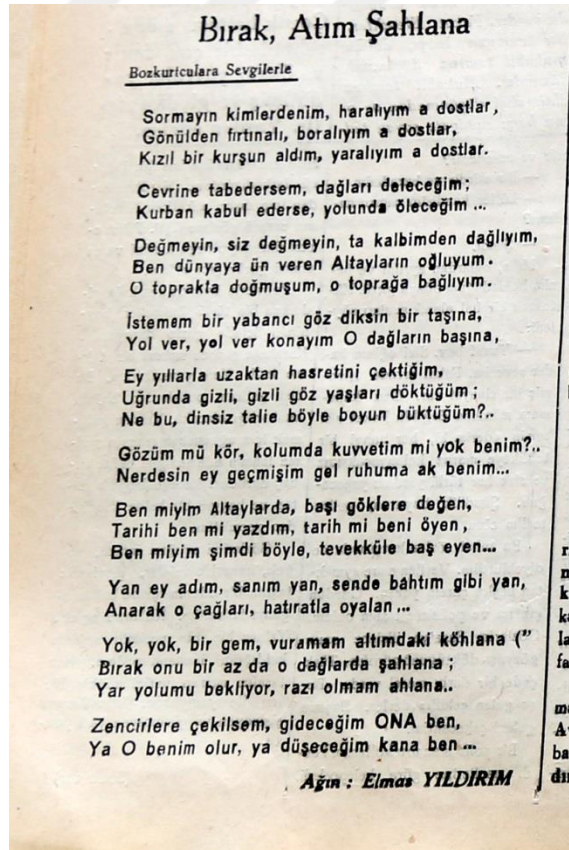
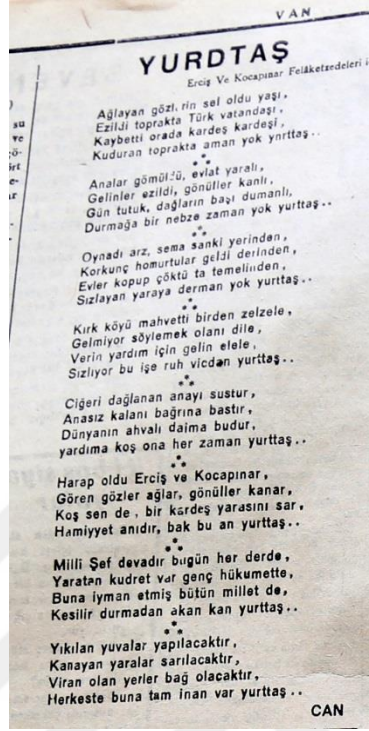
Yıllarla hasretini çaküp baktım uzaktan,
Sana varan bir yolu bulamadım Tanrıdağ ..
Kim beni kurtaracak bu düştüğüm tuzaktan?
Bozkurdumdan bir haber alamadım Tanrıdağ ...

Tarih boyunca sende bulmuş iken bahtımı,
İller aldı götürdü sarayımı, tahtımı..
Benden sonra başında yıldırımlar çaktı mı?..
Ne yazık ki sinende kalamadım Tanrıdağ ...

Dinsiz felek yolunca kanadımı, kolumu,
Ben özümü unuttum, göster bana yolumu
Ben sana varmak için göze aldım ölümü,
Kopuzumu doyunca çalamadım Tanrıdağ .

Çatma güzel çatma gel, bana gergin kaşını,
Kaldır asırlık yastan, dumanlardan başını,
Bin kâbeye değişmem, senin bir tek taşını..
Koynun gibi bir cennet bulamadım Tanrıdağ.
Ne yazık ki ben senin olamadım Tanrıdağ...

Keban: Elmas YILDIRIM

(Sona sayfa 4 de)

DİLİMİZ

Yazan : CAN

Dil - Lisan, Türk dil, Türk lisanı, kelimelerin anlamı bakımından bize daha hoş geleni ruhumuz daha çok okuyana hiç şüphesiz ki, dil'dir. Lisan deyince anlaşılması oluyor. Bize yabancı gibi geliyor. Dilakçe - lisede bu da aynı. İstide demek, zor, anlaması, çapraşık. Fakat dilakçe, dile daha kolay daha güzel, daha ösül.

Bu gibi 932 den evveline kadar dilimiz çok kerpek ve yabancı kelimelerle dolu idi. Çocuklarımız konuşulan, söylenen kelimelerin anlamını vermek bile zor oluyordu. Çünkü, törpe dimağlar, arapça veya farça kelimeleri kavrayamıyorlardı.

Daha evvelleri dil durumumuz daha fena ve daha çapraşık. O vakit söyleneni, konuşulanı kışkırtıcı değil büyüktür bile göç anıydı. Ağzından çıkan kelimelerin anlamını öğrenmek için herkesin yanında mutlaka bir sözlük bulması gerekti. O vakit birisine: "Nasılınız diye bir sorguda bulunsaydınız, alacağınız cevap...

duacı olmakla mütehriz.

Görüyoruz ki; bir kelime için sorguyu uzun bir kargışık veriliyor ve bu kargışık ta anlaşılması oluyordu.

Konuşmalarda olduğu gibi yazılarda da çetrefilli cümleler olur, anlamı güç ifadelerle raslanırdı. Yazılan bir yazıyı okumakta meseleydi. Kıyaca diyelim ki, dilimiz tam bir hüriyete sahip değildi. Yabancı kelimelerin arasına karışmış bir çok Türkçe kelimeler unutulmuştu. Bunun içindir ki Türk dilini bu çıkmazdan kurtarmak ve ona değerince bağlanmak gerekti. Atatürk bu iş üzerinde duş ve bu davayı hal etmek için de 1932 yılı 26 Eylülünde İstanbulda büyük dil kurultayını toplamıştı. Türk dilini korumak ve ona bir varlık kuralına oturarak olgunlaştırmak işlerini ilk defa bu kurultay konuştu. Görüşüdü.

Burada alınan kararlardan sonradır ki, dil çalışmaları başlamış ve on yıldanberi az da olsa büyük başarılar gösterilmiştir. Bugün bir çok Türkçe kelimelerin dilimizde yerleştiğini ve yabancı

gi. güzelliği değerinin çoğaltılmasına sebep olmuştur. Dilimiz çok zengin kaynaklara ve köklere maliktir. Çalışmalar bize büyük kazançlar verecektir. Dilimizin değerini bilmek, Türklüğümüzü bilmek demektir. Türk olan Türk dilini sever ve öz Türkçe konuşur.

Bugün kullanılmakta olan dil bayramının derin bir anlamı vardır. Türk dili, yabancı köklerin zencirinden, esaretinden kurtulmaya başlamıştır. Türk dili hakiki hüviyetine bürünerek öz değerini bulmuştur. Türk milleti, diline karşı duyduğu sevgi ve saygıya bugün belirtmiştir. İşte bunun içindir ki, bugün dil bayramıdır. Ve Türk milleti bu bayramın içten gelen sevinci içindedir.

Bayram dedim de akhına şu geldi. Eskiden bayram tebrikleri yapılırken şöyle söylenir veya kart gönderilirdi:

"İydi mübarekinizi tebrik ile kesbi şeref eylerim."

Şimdi sadece:

"Bayramınız kutlu olsun"

Bu iki ifade arasındaki ayrılık çünkü dile bugünkü dil arasında Türk dili bakımından bir

termiştir. Bu raporlara göre, Türkiye'de şeker ihtisali 33 bin ton yapılmıştır.

Bu Saygısızlığa Son Verelim!

Laftan ve nezaketten anlamıyanlar sabrımızı taşıyor

Yazan : Kemal KAPLANCALI

İçimizde yaşayan, ve etrafımızda dolayan bir sürü insan var ki anlamadığımız dillerden konuşuyorlar. Bunlar kimdir? Yoksa memleketi de laşmağa gelmiş seyyahlar mı? Biliriz ki hayır. Bunlar ceplerinde taşdıkları hüviyetin kendilerine izafe ettiği vatandaşlık vazifelerini tam manasile idrak etmeyen saygısızlar. Her zaman ve her yerde arsız ve haysus bir inatla kendi havalarını çalan münaşebetsizlerdir.

Sokakta geziyoruz; bu müz'ic terane. Tramvaya biniyoruz; bu lıkayt eda. Hülâsa nereye giteek bu arsız ve kayıtsız âhenk. Düşünüyorum; neden? Bu memleketin her tarafında en tabii bir istekle duyulması lâzımgelen bir lisan varsa o da Türkçedir. Vatandaş diye geçinen bu insanlar hangi hak ve sıfatla huzurumuzu kaşıp bu nizamı bozuyorlar. Neden kanlarını, canlarını hülâsa herşeylerini estirgeyen mensup oldukları cemiyetin lisanıyla konuşmuyorlar.

Biz; bu kalitede insanlardan bir feragat istemiyoruz ve beklemiyoruz. Haklı bir arzu ile taşdıkları hüviyetin icaplarına uygun olarak Türk diline hürmet, Türk diline saygı ve sevgi istiyoruz. Bunun talep etmekle içimizde da ima mevcut birlik ve beraberlik duygusundan asla ayrılmak niyetinde değiliz. Ancak bu istegimizi külfet sayımlara muhabbetimiz olamaz. Her kim olursa olsun vatandaş bulduğu memleketin lisanıyla konuşur. Bu dünyanın her yerinde böyledir. Şu halde Türk vatandaşları olan herkes te istinsiz olarak Türkçe konuşmalıdır.

Kısrı akılların hüriyet mefhumunu dar mantıklarına göre muhakeme etmelerinin zamanı çoktan gelmiştir. Teşkilatı esaslı kanunumuz «Bicimin hüriyeti diğerlerinin hüriyetiyle mahduttur.» Prensiğini koymuştur. Bunu haleldar etmemek kanunî ve vicdanî bir borçtur. Bu kadarını anlatmak için; akordu bozuk seslerinin âhengiyle muhitin havasını bozan ve düşük çenelerle etrafını taciz ve taciz edenlerin paslı kulaklarına daha ne kadar bağlamak lâzımdır?

En geniş serbesti ile bu memlekette hayat hakkına sahip olanların insani düşünce ve mantık sevkile duymaya mecbur oldukları şükran hislerinden vazgeçtik. Yeter ki bizim öz ve halis duygularımıza hürmetsizlikte devam etmesinler. Şüursuz ve gevezeler böcekler gibi çeşitli ve meyemetsiz seslerle, kulaklarımızı tirmalyau bu hodgamların nankör yaygaraların dan bittik ve usandı.

Müsamaha ve müsaade kendi kadir ve kıymetini bilenler içindir. Bunun mânasını idraktan aciz olanlar bir sürü şımarık zavallılardır. Vatandaşlar hakkında hiç bir bahiste ayrılık ve gayrılık gütmüyoruz ve güzetmiyoruz. Maksadımızın tek hedefi ve ifadesi şudur: Vatandaş; vatandaşlık sıfatını bilerek bu toprak üzerinde yaşar.

İnsanca söyledik anlattık. Nezaketle söyledik diletmedik. Şimdi lâik oldukları lisanla hitap ediyoruz: Bu yapılan bir küstahlıktır. Nezaket ve terbiyeye davet hususundaki emeklerimizin ırsafı artık yeter. Bu vatan, bu nizam çerçevesinde yaşamak istemiyenlerin meşreplerine uygun değildir. Ya şanlı muhitin umdelerine ve temiz vasıflarına hürmet ve saygı göstermek içtimai ve insani bir borçtur. Vazifesini müdrik olmaları aramızdaki kıymet ve itibarı sayımlardan ziyade, ağız dilimizle değil, ruhumuzla göstermeliyiz. Ne yokluktan iz kalır, ne kalmıştı değilse, ne kalmıştı değilse. Sularımız çoğalar, tarlalarımız bitir. Yirmi milyon o sıra, tam dört yüz milyon olur.

Ağaçlar ilerleme gerileme saygı Göklere emek için yurdu yapıyor. İlerleme güneşi ağaçlardan her dağ Bir yükseliş demektir en dağ söğüt dağ.

Toprak ana durmadan veriyor binbir çiçek (sonu sayfa 4 de)

İrdir. (İnkılapçı Gençlik sayı 56-57)

VAN — Şehrimizde de bazı böyle garip dillerle konuşuluyor. Türk vatandaşları Türk topraklarında ve Türk topraklarının dalgalandığı her yerde Türkçe konuşmak ve öz dilimize saygı ve sevgi göstermek, emel bir odevdir. Arapça, kence ve ya diğer dillerle konuşmanın Türk cemiyetine ve camiasına büyük saygısızlık olacağı vatandaşlarımızı takdir etmelidir. «İnkılapçı Gençlik» in yukarıya ayne aldığımız yazısı, memleketin dil davasına hizmet bakımından çok değerli ve çok yararlıdır.

Türkçemize saygı göstermek, Türklüğe saygı göstermektir.

Türkçe Kelimeler

Dilimizi Türkçeleştirmek

Yazan: CAN

Türk, ne kadar güzel bir dildir. Türk dili de o kadar güzel bir dil olmalıdır. Bu konu üzerinde durmak gerekliliği artık belirmiş bulunmaktadır. Dil üzerinde araştırmalar ve incelemeler yapan dil bilginlerimiz elde edebilecekleri başarılar, işkilsiz olarak diyebiliriz ki, gelecekte dilimizin Türkçeleşmesini inancılı olarak bekleyebiliriz. İnkılapçıların dil kurultayının çizdiği yol üzerinde ve atılan temellere dayanarak kurulacak olan ve kurulmakta bulunan dil binasının sağlam olacağına şümden inanmış bulunuyoruz.

Yüz yıllarca dilimizi sarmış ve kaplamış bulunan yabancı kelimelerin güzel Türkçemizi sislemeye başladığını gördük ve bir türlü bu sisi ortadan kaldırmamızın yolunu bulamadık. Çok eski çağlarda öz Türk dili konuşulur ve vaziyetti. Sonraları edebiyatımızda bu temiz dil örneğimizin yavaş yavaş kaybolduğunu acıyarak görüyoruz. Bazı denemelerle Türkçe konuşmak ve yazmak istedikleri belirtilmişse de, bunu yapaşınların ödenleri söndürmüş ve yer bulmamıştır.

Genç Türkiye'nin kurucusu ve yapıcısı olan Atatürk, bu mesele üzerinde önemle durmuş ve Türkçe köklerini bulmak için çalışmalarını ve bu gaye ile bir kurultayın toplanmasını önermiştir. İşte bundan sonradır ki Türk dilinin özü korunmaya başlanmış ve Türk dili konusu meydana çıkmıştır. O günden bugüne kadar bu alanda yapılan çalışmalar bizi ümitlendirmiş bulunmaktadır. Bulunan yeni kelimeler kökleşmiş ve dimağlarda yer etmiş bu suretle bir çok arapça ve acemce kelimeler ortadan kalkmıştır.

Bu yoldaki çalışmalar ilerledikçe ve Türk köklü kelimeler buldukça Türkçemiz zenginleşecek, olgunlaşacak ve tamamen Türk'e yakışır bir Türk dili meydana çıkacaktır. Basımızın dili, bugün ne de olsa biraz değişmiş bulunmaktadır. Olay, dolay, olaganüstü, iyimsen, kötümser, demec, saldırmazlık, ilgi, bölge, ke-

"Ecelin kadı kara
Ölümünü görebilek."

AYHAN

stin, ballalama, gerek, dayanışma, birlik, tank savar, saldırış, bağış gibi bir çok kelimeler basın da olduğu gibi herkes tarafından derin bir alışkanlıkla kullanılmaya başlamıştır.

Uygunlu bir çalışma ile elde edeceğimiz sonuç bizi sevindirir. Eski arapça kelimelerle yazılan bir yazıyı herkesin okuması veya yazması ve hatta anlaması çok güçtür. Şimdi bu, çok kolaylaşmış ve anlayışlı bir hale gelmiştir. Bazıları, eski dilde uyum (shenk) vardı, dile göre yazılan yazıların tonu başka idi. Onda güzel bir kural (kaide) vardı derler. Halbuki bu, tamamen yanlış bir düşüncedir sanırız.

Eskiden bir dilekçeciye (latıfci) yazdırılan bir dilekçenin özünü anlamak, yazdıran için güçtür. Çünkü, o, bu dilekçede kullanılan kelimelerin anlamında bile zorluk çeker ve belki de hiç anlamazdı. Şimdi yazılan bir dilekçe çok açık ve sade bir dille yazıldığından anlamada hiç bir güçlük çekilemez.

Radyoları dinlerken kullanılan Türkçe kelimeler dinleyicilerin ne kadar hoşuna gider. Bu, Türk'ün Türkçeye olan sevgisinin belirtisidir. Şurada size bir kaç örnek kelime vereyim:

Âvide — Anıt
A.iz — Eksin
A.öl — Tuzel
Ahenk — Uyum
Ait — İlişkin
Alâka — İlgi
Beyanat — D.vey
Beynelmül — Arslusal
Bina — Kurağ
Bünye — Kuşam
Cihet — Yön
Cureyan — Akım
Hakimiyet — Egemenlik
Hakikî — Gerçek
Haset — Günü
Hasret — Özlem
Hatip — Aytac
Havadis — Bilget

Bu verdiğim Türkçe örnek kelimelerin sol taraflarındaki kelimelerle karşılaştırılması sonunda onlara nazaran daha güzel ve dilimize daha uygun olduğu kendiliğinden anlaşılır. Bilgilerinden işkilleştirmiş bazı kim-

seler Türkçemizin verimsiz olduğu u soylerler. Bu kötü düşünceliler sunu iyi bilmelidirler ki, Türkçemiz çok zengin ve bol kaynağa sahip bir dildir. Onun en büyük isteği kendisine egemenlik taşıyan yabancı kelimelerin arasından ayıklanması ve Türkçelerini yerine konulmasıdır. Dil davamıza baş konusu da budur.

Şimdi de bu günkü yazılara ait iki örnek vereceğim. Bunlardaki Türkçe anlam ve ayrımını da size çıkarıyorum :

Dünkü :

"Fakat Hazreti Fatih'in zürzenin muharebatını bu muhasara da tatbik eylemesi, seyyar kuleler inşa ve istimal edilmesi, cesur to,lar ve havan icat ve istimalı batarya ateşlerinin toplu bir surette hüsnü idareleri, sefani harbiyenin şa anı hayret ve takdiri bir surette hâlce indirilmesi gibi o zamana kadar esâfın hatırdan geçmeyen ihtisatı mühimne sayesinde İstanbul 53 günlük şiddetli bir muhasara o d a n sonra Osmanlıların kabzaı fathanesine intikal eylemiştir ."

Bugünkü :

"Düşünelim ki, yalnız Avrupa harbi güçlerine'yi içinden çıkarılmaz zorluklara sokmuş tu ve Amerika'nın emelini yarıdına muhtaç birtaban başlı başına bir kaygı idi. Şimdi İngiltere, Japonya gibi çetin bir düşmanla da ayrıca dövüşme mecbur kaldığı gibi, Avrupa harbinin umdurucu büyük kudret kaynağı Amerika da kendi varlık derinine düşmüştür. Bu şartlar altında Alman yükünü sadece Sovyetlerin sırtındadır."

Bir iki güne kadar toplanacak olan Türk Dili Kurultayının önemli başarılar göstereceğini umut ediyoruz. Türkçemiz geniş kaynaklı ve köklüdür. Dilimizden yabancı köklü kelimeleri atarak kendi kökümüzden komak gerektir.

Konuşmalarımızda, yazılarımızda olabildiği kadar Türkçeleşmek ödev ve zaruretindeyiz. İyi bir yol olan halkın ruhuna doğru inenek borcundayız. Köylü, şehirli bilgin herkes aynı diiden konuşmalı ve herkes aynı anlamı kavrayabilmelidir. Dilimizi Türkçeleştirmek kural ve konusu budur.

BAZAN I
YAZAN

NE

Küçüklüğü
ledikler

çok yaramaz. sabahlara ka ev halkını. Hatta öyle ağlamaktan den anemem sancısı filân getirirlermiş gün baba ar rekât namazı ni okuyup devam etme beş yagıca şım. Nerey miyim. Fak ba anemim van etmiş ben yine ama du s gıl konuş dık kafa, madik c halin bö anlayan zı yendim. He selerde komük lannmam ve kate yapaca son ka elsunc muş, i telik Ş Şağla sonra lutmu fa ne Ş yara düz küçü kıra pek geç sıl kar (ne çin og ca

CAN

uf. bsbütün bitgin bir hale gel-

Van, Tarihi ve tabii zenginliği

Yazan: CAN

daima
cı his-
evmedi-
a kara.
'un iş-
O gün,
yrak di-
etimizin
bayrağı
nda ya-
da kara

çinde
bu kara
ş ve bizi

dan mek-
kara bir
onu gö-
okumaya
stice çok
ölüm ha-
i mektup

a dolduğu
tarir ve si-

an bir ma-
cı ve kara
çindir ki,
anıklardan
korku du-
st bir nefret
gördüğüm
ndirir bana

anlara, bah-
çetli günler
er geçirmiş,
erler.

mediğim ren-
mede bir ha-
da rasladım

Bu haritanın
ni kap kara-
lara gömül-
bir tarafında
adığı halde,
a bir renkle
na ne?

ne kadar dü-
bir türlü çöze-
im. Türk yur-
rının hiç bir
bürünmesini

ruhu, ve o
rresi olan be-
ahammül ede-

dikkatini, çe-
nin kara ma-

Zaman, zaman gazetemizde Van'a ait yazılar neşredilmektedir. Bunun tarihi kısımları üzerinde munakaşeler de yapıldı. Van'ın, salâhiyetli ilim adamları tarafından hakiki tarihi vücutte getirilmekten sonra, bu yönden onu gözden geçirmek ve onun hakkında fikir ve müteale yürütmek biraz güç olacaktır.

Bu yıl, Üniversite haftasının Van'da yapılacağını ve çok değerli Maarif vekilimizle üniversite profesörlerimizin Van'ı şereflenen direcekleri daha geçen yıldan bize müjdelendiği, Şayet bu tahakkuk eder de böyle bir mesut ziyaret vuku bulursa, Halkevimizin bundan faydalanarak, Van tarihi hakkında değerli profesörlerden istifade temin edeceğimizi ve Van tarihine bir zemin hazırlayacağımızı ümit edebiliriz.

Van, tarih bakımından bir çok zengin kaynaklara malikdir. Arkeolojik bakımdan da değer ve önemi çoktur. Yapılan kazılar ve elde edilen eski eserler Van'ın tarihi zenginliğini belirtir birer delildir. Maarif müzesinde bulunmakta olan bu eserler, incelenir-se Van'ın geçmişteki değeri daha iyi anlaşılır.

Bugün bir harabe şeklinde bulunan eski Van'daki camiler, mescitler, kümbetler, Türk mimarisinin Van'da yarattığı tarihi birer kıymettirler. Bunların hepsisini ele almak, ayrı, ayrı hepsini

nasını resmî makamların anlamasını istemek, bizim hakkımız değil mi dir?

Bunda şu ihtimaller de var:

1 — Bu haritayı basan matbaanın baskı hatası.

2 — Renk ve boya intihabında yanlışlık.

3 — Tertip hatasının tashihini yapıp ve bu hatayı örtüş vesilesi.

4 — Renk karışıklığının vücutte getirdiği hata.

Şayet bunlardan ileri gelmişse bizi bu matbaanın tenvir etmesini bekleriz. Yoksa bu kara renk gözüme iliştiğe daima ürkecek ve daima incineceğim.

AYHAN

üzerinde telkikler yapmak ve onların tarihi değerlerini ilmi olarak tesbit etmek Van tarihini yaratmağa yarayacaktır. Van, ne vakit ve kim tarafından kurulmuştur? Vana ilk gelen Türk kabileleri kimlerdir? Van'da kültür, Van'da mimari uyanklığı ne zaman başlamıştır? Van'da ne gibi savaşılar olmuştur? Van halkının özü nereden gelmiştir?

Bütün bu sorguları karşılayacak olan cevaplar Van tarihini belli başlı mevzuunu teşkil edecektir. Biz, Türk yurdunun bu güzel parçasına ait bir tarihin meydana getirilmesini gönülden arzu ediyoruz. Bu, belki, külfete, uzun tetkik ve tettebua, geniş mesai yıllarına muhtaçtır. Fakat Türk tarihinin mütemmin bir parçasıdır ve elzemdir.

1. inci umumî müfettişliğin Cumhuriyetin 16 ncı yıl dönümü münasebetile neşrettiği «Güney Doğu» adlı kıymetli eserde, müfettişlik bölgesine ait değerli ve genel malumat vardır. Burda Vana aittir bir çok değerli yazılar bulunmaktadır. Bu eserde deniliyor ki:

«H. 384 yılında Karamandan geç eden Turğud ve Varşak aşiretleri gibi bir çok Türk boyları yeniden Van'a gelerek bahçeliklerde yurd kurdular ve peileştiler. O zamandan sonra bahçeler arasında da yerli evler yükseldi.

Bugünkü Van'lıların bir çoğu Karamandan gelen Türk boylarının çocuklarıdır.

Temeli Urartu Türkleri tarafından kurulan ve eski adı Tospana olan Van tarihinin muhtelif devirlerinde böyle yeni yeni Türk boylarının sinesinde barındırılmıştır.»

Bu kısa malumat bize, Van halkının menşei ve Van tarihinin mebdini öğretmektedir. Onu daha şümullü ve tarihlerle tesbit etmek suretile daha geniş yazmak Van tarihini yazacakların ödevi olacaktır. Van kalesi de, başlı başına bir tarihtir. Onda, Van'ın geçmiş hareketleri baştan başa yazılıdır. O, tek başına bir tarih mevzuu olmağa lâyıktır.

«Güney Doğu» dan kaleye a-

it şu malumatı da alalım:

«Van kalesi miltattan 950 yıl önce inşa edilmiş ve üçüncü Tigris-Fısrar tarafından yıkılmış, Urartu Türkleri tarafından tekrar yapılmıştır.

Kale tarihinin muhtelif devirlerinde Medler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklar, Ahlatlı oturan Ermanşahlı, İrânîlar ve osmanlı Türkleri devrinde müteaddit tamir ve ilâveler görmüştür.

Kalede miltattan önce kayalarca oyulmuş 3 saray, 6 süel mağara ve muhtelif noktalarda kitaler vardır. Kitabelerin en mühimmi kalenin bulunduğu kayanın güney yüzünde 3 yılda ve 27 şer satır olarak yazılan Karsers'in kitabesidir.»

«Van kalesi başlı başına bir tarih sayılabilecek kadar Arkeolojik değere matik ve üzerinde işlenmesi icabeden bir anıttır.»

Oyle zan ediyoruz ki, Van, canlı bir tarih halindedir. Bu canlı tarih tesbit gerektir. Muhtelif kaynaklara ve eserlere müracaat ederek bir tarih yazmak, metodu bir çalışma ile olur. Bu çalışmayı ve onun değerli eserini göreceğimize de eminiz.

Van'ın tabii güzellikleri, gözlerin müşahade ettiği bir hakikattir. Buraya gelenler ve burda kalıp gezenler bu hakikati bir çok defalar bildirmiş ve övmüşlerdir.

Hikmet, Van'ı, her türlü veriminden mahrum etmemiştir. Onun sinesinde bütün güzellikler canlı birer tablo halinde belirmektedir. Suyu, havası, bahçeleri, bağları, gölü ve nihayet haşmetli guruba ile Van, tam bir tabii güzellik yurdu halindedir.

«Güney doğu» Van'ı şöyle övmektedir:

«Denilebilir ki, tabiat, tabiat, bütün güzelliklerini Van bölgesinden esirgememiştir.

Denize hasretmi çekiyorsunuz? Mukemmel ve muntazam bir vapurla veya motorle, şöyle bir göl seyahatine çıkınız. Karçıkan dağına girdi ve dışarı çıkarmış Van gölünün koyununu koyununu, Norveçin fiyatları hiçte aşağı olmadığını rursunuz.

muş Van gölünün koyununu, Norveçin fiyatları hiçte aşağı olmadığını rursunuz.

Bir Alpinist misiniz temmuz ayına kadar da kar saklayan 4434 relilik Süphan dağı İsv Alpinistlerle yarış kadar güzeldir.

Çiçe, çubukla mı varsa, Şamran kanaan Havasor ve yinelif kanallarla sulavularının tropikal kendine çekek kagindir, berekettidir.

Temiz hava, bumsuz yeşillik, mavimiyen bereket, güve konuksever Tüsu. İşte Van gölü. Ve işte bütün bu rin toplandığı Van

Biz, bu anlatışa ilâvesine lüzum göyurdun hakiki biridir. O, gerek tarih tabii servelleri halkı, öz Türktür de raslanamıyaca bir karaktere ve ve ahlâka sahiptir.

İste Van tarih tün bu anlatı ne girecek ve gerini bulacaktır.

Bana

Petek te

Yeşilde

Yaprak

Çiçeği

Kumral

Gerdan

Parma

Bileği

Mevsi

Bahçe

Yayla

Eteği

Alev

Bakı

Yem

Ger

Oca

Gö

On

Bi

pte Esir Düşen Bir Vatandaşın Notlarından

— Geç kalmadık. Çabuk gidiyoruz. Halâs günümüzün nurlu ışığı gözlerinizi kamaştırarak, başı-

böyle cinayet işlemeğe kalkma. Sözü bitince Saşa, benim cevap vermeme meydan bırakmadan koluma girdi ve dışarı çıkar-

bizi b
di. Be
di ve
—